

ЗУБАЙРА: ҚАЛБ ВА КЎНГИЛ КЎЧАЛАРИ

НОСИР ДЎЛТА

р о м а н

Ахлоқсизлик ҳеч қачон уни одамларнинг ўзи тарқатмагунча пайдо бўлмайди, у ота - боболарга ёт бўлган жазав ва вабо билан бирга тарқалади.

Расулиллоҳ (с.а.в.) дан Имом Малик ривояти

БИРИНЧИ ҚИСМ

Биринчи фасл

Ушбу ҳикоямдаги воқеалар қандай содир бўлган бўлса шундайлигича сўзлаб беришга қарор қилдим, зеро ойни этак билан ёпган билан ой ёпилиб қолмайдику. Бундан ташқари кўпгина ёшлар назарида, катталар уларни тушинмаётгандек ёки тушинишни хохламаётган бўлиб кўрилади. Шуларни назарга олиб, мени дунёқарашим шаклланишида муҳим аҳамият касб этган воқеаларни имкон қадар аниқроқ сўзлаб беришга ҳаракат қиламан. Сиз мени тўғри тушинарсиз, деб умид қилиб қоламан.

Мен сизларга сўзлаб бермоқчи бўлган илк балоғат ёшидаги палла ҳақида – гоҳо умидли, гоҳо мунгли, гоҳо беҳаё, гоҳо бесабрлик билан алмашинувчи, зулмат ичра қолиб кетган ҳаётим тўғрисида сўзлаб бермоқчиман. Аслида биз, том маънода шошалоқ яратилган эканмиз. Бошимизга кўргилик тушмагунча ўзимизни кучли, беҳожат, худди ҳаёт бизлар учун яратилгандек ҳис қилаверар эканмиз. Мен ҳам ўн олти ёшимда кўпчилик қатори шундай эдим. Шоят, мени тинглаб ва мендан ибрат олиб, бу ҳаётга энгил – ялпи назар ташламай, эндигини мустақил қадам босаётган ёш қизларга ёрдам бўлса деган умид билан Яратувчидан сўраб қоламан.

Хозир мени ёшим ўттизга бориб қолган ҳамма қатори аёлман, оила кўрганман, икки нафар фарзандим бор. Ёшингиз ўтган сари аввалги ҳаётингизни тафтиш қилиб туриш кўникмаси кучаяр экан. Гарчи Оллоҳ мени кечирришига умидим асосли равишда кучли бўлсада, босиб ўтган йўлим шунчалик жоҳиллик, нопоклик ва шармандалик билан қопланганидан ўзимни ёмон кўриб кетаман. Ёшлик бебошлик, деганлари тўғри экан, шунга қараб инсон нодонлигини чек - чегараси бўлмас экан. Лекин иложим қанча, бўлар иш бўлиб бўлган. Кўнглимни қаронғилик, қалбимни дардлар эгаллайди. Кўзларимда ёш ила Ўзига кўнглимни ёраман, кечирришини сўрайман.

Келинг ҳаммаси бошидан бошлаб қўя қолай.

Ўн олти ёшга тўлганимда ҳаётдан умидлари катта ҳушрўйгина қиз эдим. Қўни - қўшни аёллар гап орасида “қизингиз мунча ёқимтой бўлмаса” ёки “келининг бўлса шунақа келишган бўлса” дейдиган гапларидан ойимни ва отамни кўнглилари тоғ бўлиб кетарди. Бу сўзлари менга ҳам ёқиб тушар эди. Совчиларнинг кети узилмас, мени кўриш учун йўлларимни пойлаб ўтиришарди. Дугоналарим билан мактабдан уйга қайтар эканмиз, энг аввало ҳаммани нигоҳи менга қаратилган бўлар эди. Ўзимни, ойимни онасидан қолган ва бувингни руҳи қуввати – мадат бўлсин дея хонамга олиб кириб қўйишган кийим жавонининг тош ойнасига солар эканман “мен ҳақиқатан ҳам, жуда гўзал қиз эканман” деган фикр бошимга ўрнаша бошлаган эди.

Қишлоқдаги ҳаёт шахарниқига нисбатан бошқачароқ бўлади. Рўзғор юмушларидан қўлинг қўлингга тегмай қолиши ҳеч гап эмас. Шунинг учун бўлса керак “бекор юргандан кўра бўйин бўйин эгилгани маъқул” қабилада болаларни ҳам уй юмушлари жалб қилинар, товуқларга қара, қўйларга ем ташла, укаларинг кийимини ювиб қўй, уй ва жойишларни шупириб қўй дейилгувчи ишлар кўплигидан санаб саноғига етолмай қоласиз. Агар буни устига шудгорингиз ҳам бўлса экин текин ишлари бутун оиланинг ўзига қаратиб қўя қолар эди. Мана шулар сабаб қишлоқ қизлари ўзларига оро беришавермас, оддий ва содда бўлишади.

Бизнинг оиламиз унчалик бой ҳам эмас, ўртахол эди. Оилади беш фарзанд бўлиб, улардан энг каттаси мен, қолганлари укаларим эди. Ўтган йили отам ойимга маслахат солиб:

- Мана болалар ҳам катта бўлиб қолишмоқда, уй – жойга қараб қўйишга керак, бу хонадонга бош суққан одам энг аввало уй – жойингга қарайди. – деди.

Баҳорга чиқиб таъмирлаш ишлари қизиб кетди. Отам шахардан усталарни ёллаб келди. Уйларнинг олд тамони арзиқланиб мовий рангда охакланди, эшик ва деразалар бўялиб жойишлар бетон қоришмасида текисланиб сувалди. Устанинг маслахати ва уйимиз ўзгариб қолаётганидан қувона бошлаган отам зудлик билан сегирни, унга қўшиб иккита кўйни ҳам сотиб, бозордан катта дарвоза ва кўпгина темир қувирлар олиб келди. Усталар икки ой, деганда таъмирлаш ишларини тугатишди. Улар мамнун бўлиб яъна иш бўлса чақирарсиз, дея кетишаётган пайтда темир қувирлардан токка сўри қилиниб бўялган, деворлар орзиқланиб устига тунка ёпилга, охакланган, дарвоза ўрнатилиб икки ёнига гулҳона ҳам қилиниб бўлинган эди.

Бу таъмирлашлар бизга ҳам, кўни - қўшниларга ҳам мақул келди. Ҳамма уйимизни “шинам ва чиройли бўлиб қолибди” дейишди.

Ниҳоят, жони ҳалак отамнинг иззат нафси қониқиш ҳосил қилгандек эди. Гарчи аввалги сотишга қўшимча қилиб бузоқ ва икки кўйни ҳам сотилган бўлсада, шунингдек бироз молиявий камхаржроқ бўлиб қолган эсақда, у хурсанд эди. Отамни таъбири билан айтганда “уй жаранглар эди.” У энди анчайин сўзамол бўлиб қолди. Олдинлари босиқ, ҳийла ҳадиксифат, қотмадан келган отам энди унча – мунчасидан тап тортмас ва дадиллашиб қолган эди. Нима ҳам дердим, уни орзулари ушалаётгандек эди: ҳовли – жойи чиройли, хотини ва болалари беками кўст, эшигидан эса совчилар узилмайди, вахоланки қизи ҳали мактабни битириб улгурганича йўқ.

Отам қишлоқ хўжалигида таъбилчи бўлиб ишлар эди. У раис билан келишиб уч гектар ер олди. Ён қўшнимиз Ҳайдаракани шерик қилиб қартошка экишди. Келишувда отам биз тамондан ҳеч ким дала ишларида қатнашмайди, дея шарт қўйган экан. Шу сабаб бўлиб қўлимизни совуқ сувга ҳам урмадик. Ҳосил бароридан келди. Шу бўлиб куз кириб қиш бошланиб қолай деганда рўзғоримиз ўзини тиклаб олган, қўрада қўйлар, молхонада сигир ва бузоқлар бор эди.

Шундан сўнг отам мени секин аста қийин ишлардан қайтарадиган бўлиб қолди. У молларга қарасам ҳам тагини тозаламаслигимни, дала ишларга йўламаслигимни очик ойдин айтиб қўя қолди.

- Бўлмаса нима иш қилади? – деди ойим, эътироз билдириб – Бу шахар эмаску оддий шупур – сидир билан ишлар тугаб қолса, яна бошқа жойга бориши бор.

- Ҳой, содда! – дея кесатди у – Нима, сен қизингни офтоб уриб қўллари қамаришини ҳоҳлайсанми?

Ойим индамай қолди. Бу гаплар эса менга мойдек ёқиб тушди ва ҳаяжонланиб кетдим. Ўзинг тўғрингда кимдир қайғуриши ҳаяжонли эди-да.

Мен эса ўзим билан ўзим овора бўлиб қолган эдим. Назаримда ҳаммани эътибори менга қаратилгандек эди. Ўзгача севинч ва мағрурланиш измига тушиб қолганимдан

Ўзимни кўрсатгим, нима қилиб бўлса ҳам ҳамма қатори эмаслигимни таъкидлаб кўйгим келаётган эди. Сериаллар жони дилим бўлиб қолган эди. Ундаги енгил – ялпи ҳаёт, нуқул севаман севамандан бўшамаслиги менга янги дунё очаетгандек эди. Айниқса уларнинг жудаям эркин кийиниши, сонларининг очиқлиги, елкасидан сирғалиб, ҳиёлга кўкраклари очилиб қолиши мумкин бўлган кийимлари менга жуда қизиқ туюлаётган эди. Отамга ялиниб юриб, ўзимга антеннаси ўзи билан бўлган кичкина телевизор олдириб олдим. Чунки сериалларини ҳамма билан кўриш анчайин ноқулай ва хижолатли эди-да. Сериаллар ташқари телвизорда кўшиқлар ҳам жуда сероб эди. Худди атайин қилаётгандек, аксарият кўшиқларнинг кўриниши ва моҳияти сериаллар сингари бир хил бўларди: севаман, ўламан, сенсиз яшолмайман, мен шуни хоҳлайман, ўзимни туютолмай қолдим ва бу дунёда ўйнаб қол каби сўзлари ила мени худбинлик сари етаклаётган эди. Раққосаларни ҳам кўшиқчи аёлларни ҳам кийимлари борган сари камайиб бораётган эди.

Бу пайтда ҳаёт менга ёрқин рангларида жилва қилаётган эди. Мени кўйлагим, ўзимни эркин сезгим, қоматимни кўз - кўз қилувчи кийимлар кийгим келар, жуда келишган йигит севиб ардоқлашини ва айтганимни муҳаё қилишини хоҳлаб қолган эдим.

Ҳозир шуларни эсласам, нақадар ўтгинчи ҳою – ҳаваслар билан кўнгил кўчасидаги худбинлик ботқоғига ботаётганимдан ўртаниб кетаман. Булар жуда чиройли бўлиб кўринадиган, ҳис - ҳаяжонга бой, худди оханграбо мисол ўзига тортувчи туйғулар эди. Чамаси, гунохвор ишлар одамларга чиройли қилиб кўрсатиб қўйилган эди.

Ҳонамга беркиниб олиб ўзимни кўзгуга солар эканман сериаллардаги “қиз”лардан ҳар жихатдан қолишмаслигимни кўриб турар эдим. Ўзимни қоматимга маҳлиё эдим. Олдинига ўзимни кўзгуда кўриш бороз хижолатлироқ бўлди. Бироқ бу хуморли ва ширин хижолат эди. Бу кетишда кундан кунга очилиб боришим аниқ эди. Шундай бўлди ҳам.

Бир куни сочларим ёзиқ ҳолда саросаф бўлиб ўзим кўзгуга солиб турган эдим, кўкқисдан кимдир эшик қаттиқ итарилиб қолди. Сесканиб тушдим, ўзимни йўқотиб кўяй дедим, чунки деярли ялонғоч ҳолда эдим.

- Зубайра, нима қиляпсан? – деган овоз келди. – Ҳой Зубайра, эшикни тезда оч деяпман. Эшитяпсанми?

Бу ойим эди. Дарҳол лозим ва кўйлагимни кийим олиб тезда эшикни очдим. Эшик олдида ойимнинг қаттиятли ва синовчан нигоҳи дуч келдим.

- Нима қиляпсан?

Мен рангим ўчган ҳолатда дудмалроқ қилиб дедим:

- Сочимни тараётган эдим.

У хонага ва менга разм солди.

- Бекорчидан худо безор дейдилар, - деди ўзиб оладиган қилиб – Сен нима иш қилиш кераклигини билмай қолгансан, чоғи? Тезда укаларинг кийимини ювиб кўй, тез қимирла.

Мен бошимга рўмолимни ўраб ишга тушмоқчи бўлиб турган эдим у мени тўхтатди.

- Олдин телевизорни олиб ошхонага олиб бориб қўй – деди ойим – бундан кейин эшикни беркитиб олиб хар – хил ишлар билан шуғилланганигни кўрмайин, тушанарлими ?

- Ҳўп бўлади.

Ойим мени фош қилишига озгина қолган эди. У хонамда бирмунча вақт туриб қолди, чиқиб келганда мен тоғорага энгашганимча ҳаяжонланиб бошимни кўтара олмай кир юваётган, унга қарашга юрагим дов бермаётган эди. Ойим мени ёмон кўрса керак, деб ўйлаётган эдим.

Ойим серхаракат, тўғри ва меҳнатда чиниққан қотма аёл эди. У уйни сарамжон – суришма тутар, қўй ва молларни ҳолидан ҳабар олар, қачон қараманг нима биландир кўйманиб тургани устидан чиқиб қолардингиз. У сериалларга кўзи тушиб қолганда “мунча булар осмонга қараган бўлмаса” дер ёки “булар учун ким ишлайди?” деб сўраб қўяр, уларнинг кийим боши ва ўзини тутишига қараб “ҳаммани бузувчи бузуқилар ҳудди мана шулар” дерди. Турган гапки, у фарзандлари сериалларни кўришини ёқтирмас эди. Шунини ҳам яширмай қўя қолай, мен ойимни бироз замондан қолганроқ, эскичи ва мени унчалик ёқтирмайди деб хисоблаб юрардим. Чунки у мени тергагани тергаган ва хонамда телевизор бўлишига бошидаёқ қарши турган эди.

Отам эса бошқача одам эди. У мени деб фахрланиб юрар, ҳушрўйлигим қувонтирар, чиройли одобим ортидан келган совчилар ва шу сабаб эл оғзига тушганимдан олдинлари кўринмаган ўзгача бир кайфиятда эди. Энди у менга кўпроқ эътибор қаратар, оғир ишлардан қайтарар, нима қилиб бўлса ҳам ўз қизини озода ва аёлларга хос бўлган иш билан шуғуланишини хоҳлар эди. Отам якка-ю ялғиз қизини ҳамшира бўлишини орзу қилиб қолган эди.

Отам - онам бироз қотмадан келишган, оқмағиз ва бир қарашда бири иккинчисига мос бўлган эл қатори одамлар эдилар. Аммо ойим отамдан кўра ғайратлироқ, серхаракат ва кам гапириб кўпроқ ҳаракат қилиш тарафдори эди.

Ҳомуш ҳолда укаларим кийимларини ярмини ювиб бўлган эдим ҳамки, бўяб ялтиратиб қўйилган ҳайҳотдек дарвозамиздан отам кириб келди. Уни кайфияти чоғ эди. Мен ёрдам кутгандек унга мўлтираб қарадим.

- Ҳа, нима бўлди, қизим? – деб сўради у.

Беихтиёр кўзларимда тирқираб ёш чиқиб кетди. Ҳудди айтишни хоҳламаётгандек, индамай, киримни ювавердим.

- Нима бўлди? Айтсангчи, ача қизим?

(Биз тамонлар қиз болани эркаланса, “ача қизим”, дейишади. Бу билан эркаловчи одам боласини онасини ўрнида кўриб, айтгани айтган, дегани деган маъно келиб чиқар эди.)

Мен ҳўнграб юборишдан ўзимни зўрға тутиб қолдим.

- Ойим... ойим, мени сўкаверадилар! - дедим.

- Вой, даванғирей! – деди отам – Қанисиз, ҳой пошша?

Ойим уйдан чиқиб келди.

- Қизингиз, - деди у бир нимага шаъма қилгандек қилиб - ҳонасида беркиниб олиб сочларини тараётган экан.

- Шу, ҳолосми? – дея сўради отам ва ойимни индамай турганини кўриб – Фирт қишлоқи, деб сени айтади-да. Нима, сенингча кўчага чиқиб олиб соч тараши керакмиди? Вой тақачини қизи - ей. Тоза тозисига учраганманда ўзиям! Бу далада катта бўлгани, одам деган ўзига қараб юриш кераклигини қаёқдан билсин. – деб муболаға қилди у.

Отамни сергаплигидан, ярим ҳазил ярим чин қилиб овозини баралла қўйиб гапиришидан кайфияти жуда чоғ эканлиги сезилиб турар эди. У ошхонага кирди, мен югуриб бориб тагига кўрпача солдим ва этигини тортиб қўйдим. Бундай мулозамат унга ҳуш ёқар эди. Уни кўзи мени телевизоримга тушди.

- Бу нима қиляпти бу ерда? – дея сўради у ва мени сукут сақлаб турганимни кўриб - Кўтар буни, хонанга олиб чиқиб қўй, - деди.

Мен шошганимча телевизоримни қўлимга олиб хонамга равона бўлдим. Онам бир нима демоқчи бўлиб норозилигини билдирмоқчи бўлган эди.

- Эй, бўлди қилсангчи. – дея гапини бўлди отам.

- Сиз болани эрка қилиб юборяпсиз, отаси – деди ойим бўш келмай.

Отам энсаси қотиб юзини буриштиради.

- Хўп, яхши! Бўлдими? – деб қўя қолди.

Мен ҳақиқатан ҳам чиройли қиз эдим. Оқ ранга озгина буғдой ранг аралаштириб юборилган юзимда бироз каттароқ қора рангли кўзларим ва узун киприklarим ўзимга жуда монанд – жозибатор эди. Узун тўлқинсимон қоп - қора сочларим эса оқ баданимни яънада бўртириб юборар, ўрта бўйли нозик қоматим ҳар қандоғини ҳам қараб қолишга мажбурлаб қўяр эди. Ҳар қандай хуснбузарлардан ҳоли, тоза ва тиниқ юзимдаги бурним ва лабларим ўзимга ҳос ва мос эди. Мактабда чирой бўйича мени олдимга тушадигани йўқ эди. Мактабнику қўяверинг, чамаси бутун қишлоқда ҳам менга етари йўқ эди, ҳисоб.

Мен кўп маротаба чиройимга маҳлиё бўлиб тикилиб қолишганини сезганман. Сени севаман, дея мактублар йўлловчиларни-ку, айтмай қўя қолай. Улардан деярли ҳар ойда бир неча мактублар келиб турар эди. Мен уларга ҳеч қачон жавоб берган эмасман ва йўлимни тўсиб гапга солмоқчи бўлганларга аҳамият бермай ўтиб кетаверар эдим. Шулар бўлиб ва кўчага кам чиқишим сабаб ҳамқишлоқларим мени “тарбияли қиз”, деб ҳисоблашар эди.

Ўша пайтда қишлоқдаги ҳаёт, мени ёшларга ҳос шошқалоқ назаримда жуда зерикарлик ва бир хилдек эди. Эрталаб туриб юз - қўлингни ювасан, шупур - сидир ва оддийгина нонушта қиласан, мактабга борасан, уйга келасан. Уйда эса сени бажаришингни кутиб турган ишлардан қочиб қутилиб бўлармиди! Қўй ва молларга қараш, тушликка тайёргарлик кўриш, кир ювиш, қарабсизки, кечки овқатга ҳам вақт бўлиб қолибди, кейин озгина телевизор кўргандай бўласан ва ётиб ухлайсан. Мактабда ҳам ёлчиб ўқимайсан, эрта баҳордан бошланган яғана ишлари кузга бориб пахта йиғим терими билан тугайди.

Энг асосийси, қишлоқда мен орзу қиладиган даражада кийиниб юришнинг ҳечам иложиси йўқлигида эди. Ҳаммани гап сўзига қолишинг ва ота – онангнинг қаттиқ қаршилигига учрашинг аниқ эди. Мен эса чиройли уйларда яшагим, жуда қимматбоҳоли ўта назик кийимларни кийгим ва ўзимни чиройим билан атрофимдагиларни лол қолдиргим келаётган эди. Ўз – ўзидан ҳеч бир сабабсиз “мени тақдирим бошқача бўлади” дегувчи ишонч пайдо бўлиб қолган, тийиқсиз орзу ҳавасларим эса узоқларга олиб кетаётган эди. Кўнгилнинг қўтир кўчаси эса бу тийиқсизликларни чиройли қилиб кўрсатиб қўйганди.

Ҳозир шуларни ўйлаб кўрсам, ҳаммасига сабаб мени бироз бўлсада оғирроқ ишларга тобим йўқлигида экан. Ҳар бир ишни ўзига ҳос маъзмун ва моҳияти борлигини кўролмаётган ёки кўришни ҳоҳламаётган эдим.

Тўғри, қишлоқда ҳам ўзига ҳос ўзгаришлар бўлиб турар эди. Кейинги пайтларда пахта теримига қизлар ҳам “шу қулайроқ” дея шимлар кия бошлашган эди. Бироқ булар асосан оддий ва содда шимлар бўлар эди. Бир сафар мен ҳам уч – тўрт дугоналарим билан шим ва жемфир устидан кўйлак кийиб чиқдик. Шаддод дугоналаримдан бири “далада кўйлакни дабдаласи чиқади” дея дала ичида кўйлагини ечиб олди. Унга қараб биз ҳам шундай қилдик. Пахтани торттириш ва тушлик пайтида ҳаммани кўзи бизда бўлди. Биз бироз хижолат тортган эсақда дугонамнинг “ҳаммани кўзи бизга тушиб ичлари кўйсин” деган гапидан роса хурсанд бўлиб кулдик.

Отамнинг “сени ҳамшира қиламан”, дейиши ҳомҳаёлларимга жуда мос тушган эди. Ойим билан шаҳардаги бозорга мато харид қилиш учун тушар эканмиз, мени нигоҳим доим ўзим тенгқурларимда бўлар эди. Уларнинг кийиниши, ўзини тутиши менда катта қизиқиш ўйғотиб турарди. Харқалай шаҳар шаҳарда, мен у ерда ўзимни эмин – эркин тутишим ва кийинишим мумкин, бошқаларнинг гап сўзидан чўчимайсан, зеро, уларнинг сен билан иши ҳам бўлмайди.

Эрта баҳордан отам яъна деҳқончилик қилди. У биринчи ҳосилни сотиббоқ шаҳарга серқатнов бўлиб қолди. Уни югур - югуридан ва ойим билан ниманидир шивир - шивиридан сездимки, мени ўқишга киришимда керак бўлган билимгоҳ мутасаддилари билан енг учида гаплашаётган эди. Ота – онамнинг доимо “ўқишга тайёрлан”, деганлари билан, ўзлари аллақачон бу ишни ҳал қилиб бўлишган эди: ўзи бизда шунақа - оғизда бошқа-ю, амалда эса бошқа - бошқа одамлармиз.

Мен ҳам гапга кирдиган қиз бўлиб уй ишларини ойимга ташлаб, нуқул тайёрланганим тайёрланган эди. Бироқ бошимга ҳеч нима кирмас, китобдаги илмий атамалар ансамни қотирар, бундан кўра ўқишга кириб дугоналаримни ҳавасини келтириш ҳаёллари қизиқроқ туюлаётган эди.

Вақт ўтиб ўтган сари мени ҳам кундалик ташвишларим кўпайиб бора бошлади. Энди мен ҳам югур - югурдан бўшамай қолдим. Мактабни битириш, кириш имтиҳонлари учун ҳужжатлар тайёрлаш, уларни топшириш, ойим билан ўқишда кийишим учун тайёр кийимлар харид қилиш, отам билан шаҳарга бориб имтиҳонлар учун қўлланмалар харид қилиш ва яъна бир талай майда - чуйда ташвишлар ичига кўмилиб қолдим.

Тайёрланиш қаёқда дейсиз, билдимки ўқишга кириш учун мактабдаёқ қаттиқ таёргарлик кўриш керак экан. Баъзи бир дугоналаримнинг олийгоҳларга кириш учун тинмай китоб ўқиб, ранглари сарғайиб кетиши сабаби энди менга тушинарли бўлиб қолган эди. Отамни доим “тайёрлан” дейиши, ойимни эса “Жонингни жабборга бермасанг жонона қайда, тоққа чиқмасанг дўлона қайда” деб такрорлайвериши менга ўз таъсирини кўрсата бошлади. Кириш имтиҳонлари яқинлашган сари юрагим пўккиллаб, “ўқишга кира олмасам, ким деган одам бўламан?” дегувчи андиша мени тараддудлантириб қўйди. Шоша - пиша тайёрлана бошладим. Имтиҳонига уч кун қолганда эса тинмай китоб ўқидим, хатто китоб устида ухлаб қолиб алғов - далғов тушлар кўриб чиқдим. Кўпгина нарсаларни тушингандай эди-му, бироқ тушинганим сари ҳали мен тушинмайдиган нарсаларнинг кўплигидан кўнглим ғаш, ўтиб кетган вақтим учун афсусланиб турардим.

Эрталаб турибоқ китобга ёпишиб олишим, ҳомишлигим, кўзларим яхши ухламаганим сабаб киттайиб қолганини кўрган ва мени “бироз ҳаёлпарастроқ, зуваласи пишиқ ва чапдаст эмас” дейдиган ойимни ҳам раҳми келганидан:

- Бўлди! – деб тўхтатди, – Кўп ўқийверма, энди бу тамони таваккал, тақдирингда бўлса кирасан, бўлмаса йўқ.

Мени ҳавотирлантириб турган кун ҳам етиб келди.

* * *

Қувончларим чексиз эди. Мен энди талаба мақомига эришган эдим. Бунга мени охирги кунлардаги тиришқоқлигимми, омадми ёки шунчаки отамнинг саъйи – ҳаракати ўлароқ эришдимми, буни яхши билолмай қолдим. Бироқ буларнинг менга қизиғи ҳам йўқ эди. Мухими, нима қилиб бўлса ҳам талаба мақомига эришдимку, мен учун эса энг аҳамиятлиси шу эди.

Ҳамма қатори менга ҳам туманлардан келган талабаларга бериладиган ётоғхонадан жой ажратилди. У ердаги кичикроқ хонага тўрт талаба қиз жойлашдик: мен, Чортоқдан Нафиса, Мингбулоқдан Орзугул ва Косонсойдан Хидоятлар эди. Булар мени курсдошларим эди.

Хона ётоқхонанинг беш қаватли биносининг учинчи қаватида жойлашган, унга узун, икки тамони хоналарнинг эшиклари жойлашган йўлак орқали кириб бориладди. Талабалар ётоқхонаси шаҳарнинг марказий қисмига жойлашган, деворлар билан ўралган ва дов – дарахлари кўплигидан сўлим бир гўшани эслатарди. Ҳар бир қаватнинг ошхонаси, ювиниш хонаси, ташқарисида эса ҳамма нарса билан савдо қилувчи дўкони бўлиб уни ичида кичкина қахвахонаси ҳам бор эди.

Эртага ўқиш бошланади, деган куни ётоқхонага янги келган талабалар ва уларнинг ота - оналари йиғилишиб бўлиб ўтди. Маърузачи ётоқхона маъмуриятининг бошлиғи Авазхон Нуриев деган киши экан. У ўрта ёшдан ўтиб қолган, тўладан келган, қора қастюм шим кийиб олган, истараси иссиқ, бир маҳални ўзида ҳам қаттиятли ҳам маҳобатли кўринишга эга инсон эди. Уни босиқлиги, сўзлари равон ва ишончли эшитилиши ҳаммага маъқул келди.

У аввалига ётоқхонанинг шароити, тартиб қоидалари ва бу қоида сабабларини изоҳлаб ўтди. Қоидалар қаттиқ риоя қилиниши шарт экан: соат 21⁰⁰ дан сўнг ётоқхона биносидан ҳеч ким чиқарилмас, кеч қолганлар эса тушунтириш хати ёзар ва қаттиқ оғохлантириллар экан. Шунингдек талабаларни бор йўқ қилувчи дафтар тутилган, ётоқхонага ёки ҳовлисига ёт одамларни, айниқса ўғил болаларни киритилмаслиги таъкидлаб ўтди. Бирон бир сабаб билан уйга кетиб қолганлар тушунтириш хати ёзиши ва уни гуруҳ раҳбари билан келишган бўлиш шарт экан. Уни сўзлари ўз қизларини уй жойидан узоқ бўлган шаҳарга қолдириб кетаётган ота – оналарининг табиий равишда пайдо бўладиган ҳавотирланишларига жавоб бўлаётгандек эди. Катталарга кўпгина, ҳавотирларига сабаб бўлаётган ноаниқликлар равшанлашгандек эди.

Маърузачи сўз орасида бевосита уларга хитоб қилиб :

- Ҳўш сизлар бунга нима дейсизлар? Гапларим маъқулми? - деб кўярди.

Ҳамма уни қизғин маъқуллаб "тўғри" деган овоз ва қарсақлар янгради.

Энди масалани иккинчи тамонига келсак - деди у сўзини давом этдириб - Сизлар ҳам, хурматли ота-оналар ўз фарзандларингиз ҳолидан хабар олиб туришингиз, уларнинг ўқиши ва қилаётган ишларидан оғох бўлиб туришингиз мақсадга мофиқ деб ўйлайман. Ўзингизга маълумки қизбола масаласи жуда нозик масала ҳисобланади. Буларни ҳали ҳаётий тажрибаси кам, норасида фарзандлиримиздир. Худо кўрсатмасин-у, лекин бирон бир луттибоз гапга чечанлик қилиб уларни бошини айлантириб қўйиш эҳтимоли бор, - ваҳоказо-ваҳоказолар ...

У ҳаммани кўнглидаги гапни айтиб ўзига қаратиб олди. Мажлис тугаб ҳамма ташқарига чиққанда эркалар уни ўраб олишди. Отам ҳам уни олдида бўлиб миннатдорчилик юзасидан кўлини қисиб қўйди.

- Қалласи бутун одам экан – деди у четроқда қараб турган ойим ва менга яқинлашиб.

Шундай қилиб ўқиш ҳам бошланди. Ҳамхоналарим билан яқинлашиб кетдим: ёшимиз бир, интилиш ва шароитларимиз бир бирига ўхшашлиги бизни бирлаштирган эди.

Улардан бири дам олиш масканларига бой, тоғли худудда жойлашган Чортоқлик Нафиса эди. Келди – кетдини кўравериб кўзи пишиб кетган, шарттаки, одамлардан ҳайиқмайдиган, дўндиққина ва бироз гавдалироқ қиз эди. У биринчи куниёқ бизни музқаймоқ билан сийлади. Унда ҳаммиша пул бор бўлиб, уни аяб ўтириш одати йўқ эди, ўзини тутиши ва кийимларини сархиллигидан ўзига тўқ оиладанлиги сезилиб турарди.

Орадан бир ҳафта ўтар ўтмас, Нафисанинг отаси ханамизга кийим - кечак жавони ўрнатиб кетди. Уни бизга айтишича, отаси ўқишга кириш муносабати билан катта зиёфат уюштирибди, унда билимгоҳдаги кўзга кўринган одамларни, шу жумладан Авазхон Нуриев ҳам қатнашган экан. Шунинг учун бўлса керак, ҳамма жойда тартиб интизомни ёқтирадиган бўлиб кўринган мухтарам мудиримиз тўладан келган, қорин қўйган, катта гавдалик ва дўриллаган йўғон овози билан чекка жойлардаги маҳаллий шербаччаларни эслатувчи бу одамнинг эркатой қизига кўрсатган диққат эътиборини босиқлик билан қарши олди: уни югурдаклари хонамизга жавонни ўрнатишларига қаршилиқ қилиб ўтирмади. Уни отаси раис бўлиб оиласидаги тўрт ўғилдан кейин, яқка қиз бўлиб Нафиса туғилган экан.

Мингбулоқлик Орзигул қорачароқ, миждовли қизиққон ва хадиксифат қиз эди. У кўп гапиришни ёқтирар, пастроқ бўйли, ирим - сиримга ишонадиган ва шу тоифадаги турли хил хикояларга жуда бой эди. Ўзи қўрққан, эшитган ёки гувоҳи бўлган хикоялари билан бизни ҳам қўрқитиб, ҳам кулдириб ичагимизни узиб юборай дерди. Уни хикоялари жин - ажина, алвасти, париханлар, суф - куф ва сеҳр - жодуга тўла бўларди. У ичидаги гапни айтмаса туролмайдиган одамлар тоифасидан эди.

Ичимизда хақиқий истедод соҳибаси Косонсойлик Ҳидоят бўлса керак деб ўйлайман. У мактабни аъло баҳоларга битирган, ўқишга ўз кучи билан кирган, тўғри, меҳнаткаш ва кўп гапни ёқтирмайдиган кўринишидан соддагина қиз эди. Бу соддалик биз тасаввур қиладиган кўринишдаги олифталикнинг тескариси эмас эди, аксинча, унда мустақил фикр ва мустаҳкам ироданинг борлигини тез орада сезиб қолардингиз. Шунингдек, бироз қора рангга мойилроқ буғдой рангли юзи рангпарроқ, адатда ғамгинроқ кўринадиган шахло кўзлари қизиқроқ китоб, фикр ёки хикоя эшитганда порлаб кетар эди. У дарсликларни бир марта ўқишдаёқ билиб оларди, ёдлаб ҳам олар эди. Мени доим бошимни қотириб турадиган илмий атамаларни у менга осонлик билан тушинтиб берди.

Кунлар ҳам тез ўтадиган бўлиб қолди. Ўқишга боғлиқ ташвишлар кўпайгандан кўпайиб орадан бир неча ойлар кетидан ойлар ўтганини сезмай ҳам қолибман.

Бу вақт ичида шахарга ва ўқишга анчагина қўниқиб қолдим. Ўқишни бир амаллаб олдим ва хар шанба куни ўқишлар тугаши биланоқ қишлоққа кетардим, у ерда тунаб қолиб эртасига ойим солиб берган егуликларни олиб яъна ўқишга - ётоғханага қайтиб келардим. Отам менга хафталик харажатларим учун пул бериб турарди. Бу пул майда - чуйда нарсаларга ва ўқиш анжомларини олишга етарди-ю, бироқ мени қўшимча талабларимни қондира олмас эди.

Бу пайтга келиб ўзим ҳам, кўринишим ҳам анчагина ўзгариб қолган эди ва олдинги тортинчоқлик ўрнини дадиллик эгалламоқда эди. Оёғимда ингичка пошналик бежирим баланд туфли, эгнимда ўзимга жуда ярашиб тушган мовий рангли кофта ва юбка, қулоғимда эса отам яқиндагина олиб берган ва кўпгина майда олмоссимон кўзлар билан ўралган ёқут кўзли тилла балдоғ - зирак тақиб олгандим. Бир сафар Нафиса икковимиз аёллар салонига кириб сочларимизни кестириб чиқдик. У ердаги ёш жувон сочларимизни ўзимизга ярашадиган қилиб турмаклаб ҳам қўйди. Унга хафталик сарф қилиниши керак бўлган пулни ҳаммаси кетди, хатто Нафисадан озроқ қарз олишга ҳам тўғри келди. Шундай бўлса ҳам ўз кўринишимдан биринчи марта қониқиш ҳосил қилдим, кўнглим тўлиб ўзимга бўлган ишончим ошди. Энди ўзимни чекка қишлоқдан келиб қолган бир қиз деб эмас, балки хақиқий шахарлик қиз бўлиб қолгандай хис қилмоқда эдим. Сочимни ўзимга ярашадиган бир неча усулда турмаклашга одатланиб олдим. Менга кўпроқ бошимни юқори жойидан сочимни битта қилиб ўриш ёқар эди.

Уйга келганимда ойим мени зимдан кузатаётганини сезиб қолдим, у ўз одатича индамай турар ва мана шу зимдан кузатиши кўнглимни кўпроқ ғашлаб турарди.

- Сочингни нимага кесдинг? - деб сўради у, қўққисдан.

Кутилмаганда берилган саволдан юрагим шув этиб кетди. Янаям ўзимни қўлга олиб дадилроқ қилиб дедим:

- Ойижон, сочимни ўрсам учлари узунчоқлигидан ярашмайдиган бўлиб қоляпти, текис турсин дея учларидан озгина кестириб олдим, ҳолос.

Ойимга озроқ вақт индамай турди, чамаси кечагина ҳамма айтганини қиладиган боласи сўрамай иш қилиши, яна ўз фикримни билдириб химояланиши одатдан ташқари бир ҳол бўлиб туюлди чоғи. Балки боласи катта бўлиб қолганини сезиб қолгандир, яна ким билади дейсиз.

Бироқ у ўзини тезда қўлга ола билди.

- Сени ота - онанг борку, хали улар ўлганича йўқ, сўраб иш қилсанг бўлардику? -

деди у.

Мен индамай қўя қолдим.

- Ортиқча пардоз – андозни нима қиласан, эл қатори юравер, кўрганлар нима дейди? “Фалончини қизи шахарга борибоқ ўзгариб олибди” дейдими?

Уни гаплари рухимни тушириб юборди, ичимдан норозилигимни кўзғади, қизариб кетаётганимни сездим.

- Кўринишим ҳамма қатори – оддийгина-ку – дедим қизишиб.

Ойимни жажли чиқиб бақариб берди:

- Ўчир овозингни.

У менга дашном бериб тергай кетди. Сабр билан кутиб турдим. Ойим асосан “пардоз билан ҳеч нимага эришиб бўлмайди, фақат одамни худбин, манмансираган бетамиз қилади, холос, худди сенга ўхшаган” дерди ва шу хилдаги сўзларни тўкиб солаётган эди. Мен ўзимни бироз “бошқачароқ” тутаётганим тўғри эди. Чиндан ҳам қизарганимча тишимни тишимга қўйиб, лабларимни қимтиб олганимча, худди ноҳақ айтилаётган сўзларни эшитаётган-у, бироқ хурмат юзасидангина одоб сақлаётган одам каби ўзимни хис қилмоқда эдим.

Нихоят у тергашдан тўхтагач, кўзларимда ёш билан хонамга кириб ётиб олдим, кўз ёши қилдим ва зарда билан кечки овқатни емайман – қорним тўқ дея туриб олдим. Ўзимни хўрланган одамдек тутаётган эдим. Эндигина эркинликни ҳис қилган қизни ҳар қадамда тергайверишса, ўз ҳолига қўйишмаса. Нима мен бузуқилик қилиб юрибманми?! Ўзимга: “Ойим мени ёқтирмайдилар, тушинмайдилар, керак эмас жойда тергайверадилар” дегувчи фикрни зўр бериб ишонтирмоқда эдим. Буни заиф фикр эканлигини сезиб турган бўлсамда, аммо кўнглим шунга ишонишни истаётган эди.

Отам хонамга кириб келиб бизни келиштириб қўймоқчи бўлгани кўзларимдан тинмай ёш оқарди.

- Қизим онанг сени яхши бўлсин, деб тергаб туради-да. Ундан хафа бўлиб ўтирасанми, бу яхши эмас. Тур ўрнингдан овқатланамиз.

Индамай уни гапига кўндим. У доим мен томонда эди ва юз - қўлимни ювиб ошхонага кираётганимда:

- Ундан кечирим сўраб қўй, ўзи туғиб катта қилган боласи ўзини тушинмаганидан дили вайрон бўлиб ўтирибди. – деди.

Отамни гапидан ойимга раҳмим келди, ўзимни кўполлик қилган одамдек хис қилдим. Кирибоқ ойимдан кечирим сўрадим, елқасидан қучиб юзидан ўпдим, “мени кечиринг ойижон, энди бундай қилмайман” дедим. Уни кўзларида ёш қалқийган эди.

Шу куни, эртасига ҳам ҳамма ишларни елиб югуриб юриб қилиб ойим кўнглини олишга ҳаракат қилдим. Эртасига тушлиқдан сўнг, ойимни кўнгли бироз ёзилди деган фикрда шахарга йўл олдим.

Отамни эса мендан кўнгли қониқиш ҳосил қилаётганини сезиб турардим. У ўзини ва боласини, “палаги тоза уруғдан” деб хисоблаётган бўлса ажабланмаган бўлардим. Қизини очилиб бораётган чиройи, кўрган ва тасавуридаги шахар қизларга жудаям мос тушиб кетганидан қувонганида:

- Мени қизим, - дерди у муболағали охангда – Шахарлик қизлардан ўлса ўлиги ортиқ.

Шу воқеа сабаб ўзимга бўлган ишончим анчагина ўсганини сездим, оиламизда мени фикрим ва ўрним борлигини хис қилдим. Асли ҳолатни инобатга олишни эса ўрганмаган, ўргатишмаган ва буни билишни ўзим ҳам истамас эдим.

Ўқишда эса ҳамхоналаримдан Нафисани айтмаса, биз уччовимиз ўртаҳол оиладан бўлганимиздан пулни тежаб тергаб ишлатишга ҳаракат қилар эдик. Кўчада овқатланмас, ётоғхона дўконидан масаллиқларни сотиб олиб, ўзимиз учун оддийгина қилиб овқат пишириб ердик. Жудаям тажаб тергаш мени табиатимга хос эмас эди, чамаси, бизни

бир кунлик сарф харажатамиз Нафисанинг бир кунлик қимматбаҳоли музқаймоқ олиб ейишига тенг келарди.

Овқатларни бир навилиги, доимий ҳисоб китоблар ва ўқишдаги қийинчиликлар мени ўз ҳолимча яшаб ҳаёлпарастлик қилиб юришимга мос келмас эди. Беихтиёр, рўёбга чиқмаётган орзуларим кўнглимни тўрида оғир тошдек осилиб тургани сезиб қолардим, кечалари ҳаёлларим мени узоқларга олиб кетар, бесабр нафсим эса секин - аста бундай шароитга қарши ғалаён қила бошларди.

Кўринишимни ҳамма қатори – оддийгина деяётган мендек бир қизга ҳам кўпчилик қараётганини сезиб турардим. Бу қарашларда оддийгина шахватли нигоҳдан кўра кўпроқ “чиройли қиз экан” дегувчи қизиқиш сезилиб турарди. Мен эса бошимдаги ахлоқона фикрдан хижолатланиб юрардим. Фикримча, мен антиқа деб ҳисобловчи, аслида эса анчагина беибо бўлган кийимлар гўзаллигимни тасдиқлаши, кўрсатиши ва намоён қилиши керак эди.

Лекин имкониятларим чекланган эди. Нафисага ҳавасим келиб кетарди, кўнгли тусаган нарсаларни ейди, дидига ёққан кийимни олиб ёки олдириб кияди, отаси ҳам унга кўп пул бериб туради. Харқалай, ота - онанг бой бўлиши қандай яхши. Қуримсоқдек бўлиб ҳаёт кечиритдан қандай маъно бор ўзи? Ҳеч қандай, бекорга ўзингни қийнаганинг қолади, ҳолос. Ҳаётга бир марта келасан, шундай экан ўз хоҳиш – истакларинг, хиссиётларинг, яъни “қалбингни амрига” бўйсинишинг керакми ёки бошқа бировларни кўрсатмаси бўйича яшашинг керакми? Оҳ, бу дунёда имкониятлари чекланган инсон бўлиб яшашдан ёмони бўлмаса керак.

Мана шундай шошқалоқ ва ҳовлиқма ўй – ҳаёллар менда янги кўникмалар ҳосил бўлишига замин тайёрлаётган эди. “Балиқ бошидан ачийди” деб шуни айтишса керакда.

Ҳамхоналаримга келсак, улар ҳам ҳамма қатори, турли дуёқарашга эга инсонлар эдилар. Уларнинг имкониятлари ва иқтидорлари бошқа - бошқа эди.

Бир сафар биз ўқишдан қайтиб хонамизда тушлик қилиб ўтирган эдик Нафиса қўққисдин гап қотди.

- Бу дарслардан бошим ғовлаб кетди. Бир супермаркетга тушиб келмаймизми? А Зубайра, нима дейсан?

Эндигина дарсларга тайёрлана бошлаган, хали кечки овқат қилишимиз ҳам керак эди.

- Хозир-а?

- Ҳа, - деди у бесабр, - Ўтиравериш жонимга тегиб кетди, бир айлариб келамизда. Кейин дадам менга ўзинга ишлатарсан деб пул бериб эдилар, бирон нима сотиб ҳам олардим. - у сумкасини қовлаштириб бир даста пулни олди, - Мана кўрдингми қанча пулим бор.

Ростини айтсам, мени ҳам боргим келаётган эди. Супермаркет биздан унчалик узоқда жойлашмаган эди, пиёда юрсангиз беш дақиқага етмаган йўл эди. Мен унга бир неча бор кирган ва ичидаги моллардан кўзим ўйнаб кетган эди, нархлар эса чақаман деб турарди. Шундай бўлсада Нафисанинг пуллари кўз – кўз қилиши бироз ғашимни келтирган эди.

- Эртага, ўқишдан қайтишда кирармиз. Кўриб турибсан-ку, хали дарсларга тайёрланиб улгурганимизча йўқ.

Мени жавобим ёқмади чоғи, юзини буриштириб олди.

- Ўзинг биласан, – деди у норози қиёфада, – ўзим ҳам боравераман.

У шартта туриб, шахдам юргинича хонадан чиқиб кетди. Биз уни ортидан қараб қолдик.

- Отасини эркатойи ҳоҳлаганини қилади-да - деди Хидоят у чиқиб кетгач.

- Хар ҳолда шунақаси бўлгани ҳам яхши - деди Орзигул, куни кеча Нафиса

уйдан кўтариб келган магнитофонни ёқиб қўяр экан - Майли, айланиб кела қолсин. Биз бўлсак уни дадажониси бериб юборган қахвасидан дамлаб олиб магнитофонида ашула эшитиб ўтирамыз.

Барчамиз жилмайиб бир биримизга қараб қўйдик.

Орадан икки соат кўпроқ вақт ўтди. Бу орада кечки овқат тайёрланиб тортилган, хонамиздага чоғроққина хонни ёнидаги кўрсиларга ўтириб олиб тановул қилаётган эдик. Қуёш оғишиб, вақт шомга яқинлашиб қолган эди.

Кутилмаганда эшик очилиб кулрангга мойил кўкимтир тор шим кийган, сочлари кўпик мисол кўпирган ва орқасидан танғилган, лабларига қизил ранг суртилиб қора чизиқ билан чегараланган, киприк ва кошлари қоп - қора, кўринишидан пардозни бироз ошириб юборган олифта қиз кириб келди. У хонага кирди ва менсимайгина қуёш нуридан асровчи ним қора кўзойнаги ортидан бизга боқди.

Уччовимиз, бу кутилмаган ва индамай кириб келган меҳмонга анграйиб қараб қолдик. У бизга кулиб қараб турар, қўлида салафан халтачаси ҳам бор эди.

- Ҳа, танимай қолдингларми? - деди у кўзойнагини қўлига олар экан.

- Вой, Нафиса... сенмисан? - деб юборди Орзигул.

Ҳаммамиз зўр қизиқиш билан уни ўраб олдик. Қўл ва оёқ тирноқлари локланган, баданига ёпишиб турган кийимлари ҳамма ёғини, гарчи улар кийим билан ўралган бўлсада "мана мен" дегандек кўрсатиб турар эди. Тўлишиб бораётган сонлари, бўлиқ кўкраклари шундоққина билиниб турар, тўлқинсимон ва тим қора қилиб бўялган сочлари, юзига, киприк ва қошларга суртилган бир дунё бўёқлар бу қизни етилиб қолганидан дарак бериб турарди.

Очиғини айтсам, бундай кийимларни асосан учига чиққан сатанглар - қўлма қўл бўлиб юрадиган "замонавий"лар киярдилар, баъзи бирларини хисобга олмаганда аксарият шаҳарлик қизлар бу алфозда қийинишмас эди. Кўпинча туман ва қишлоқлардан келиб ҳовлиқиб қолган, нима қилса ҳам бўлаверар экан дейдиган, маслаги йўқлигидан шошиб қолганлар шундай кийинишарда. Фаҳм - фаросатли одам бундай кўринишда юриб ҳаммага кулги бўлиб ўтирмас эди. Бундайлар кўзга кўринган жойларда хозир - нозир, давринг келганда ўйнаб олиш керак, деб хисоблайдиган бойваччалар ва уларнинг ўғиллари қўлидаги қимматлироқ эрмак - ўйинчоқ бўлган энгилоёқ қизлар киярдилар. Уларни нархи эса ёши ўтган сари камайиб бораверар эди. Вақтинчалик кўнгил хуши, оила қуришга умуман ярамайдиган, зериксанг ташлаб юборса ҳам бўлаверадиган, қизлигини, ибосини, оиласини, қариндош уруғ ва иймонини шу арзимас сассиқ "фаровон" ҳаётга алмаштирган эдилар. Уларнинг кўпчилигини ота - онаси бундай шармандалиқдан бошини кўтара олмайдиган бўлиб қолган, орланганидан ва ғабланганидан оқ қилиб юборган эдилар. Бу ер Тошкент эмас эди. Шундай бўлсада қаерга қараманг уларга кўзингиз тушиб қолар, ҳамма уларга қизиқиб бўлса ҳам бир маротаба қараб қўярди. Буларни ва телевизордаги қўшиқчилар ҳамда сериалларни кўшганда уларни ёшларга таъсири жуда зўр эди.

Бироқ, айна замондаги воқеалик қўшиқчиларнинг нағмаси - ю сериаллардаги ёрқин ҳаёт кўз - кўзларини аллақачон ортда қолдириб кетган эди. Бу шуниси билан ахамиятли эдики, энди у бевосита урф - одад ва турмиш тарзининг бир бўлаги бўлиб қолаётган эди, холос. Гўёки қўлингизга бир қадах ароқни оласизу яхши ният билан ичиб юборасиз - бунга ҳам бутун жамият миқёсида кўникма хосил бўлган-ку. Ҳа, биз макон топган бу дунёда ҳеч нима ўз - ўзидан содир бўлиб қолмайди.

Ўша пайтда бундай фикрлар менда бўлган эмас эди. Мен буни кейинчалик, аччиқ кўргиликлардан сўнг, бу йўлни охири вой ва афсус - надомат эканлигини тушиниб етдим.

- Нимага бунақа кийиниб олдинг? Шу алфозда кўчага чиқасанми? - деди, қизиқиш

билан тажубланиб қолган Орзигул.

- Ха, нима қилибди?

Уни олдида парвона каби айланиб ҳамма ёғига разм солаётган Орзигул уни икки соат давомида қаерларда бўлгани, нималар харид қилгани, нархини, сочини ўзгартирган жойни ва у ерда кимлар борлигини сўраб - суриштириб бўлганда орадан чорак соат вақт ўтган эди. Нафиса узоқ вақт ўзини кийим жавони кўзгусига солиб сочларини бошқача турмаклар кўрди, бошқа кийимларини кийиб кўрди, ўзи учун мақул бўлган кўринишни чамалаб билаётган эди. Бу вақт ичида бизни кўзимиз уни янги кийимларига кўникиб қолди чоғи, уччовимиз ҳам унга баъзи бир маслахатлар бера бошладик.

Нихоят у янги кийимларини ечиб бошқасини кия бошлади. Кечки офтоб нурларидан ечинаётган Нафисанинг оппоқ ва момик бадани товланиб турарди. Менга беихтиёр, хонамдаги кўзгу олдида ўтказган вақтларим эсимга тушиб кетди ва ўзимни у билан солиштириб кўрдим. Ҳа, мени баданим уникидан кўра силлиқроқ, тиниқроқ, хушбичимлироқ эди. Бу мени қувонтириб юборди ва жилмайганимча уни кузатиб турдим.

Кийимини алмаштириб бўлган Нафиса ўзи билан кўтариб келган халтачаси ичида янги чиққан ғоятда мазали музқаймоқ борлигини эслаб қолди. Уни биз учун олган экан.

Ҳаммамиз музқаймоқдан лаззатланиб, оз – оздан тамшаниб ея бошладик. Нимадандир кўнглимиз чоғ, бир биримизга жилмайиб қараб қўяётган эдик.

* * *

У жуда тез ўзгариб кетди.

Нафисанинг фикри - ёди ўйин - кулги бўлганидан ўқишга анчагина бефарқ эди. Тўғриси, уни ўрнига отасини пуллари ўқирди. Чамаси, отаси ҳам ўзига ўхшаш эди: шу биттагина қизини ёшлигида ўйнаб олсин, дея шароит яратиб берар ва бу билан оталик меҳрини ифодалаётган эди. Нафиса ҳовлиқма, шарттаки, фақат ўзини ўйлайдиган, пул билан ҳамма нарсага эришиш мумкин, деб хисоблайдиган қиз эди. Бу эркатоё ёлғонни ҳам ҳеч тап тортмай тўқиб ташлар эди. Назаримда, келиб кетувчилари жуда сероб, ҳамма хордиқ чиқариш, дам олиш баҳонасида ўйин - кулги учун борадиганларни кўравериш дийдаси қотиб кетган ва маза қилиб олиш ҳаётнинг асосий маъмуни, деб қолган эди. Нафисанинг дунёқараши асосан мана шу ўйин кулги, вақтичоғлик ва енгил – ялпи ҳаёт таъсирида шаклланган эди. У белни букиб ишлашдан кўра ўйнаб олишни афзал, деб биларди. У шахарга келган маълум ва машхур қўшиқчиларни концертларини ўтказиб юбормас, ёпишиб турган ва анчагина беҳаё кийимлар кийиб сочини ёзиб олар, энг мазали ва қимматбаҳоли музқаймоқни хуш кўрар, янги урф бўлаётган кийимларни кияр ва шу билан ўзини бошқалардан кўра чиройлироқ, ақллироқ ва уддабурронроқ, деб хисоблар эди. Яна бир муҳим хусусиятларидан бири, агар у биров билан тортишиб қолса одамни ишонтириш учун эмас, балки гапига яраша гап топиб айтиш, овозини учуриш, камситиш, йўқ жойдаги айбловлар қўйиб иккинчи оғзини очолмайдиган қилиб қўйишни ўйларди. Унга усти ялтироқ, ҳаракат ва фикрдаги дадиллик муҳим аҳамиятга эга эди; уларни маъносига қараб ҳам ўтирмас эди. Ҳа, унда дадиллик ва шарткилик бор эди, лекин нозик ҳис - туйғуларни фахмлай оладиган дид етишмас эди.

Ўзи шунақа бўлади чоғи, деярли ҳамма ахлоқсиз инсонлар ўзларининг беъмани жаврақиликлари ва ғирром шалоқликлари билан одамни ҳафсадасини пир қилиб юбордилар. Уларга айнан шу нарса керак, фақат нодонларгина уларни устамон ва жуда ўткир деб хисоблайдилар. Аслида улар жуда тубан кетган инсонлар бўладилар-у, фақат буни ўзлари сезмайдилар, холос.

Нафиса тез орада йигитлар билан юрадиган бўлиб қолди. Энди у кўп кўчага чиқар, ўзига бино қўйган, севдим – севдим ўйини ўз гирдобига тортаётган эди. Баъзан

уни бўйинлари қизариб қолганини кўрардик, баъзан эса уни биз билан гаплашгиси ҳам келмаётганини, бетоқат бўлиб бораётгани, бизни кўрса худди аҳамиятсиз бир нарсани кўргандек назар писанд қилмаётгани сезиб қолардик. Орзигул ўзини хар нимани ипидан игнасигача сўраб суриштириш одатига бориб уни саволга тутса жахли чиқар, истар истамас жавоб берар, баъзан эса жеркиб ҳам ташларди.

- Тўпори саволларни хадеб бераверма! - дерди у жахл билан.

Унинг тўғрисида бизнинг фикримиз ҳам турлича эди. Орзигул, йигитлар билан юриб уятсиз, ярамас - гунох ишларни қилади, кейин ўша йигит уни ташлаб кетади деб хисоблар эди. Хидоят эса эрга тегмай туриб биров билан юриш катта гунох ва шармандали бир хол деб тушинарди.

- Йигитлар билан роса юриб кейин бошқасига эрга тегиб олиб, унга қайси юз билан бир ёстиқга у билан бош қўя олади? Ахир у бошқалар билан анавинақа ишлар қилмаган бўлса ҳам, фақат эрини хаққи бўлиши мумкин бўлган нарсаларга бировларни ифлос қўлини теккизишга йўл қўйиб бергани, олдиндан қилинган хиёнатнинг ўзи-ку. Умуман олганда, - дерди у - тор шимларни кийиб сочларини хурпайтириб олиш "Мен ҳамма нарсага тайёрман, мен учун тўсиқ ва чегарани ўзи йўқ" дейишни ўзгинаси.

Мен ҳамон иккиланиб турардим. Бир тамондан Нафисанинг тийиқсизлиги, тантилигидан нарсаларнинг фақат устки тамонидан кўриши, калта фикр ва шошқалоқлиги менга аён эди. Иккинчи тамондан севги деб аталувчи тушинча ғаройиб, хис – ҳаяжонга бой, сўз билан ифодалаш қийин бўлган покиза туйғу бўлиб кўринар эди. Кўнглинга ёққан билан турмиш қурсанг, у ҳам сени ёқтириб севиб қолса буни нимаси ёмон, фақат у ишончли, алдамчи эмас, келишган йигит бўлса, яна у озгина бойроқ бўлса жуда яхши бўларди. Севган одаминг билан бирга бўлиш, у сени ардоқлаши, еру - кўкга ишонмай бошига кўтариши қандай яхши! Бунда сўз билан ифодалаш мушкул бўлган ғайритабиий кўтаринкилик бор деб ўйлаётган эдим.

Севги, деб аталмиш замонавий севишганларнинг сайи - харакатлари эса мен ўйлагандан бошқачароқ эди. Унда учрашувлар, кўл қисишлар, ўйин - кулги, қучоқлашишлар ва пайдар - пай ўпишишлар бисёр эди. Эндиликда эса буларни бари, амалдаги зино билан якун топишига ҳам олиб келаётган эди. Ҳа, ҳозирги замоннинг "севги" дегани, икки жинсни ўзаро жинсий майлларини озми - кўпми қондиришини ўзгинаси эди.

Аниқки, менда ҳаётий тажриба етишмас, фикр - ўйларим китобий ва бадий кинолар асосида ёшларга хос бўрттириш оқибатида шаклланган эди. Мен умри қисқа туйғуларимни абадий деб хисоблаётган, махлуқлар орасидаги севги ўткинчи ва хаттоки зарарли эканлигини билмас, балоғат ёшига етиб қолганимдан ўйғона бошлаган хис – ҳаяжонлар шоштириб юбораётган эди. Охир – оқибат "севмай ва севилмай қандай яшаш мумкин?" деган хулосага келиб қолдим. Чамаси, инсон нодонлигини чек - чегараси йўқ эди, баҳона-ю сабаблар эса топилаверар экан.

Энди шахарга кўникибгина қолмай балки ўрганиб ҳам олдим. Эрталаб турасан, ўқишга борасан, турли одамларни кўрасан, улар сени кўришади, ўқишдан кейин кўча айланишинг, дўкон ва ёймаларни кўришинг, эрталаб қилиб олган пардозинг билан кечгача юришинг ва қўлингни совуқ сувга ҳам урмаслигинг мумкин. Шанба кунлари уйга борганимда шахар билан қишлоқ орасидаги фарқ яққол кўзга ташланиб қоларди. Шахарда асосан ўқиш билан шуғилланаман, бу ерда эса югур – югурдан бўшамайсан: молга қараб улгурмаданок товуқларга югурилар, дала ишларидан қелибоқ овқат тайёрлашга ўтилар, жойишларни шупириб бўлибоқ кир ювишга киришиларди. Тўғри, ҳозир мени қиладиган ишларни ойим билан укаларим қилишаётган эди. Лекин, барибир шахардан қишлоқни фарқи анчагина эди. Булардан ташқари шахарликлар дадилроқ, хаққини таниганроқ, одамлардан тортиниб ҳам ўтирмайдиганроқ эди.

Бир куни биз ўқишни тугатиб ётоғхонага қайтаётган эдик. Ҳаво совуқ ва тоза эди. Айни қиш палласи бўлганидан йўллар музлаган, сирпанғич, ҳамма ёқни қоплаб олган қор қиялаб чиққан чиққан қуёш нуридан товланар ва босган қадамингдан қорни фарчиллаши-ю музларни қусурлаши эшитилиб турарди.

Биз тўртбурчак шаклида қурилган Машраб кинотеатр ёнидан ўтиб Навоий шоҳ кўчасига келиб қолган эдик. Йўлнинг нариги тарафида турли моллар билан савдо қилувчи улгуржи бозор бўлиб бу ер одамлар билан доим гавжум бўларди, нарироқда, йўлнинг юқорисидаги чорахадан ўтгач икки қаватли ойнакванд бино – шаҳарнинг энг катта супермаркети савлат тўкиб турарди. Йўл четларида узунасига қилиб экилган баҳайбат чинор дарахтларни қор қоплаганидан ўзгача бир чирой қасб этган, ундан ахён – ахёнда тўкилиб турган қор учқунлари эса қуёш нуридан йилтираб ерга тушарди.

Йўлдан кесиб ўтмоқчи бўлиб йўл ёқасида турган эдик, олдимизда чет билан ҳамкорликда ишлаб чиқарилган оқ рангли янги “Нексия” автомабили келиб тўхтади. Ундан кўринишидан шу машинада юришни ўзиёқ бизни бошқача – бачки одамлардан эмаслигимизни билдиради деяётгандек, сурбетгина, яхши кийинган олифта йигит тушиб келди. У қўлига йўғон эркалар узугидан тақиб олган, оёғидаги учи ингичка қора рангли яримэтик эса оппоқ қор устида яққол кўзга ташланиб турарди. Уни бўйи ўртача, ранги захил, ўзи ақлан чегараланган бўлсаям бераҳимлиги билан ажралиб турадиган одамни эслатиб турувчи йигит экан. Менга у нимаси биландир совуқ, одам кўрса юраги жиз этмайдиган бўлиб кўринди.

- Вой, бу Шерзот акам-ку – деди Нафиса кутилмаган учрашувдан қувониб.

У ўзига ишонган, ахамиятли холда, гўёки ўзиники бўлган нарсаларга яқинлашган мисол бизни олдимизга келди.

- Қизлар яхшимисизлар? – деди у умумий қилиб. Нафиса билан қўл бериб сўрашди – Яхшимисиз Нафисахон?

Нафисанинг жудаям қувониб кетгани сезилиб турарди. У ийиб кетиб кенг жилмаяр, мана мени хушторим қанақа йигит эканлигини кўриб қўйинглар дегандек ён атрофига караб қўярди. Йигитнинг пўрим кўриниши, қимматбаҳоли машинадан тушиб келиши унда катта тасурот қолдирган эди.

- Маданият саройига Шукур келибди – деди у жилмайиб – Сизни олиб борай деб патта сотиб олган эдим. Таклиф қилгани келдим. Борасизми?

- Ха, бораман, – деб жавоб қилди Нафиса бироз шошиброқ – Фақат бир нарса, ётоғхонага бориб кийимларимни алмаштириб олишим керак эди-да.

- Майли, ҳали вақт бор. Концерт соат 17 да бошланади, сизни олгани бир соат олдин ётоғхона дарвазаси ёнида кутиб тураман, – деди Шерзот – Сизни кузатиб қўяйми?

- Хожати йўқ, дугоналарим билан кетаман.

- Ундай бўлса кўришгунча Нафисахон, хайр.

- Хайр, Шерзот ака.

Машинани бошқариб келган йигит индамай бизни кузатиб турарди. У оқмағиз, анчагина келишган, дид билан кийинган ва ўзини босиб олган одамга ўхшарди. Назаримда, у кўпроқ менга разм солаётган бўлиб туюлди.

Шерзот билан хайр - хушлашиб бўлган Нафиса йўл бўйи оғзи тинмай бидирлаб келди. Уни хурсандлигини мен тушиниб турардим ва унга қўшилиб ўзим ҳам жилмаётган эдим. У ҳаммамизга музқаймоқ олди, кун совуқ бўлганидан уни хонамизда бироз илтиб олиб ёйдиган бўлдик. Бирмунча вақт аввал оддий бўлган кундалик ташвиш билан жимгина келаётган эдик, энди эса кўзларимиз йилтирар, кайфиятимиз чоғ, кутилмаган ажиб бир кенгликлар устидан чиқиб қолган одамдек шодланиб борар эдик.

Ётоғхонага келгач тушлик қилдик, кейин дарстурхонни йиғиштириб идишларни

ювдик ва китоблариммизни ёзган холда дарслик қила бошладик.

Нафиса эса дарс тайёрлаш ўрнига турли кийимларни кийиб ўзини кўзгуга солиш, сочларини турмаклаш ва ўзига оро бериш билан овора эди. Вақт учрашув пайтига яқинлашмай турибоқ у тайёр бўлиб улгурган эди. Сочлари ёзиқ бўлиб пешонасини очиб турадиган қилиб соч тўғнағич билан илгакланган, лаблари бўялган, оқиш кулранг шимни устидан оқ свитир кийган, тирноқларини эговлаб қайта лакланган, бўйнига учларида кичикроқ ва мўжазгина соати бўлган тилла занжир тақиб олган эди. Кейин у калта, аммо қалин бўлиб шишиб турган ва ёқалари мўйнали замшли чўпонини кийди.

У тайёр эди. Бесабрлик билан вақт ўтишини кутаётган бўлсаям, келишилган вақтдан ўн дақиқа ўтказиб пастга тушиб кетди.

- Бўпти қизлар – деди у кетар экан – Зерикмай ўтиринглар.

У энди икки ёки ўч соатдан сўнг келади деб ўйладим ва ҳамма ўз иши билан машғул бўлиб қолди. Хидоят билан Орзигул умумий хонадаги телевизорни кўргани чиқиб кетишди. мен эса қаватимиздаги кичкина ювиниш хонаси банд бўлиб қолмасин деб тезда сочиқ, совун ва тароқларимни йиғиштира бошладим.

Эшик очилиб шошганича Нафиса кириб келди.

- Ҳой Зубайра, ўзингмисан? – деди у ховлиқиб.

- Ха, нима бўлди? – дедим мен кутилмаганда пайдо бўлиб қолган Нафисадан тажубланиб.

- Шерзот акам ва унинг оғайниси яъна битта ортиқча чипта олишган экан. Менга сени ҳам оливолишимни илтимос қилишди. Тезроқ кийиниб олсанг яхши бўлар эди.

- Нима, меними?

- Ха, худди сени такидлаб айтишди.

- Айтишган бўлса нима қилибди? – дедим бундай бетакаллуфликдан жахлим чиқиб – Мен ҳеч қаерга бормайман! Тушинарлими?

- Бу нима деганинг? – деди хайрон бўлиб Нафиса – Бир айланиб кўнгил ёзиб келасанда.

- Чақирилмаган меҳмон бўлибми?

- Нега ундай дейсан, ахир улар атайин сени деб чипта олишибди.

- Мен уларга, “Менга ҳам чипта олинглар, мен ҳам масхарабозни тамоша қиламан” деб айтган эмасдим-ку.

Мени оёқ тираб каршилиқ қилишим уни хайрон қолдирган ва жахлини чиқара бошлаган эди.

- Тилинг жуда захар бўлиб кетибдими?

- Ҳа, шунақа!

- Бормайсанми?

- Йўқ.

У бир нима деб чақиб олмоқчи бўлди-ю, бироқ қўлини силтаб “билганингни қил” дегандек қилиб хонадан чиқиб кетди. Мен эса ортидан ичимда “Мен сенга ўхшаган орзон гаров эмасман” деб қўйдим.

Мен олдинлари Нафиса билан бундай тарзда гаплашган эмас эдим, энди у ўзини кўрсатиш учун хар хил қилиқлар қилса керак деб ўйлаётган эдим. “Эй, нима бўлса бўлди. Агар тилига эрк берадиган бўлса ўзидан кўрсин, ўзиб оладиган сўзлар қанақа бўлишини кўрсатиб қўяман хали.” Уни тўғрисида ўйлаб, турли хил хурмача қилиқларини эслар эканман “Вой отасини эркатоий-ей! Сен энди ҳамма ахлоқликларингни кўтараверадиган уйингда эмассан.” деб қўяётган эдим.

Аксига олиб, ўша куни ҳам кейинги кунлар ҳам у менга нуқул яхши гапиргани гапирган, кўнглимни олиш билан овора бўлиб қолган эди. Мен буни сабабини билолмаётган эдим. Уни қўлида ўша пайтда жуда қимматбаҳоли бўлган уяли телефон

пайдо бўлиб қолган, бўлар бўлмасга ўнг келган жой билан гаплашар ва менга ҳам керак бўлса ишлатавер деб қўлимга ҳам бериб қўярди. Уни кутилмаганда ийиб қолгани энсамни қотириб турарди.

Орадан бир неча кун ўтиб хонамизда тушлик қилиб ўтирган эдик. Нафиса бирдан ўша кунги ўйнаб келганини эслаб қизиқчини қилиқлари тўғрисида оғиз кўпиртириб гапира бошлади. У гап орасида киши билмас қилиб йигитининг оғайниси тўғрисида гап қистарар, уни қанчалик пулдорлиги, машинаси, ёқимтойлиги ва гапида турадиган йигит эканлигини мақтаб ўтарди.

- Уни отаси катта ишда ишлар экан – дерди киши билмас қилиб – Яқинда институтни тамомлаб банк соҳасига ишга кирибди. У жуда тез кўтариладиган, жуда одобли ва иқтидорли йигит. Келажаги бор одам деб шуни айтадилар-да.

Уни сўзларидан нимага шаъма қилаётгани сезиб қолдим. Атрофимда парвона бўлиб қолиши сабаби шу эканда. Вой тулки-ей! Уни оғзидан бол томиб гапиришига қараганда Шерзотдан кўра уни ўрнига оғайниси бўлганда яхшироқ бўларди деяётганга ўхшарди. Ўша куни мен унга яхшироқ разм солмаган, машина ойнаклари ортидан тузикроқ кўролмаган эдим. У кишим қанақа йигит эканлар ўзи, чамаси билиб қўйсам ёмон бўлмас эди.

Эртасига ҳам худди менга ёпишиб қолгандек ажралмас, ўз холимга қўйишни ҳаёлига ҳам келтирмас эди. Тушликдан сўнг қўярда қўймас “бирон нарса олармиз” деган баҳонада кўчага олиб чиқди.

Бугун кўчада ҳаво совуқ, қуёш чиқмаган, йўл четларидаги икки кун олдин ёган қорнинг қолдиқлари музлаб қолганидан пиёдалар йўлкасидаги одамлар эҳтиётлик билан ҳаракатланиб боришарди. Биз супермаркет тамон юриб кетдик.

Сочлари ёзиқ Нафисанинг кўринишидан пулдор одамнинг қизи эканлиги шундоқ билиниб турар, ўзини эркин тутиб ҳеч кимга ахамият бермай тезроқ юриб борар эди. Ундан бироз ортда қолган менда эса, эгнимда ўтган йилги мактабда кийган қишлоқ чўпон, оёғимдан ҳам эскироқ – мактаб ёшидагилар киядиган қизлар яримэтиги эди.

Супермаркетга Нафисанинг ёнида ийманиброқ кириб бордим. Пулинг бўлмагандан кейин шунақада – оғзингдаги гапни ҳам гапиролмай қолар экансан. Бу ер шинам, чиройли, ҳамма ёқ тоза ва ранго – ранг молларга тўлиб кетган эди.

- Олдин пайабзаллар бўлимига ўтамиз, - деди у.

Пайабзаллар бўлимида ҳам бошқа бўлимларда бўлгани сингари номи турли хил донгдор ишлаб чиқарувчиларга талуқли бўлган сохта ёрликлар илинган молларга тўла эди. Аксарият молларни кўриниши бежирим, ярқираган, бироқ сифати у даражада бўлмаган Хитой товарлари эди.

Нафиса қизиқиш билан уни олиб бунисини қўйиб чамалар, кийиб кўрар ва ўзини бўлимдаги катта кўзгуга солиб кўрарди. У ўзини эркин тутарди, моли сотилиб қолиш эҳтимолидан тараддудланиб қолган сотувчи ҳам уни қизиқтириб турарди.

- Зубайра нимага қараб турибсан? Қани ўзинга ёққанини кийиб кўрчи, мисол учун манавини, - деб пошналари ингичка ва узун этигни қўлига олиб.

Менда доим бўлганидек, ўзимни кўзгуга кўриб кўринишим дуруст, чиройим эса Нафисаникидан зўрроқ эканлигидан қониқиш ҳосил қилганимдан тортинчоклик хисси ўтиб кетган эди. Кўзгуга у мен тенги эмас, балки мендан каттароқ, худди опам мисол бўлиб кўринди. Боядан бери диққатимни тортиб турган, бежирим этикни қўлимга олдим.

- Олдин манавини кийиб кўрай, - дедим унга жавобан.

Этик жуда яришиб тушди менга, бўйим узайиб колгандек худди оёқлари жуда узун қиз бўлиб қолгандек эдим. Нафиса ҳам “сенга у жуда ярашди” деб айтди. Мен ўзимни кўзгуга солиб кўнглим чоғ бўлиб турган эди. Аммо буни олишни иложиси йўқ эди, чунки чўнтагимда этик учун тўланадиган шунча пул бўлган эмас. Истамайгина ечмоқчи

бўлиб турга эдим, бирдан Нафиса мени туртиб қолди.

- Ана, Ўткир акам келяпти, - деди у муғамбирона жилмайиб.

Угурилиб қарадим. Бу ўша, Нафиса оғзини кўпиртириб гапирган ва чиройли машина минган йигит эди.

У келишган, ранги оқмағиз, ўрта бўйли бўлиб ёшлигидан тўкин – сочинлик ичида қийналмай катта бўлган одамни эслатарди. У мулойим жилмайганича олдимизга келди.

- Яхшимисиз Нафисахон?

- Яхшимисиз Ўткир ака.

У менга қараб бироз ийманиброқ:

- Зубайрахон яхшимисиз? – деди.

- Яхшимисиз, - деб қўйдим. Исминни уни оғзидан эштиш менга бироз ғалатиноқ туюлди.

- Биз Зубайрахонга этик танлаётган эдик – деди Нафиса чечанлик қилиб.

- Жуда яхши – деди у, кейин мени оёқларим кўз югуртириб – Сизга ярашибди Зубайрахон, ёқдимиз?

- Ҳа, – дедим-му тилимни тишлаб қолдим. Чунки киссамда буни пулини тўлаш учун пул қаёқда дейсиз, беихтиёр қизариб кетаётганимни сездим. Шундай бўлсада киши билмас қилиб – Кейинроқ оларман, – деб қўйдим.

- Нега энди? – деди у ва ёнида турган сотувчини четроқга олиб – Акахон буни пули қанча? – деганича бошлаб кетди.

Мени эса хижолат ўти куйдирмоқда эди. Ҳаяжонланган куйи этикни еча бошладим.

- Нега ечяпсан? – деди Нафиса – Хижолат бўлма! Агар у тўламаса мана мен тўлайман, кўнглингни хотиржам қилавер.

Нафисанинг бу гапидан миннатдор бўлиб унга қарадим.

- Барибир этик олиш ниятим йўқ эди.

- Э, бўлмағур гапларни гапирма. Бундай пайтларда ҳеч қачон паст кетма, дадил бўлавер.

Уни яхшироқ тушинмаган бўлсам ҳам индамай гапига кўндим.

Ўткир билан гаплашиб олган сотувчи мени кўлимдан этикни олиб чиройли ғилофга солиб берди ва пулини тўламоқчи бўлган Нафисага қараб:

- Пули тўланди синглим, яхши кунларга буюрсин, - деди.

- Раҳмат! – деб жавоб қилди Нафиса ва ёнидаги Ўткирга қараб – Ўткир ака бизни қарздор қилиб қўйибсиз-ку, – деди.

- Хечам унақа эмас, – деди Ўткир оддийгина қилиб ва хазилнома оҳангда – Яхши одамга арзимаган бўлсаям яхшилик қилишда савоб бор дейишади.

- Ундай бўлса арзимаган яхшилик қилган одамга каттакон раҳматлар бўлсин.

Ўткир оддийгина қилиб жилмайиб қўя қолди.

Биз супермаркетдан чиқиб келдик. Мен нима қилишни билмай иккиланиб турардим ва тез ўзгариб кетаётган вазиятда бироз довдираб турардим. Кўлимдаги этикни олганим хижолатланаётган ва буни қабул қилишим тўғримикин деяётган эдим.

- Қизлар мен бугун кечгача бўшман – деди Ўткир – Нима дейсизлар шаҳар айланиб келмаймизми? Зубайрахон нима дейсиз?

Биринчи кўришишдаёқ хар нарсага кўнавериш яхши эмас эди.

- Мен эртанги кунги дарсларга тайёрланишим керак эди.

Нафиса ҳам индамай мени мақуллагандай турарди.

- Тўғри айтасиз, - деди у озгина ҳафа бўлган киши бўлиб – Сизни тушиниб турибман, ўқиш энг асосийси.

Йўл четида Ўткирнинг ярқираган “Нексия”си турарди. У бизни элтиб қўядиган бўлди. Йўлда тўхтаб бир даста гул ва каттагина торт кўтариб чиқди. У ўзини ғоятда

тарбияли йигитдек тутар, чиройли гапирар ва мени ҳам камсуқумлик билан умумий гаплашишга қўшиб юборишга ҳаракат қиларди. У бизни талабалар ётоғхонаси ёнига бизни ташлаб қўйди.

Машинадан тушиб биз билан қўл сиқишиб хайрлашар экан, мени қўлимни атайин қаттиқроқ сиқиб қўйганга ўхшаб туюлди.

Биз икковимиз ётоғхона томон йўл олдик.

- Йигит бечора сени ишқингда адои тамом бўлибди, - деди Нафиса ва одатдаги гапни кўпиртириши билан – Неча кундан бери дугонангиз билан таништириб қўйинг, дегани деган. Лекин ўзи анчагина ёқимтой. Тўғрими, Зубайра?

Мен нима деб жавоб беришни билмас эдим. Қўлимда Ўткир пулини тўлаган этик ва гул, Нафисанинг қўлида эса у олиб берган торт билан хонамизга кўтарилиб борар эдик. Бошим ғовлаб кетганидан бирон жўяли фикрга кела олмай қолган эдим.

Бир томондан менга умуман нотаниш бўлган йигитни дарров этик олиб бериши ғалати бўлиб туюларди, бошқа томондан қараганда уни момуаласи ва ўзини тутишида бирон айб топгудек эмас, менга бироз ёқди десам ҳам бўлаверар эди. Олдинлари йигитлар билан учрашмаган ва ўзимча ҳаёлпарастлик қилиб юрган мендек бир кизда ҳаётий тажриба етишмас, биринчи учрашувдаёқ кутилмаганда пайдо бўлиб қоладиган ҳаяжонларимни жиловлаб ололмаётган эдим.

Хидоят билан Орзигул овқатланишиб ўтиришган экан. Нафиса ханага кирибоқ тортни бўлди ва тўхтамай алланималар тўғрисида гапира бошлади. Мен анчагина очиқиб қолган эдим. Ҳаммамиз гапираётган Нафиса кесган бўлақлардан олиб еб кўра бошладик.

- Жуда мазаси зўр экан – деди Орзигул.

Тортни мазаси чиндан ҳам зўр эди. Қанча есам ҳам еб тўймаётганга ўхшардим. Ширинлик нафсимни қондириб танамга хузур бахш этди. Ҳаммамиз кечки овқатни емайдиган бўлдик. Шундай енгил хазмли ширинликдан сўнг бир нави бўлган овқатимиз анчагина бемаза бўлиб қолгандай эди.

Орзигулни қаёрга бординглар дегувчи сўрашларига Нафиса хозиржавоблик билан:

- Кўчада Зубайранинг тоғасини учратиб қолдик. Шахарга гурунч сотгани келган экан, у ҳамасини олиб берди, - деди.

- Гулни ҳам олиб бердимиз?

Нафиса кўзини катта - катта очиб Орзигулга қаради.

- Ҳой, биз сенга хисобот беришимиз керакми? Нима, сен терговчимисан? Гулни менга бошқа биров берди, тушинарлими? Одам деган шунақаям эзма чол бўладими. Яхшиси, боғини сўрамай узумини есанг бўлвермайдими?!

Нафисани Орзигулга бўлган қўполлиги хар галгидан ҳам ошиб тушгандек туюлди менга. Шундай бўлсада менга жуда ноқулай бўлган саволлардан кутилиб қолганимдан ундан миннатдор эдим. Орзигулга эса уни дашномлари унчалик таъсир қилмас эди, у ўз одатича индамай қўя қолди. Чамаси, унга куруқ гапдан кўра Нафисанинг ийиб кетиб турли ширинликлар билан сийламай қўйиши таъсирлироқ эди. Нафисани хали яхши билмас эканман, уни уддабирронлиги мени хайрон қолдирмоқда эди.

- Зубайра, қани этигингни кийиб кўрчи, - деди у - Кўрамиз қандай ярашганини.

Мен беихтиёр, этик олинганидан хурсанд бўлиб жилмайиб юбордим. У ҳам менга қараб жилмайди.

- Ўзиям зўр этик олдирдикда тоғанга.

Икковимиз кулиб юбордик.

Этикни кийдим. Икки курсдошим олдида этикни ростдан ҳам тоғам олиб бергандай тутаётган эдим. Мени чиндан ҳам тоғам бор бўлиб у ўтакетган пасткаш, зиқна ва хотинидан кўрқадиган одам эди. Уни менга бирон нима олиб бериши эхтимолдан жуда

йироқ эди. Этик кўзимга супермаркетда кийиб кўрганимдан кўра кўпроқ ярашаётган бўлиб кўринди.

Эртасига қуёш чиқиб кун анчагина илиб қолган бўлиб бахор яқинлигидан дарак бериб турарди. Янги этигимни кийиб кўрдим. У менга жуда ярашган эди. "Мен унга этиг олиб беринг деб туриб олганим йўқ-ку, – дердим ўзимча – У бўлмаса ўзим ҳам олардим. Фақат Нафисадан озгина қарздор бўлиб қолардим, холос. Шундай экан нимадан уялиб ўтираман." Энди мен учун бўлиб ўтган ишларни ҳеч қандай хижолатлик жойи йўқ бўлиб кўринмоқда эди.

- Бечора йигит – деб шивирлади Нафиса – Сен учун ҳамма нарсага тайёр.

Бу сўзлардан мени ғашим келмас, хаттоки менга ёқаётган эди. Мен ўзимни чин чиройли, деб ҳисоблардим ва бошқаларни ошиқи беқарор бўлиши одатий бир ҳол бўлиб кўринарди.

Нафиса ўзи уюштирган ишни оддий ва чиройли қилиб кўрсатишни хошлаётган эди. У буни уддасидан чиққан эди.

Иккинчи фасл

Орадан икки кун ўтди.

Ўткир йўлларимни пойлаб, мени кўриш, гапга солиш ва дил исхор қилиш илинжида бўлса керак деб ўйлаган эдим. Олдинлари доим шунақа бўларди. Ундан эса ҳеч қандай дарак йўқ эди. Кечалари у тўғрисида ўйлаб, ўзимни қандай тутиш кераклигини режалаштириб қўйган ва ундан имкон қадар совға олмасликга қарор қилган эдим. Чунки совғалар мени уялтириб қадримни урар, ўзимни қарздор бўлиб қолгандай хис қилишимга йўл очиб бераётган эди.

У учунчи куни Нафисанинг қўлига қўнғироқ қилди. У менга телефонни узатар экан:

- Ўткир экан, сени сўраяпти, - деди.

Бироз ҳаяжонланиб олдим. Ўзимни, пули тўланган-у энди ҳоҳлаган пайтда фойдаланса ҳам бўлаверадиган енгилеёқ қиздек хис қилдим. Секин аста жаҳлим чиқа бошлаётган эди.

- Зубайраҳон, яхшимисиз?

- Ҳа, раҳмат. Нима ишингиз бор эди? - деб сўрадим совуқроқ қилиб.

- Шундай.. ўзим, - деди тараддудланган овоз билан – Ҳол - ахвол сўраб қўяй деган эдим. Сизни безовта қилган бўлсам узр сўрайман. Ўйламай, сизни ноқулай ахволга солган бўлсам мени кечиринг Зубайраҳон - деб кечирим сўради.

Дарров ўзимни кўпол одамдек хис қилдим. Чамамда, Ўткир мени чиндан ҳам севиб қолган кўринарди. Бироз юмшадим.

- Раҳмат, Ўткир ака. Кайфиятим бироз чатоқроқ эди, кўполлик қилиб юбормадимми?

- Йўқ, бу асло кўпол гап эмас. Лекин сизни бирон киши ҳафа қилдими дейман? Нима муаммо бўлса айтаверинг: ўқишдами, кўчадами ёки ётоғхонадами, нима иш бўлса ҳам қўлимдан келган ёрдамни қиламан. Эшитяпсизми, Зубайраҳон? Мен сиз учун ҳамма нарсага тайёрман.

Рўёб чиқишига иккилана бошлаган орзуларим кутилмаганда воқеаликга айланаётган эди. Бу айнан мен ўйлаган ва мен учун хар нарсага тайёр бўлган йигитнинг сўзлари эди. Кўнглимни хотиржамлик ва севинч эгаллаб олди. Барча ноқулайликлар, хижолат ва тортинишлар бир зумда йўқ бўлиб қолди.

Демак, у мени чин дилдан севиб қолганидан шунча яхшиликлар қилаётган эканда. Мендан фойдаланиб қолишни ҳаёлига келтирмаган эканда. У мени севади... севади...севади. Менга ҳеч қачон севги деган сўз бунчалик ғаройиб, сирли ва оранграбо мисол ўзига тортувчи бўлиб кўринмаган эди. Сени қадрлайдиган ва сен учун қайғурувчи

инсон бўлиши қандай яхши. Хозир мен учун Ўткирдан кўра ёқимлироқ одамни ўзи йўқ эди.

Ўткир мени концертга таклиф қилмоқчи бўлиб кўнғироқ қилган экан. Мулойимлик билан бора олмаслигимни тушинтирдим. Бу оддийгина баҳона эди, шу билан уни озгина ишқимда кўйдиргим келаётган эди. У ҳам тўғридан - тўғри ва оддийгина ҳазил қилиб:

- Сиз бормасангиз, мен ҳам бормайман. Шерзот билан Нфисанинг иккови бораверсин, сиз бормаган концертни бошимга ураманми? – деса бўладими.

Ўзим туюлмайд кулиб юбордим. Уни сўзлари шундай ҳам яхшиланиб бораётган кайфиятимга кайфият қўшиб юборди. Кўз ўнгимга Нафиса билан Шерзотни пиёда холда концертга кетаётгани келтириб жилмайиб юбордим. Нафисани қанчалик дабдабали кўринишда юришни ёқтиришини билардим-да.

Нихоят, гўшакни Нафисани кўлига бердим. Ўткир унга концертга бормаслигини айтди шекилли, шашти анчагина қайтиб:

- Бормайсизми? Майли Ўткир ака, яхши қолинг, - деди.

Ўша куни кайфияти бузилиб қолган Нафиса истар истамас Шерзот таклиф қилган концертга тушиб кетди. Биз билан эса оғиз учида бўлсаям хайрлашишни насиё қилиб қўя қолди.

Мана шу воқеа ҳаётимда амалий бурилиш ясади, деб ўйлайман. Менга йигитларни диққат марказида бўлиш ёқарди, албатта. Бироқ хали биронта йигитга кўйгил қўймаган, улар билан юрмаган ва ҳеч кимни ёқтирмаган эдим. Шундай бўлсада мен ўзгарилмиш учун маънан тайёр эдим, энди эса ҳаракатларим орқали воқеаликка айланиши керак эди, холос. Менга ёқиб бораётган Ўткир эса айни пайтдаги талабларимга тўла жавоб берарди: пулдор, келишган ва мени севади. Хозир ўйлаб кўрсам, ўша пайтдаги баъзи бир кўникма, ташқи кўриниш ва менга берилган феъл – атворимни ҳисобга олмаганда дунёқарашим Нафисанинг дунёқарашидан ҳечам фарқ қилмас экан.

Орадан бир саот вақт ўтди. Хонамизга кўшни хонада турадиган Иқбол исмли қиз кириб келди. Уни кўлида гул, каттакон кутиси бўлган торт ва уяли телефон бор эди.

- Зубайра, - деди у эшиқдан кириб келибоқ – манавиларни Ўткир исмли йигит сенга бериб юборишимни илтимос қилди. “Нексия”да келибди. Олдига тушиб ўтирмай деразадан қараб кўйсанг бўлди экан.

Мен яъна ҳаяжонланиб ва бироз қизарган кўйи уни кўлидагиларни олдим. Лекин бу сафар ўзимни тезда кўлга ола билдим.

- У сенга ким бўлади?

- Шундай... у мени Ўткир исмли акам бўлади, - дедимда, гапни чувалаштириб ўтирмай деган мақсадда дераза олдига бордим.

Узоқроқда, ётоғхонамиз ховлисанинг дарвазаси ёнидаги оқ “Нексия” олдига, мени қарашимни кутиб Ўткир турарди. Бу ердан гаплашишни иложиси йўқ эди. У мени кўриб кўлини силкиди, мен ҳам шундай қилдим.

- Зубайра, - деди ортимдан Орзигул – бу ўша куни Нафисани йигити билан бирга келган йигитми?

Энди яширишни иложиси йўқ эди.

- Ҳа, ўша.

- Чиройли йигит экан. Анави Шерзотга ўхшаб мақтанчоққа ўхшамайди.

Мен бирон нима деб жавоб бермадим. Хозирча индамай турганим мақул эди.

Бирдан телефон жиринглаб қолди.

- Телефон! – деди Орзигул ва дарров уни кўлга олиб менга узатди, - Сенга кўнғироқ қилипти.

Мен уни қандай ишлатиш кераклигини билмас эдим. Тугмалари кўп бўлган бу савилни қайси бирини босиш кераклигини била олмаётган эдим. Таваккал қилиб ўнг келганини боса бошладим, бирон натижа бўлмади. Деразадан кўлимни чиқариб силкитдим, бўлмаяпман деган ишора қилдим. Ўткир бир нималар демоқчи бўлиб ҳаракат қилиб кўрди, лекин мен ҳеч нима тушинмадим. Хар хил тугмаларни босавериб хафсалам пир бўлиб кетди, қайтанга, у энди умуман жирингламай қолди. Охири, хайр деган ишора қилдим, у буни тезда тушинди ва кўлини силкитганича машинасига ўтириб жўнаб кетди.

Шу куни мени икки туйғу чулғаб олди. Бири “Мана Ўткир сени севишини деярли ҳамма билди ва сени тўғрингда гапиряпти” деса, иккинчиси “Ўз кўнглинга боқ, хиссиётларингни хошига қулоқ сол, одамлар нима деса деяверсин. Шунча қизлар ичидан у сени танлади, севиб қолди. Сен шунга лойиқсан” – дерди.

Эртасига у бизни ётоғхона жарвозаси ёнида кутиб турган экан: ўқишга бориш учун кўчага чиққанимизда кўриб қолдик. У ҳамма билан кўл бериб саломлашди ва машинасига ўтқазиб бизни ўқишга ташлаб қўйди.

У ўзини эркин тутар, ҳаммани гапга солар, қизиқ нарсалар тўғрисида гапирар ва менга тақдири уни кўлида бўлган одамга қарагандек боқарди. Бу боқишлар менга хуш ёқар, ўзимни эркин сезиб, Ўткир кўзимга ёқимтой, килишган ва дилкаш йигит бўлиб кўринмоқда эди.

Нафиса менга кўл телефонидан фойдаланишни ўргатиб қўйди. Уни телефони эса кўринмай қолди; кейин билдим, телефонни вақтинчалик фойдаланиш учун Ўткир унга бериб турган экан.

Шанба куни пешиндан кейин уйга кетишим керак эди. Ўша куни Ўткир менга кўнғироқ қилиб қолди. У Давлатобод кичик туманида жойлашган кўп қаватли бинодан битта хонадонни сотиб олган экан, уни бизга кўрсатмоқчи бўлиб қолди. Боролмайман дейишни иложиси бўлмади, Нафисани ёнимга олиб ўқишдан чиқиб бизни кутиб турган Ўткирни машинасига ўтирдик.

Баҳор кириб келаётган эди. Кунлар қизиб қишги кийимлар оғирлик қила бошлаган, қуёш чарақлаб чиққан, дарахтлар қишқи уйқудан ўйғонаётган ва бодом гуллашни бошлаётган эди. Машина енгил одимлаб тез юрар, кўчадаги одамларни, машиналарни ва биноларни ортда қолдириб кўзланган манзил томон элтарди.

Ўткир бизни учинчи қаватга олиб чиқди. Хонадон собиқ Иттифоқ вақтида қурилган бўлиб бир бирига ўхшаш узун тўртбучакли, айвонли ва хоналари бироз ўзгартирилган “янги услибдаги” бинода жойлашган эди. Биз у ер бу ери кўчган, чизилган деворлари бўлган зиналар орқали чиқиб бордик.

Ўткир темирдан ясалган, бўяб ялтиратиб қўйилган кириш эшигини очар экан:

- Яқинда таъмирладик, – деди. – Таъмирлашга ўзиям, бу хонадонни сотиб олган нархидан кўра икки хисса кўпроқ пул кетди.

Хонадон кўзимга чиндан ҳам зўр қилиб таъмирланган бўлиб кўринди. Бу эндигина кириб кела бошлаган ва “евро таъмир” деб ном олган услубда мукамал қилиб таъмирланган эди. Мен кишлоқдаги уйимизни чиройли бўлиб қолди деб юрган эканман, бундай ранглари тиниқ, деворларига гипсдан қилинган чиройли шакллар ўрнатилган, қимматбахоли ва антиқа гуллари бўртиб чиққан гулқағозлар ёпиштирилган, ҳамма хоналари мебелленган ва антиқа қандилларни ўрнатилганини кўриб анграйиб қолдим. Оёк тағларига эса ҳамма хоналарга бир хил қилиб қирмизи тусдаги чиройли гиламлар тушалган эди.

Нафисани ахволи ҳам чамаси меникига ўхшаш эди.

- Ростдан ҳам жуда зўр чиқибди, – деди қойил қолиб – Бу ерга кирган одамни чиқгиси келмай қолади-ку.

Ўткир бизга ҳамма хонани кўрсатиб чиқди. Хонадон икки хонали бўлиб шунга ўхшаш кўп қаватли уйларда бўлгани сингари, айвони, ошхонаси, чўмилиш хонаси ва хожатхонадан иборат эди. Ҳамма хоналар тўлиқ таъмирланган, янгидай, анжомланган, ошхонани айвонга кўчирилган, айвон эса равонланиб рангли ойнак солинган эди. Деразаларга анвойи қушлар расми солинган ва ним кўкиш пардалар тортилган эди. Ҳамма ёқ чиройли, шинам ва озода эди.

Ўткир бизни мехмонхонага олиб кирди. Хонага кирган одамни кўзига ташланиб турган, шифтга қадар чузилиб, узунасига энлаган деворий мебел ўрнатилган эди. Уни бир бурчида кўрпа тушаш учун тахмон, ёнида катта рангли телевизор, китоб ва идишлар бўлмаси, охирида кийим кечак учун жавон ўрнатилган эди.

Ханадаги юмшоқ курсиларга ўтирдик. Шерзот телевизорни ёқиб, энди урф бўла бошлаган дискли видеомангитафонни улаб қўйди. Уларни масофодан туриб бошқарилар эди.

- Хўш, қизлар! – деди у – Тушликка нима ейсизлар?

Нафиса унга жилмайиб қаради.

- Қотирма бўлса зўр бўларди.

- Зубайраҳон, сиз нима дейсиз?

Мен бироз шошиб қолган, ҳаяжонланган ва бундай тўкин – сочинлик ичида ўзимни ноқулайроқ сезаётган эдим.

- Қотирма бўлса яхши бўларди, - дедим ийманиброқ.

Қотирма дегани эндигина ўтиришларда урф бўла бошлаган, картошкани билан гўштни бошқачароқ услубда – ҳам қовуриб, ҳам димлаб тайёрланган таом эди. Мен уни бирон марта татиб кўрмаган, назаримда, у картошка қовурдоғини бир тури эди.

- Ўткир ака мен сизга қарашиб юбораман – деб, ошхонага кетаётган Ўткирни ортидан шошганича Нафиса ҳам чиқиб кетди.

Хонада ўзим колдим. Хона ёқимли атир хидига тўлган, қандиллардаги чироқлар нуридан ёрқинлашиб кетган эди. Телевизорда эса галма – гал бўлиб турк ва араб хонандалари ярим очиқ холда қўшиқ айтиб рақсга тушаётган ва атрофида эса бир тўда эркак парвона эди.

Мен тўлқинланиб кетмоқда эдим. Ўзимни орзулари қанот қоқиб парвоз қилган ва эртақлар мамлакатига келтириб қўйгандек хис қилмоқда эдим. Ҳа, бу мен орзу қилган, интилаётган, ҳеч кимга айтилмайдиган, жиндек уятли бўлсаям ғоятда хуморли бўлган ўлка эди. Бу ўлкани шахзодаси эса Ўткир исмли йигит бўлиб чиқмоқда эди. Ҳа, у мени севади. Менчи, мен уни севаманми? Ҳа, мен ҳам уни севсам керак. Беихтиёр, кўнглим суст кетиб уни кўргим ва севишини билгим келиб қолдим. Доим ёнимда бўлишини, мени қайта - қайта севаман дегувчи сеҳрли каломни такрорлашини истаб қолдим.

Хонага Ўткир кириб келди. У бир қарашдаёқ мени ахволимни сезди, унга майлим борлигини билди ва қаршимга келиб чўккалаб ўтирди ва қўлларимни қўлига олиб ўпа бошлади. Мен сеҳрланиб қолган мисол, бамисоли четдан кузатаётган одамдек унга термулиб турардим. Бирдан ўрнидан турди, мени ҳам турғизди. Кучли қўллар белларимдан кучди ва лабларимдан ўпиб олди, кейин қулоғимга шивирлаб деди:

- Мен сизни севаман! Сизсиз яшолмайман.

Мен умримда биринчи бор бундай холга тушган ва ўзимни бошқаролмай қолган эдим. Баданим намиқиб, оёқларим кучсизланиб қолган ва бир лахза ўз ихтиёримни уни қўлига топшириб қўйган эдим. Қўзимга Ўткирдан бошқа ҳеч нима кўринмай қолди ва ҳиссиётларимга эрк бериб юборганимдан ҳаяжонли ҳайрат оғушида эдим.

Мен ҳеч нима демадим, бироқ уни кўзлари менга бўлган ихтиросдан ёнмоқда эди.

Ошхонадан Нафсанинг овози қелди.

- Ўткир ака, картошка қовурилиб бўлди. Энди нима қиламиз?

Икковимиз ҳам сесканиб тушдик. Ўзим уятли иш устида қўлга тушган ва ер ёрилиб унга кириб кетишга тайёр одамдек сездим. У мени қўйиб юборди, бўғиқ овозда:

- Кетяпман – деди ва кетар экан қўлимни олиб ўпар экан, астагина – Ҳайр, жоним – деди.

Нафиса халақит бериб чўчитиб юборганидан қандайдир чарчоқ тутиб, ичим бўшаб қолгандай эди. Дарҳол ҳорғинлик вужудимни қамраб олди. Бу туйғи мени биринчи бор ўз измига олмоқда эди.

Ўткир кўринди, қўлида ҳаври чиқиб турган бир пиёла сутли қахва кўтариб келди. Иссиқ қахвадан оз - оздан хўплаб ўзимга келиб олдим.

Ичимга иссиқ югуриб дунё кўзимга яна ўз чиройини оча бошлади. Бу чиройли безатилган хона ўзимникидай, мен учун бунёд қилингандай эди. Қўлларимга карадим, кўзимга Ўткирнинг қайноқ бўсаларидан бошқачароқ бўлиб қолгандай эди.

Нихоят, овқатни олиб келишди. Очиқиб қолган эканман, овқат жуда мазали бўлибди. Таъми ҳам бутунлай бошқача, мен ўйлагандай қовурилган картошка сингари эмас эди. Яхши пишиб халимдай бўлиб қолган қўй гўшти ғоятда лаззатли эди.

Ўткир менга қараб қараб қўяётган ва бироз ҳаяжонланаётгани сезилиб турарди. Ким билсин, балки у хали онаси ўпмаган бокира қизни йўлдан ураётганидан ўзини гунохкордай хис қилаётгандир.

Нафиса эса очикдан очик унга тегажоқлик қилаётган эди. У шошиб қолган эди. Ўткирни гапга солишни ҳаракат қилар, бўлар бўлмасга унга қўлига теккизар ва ўзига қаратиб олиш ҳаракатида эди. Чамаси, Ўткир мени ўпаётганини сезиб қолган ва шундай бир йигит бошқа бировга ўтиб кетаётганидан ғайри келиб қолган эди. Шунгдек бу эркатойга Ўткирнинг кенг имкониятлари ҳам мафтун қилиши аниқ эди. Қўполлик қилиш одати бўлмаган Ўткир эса бундай тегажоқликдан ўзини нарироқ олишга ҳаракат қилар, ётиғи билан тушунтиришга урунарди. Лекин Нафисанинг бошига, уни ўзиники қилиб олишдан ўзга ҳеч нима кирмасди. У ўзининг сурбетлиги билан: "Ундаги бор нарса менда ҳам бор", - деяётганга ўхшарди.

Нафисанинг беҳаё тегажоқлиги иззат нафсимга тегиб жахлимни чиқара бошлади. Бундай сурбетликдан овқат мазаси ҳам бузиб қолгандай эди. Шартта ўрнимдан турдим ва Ўткиргга қараб:

- Мен кетишим керак эди, Ўткир ака, - дедим.

- Қаерга борасан, уйга кетишга вақтинг борку, – деди сурбетлик билан Нафиса.

- Сен ҳоҳласанг ўтираверишинг мумкин, – дедим кескинлик билан.

- Ҳа, тўғри. Мен қолишни хохлайман, - деди бадхохлик қилиб.

Ўткир шошиб қолди ва қизарганича деди:

- Нафисахон тезда кийининг мен ҳам кетишим керак.

- Ҳўп, Ўткир ака, - деди таранг қилиб, - Ҳозир, фақат тезда дарстурхонни йиғиштириб олай.

У атайин, мени кеткизиб юбориш учун шундай қилаётгани сезилиб турарди. Ўткирни жахли чиқиб юзи жиддийлашиб қолди. Мен кийиниб бўлиб хонадан чиқиб кетишга шайланаётган эдим.

- Зубайраҳон илтимос шошмай туринг. Мен сизни ташлаб қўяман. Илтимос, бир дақиқа кутиб туринг!

У шартта Нафисага қаради ва кескин тарзда деди:

- Ўзбекчани тушунасизми? Бўлди қилинг ва тезда кийининг, тушинарлими?

Нафиса ортиқ уни сабрини синашга журат қилмади. У индамай кийина бошлади.

Йўл бўйи индамай, асабийлашган холда кетдик. Ўткир биринчи бўлиб Нафисани автобус бекатига ташлаб қўйди.

- Одам деган шунақаям сурбет бўладими. – деди Нафиса тушиб кетгач – Агар сиз билан келмаганида...

Уни гапи тўғри эди. Бундай тап тортмас ва безрайган сурбетликдан жахлим чиққан бўлса ҳам уни ҳеч нима эриша олмаганидан кулгим қистади.

- У сизни севиб қолган бўлса керак, - дедим кулиб

- Ҳа, жудаям кўзим учиб турувди. Мен уни нимани севишини жуда яхши биламан. Бунақаларни, нима бўлса бўлсину пули бўлса бўлгани дейдиган, анави Шерзотга ўхшаганлар ёқтиради. Нима ҳам дердим, ҳаётда шунақа бемаза одамлар ҳам учраб турар экан.

Кейин мавзуни ўзгартириб деди:

- Хонадан сизга ёқдими?

- Ҳа, у менга ёқди, - дедим жилмайиб.

- Уни сиз учун сотиб олдим, сизни деб таъмирладим, - деб қолди.

- Ростданми? – деб сўрадим ишонқирамайроқ.

- Ҳа, бу раст, – деди тўла ишонч билан – Ишонмаяпсизми? Унда душанба куни паспортингизни олиб келинг, хонадонни сизни номингизга ўтказиб қўяман.

Мен яна ишонқирамай:

- Ростданми? – деб сўрадим.

- Чин сўзим, мен ишонмаяпсизми?

Севиниб кетдим, ҳайратландим ва унга ишониш ёки ишонмасликни билмай қараб қолдим. Кайфиятимиз кўтарилиб, ичимдан кўтаринкилик жўш уриб келмоқда эди. Шу пайт у машинани четга олиб тўхтатди, орқа ўриндиққа угурилиб қаради. Уни одам нимани хошлашини, керакли вақтда нима қилиш керагу, нимани ҳозирча қилмай туриш кераклигини дарров сезиб олиши мени хайрон қолдирмоқда эди.

- Келинг жоним, лабларингиздан бир ўпиб олай, - деди ихтиросли нигоҳ билан.

- Йўқ, бўлмайди! – дедим қизариб ва ўйнақилик қилиб.

- Агар сиз, ҳозир ўпиш бермасангиз душанбагача ўлиб қоламан. Мени ўлишимни истасангиз, майли, ҳаётбахш бўсангиздан бенасиб қила қолинг. Лекин мен сизни қотилсиз деб ўйламайман, - деди хазилнома ва ялинчоқ охангда.

- Бир марта, холосми?

- Бир марта, холос.

- Сўз берасизми?

- Ҳа, сўз бераман!

Мен эриб кетдим ва барча ҳомҳаёлларимни рўёбга чиқараётган ўткирни ўзим ҳам ўпиб олишни истардим-у, бироқ қаттиқ хаяжон ва уят монелик қилмоқда эди. У қўлимдан ушлаб ўзига яқин килди. Ниҳоятда авайланган ва қимматли нодир нарсани ўшлагандай белимдан тутиб лабларимдан узоқ ва ихтиросли ўпди. Шу кунгача бу қадар тўлқинланмаган ва мен учун янгилик бўлган ўзгача эхтиросга тушмаган эдим. Айни пайтда икки кўнглини бир - бирига ҳамоханглиги ҳам ўпишиш лаззатини бахш этган эди.

Кўз очиб юмгунча ўткир бутунлай ўзимникидай бўлиб қолди. Севги тўғрисида эртаю кеч ўйлаб юрардим, мана рўёбга ҳам чиқди. Ҳа, эндиликда севдим - севдим ўйинлари тез ва осон битадиган бўлиб қолди. Ҳамма ёқда севги ва севишган тўғрисидаги мавзу тикиштиралавергач, ҳиссиётларга берилиб яшашни чиройли қилиб қўрсатилгач, оқибати шу билан тугалланниши табиий эди.

* * *

Ўткир билан танишганимдан буён ҳаётим ўзгариб, бошқача маъно ва мазмун касб эта бошлади, десам муболаға бўлмас эди. Аввалги бироз зерикарлироқ, кундалик ташвишларга кўмилиб ўтадиган ҳаётим энди мен хали тотиб кўрмаган ҳиссиётлар, орзу

умидлар ва чиройли ҳаёт кўринишлари билан алмашина бошлади.

Ўткир ўз вадасида турди: хонаданни мени номимга ўтказиб қўйди ва нотариус олдида ўзига ишончнома ҳам ёздириб олди. Мен бундан жуда миннатдор бўлиб кетдим ва шу билан бирга ўзим ҳам уни кўнглини олиш илинжида бўлиб қолдим. Нафиса билан муносабатимиз анчагина совуқлашиб қолди, бироқ мен уни жуда тез ўзгариб қолишини, бугун уришган одами билан эртасига ҳеч нима билмагандай гаплашиб кетаверишини яхши билардим. Орзигул билан аввалгидай, у сўрайди мен жавоб бераман, унга Нафисага ўхшаб қўполлик қилиб ўтирмайман. Қизлар ичида мени беихтиёр хижолатга соладигани Ҳидоят эди. Йўқ, у менга бирон нима деб айб қўймас, ишқий саргузаштларим тўғрисида ҳеч қачон сўрамас ва у тўғрисида лом – мим демас эди. Уни ўзини тутишидан бундай ношарий мунасаботлардан нафратланиши, қабохат ботқоғи деб ҳисоблаши сезилиб турарди. Тўғриси айтсам мен уни яхшироқ тушинмас эдим ва у билан бундай нарсалар тўғрисида сўзлашишдан қўрқардим.

Умуман олганда Ўткирни унча – мунча ўқимишли бўлган одамлар тоифасига киргизса ҳам бўлаверадиган йигит эди. У ҳаётда қандай тўғри келса шундай яшайдиган, нима тўғри-ю нима эса қуруқ сафсата эканлигини дарров англай оладиган, хали ёш бўлганидан ховлиқиб ўзини ҳаётда ҳамма нарсани билиб бўлдим деб ҳисоблайдиган инсон эди. Шу билан бирга унга одам ҳолатини ва ҳиссиётларини дарров англаб олиш ва сезиш каби туғма қобилият берилган эди-ки, буни ва бой одамларга қилинадиган ялтоқиликларнинг қўшилиши оқибатида шаклланган дуёқариши уни пул ва мансаб орқали кўп нарсага эришиш мумкин дегувчи ҳулосага келиб қолган эди. Турган гапки Ўткир чиройли яшаб, чиройли кийинишга ёшлигидан кўникиб қолган ва бундай ҳаёт тарзи одамларга кучли таъсир қилишини ҳам жуда яхши биларди. Уни феълида зикналик аломати йўқ эди: қўли очик ва ҳаётдан лаззатланиб яшаш тарафдори эди. Ўзини ҳар турли, назарида бўлмағур бўлган чекловлар билан чегаралашни истамасди.

Унга ғарб киноларини кўриш, маҳаллий ёки марказий ҳафтанома газеталарни ўқиб туриш ва энг замонавий кўшиқлар асосида ишланган клиплар ёқарди. Уни назарида замонавийлик - бу қулайлик, дегани эди. У “Ғарб ўз дунёқараши билан фаровон турмуш тарзига эришдику” дегувчи эди.

Тўғри, уни ёшидаги кўпчилик унга ўхшаб фикрламас эди. Улар кўпроқ, кўпчиликни кўзига чиройли бўлиб кўринаётган ва интилишга арзигулик фаровон ҳаёт рамзи бўлган - чиройли ховли жойинг, машинанг, кўпгина пуллари бўлишини осонликча англаб олишган, одамлар кўпроқ шу нарсаларингга қарабгина хурмат қилишларини билишган ва бундай тайёр хикматга бошлари билан шўнғишган эди. Бошқаларга эса йўл йўқ эди. Жамият шундай интилишда бўлган кейин ёшларди нима айб, улар ота – оналарининг тушинчаларини бироз ўзгачароқ қабул қилишади ва улар келган жойдан давом эттиришади. Катталарнинг дунёқараши асосан шундай бўлгандан кейин балоғат ёшига етиб бораётган кичиклар учун маънавий дунёларини тўлдириш учун беҳаё кўшиқлар, сериаллар ва христианликнинг севишганлар учун “Валентин куни” қолган эди.

Тез орада тиконли дарахт тахир мева бера бошлади. Олдинлари севги тўғрисида гапиришдан ҳаё қилиб четлаб ўтиладиган мавзу энди баралла янграмоқда эди, катталарга бўлган хурмат ўрнини эса “мен шуни хохлаймай”, “ўзимни тўхтатолмай қолдим”, “ўйнагани қўймайлар” ва жўнгина зинога майл ўйғатувчи тикмачоқ уст - бошлар эгалламоқда эди. Катталар учун эса доимо давом этиб келган анъана – ёшлар ўзгариб кетаётганлиги ҳақида нолишлар-у ва ўзлари ҳам яхшироқ тушинишмайдиган “охир замон болалари” дейиладиган жумла қолган эди, холос.

Очиғини айтганда, катталарнинг кўпчилиги зино ҳусусида ёш авлоддан ҳечам қолишмас эди. Йиллар ўтган сари жисмоний ёхуд молиявий имкониятлари чекланиб қолганлари сабаб босилиб қолган ва насиҳатгўйга айланишганлари ҳам бор эди,

албатта. Бироқ уларнинг бир қисми ҳали - ҳамон шу йўл устида бўлиб, фақат улар буни яширинроқ ҳолда, киши билмас қилиб амалга ошириш тарафдори эдилар, холос. Ҳарқалай, оилангдаги болаларинг бўй - бастда ўзинг тенги бўлиб қолган бўлса, эшитар қулоққа жуда хуник эди-да.

Буларнинг барчаси кўнгилнинг оддий ва содда истаклари бўлиб, шайтон ўз ишини қилиб уларни чиройли қилиб кўрсатиб қўйган эди. Бу “ҳамма қандай бўлса биз ҳам шундаймиз” ибораси билан изоҳланадиган ва кейинчалик хуник оқибатлар билан тугалланадиган йўл эди. Ҳоҳлайсизми ёки йўқми бу ўзингиз эккан дарахтнинг меваси эди. Энди қилар ишни қилиб қўйиб замондан ўпкалашга нима хожат! Ўткир эса ўз тенгқурларидан нари борса бир қадамгина илгарилаб кетган эди, холос.

Хозир ўйлаб кўрсам, Ўткирдан ва Нафисадан ташки кўриниш ва сўзлар ниқобини олиб ташлашни иложиси бўлган эди, уларнинг феълида яққол кўзга ташланиб турадиган муҳим бир ўхшашлик борлигини кўриб қолардингиз. Улар ўзлари қилган номақбул ишларини биров билиб қолиб айбламагунча, ҳеч қачон қийналиб ўтиришмас эди. Мабодо ҳеч ким сезмай қолса, ўзлари йўқ хурсанд бўлиб, қўлга тушмаган ўғри мисол қувониб кетаверишар эди. Ҳайрон қоларлик ўхшашлик эди бу, тасанно дегинг келади. Бундай ўхшашлик тўғрисида, иймон бўлмагандан кейин виждон нима қилсин, виждон бўлмагандан кейин шарм – ҳаё нима қилсин, агар у ҳам бўлмаса сени хайвондан нима фарқинг бор, дегинг келади.

Эртақнома холига келиб қолган жаннат, дўзах ва охир замон тушинчаларининг базори эса касод эди. Улар тўғрисида оғиз кўпиртириб гапирилган билан амалда бўлмагандан кейин ундан нима фойда. Хисобли дунё дейдилар, ишқилиб охири бахайр бўлсин-да.

Уйга келдим. Кайфиятим чоғ, у билан олган тасуротларим ҳаёлимга келавериб ўзини ғаройиблиги, хис – ҳаяжонга бойлиги, ўзгача мубҳам ва сирли тўйғу бўлиб туюлмоқда эди. Буни устига мен чиройли деб юрган уйимиз кўзим ғарибгина, номигагина таъмирланган ва анчагина жихозсиз бўлиб кўринди. Хонамдаги телевизорни шунча вақт кўриб юрган бўлсамда кўзимга кичкина – жимиттақкина бўлиб кўринди, яъна у рангсиз ҳам эди. Ўткир мен учун олиб жихозлаган ҳамма ёғи яп – янги хонаданни билан солиштириб, уйимиздаги жихозларнинг анчагина охири тўкилиб қолганлиги ва сифати у даражада эмаслиги яққол кўзимга ташланиб қолди.

Беихтиёр бу ердан – уйимиздан, қишлоқдан кетгим ва шаҳардаги ўша хонаданда чиройли кийимларга бурканган холда хаётдан лаззатланиб яшашни истаб қолдим. Шу куни қўлим ишга келмай қолган, вақт ҳам жуда секинлик билан ўтаётган эди. Менга шунча кўп нарсани бера оладиган ва бераётган Ўткир билан бирга бўлишни қумсаётган эдим. Қаронғу тушар тушмас хонамга кириб ётиб олдим ва бир четда мунғайиб турган телевизорчамга аҳамият ҳам бермай, узоқ вақт орзу - хавасларга берилиб, севгилим ва севги тўғрисида ҳаяжонланиб фикрлаб ётдим. Севги ўзининг кучли ҳиссиётлари билан ўзгача бир дунё бўлиб кўринмоқда эди.

Шубҳасиз севги, севаман, севилиш ва севишганлар каби сўзлар бугунги кунда энг кўп ишлатиладиган сўзга айланиб қолди. Мендек ёшгина бир қиз севги деб оддийгина жинсий майлларимни, қалбим деб эса нотаваон кўнгил истакларимни атаётган эдим. Балким шундай, ўз истакларини ҳақиқат дея тасаввур қилувчилар учун чин севги, улар атаганидек ҳаммага ҳам насиб бўлавермайдиган “юксак бир борлиқдир”. Севги ўзи нимадан иборатки қаерга қараманг – кўшиқдами, китобдами ва кинода дейсизми бу сўз билан тўлиб - тошган бўлса, кўп ишлатилса, асосий мавзу бўлса?! Кимдир: Севги, ўз севгилиси учун хар нарсага тайёр бўлган инсоннинг ҳолати, дер. Албатта, бу инсонлар орасидаги севгининг, кўпчилик тамонидан маъқулланмайдиган энг юқори нуқтасидир.

Аммо Оллоҳдан ўзгага бўлган севги, у қанчалик ҳақиқий севги бўлмасин, барибир,

аянчли англашилмовчиликнинг фожияли бир кўриниши, ҳолос. Мисоли Медея сингари севгилиси учун бор нарсасини фидо қилган – ватанидан, оиласидан, отасидан, акасидан воз кечган бўлсада, бироқ охири ва оқибати фожиали қотиллик билан якун топгани – қотил қизга, қотил аёлга ва қотил онага айлангани кабидир. Бир одамни деб, ўзини ҳаққи бўлмаган ҳолда бошқаларни қурбон қилиш ақлданми, адолатданми?! Ҳа, Оллоҳдан ўзгага бўлган севги жон фидо ва қурбонлар талаб қилаверади.

Мендек ҳаётий тажрибалари бўлмаган нодон қиз учун севги ажиб бир ҳиссиёт, англаш қийин бўлган ажойиб кенгликлар ва насиб қилган юксак бир туйғу бўлиб кўринмоқда эди. Энтиктирувчи жинсий туйғуларимни эса севгининг бетакрор улғуворлиги, деб билдим.

Энди ўзим ҳам, кундалик яшаш тарзим ҳам тезлик билан ўзгариб бормоқда эди. Ўткир мени совғаларга кўмиб ташлаб эркалатиб юбормоқда эди. У мени энг замонавий кўринишда юришимни хоҳларди.

- Сиз жудаям чиройлисиз, – дерди у – Сиз шунга лойиқсиз.

У менга эндигина урф бўла бошлаган қизлар шимини энг зўрини, ички ва устки кийимларни, қимматбаҳоли атир - упа ва пардозланиш анжомларини олиб берди.

Мен хайрон қолиб шунча пулни қаердан оласиз десам:

- Мени дадам ўзига тўқ одам – дерди у – Ўзим ҳам уч жойда “Компютер хизмати”ни очиб қўйганман, улардан катта даромат келиб туради.

Кейин у билан бирга мен учун олган хонадонга келиб уларни кийиб кўрардим ва уни ялинишларига дов беролмай, ўзим энг ички кийимда бўлсам ҳам унга кўрсатардим. Аввалига бу ҳолат хис – хаяжон ва уят билан қоришиб кетганимдан қизариб юрдим, Ўткирни овитишлари ҳам иш бермаётган эди. Ҳаёл бошқа-ю ҳаёт бошқа эканлигини сезаётгандек эдим. Мен учун мутлако натаниш ва бир - бирига зид бўлган туйғулар бош кўтариб қолди.

Қалбим ғалаёнга келиб ўзимни беибо, шармсиз ва ҳеч бир тўсиқ – чегараси бўлмаган, бирон бир қадриятни қадрламайдиган энг нопок фохишадек хис килмоқда эдим. Улар эса ўзларини нопок ва фосиқ эркаларнинг ахлатхонасига айлантириб олишган эди. Юрагим сиқилиб дунё кўзимга қоронғу бўлиб кетди.

Ўйга келиб на отамга, на онамга қарай олдим. Лавлагим чиқиб кетганидан ўзимни - ўзим ёзғириб “Энди бундай ишларни бошқа қилмайман” – деб ўзимга сўз бердим.

Кечаси билан Ўткир тўғрисида ўйлаб чиқдим.

Мен уни ва оиласи тўғрисида ҳеч нима билмаслигимни эслаб шубхалар гирдобига тушиб қолган эдим. Ўйлаб кўрсам Ўткирни ўзини ҳам яхши билмас эканман: билганим мени кўнглимни топиб гапириши, кўп совғалар қилиши ва мана шулар таъсирида кундан - кунга хаддидан ошиб қалтис ҳаракатлар қилишига йўл қўйиб бераётганим эди. У мени алдаб юрган бўлиб чиқса-ю, хоҳлаганига эришгач кераксиз матоҳдек ташлаб кетса, унда мени холим нима бўлади? Нахотки, у мени алдаш ниятида шунча ишларни қилаётган бўлса, мен бўлсам уни гапига ишониб, у билан оғиз бурин ўпишиб юрган, бу ҳам етмагандай яна уни олдида ички кийимда қилпанглаб, кучоқлаб олишларига йўл қўйиб бераётган бўлсам. Вой, худойим! Қандай шармандалик! Буни ота - онам, одамлар ва қишлоқдагилар билиб қолса кўринг хангомани. Бундан кўра ўлиб қолганим мақул-ку.

Шу кеча ярим тунгача ўзимни ёзғириб чиқдим. Тор шимлар, хурпайган ёки кесилган сочлар, ярим очик кўкрак ва сонларнинг барчаси, кўзимга эркак зотини жинсий майлини қўзғатувчи энг тубан восита бўлиб кўринмоқда эди. “Севги”, деган сўз эса барча нопокликлар устига ёпилган, эскиб ва чириб қолган сассиқ мато мисол эди.

Шундайликка шундай эди-ю, бироқ ҳозирги дунёқарашим ўрнини боса олдиган, бошқа бир дунёқарашни йўқлиги сабаб, бу туғёнларни тезда ўтиб кетишини деярли қафолатлаб қўйган эди. Агар табирингиз жоиз бўлса, бу мен учун маълум бир

чегарадан ўтиб кетаётганим тўғрисида оғохлантириш эди, ҳисоб. Яъна асл ҳақиқат, фақат Ўзигагина аён.

Нихоят, ҳамма нарсадан чарчаб, ўзимдан норози бўлиб ухлаб қолдим

Ўйфонганимда кун пешинга яқинлашиб қолган эди. Ўзимни анчагина тетик ҳис қилдим. Кечаги, кучли бўлиб кўринган пўртаналар ўтиб кетган эди. Ётган жойимга ўтириб оёқларимни осилтириб олдим.

Бугун кўёш жуда чарақлаб чиқибди. Деразадан тушиб турган ёруғлик хонани ёритган ва илитган эди. Бу йил анчагина совуқ келган қишдан сўнг кириб келаётган баҳорнинг илиқ офтоби баданимга хуш ёқиб анчагина ўтириб қолдим. Ҳеч нима тўғрисида ўйламай, шунчаки ўзим билан ўзим овора эдим.

- Зубайра, - деб ташқаридан ойимни овози келди.

- Ҳа, ойижон кетяпман.

Бирдан, кечаги ўзимни бошқачароқ тутишим уни кўнглига шубҳа солган бўлса керак, деган фикр ўтди кўнглимдан ва уни хавотирларини кетказиб кўнглини хотиржам қилиш кераклигини ўйлаб қолдим. Жавонимдан олдинлари кийиб юрадиган кўйлагим олиб кийибдим, рўмолимни ўрадим ва олдингидай ойимни олдига илдамгина чиқиб бордим.

- Тузикмисан? – деб сўради у – Кеча эрта ухлаб бугун кеч турдинг, нима бўлди?

Унга ҳамма гапни айтиб бўлармиди.

- Жуда чарчаб қолган эканман, ухлаб қолибман, узр.

Ўзим аввалгидай тутишимдан ойимни кўнгли жойига тушганини сезиб турардим.

- Соғлиғинг жойидами, қизим?

- Ҳа, яхши, – дедим мулоимлик билан ва худди ойим ҳам бирон жойда ўқиб тугатиб келгандай қилиб дедим – Ўзингиз биласизку, ўқиш ҳам одамни чарчатиб юборар экан.

У жилмайиб қўйди.

- Ўзингни кўп чарчатиб, қийналиб кетмагин дейманда.

- Хўп бўлади, ойижон – деб уни юзидан ўпиб қўйдим.

Уни кўнгли хотиржам бўлиб мендан рози холда жилмаётган эди. Бундан ўзим ҳам хурсанд бўлиб кун бўйи ойимни ва отамни кўнглини олиш билан машғул бўлдим.

Кечки пайт уйдагилар билан хайрлашиб яъна шаҳарга жўнаб кетдим. Йўлда кетар эканман Ўткир тўғрисида ўйлай бошладим.

Бир тамондан ҳамма орзуларим Ўткир орқали амалга ошишига умидланиб қолганим, уни мен учун кўп нарсалар қилаётгани, бу ҳам етмагандек хонаданни барча жихозлари билан мени номимга ўтказиши мени ҳамон иккилантириб турмоқда эди. Лекин анча шубҳали бўлиб кўринаётган ҳолатларга аниқлик киритишим зарур эди, буни устига у менга ўйланиши тўғрисида бирон нима демаганлиги кўнглимни хира торттирмоқда эди.

Кейинги сафардаги учрашувда Ўткир мени ўпиш учун талпинган эди, уни қўлларим билан тўхтатиб қолдим.

- Келинг шунақа уятсиз ишларни қилмайлик, – дедим қизарган кўйи ва шошиброқ – Олдин бир биримизни яхшироқ билиб олайлик, шошилиш яхши эмас. Буни устига сизни оилангиз тўғрисида ҳеч нима билмайман, сиз ҳам улар тўғрисида ҳеч нима демагансиз. Яъна.. яъна менга ўйланиш ниятингиз борми?

У ҳам қизариб кетди

- Нима, сиз менга ишонмаяпсизми? Мен сизни севаман ва жонимдан ортиқ кўраман.

- Яхши! Унда, менга қачон совчи юборасиз? – дедим.

- Қачон боришимизни айтсангиз бўлди, - деди дудмалроқ қилиб.

- Қачон боришингизни мен айтаманми?

- Йўф-э, ундай эмас, – деди каловланиб – Мен сизга уйдагилар боришини айтиб қўйишим керак деган маънода айтмоқчи эдим. Каллам қурсин, ҳомкалла...

У нима дейишни билмай бирмунча вақт иккаланиб турди.

- Ҳозир сизга тўғриси айтсам сиз ишонмаслигингиз мумкин. Бироқ шундай бўлсада тўғриси айтиб қўя қоламан. Бизни оиламиз ота-онам, мен ва икки укам иборат бўлиб, укаларимнинг каттаси киз кичиги эса ўғил. Отам шаҳар хокимиятида юқори мансабларнинг бирини эгаллаган, онам уй бекаси, синглим яқинда ўрта мактабни тамомлаб сизга ўхшаб ўқишга кирди ва кичигимиз ҳозирча мактабнинг тўққизинчи синфида ўқиб турибди. Яқинда синглимга тўй қиладиган бўлиб турибмиз. Яқин орада ўйдагиларнинг фотоалбомини олиб келаман, ўшанда кўриб бафуржароқ гаплашармиз.

Кейин у жимиб қолди. Ниманидир, чамаси одамни кайфиятини бўзадиган нарсалар тўғрида ўйлаётганга ўхшарди.

- Энг асосийси, дадамни мазалари қочиб турибди, яъна ишхоналарида баъзи муамолар пайдо бўлиб қолганга ўхшайди, – деди у хомуш оҳангда – Шунинг учун мен ўзимни тикиштирмай деб турибман.

Уни чин кўнгилдан очиқ гапириши раҳмимни келтирди. “Ҳаммани ўзига яраша муаммоси бор-а” деб қўйдим ичимда.

- Дадангизни соғлиқлар анчагина чатоқми?

- Ҳа, шунақага ўхшайди. Юраг хурижи. Ҳозир шифохонадалар, бироз яхши бўлиб қолгандай.

Икковимиз диванга бориб ўтирдик.

- Ҳай майли, бошга тушганни кўз кўрар дейдилар – деб ёнбошлади ва менга разм солиб жилмайди – Мен учун бирдан бир хурлиқо бўлган малагим – Зубайрабону борку.

Мен унга жилмайиб қараб қўйдим.

- Бугун ойнанинг йигирма тўртинчи куними?

- Ҳа, йигирма тўртинчи март бугун. Нимаиди?

- Бугун мени туғилган куним экан, – деди оддийгина қилиб – Эсимдан кўтарилиб қолай дебди.

Ўзимни ноқулай сездим. Уни менга кўпгина совғалар қилишини эслаб, бугунги туғилган куним эканлигини билмай куриқ қўл билан туришимдан бироз хижолат чекдим. Бизни оиламизда эса туғилган кун нишонланмас эди. Биз томонларда буни оддийгина қилиб, “одам бир марта туғилади ва бир марта ўлади” дейиларди, шундай экан йўқ нарсани нишонлашга нима хожат.

- Мана, ўзингиз тўғрингизда ҳеч нимани билмаслигимни оқибати, - дедим бароз тараддудга тушиб.

- Ҳечқиси йўқ, мен учун совға эса сизда доим тайёр.

Нимага шама қилаётгани менга аён эди.

- Яъна ўша қилиқми?

- Бу қилиқ эмас, жоним. Буни севги дейдилар. Сизни қўрган захотим бутун вужудим жўш уриб, мен учун энг азиз бўлган Зубайрабонунини ўпиб олгим келади. Ўпганда ҳам ҳамма ёғини: қўлларини, бўйнини, юзини, кўзларини ва лаблиридан ўпгим келади.

Бундай оташ сўзлар кимга ёқмайди дейсиз. Ўзимни жудаям эзозланган сезиб ичимдан севиниб кетдим.

- Сиз жинни бўлиб қолибсиз.

- Ҳа, мен жинни бўлиб қолдим. Сизни ишқингизда бош - кўзим бутунлай айланиб қолди.

Уни кўзи алангалаб менга катта ихтирос билан қарамоқда эди. Бирдан у менга ташланиб юз - кўзим, бўйинларим. кўлларим ва лабларимдан ютоқиб ўпа бошлади. Уни эхтирослари ва мени унга бўлган майлим мағлуб қилди. Ўзимга берган ваъдам ҳам

ҳаёлимдан кўтарилиб кетди.

Бу ишлардан ўзимни ҳам кайфиятим кўтарилиб, борган сари менга хуш ёқиб, одатланиб қолаётганимни сезиб турардим. Нима ҳам дердим, у мени устамонлик билан энгиб қўяётган эди.

Шу hafta ичида Ўткир билан уч марта учрашдим ва хар сафар шу иш такрорланди.

Бир биримизга тўйиб олгандан кейин мен ўзимни очиқиб қолгандек хис қилар эдим. Шундан сўнг Ўткир мен учун олиб келган ва ғоятда лаззатли бўлган пишириқни – тортни лаззатланиб тановул қилардик. Чиройли ва беками кўст хонадон, доим мени ҳузр - ҳаловатимни ўйлайдиган, истакларимни мухайё қилувчи ва кўзимга кўпчиликда учрайдиган камчиликлардан холи бўлган Ўткир – ёқимтой, ишончли ва жуда кўнгилтортар йигит бўлиб кўринмоқда эди. Уни ҳақиқатан ҳам ёқтириб қолдим. Ҳаётдан лаззатланиб яшаш, хошиш ва истакларингни амалга ошириш йўлидан бориш, бу дунёнинг барча қулайликлари ичида бўлиш ва гўзал ҳаёт кечериш қандай яхши.

Кейинги учрашганимизда у барча расмларни йиғилган оилавий албомни олиб келган экан. Биргалашиб варақлаб ўтирдик, Ўткир уларни кимлигини тарифлаб бериб турди. Ҳозир эслаб қолганим, чиройли синглиси борлиги ва ҳовли жойи зўрлиги эди. Оилавий расмлар орамиздаги муносабатларга ойдинлик киритгандай эди.

Мен Ўткирга боғланиб қолдим. Ўша куни у менга шу уйда яшаб, ўқишга қатнашимни таклиф қилди.

- Шу ўй сизники-ку, ахир. Нимадан кўрқасиз.

- Йўқ, ҳозир вақти эмас, – дердим мен – буни уйдагиларга қандай тушинтираман.

* * *

Шанба куни қишлоқга келдим. Йўналишдаги “Дамас”дан тушишим билан синфдош дугонамни учратиб қолдим. Анчагина ўзгариб кетибди: озиб қорайиб қолган, руҳи синган ва нима қилишни билмай қолганга ўхшарди. У мактабни битирибоқ турмуш қурган эди, ҳозир эса дўппайиб қолган қорнидан иккинчи болага оғир оёқлигини билдириб турарди. Ҳайратимни беркита олмадим.

- Бунча ўзгариб кетибсан Муяссар, тузикмисан?

- Яхшиман, - деди-ю кўзларида ёш қалқиди.

Олдинлари шўхгина, ҳаммани кулдириб юрадиган шаддод қиз эди. Энди эса олдинги кўринишидан асар ҳам колмабди. У кўшни қишлоқга келин бўлиб тушган эди.

- Кўрган куним кўрсин, – деди кўзидан ёш оқизиб – бир ахмоқ эр ва бир жодугар қайнона кунимни кўрсатяпти. Уйдагилар эса мени ўша тамонга тиқиштиришгани тиқиштиришган. Осмон узоқ, ер қаттиқ, нима қилишни билмай қолдим.

Унга юрагим ачишиб кетди.

- Нима бўлди? Уйингдаги ахвол ёмонми?

- Айтсам ишонмайсан, уйда егани ҳеч вақо йўқ. Борини ҳам қайнонам беркитиб олади. Эрим бўлса хотини тўғрисида қайғурмайди, ўзи ишсиз, кўча кезиб ўзига ўхшаган бедаволар билан шаробхўрлик қилади. Улар келинни малай ўрнида кўришади, ҳеч ким бу ҳам ота - онасининг ардоқлаб катта қилган фарзанди демайди. Қўлим ишдан, қулоғим сўкиш эштишдан бўшамайди. Кетай десам уйдагилар “сабр қил, яхши бўлиб кетар” дейишяпти.

У билан талай вақт гаплашиб қолдим. Қайнонасининг кирдикорларидан анчасини гапириб берди. Сўзларидан ва кўринишидан шароити ёмонлиги билиниб турарди. Уни ахволига ачинганимдан киссамдаги бор пулни унга бериб юбордим.

- Шундай экан, ўшалар билан яшаб нима қиласан. Уйинга шартта келиб кўя қол.

- Гапиришга осон! Лекин ўзинг ўйлаб кўр, энди қизбола бўлмасам, буни устига

оғироёқ бўлсам, кейин яна шунга ўхшаганига тегаманми?!

- Ҳамма ҳам унга ўхшаган эмас-ку, - дедим эътироз билдириб.

- Барабир қорнимдаги болани ўйлаб юрагим ғаш бўлади. Озгина чидай. Эримни қишлоқдан берган ери бор, ўтган йили бизникиларни ёрдами билан ҳом ғишдан бўлса ҳам икки хонани кўтариб қўйдик. Отам уйдаги тарақларни кесиб берадиган бўлиб турибди, устини ёпиб олсак бўлди. Кейин бир амаллаб бўлса ҳам кўчиб олсам дейман.

Кейин у менга бошдан оёқ разм солиб:

- Ўзинг анчагина ўзгариб кетибсан. Шахар сенга ёқибди, – деди хурсиниб – Мен ҳам эрга тегмай ўқиб олганимда ҳаётим бошқача бўлармиди.

Уйга келдим. Ойимга Муяссарни кўрганим ва ундан эшитганларимни айтиб бердим. Ойимни нима дейишини билгим келиб турарди: ўзимча, “мана, яхши билмай эрга беришни ахволи” демоқчи эдим. У жўнгина қилиб:

- Яхши киёв атойти худо, ёмон киёв балойи худо - деб қўйди – Шунинг учун бир ишни қилган одам, олдин - кейинига қараб қилиши керак. Бечора Муяссарга кийин бўлибди-да.

Ойим кўзимга кўп нарсдан ғофил ҳолда, бола-чақа ва рўзғор ишларини деб бутун умри ўтиб кетганлигини ўзи ҳам сезмаётгандек бўлиб кўринди. Лекин кўнглимда унга нисбатан ғараз йўқ эди. Унга раҳмим келди. Ичимда: “у ҳаммасини бизни деб қилди” деб қўйдим.

Қишлоқдан турмиш қуришни асло истамаслигим менга кундек равшан эди. Ажиб бир кенгликлардан завқланиб турган мендек бир қиз, шундоқ ҳам ҳафсаламни пир қилаётган қишлоқ ҳаётини бошимга урамани. Бу бориб турган ахлоқликни ўзику. Ўткирдек кўркам, тарбияли ва келишган йигит учраб қолганидан хурсанд бўлиб кетдим. Уни мен учун қилаётган совға – саломларинику айтмай қўя қолай, бечора Муяссарга ўхшаган қизлар бундай мулозаматларни ўндан бирини ҳам кўрмаганлигига ишончим комил эди. Меҳрим товланиб, ўзимни Ўткир учун хар нарса тайёрдек хис қилмоқда эдим.

Мана шу уч тўрт ой ичида ҳаётим жиддий ўзгаришга учраган эди. Кайфиятим чоғ, назаримда секин аста орзуларим рўёбга чиқаётган, ҳаётим ўзгариб чиройли кўриниш касб этаётган эди. Замоनावий ва қулай машинада юриш, беками – кўст хонаданда учрашувлар ва ихтиросли дамлар. Буларнинг бари мени севги ҳақидаги тушинчаларимга жуда мос тушган ва хаттоки ундан ўтиб тушаётган ҳам эди. Мен ўзимни замонавий, нималар хохлашимни яхши тушинган ва айни дамдаги хис - туйғуларимни яшашни асл моҳияти деб хисоблаётган эдим.

Аслида эса мандан секин асталик билан уят, тортиниш ва ҳаё туйғулари йироқлашиб, ўз холимга ташлаб қўйилаётган эдим, деб ўйлайман. Буларни барчасига албатта ўзим сабабчи бўлиб қолган эдим. Барча чеклов ва қалтис вазиятлардан сақланишларга қўл силтаб, ўз хошим билан севги деб номланган фосиқлик ботқоғига кириб бордим. “Тақдирим бошқача бўлади” - деб юрган мендек бир қизда, ўз-ўзидан “ҳаммаси жойида бўлади” - дегувчи ишонч пайдо қилиб қолган эди. “Ҳа, мен гўзал қизман. Шундай экан, тақдирим ҳам гўзал бўлади.” Бу эса ўз – ўзини алдашдан ўзга нарса эмас эди.

Мана энди ўзимга ва хиссиётларим эрк бериш вақти келган эди. Бошқалар нима деб ўйласа ўйлайверсин, тамом вассалом.

Шахарга келдим. Орадан бир кун ўтиб Ўткир билан учрашув маскани бўлиб қолган ўша хонаданда учрашдик. Жуда хурсанд ва кайфиятим чоғ, енгил машинада кетар эканман бутун борлиқ атрофимда айланиб мени аллалаётгандек эди. Бахтимдан сармаст бўлиб Ўткирдан миннатдор холда жилмайиб қараётган, у ҳам жавобан кулиб қўйяётган эди.

- Бугун кайфиятингиз жуда чоғ кўринади, жоним.

- Мени сизни севаман, шу етарли сабаб эмасми?!

Хонаданга кирибоқ бир биримизга интилдик. Жудаям ҳаяжонли ва одамни энтиктириб юборадиган дамлар... Бироқ буларни тасвирлашга не хожат! Мухими, мен ёшимда янгилик бўлган ўткинчи туйғуларни тутқини бўлиб қолган эдим. Бор гап шу эди.

Ўз эркимни уни кўлига топширганлигимни дарров сезиб олган Ўткир эса мени ихтирослар ботқоғига отиб юборди. Бош - кўзимни бутунлай айлантириб ташлади. У шундай куйга солдики дунёдаги барча нарсалар унитилиб фақат мен ва у қолгандек ва бутун вужудим жинсий майлдан тўлғаниб унга бутунлай эгалик қилишини беихтиёр истаётган эдим. Энди мени тўхтатиб қолишни иложиси йўқдек эди. Мендек ёш ва ҳаётий тажрибаси бўлмаган нодонгина қиз учун Ўткир ҳамма нарсани бера оладиган одам бўлиб қолди.

У мени эркагина қиз бўлиб олиб, кўнглим ёққанини қилишга ўргатар ва доим шунга ундаб рағбарлантириб ҳам турарди.

- Одамлар доим ўзгариб келишган, - дерди у – Олдинлари паранжи, кейин ёпинчиқ ёпинишган, энди эса ёпинчиқларни ҳам деярли ҳеч ким ёпинмайди-ку. Аслида олган, ҳамма доим ўз хиссиётлари бўйича яшаб келган, эндиликда эса буни очиқ - ойдин айта оладиган даврлар келмоқда, холос.

Мен эса бу сўзларни айни хикматни ўзгинасидек қабул қилмоқда эдим.

Мен энди шундай холга келган эдимки, бунда уят деган нарсани йиғиштириб қўйилар эди. Кўринишим жиддий ўзгаришга учради. Ўткир олиб берган шимни, анча очиқ бўлган эркакмонанд калта кўйлак, баданим ёпишиб турадиган "свитер" ва калта юбкаларни кийиб юрадиган бўлдим, ичимдаги кўкрак бандни эса тутмай қўйдим. Хонадандаги учрашувларда эса Ўткирни бетўхтов хохишига қараб ғарб киноларидаги сингари тунги кийимга ўхшаш кийимда юришни одат қилдим. Кунлар қизиб ёз кела бошлаганда эса Ўткир мени шаҳарнинг юқори қисмидаги катта кўлга чўмилиш учун олиб чиқди. Ҳаммани суқланиб қарашларига эътибор бермай чўмилишга чўмилиш кийими – бикинида сувга тушдим.

Очилиб юришнинг ўзига хослиги билан мени қизиқтириб, борган сари ёқиб қолаётган эди. Кўчада ҳаммани нигоҳи менда бўлиб қолганлигини сезиб турардим ва бунга эътибор бермай, худди қаёққа кўлини узатса ета оладиган одамни қизидай кеккаймачоқлик билан ўтиб кетардим. Ўзим шундай ҳам чиройли эдим, буни устига бундай қичқирувчи кийимлар юришимни кўриб ким ҳам қизиқмай қарамай тура оларди. Ўзимни анча дадил тутиб, ҳаққим дарров таниб оладиган ва талаб қиладиган бўлиб олдим. Кўча - кўйдаги одамларнинг кўпчилигининг суқланиб қарашларидан, уларга нисбатан хурматим камайиб бормоқда эди. Кўп эътибор берилиши баъзан ғашимга ҳам тегар эди. Кап - катта ёшдаги одамнинг ўзларини босиб олиш ўрнига, ёшлар сингари майлга берилиши анчагина ёқимсиз ва кулгили эди.

Мен шулардан хайиқиб юрган эканман-а?! Ёлғондакам жиддият ва сохта вазминликка ишониб юрган эканманда. Одамлар ҳамма нарсани кўтараверар экан, ичимда: "олдинлари бекорга хайиқиб юрган эканманда" – деб қўйдим.

Шуни ҳам билдимки, менга ўхшаганларга бошқаларга нисбатан ўзгачароқ момуала қилинар, ахамият берилар ва тўғри талабларини дарров инobatга олинар эди. Сабабини билмадим, бироқ менга кўпчилик тамонидан бошқалардан бир похона юқоридек муносабатда бўлинарди. Балким бу жамиятнинг шу йўналишда эканлигининг аломатидир, яна ким билади дейсиз.

Аммо баъзи бир ёшлар ёнимдан ўта туриб шартта кетимдан ушлаб кўришарди. Буларга нима дейишни ҳам билмайман, ҳайратланиб қараб тезгина нарига кетаман.

Уларга гапириб ҳам балога қоласиз. Бир марта шундайлардан бирини сўккан эдим, юзимга беҳаё тиржайиб:

- Сонинг ва орқанг жуда зўр экан, - деди ҳаммани кулдириб, - Менга кўрсатиб очиб юрган экансан. Кўрдим, билдим, ушладим.

Булардан нарироқ юрган маъқул, яхшиямки бундайлар камдан кам учрайди.

Ўзимга учун янги эрмак топиб олдим: бугун чиройим билан кимни оғзини очиб қўйганимни эслаб, ухлаб қолгунча ҳаёл суриб ётиш жудаям ёқиб қолди.

Ўткир пул билан узликсиз таъминлаб туриши, истаганимча яшашга ва кўнглимга ёққан нарсаларни олишга имкон берди. Қишлоққа келганимда эса олдингидай кийиниб олардим ва мен учун ўзимни аввалгидай қилиб кўрсатиш ҳеч бир қийинчилик туғдирмас эди. Ўткир сингари менга ҳам замонавий қўшиқларни тамоша қилиш хуш ёқар ва унда дунёқарашимни чиройли тасдиқини кўрардим. Кейинчалик шу йўсиндаги, ўзи саёзу, кўриниши "замонавий" бўлган арзон гаровли бадий кинолар ҳам кўпайиб кетди.

Шуни ҳам айтишим керакки, мана шу бир неча ой ичида ўзимдан ва тақдиримдан мамнун холда яшадим. Ҳамма қулайликлар мухайё, барча эҳтиёжларим қондирилди, мен учун янгиликлар бисёр, кўпни кўзи менда бўлгани мағрурлантирар ва Ўткир атрофимда парвона каби эди.

Аслида эса, мен бутунлай кўнгил кўчасига кириб олиб, жудаям қалтис вазиятга тушиб қолганимни сезмаётган эдим. Мен учун янги ва фавқулотда кучли ҳиссиётлардан гўёки ўзга оламга тушиб қолгандек эдим ва ихтиросларимни жиловлашни ҳаёлимга ҳам келтирмас эдим. Ростдан ҳам, нима учун уларни жиловлашим керак экан.

Энди хар шанба кун қишлоққа боравериш менга малол кела бошлаган эди. Буни устига Ўткирнинг у ёки бу жойни номини айтиб ўйнаб келамиз деяверишини қўймасди.

Бир шанба у билан тоғлик худудда жойлашган Чоркесардаги дам олиш масканларидан бирига бордик. Кун бўйи тоғ ва адирларни кезиб, тоғнинг зилол сувларидан ичиб, кимсасиз ва охири кўринмайдиган кенгликлардан завқланиб келдим: тоғнинг юқорисига қийналиб қўтарилиш, муздек сувлардан қониб ичиш, биздан бошқа ҳеч кимсани йўқлиги, бир - бирига мойил кўнгишларнинг ёлғиз қолгани ва пайдар - пай ўпишишлар менда катта таасурот қолдирди.

Орадан икки ҳафта ўтиб, имтихонлар яқинлашиб қолганидан тайёрланишим кераклигини баҳона қилган эдим, уйдагилар яна ишонишди. Энди Ўткир билан ўпишишлар, кучоқлашишлар ва баданларимни сийпалашлари у қадар уятга солмай қўйди. Қайтанга ҳиссиётларимни қўзғаб, ўзининг хуш ёқиши билан кўнглимни ийдириб юборар эди. Мен эса буларни барини севгининг бетакрор жозибаси деб билиб, ўзимни унинг оқимига қўйиб бердим.

Одатдаги кунларнинг бирида ўқиш тугаши биланоқ ётоғхонага келдим. Шанба кун эди. Ўткир билан вадалашиб олган ва ўтган ҳафта қишлоғимга борганимда ойимга баҳонамни ҳам айтиб келган эдим. Ҳамхоналарим кўзига худди қишлоққа кетаётгандек бўлиб чиқдим-да, нарироқда мени кутиб турган Ўткирни машинасига ўтирдим.

Бу сафар ҳеч қаёққа бормай хонадонда қоладиган бўлган эдик. Олдинига шаҳарни айланиб зўр ресторанлардан бирида овқатланиб олдик. Сўнгра кун қизий бошлагач кўлга тушиб икки соатдан кўпроқ чўмилдик. Мен сузишни озми кўпми ўрганиб олганимдан завқланиб Ўткирни ёрдами билан узоқ вақт сузиб юрдим. Хар галгидай ҳаммани кўзи менда эди. Кўнглим чоғ, эркинлигимдан вақтим чоғ, Ўткирдай йигитим ва химоячим борлигидан севиниб қўярдим.

Чўмилишдан зериккач хонадонга йўл олдик. Йўлдан бозорлик қилиб олиб ҳам келдик.

Мен ювиниб оладиган, Ўткир эса чой қўйиб дарстурхон тузаб турадиган бўлди. Илиққина сув ва ҳушбўйликлар аро мириқиб чўмилиб чиққанимда дарстурхон тузаб

бўлинган эди: ўртада узун шишали шампан виноси, атрофида ширинликлар, олма ва узум, мен ёқтирадиган сутли қахва, чой, писта ва бир неча хил пишириклар тортилган эди.

- Бугун маза қилар эканмиз-да, - дедим кўнглим очилиб.

Мен винони олдинги учрашувларимизда бир икки татиб кўрган эдим. Бошланишида у ёқмай турувди, бироқ кейинроқ ичимни қиздириб кайфиятимни сархуш қилиши билан ёқа бошлаган эди.

Артиниб, сочларимни қуритиб олдим. Хушбўй атир сепиб пардозланиб олганимча у ёқтирадиган қулайгина қийимда кириб келдим. Сочларим ёзиб олинган, сонларим деярли очиқ ва елкамда икки дона тасмачасида илиниб турган калтагина кўйлак ички кўйлакни эслатар эди. Хайхотдек, ярқираган тасвирлари билан менга ёқадиган телевизорда эса худди мен каби ярим яланғоч турк аёли кўйлаб ўйинга тушмоқда эди.

Бу, хали мен ўқишга кирмаган пайтларимдаги, пинхона орзуларимни айнан ўзи бўлган бир кўриниш эди. Қандай севинчли дамлар: сахар бутунлай ўзимникидай бўлиб қолган, унда хохлаган ишимни қилаётган, севган йигитим бор ва ҳаётим беками - кўст эди.

Мазали таомлардан чўқилашиб, винодан оз - оздан ичиб чакчақлашиб ўтирдик. Кайфиятим чоғ, винодан вужудим қизий бошлаган ва озгина бошимни ҳам айлантираётган эди.

Кўнглим кўтарилиб, тақдиримдан бениҳоя хурсанд бўлган холда пайдар - пай ўпишиб хузур қилаётган эдим. Дунё ярқин рангларга бурканган, алла айтар ва барча истакларимни рўёбга чиқарган ва мен бундан жудаям бахтиёр эдим.

Кеч кирди ва мен пишиб етилган олма сингари узиб олинса бўлди бўлган ҳолига келиб бўлган эдим. Шу куни Ўтқир мен учун олган, мени деб таъмирлаган, жихозлаган ва мени номимга ўтказиб қўйган хонадонда у билан бирга тунаб қолдим.

Нихоят, рўй бериши аниқ бўлиб қолган иш рўй берди: қизлигимни билдирувчи бокиралигимдан ажрадим. Буни қандай амалга ошганини сезмай ҳам қолибман, кўрқиб ўзимни қўлга олганимда эса энди кеч бўлган эди. Дунё бир зумда ўз тусини ўзгартириб олганга ўхшаб қолди. Охирги тўсиқ ҳам босиб ўтилган эди.

Мен юрган йўл, шу кўйга солиши билан якунланар эди.

Учинчи фасл

Талай вақт устимни ёпган холда сасимни чиқармай йиғлаб ётдим. Бирдан ҳамма нарса ўзгариб бошқача вазиятга тушиб қолган эдим.

- Тузикмисиз? – деб сўради у.

- Нима иш қилиб қўйдингиз? – дедим қўзларим ёш билан, – Энди нима бўлади? Энди мени шармандам чиқади-ку.

Ўтқирни ранги учиб ва бироз саросимага тушиб қолди. Лекин у тезда ўзини қўлга ола билди ва вазиятни хас - чўплашга тушиб кетди.

- Нимадан кўрқасиз, мана мен борман-ку! Энди жоним, икковимиз бир биримизга боғланиб қолдик. Бу ўзи – ўзидан хис – туйғуларимиз хоҳиши билан содир бўлди, турган гапки мен ҳеч қачон сизни шундай ташлаб қўймайман. Сиз севганингиз учун ўзингизни бағишладингиз ва мен бундан жудаям миннатдорман. Буни ҳеч бир ёмон тамони йўқ. Ҳозир сиз мен учун ҳамма нарсадан қадрлироқ эмасмисиз?! Оғзига кучи етмаганлар эса нима деса деяверсин, барибир уларни қўлидан ҳеч нима келмайди.

Уни сўзлари ажиб бир кўй мисол зам бойлаб чиқарди. Ҳозир ўйлаб кўриб, ўша пайтда у мени қандай фикрлашимни ўзимдан кўра яхшироқ биларди, деб хисоблайман. Шунинг учун у кўпроқ кино ва кўшиқларда ишлатиладиган баландпарвоз сўзларни

ишлатар, мени хозирги холатимга кўниктириш пайида бўлар ва имкон қадар кўпроқ фойдаланиб олиш мақсади эди. Сўзлари ишончлироқ чиқиши учун мени кучиб олган, силаб сийпалар ва махкам бағрига босиб олган эди.

Мени эса миям тўхталиб қолгандек, унга на бирон бир фикр на бирон ўй келмас эди.

Бу холатимни Ўткир ўзича бошқачароқ тушинди ва хаддидан оша бошлади.

- Энди сиз меникисиз, – деди у кўққисдан тўла ишонч ва амирона охангда – Ва мендан қочиб ҳам қутила олмайсиз.

Мени унсиз ва бўшгина қаршилигимга ахамият бермай олдинги ишини яна амалга оширди.

У ёнимга чўзилганда бутун баданим зирқираб оғриб турар, лекин кўзимдан ёш оқмай қолганди. Ҳали нималар содир бўлганини тўла англай олмаётган, ичим бўшаб қолган, топталган вужудим эса хорғинлик ва қаттиқ сиқилишдан ўзимни қўйгани жой тополмай қолган эдим.

Эрталабгача мижжа қоқмай чиқдим.

Бироқ ўй ўйлаб ўйимга етолмай қолган эдим. Ҳаёлимга отам, ойим, укаларим ва кўни - кўшнилари келиб қолар, улар худди менга номаълум бўлган йўл билан барча ишлардан бохабар бўлиб қолгандек қараш қилишмоқда эди. Ўзимни қўйгани жой тополмай ўз ёғимга ўзим қовурилиб анча вақт ётдим.

“Энди нима бўлади?” – дегувчи савол мени қийнаб юборди. Хотирамга нуқул, бу ишлардан ҳаммани хабордор бўлиб қолишини тасавур қилавериб кўнглимни оғир ғам босган, ичимга чироқ ёқса ёришмас, ғам – ғуссадан бошим пўла бўлиб кетган эди.

Қани энди хозирги ўлиб қолсаму, барча ишлар унитилиб кетса, мени ҳеч ким эсламай қўйса ҳам рози эдим.

Ўрнимдан туриб кетдим.

Хона қаронғи ҳаммаёқ жимжит, фақат йўлакдаги соатнинг бир маромда чиққиллаши-ю, узоқдан алланималарни тушиниб бўлмас товушлари элас-элас қулоққа чалинади. Тушакга қарадим. Унда Ўткир чалқанча чўзилганича бамайлихотир ухлаб ётарди. Бетоқат бўлиб бу ердан кетгим, унга кўзим тўшмаслигини истадим.

Беихтиёр йўлакка келиб қолибман. Бу ерда тунги чироқ ёқиб қўйилганидан хона ним қаронғи эди. Чап тамондаги кийим ва пайабзалларни жойлаштириш учун ясалган деворий жавонларнинг ўртасида катта кўзгу бор эди. Нимагадир ўзимни кўзгуда кўришни хохлаб қолдим. Чироқни ёқдим. Кўзимни қамаштирган ёруғга бироз кўникиб кўзгуга қараган эдим ҳамки, юрагимни ваҳима босиб вужудимда қаттиқ титроқ турди.

Қайси кўз билан кўрайки, кўзгуда сочлари тўзғиган, кўзлари катта - катта очилган, рангида ранг қолмаган, бўздай оқариб кетган аксимни кўрдим. Эгнимдаги ҳаво рангли ички қўйлак ёғимланган, турли доғлар ўрнаган ва этак тамонида қон излари кўришиб турарди.

“Шу холатимни ота - онам кўрса-я!” дегувчи фикрдан титраб - қақшаб, ўзимдан нафратланиб кетдим.

Кўзгудан шошиб нари кетдим.

Ўзимни тубанлик ботқоғига ботиб қетган, нодонлигидан шу холга тушиб қолган, жинсий майлларига эрк берганидан ифбатидан айрилиб қолган - зинокор ва шу туфайли ўзини, ойиласини иснодга қолдирган касофот бўлиб қолганимни сезиб қолган эдим. Ўзимни деразадан ташлаб юборишимга оз қолди. Дунё кўзимга шу қадар қаронғу бўлиб кетган эди.

Ҳозирги пайтда ҳеч бир ёрдам қўлини чўзмаётган, асқотмаётган, хатто ҳаёлимга ҳам келмаётган олдинги фикр – ўйларим ва ўзига хос тажрибаларим махсули бўлган дуёқарашим қаерда қолди экан?!. Мен уни шунча ардоқлаб, ҳеч кимга ишонмай, ичимни

энг тўрида сақлаб, авайлаб юрган эдим-ма. Энди билсам, ичимда илонни сақлаб юрган эканман.

Деразанинг очиқ тавақаси рўпарасида қанча туриб қолганимни билмайман. Узоқ сиқилишдан тинка мадорим қуриган, оёқларим толиққан ва кечқуриги салқин ҳаводан эгим жунжикиб кетганди. Тамоғим қуриб қолгандай сув ичгим келаётганини хис қилдим. Чўмилиш хонасида сув қувуридан муздак сувдан ичдим. Қўлларимни ва юзимни ювиб, чумилиб олиш кераклигини эслаб қолдим. Совуқ сувни устимдан оқизиб, остида совуқ ўтгунча ўтирдим. Кейин наридан бери артиниб, қалтираган кўйи меҳмонхонадаги диванга чузилиб устимга кўрпа ташлаб олдим. Узоқ вақт қалтираб ётдим, чамамда нохуш хиссиётлар мендан бироз узоқлашганга ўхшаб туюлди.

Шундай бўлсада бугунги тун тугамайди-дедек, шунга ўхшаб истиробларимни ҳам чек-чегараси йўқдек бўлиб туюмоқда эди.

Нихоят, узоқ яқиндан келаётган хурозларни қичқириғи, одамларнинг овозлари ва машиналардан чиқаётган товушлардан тонг отаётгани билина бошлади. Қўшни хонадан ўткирни ўйғонгани ва ҳаракатга тушиб қолганини билдирувчи шарпалар эштилди.

Хонага ўткир кириб келди. У мени кўриб қўриқиб кетди. Рангим бир тарзи, сочларим яхши артилмаганидан намиққан, эгим жунжикиб қунишиб ётган эдим

- Сизга нима бўлди?

Мени унга бир нима, дегани холим йўқ эди, йиғлашга мажолим келмай устимни ёпиб олдим. У кўришни ҳам гаплашишни ҳам истамаётган эдим.

Ўткир ахволимни сезиб, гап нимада эканлигини дарров фахмлади. У илдамлик билан чой қўйди, дарстурхонни йиғиштириб қайта солди ва кечагидан қолган ноз - нематларни керагини қолдириб дарстурхон тузади. Чойни дамлаб, сутли қахвани тайёрлади-да ва мени турғиза бошлади:

- Зубайраҳон туринг ўрнингиз, озгина чой ичиб олинг, илтимос қиламан жоним.

Мен истар истамас ўрнимдан турдим ва қайғули овоз билан кечаси билан қийнаб чиққан саволни унга бердим.

- Энди нима бўлади?

- Нима бўларди! Энди сиз менга хотин бўласиз. Яъна нима бўлиши мумкин! – деди оддийгина қилиб ва бироз зарда билан – Шунга шунча бош оғриқми? Кани энди манавини ичиб олинг-чи.

У қўлида икки дона бор эди.

- Бу нима эди?

- Уйқи дориси, - деди – Чамамда кечаси билан ухламаган кўринасиз. Шундайми?

- Ҳа. Қандай ухлайман ахир...

- Бўлди.. бўлди, мен ҳаммасини тушиндим.

У берган дорини ичдим. Ётмоқчи бўлган эдим у кўнмасдан менга чой ва қахвадан ичирди. Кейин озгина тортдан едирди ва қадахга ярим қилиб шампан виносидан қуйиб менга тутқазди.

- Ичинг!

- Йўқ, ичмайман бунга,- дедим.

- Ичинг деяпман! Совуқ ебсиз, ичингизни қиздиради. Бўлинг!

Мен кўзимни чирт юмиб винони зўрға ичиб юбордим. Кўнглим беҳузр бўлиб кетди. Бироқ озгина вақт ўтиб иссиқ чой, қахва ва винодан ичимга иссиқ югурганини сездим. Ётиб ухламоқчи бўлдим. Чунки кечаги ходисадан, уйқисизликдан анчагина толиқиб қолган ва ўткир ичирган дори ҳам ўз кучини кўрсата бошлаган эди. Ўзим ўтирган диванга чўзилдим, устимга кўрпани зўрға тортиб ухлаб қолдим.

Роса ухлабман. Турганимда соат кундузги иккидан ўтган эди. Бирмунча вақт тургим келмай ётдим.

Ўртадаги хондан дарстурхонни йиғштирилиб олинган, ўрнида бир варақ қағоз ёзувлари бор қағоз ётарди. Уни қўлимга олиб ўқидим:

“Зубайраҳон, мени уйга боришим керак бўлиб қолди. Дадамни товлари қочиб қолибди. Мен сизга телефон қиламан. Кўришгунча.

Ҳа, айтгандай, хонани яхшилаб беркитиш эсингадан чиқмасин! Хайр!”

Юз - қўлим ювиб кийиниб олдим. Кечагидай кўнглим қаронғу бўлмаса ҳам кайфиятим тушкин эди.

“Нима қилиб бўлса ҳам Ўткир менга тезда ўйланиши керак” – деб ўйладим – Йўқса шармандам чиқади.”

Сочларимни тараб ўриб олдим. Хоналарни кўздан кечириб чиқдим: ҳамма ёқ йиғштирилган саромжон саришта эди. Сумкамни ковлаштириб калитни олмоқчи бўлган эдим, ичидан бир даста пул чиқди. Ўткир ишлатишим учун солиб қўйган экан. Санаб кўрдим, ўн минг сўм эди. Нима ҳам дердим, пул одамга доим керак бўлиб туради.

Ханаданни қулфлаб кўчага чиқдим. Энди худди қишлоқдан келгандай қилиб майда - чуйда нарсаларни сотиб олишим ва уларни олиб ётоғхонага боришим керак эди.

Бозорни айланиш, одамлар ичига бўлиш, сотувчилар билан савдолашишлар мени анча чалғитиб дилхираликларимни бир қадар униттириб юборди. Сотувчи эркакларнинг кўпчилиги “синглим” деб, баъзилари эса хатто “Оя” деб мурожот қилиши менга хуш ёқарди.

Орадан бир соат вақт ўтганда ётоғхонага кириб бордим.

Нафиса келган экан. Мени кўриб севингандай бўлиб жилмайди ва қучиб олиб юзимдан ўпди.

- Келдинми, сингилжоним?!

- Ҳа, нима бўлди? Жуда хурсанд кўринасан.

- Сен мени энг яқин дугонамсан, кўриб хурсанд бўлдим, – деди гапни тўғрилаб – Ҳа айтгандай, Ўткир акам яхши юрибдиларми?

Мен қизариб кетаётганим сездим. У дарров чақиб олишга жуда чаққон эди.

- Ҳа, яхшилар. Худди Шерзот акангизга ўхшиб, - деб жавоб қилдим жahl аралаш.

У овозини кўтариб менга қараб кулиб юборди. Кўринишидан ниманидир билиб олганига ўхшар ва ҳеч нимани билмай чув тушиб юрган одамни устидан кулаётган каби эди.

Бу кулгу ичимга ғулув солди, аламимни қелтирди.

- Бўлди қилсангчи, - дедим асабийлашиб.

- Ҳўп, мана бўлди! – деди кулгидан тўхтаб, кейин ўзини ўнглаб – Гапимга хозиржавоблик билан гап топганинг кулгимни келтирди-ди. Ҳафа бўлмадингми дугонажон?

- Ўтиб кетди, - деди-му, бироқ кўнглим ғашланиб қолган эди.

У бироз қайғулироқ қилиб менга гап қотди:

- Эшитдингми? Ўткирни дадаси оламдан ўтибди.

Ичимга совуқ тушиб кетгандай бўлди. Бирдан нафасим қисилиб, ҳаво етишмай қолганга ўхшаб қолди.

- А? Шунақа бўлибдими? – деб сўрадим.

- Эшитмадингми?

- Йўқ. Қаердан эшитаман.

- Дадаси бугун эрталаб узилибди, - деди бамайлихотир - Пешинга чиқаришишган бўлишса, хозир майитни қабрга жойлаб, қайтиб ҳам келишган бўлишса керак.

“Одам ҳам шунақаям тез ўладими” – дея ичимда хайрон қолдим. Уни расмда кўрган эдим. Кўриниши салаботли, бироз баджахлоқ, бақувват ва ўзига ишонган одамга ўхшаган эди. Одамни ишонгиси келмайди. Илгарилари одамлар оламдан ўтганларини

эшитиб қолсам, буни менга алоқаси йўқлигидан ахамият бермас, одам деган қаригандан кейин ўладида, деб бефарқ бўлиб юрардим. Энди бўлса мана, энг кутилмаган ва керак бўлмаган жойда ўлим келиб турибди. Йўқ бу адолатдан эмас, ахир мен Ўткиргга тезроқ тегишим керак эди-ку.

Хонага орқами кетин Хидоят билан Орзигуллар кириб келишди. Улар билан саломлашар эканман беихтиёр хаяжонга тушиб кетаётган, уларни севишганлар тўғрисидаги фикрларини эсимга тушиб, гаплари хақиқатга айланиб бораётганга ўхшаб кетаётган эди.

- Зубайра тузикмисан? Кўринишинг бошқачароқ, - деб сўради Орзигул.

- Ҳа, бироз бошим оғриб турувди, - дея олдим.

У тушиндим дегандай бош ирғиб қўйди.

Ҳаммамиз уйдан кўтариб келган егуликлариммизни жавончалариммизга жойлаштирдик. Одатда бундан кейин чой ичиб олар эдик.

- Қизлар, энди чой ичамиз – деди Нафиса.

“Қизлар” деган сўзи ичимни сидириб ўтди. Бироқ буни ҳеч кимга билдирмаслигим керак эди. Ўзимни зўр бериб қўлга олишга ҳаракат қила бошладим, агар бўлиб ўтган ишларни Нафиса билиб қолса борми, кўринг хангомани, уни ҳеч кимни аяб ўтириш одати йўқлигини ҳисобга олганда, буни бутун дунё билиши билан баробар эди.

Уйдан олиб келинган егуликлар билан дарстурхон тузатилди. Мени эрталабдан бери ҳеч нима емаган бўлсам ҳам томоғимдан ҳеч нима ўтмас, кайфиятим чатоғ, яна буни бирор киши билиб қолмасин дея ўзимни мажбурлаб дарстурхондаги таомлардан чўқилаб ўтирдим. Ҳамма нарса билан ёлғиз ўзим курашишим кераклиги менга алам қилмоқда эди.

“Нахотки ҳаётим шундай қийинчиликлар билан ўтса, - дея ўйладим – Сирлашгани биронтаям дугонам бўлмаса.”

Аламимдан кўзимда ёш қалқиди.

Кўзимга ҳамма менга қарши ёки бепарводек бўлиб кўринмоқда эди. Ҳафа бўлиб кетдим. Олдинлари ўзим билан ўзим овора бўлиб одамларга ихтиёжим йўқдек яшаб юрардим, энди эса қийинчилик кунлар келиб боши берк кўчага кириб қолганимда менга ёрдам қўлини чўзадиган, сирлаша оладиган ва дардимга малҳам қўювчи дўсти - дугонам йўқлигидан кўнглим вайрон эди.

Кутилмаганда, ҳаммани хайрон қолдириб Нафисанинг кўнгли айниб қолса бўладими. У оғзини қўли билан тўсиб югурганича ювиниш хонасига чиқиб кетди. Кетидан аввал Орзигул ортидан Хидоят ва мен чиқиб бордик. Ювиниш хонасида уни ранги оқариб кетган, бир қўлини деворга суяганича ора – сира кўнгли айниб турганини кўрдим.

- Ёқмайдиган таом еб юборибман – дерди нуқул.

У юз - қўлини ювиб ювиниш хонасидан чиқиб келди.

- Тузикмисан? – деб сўради Орзигул.

- Ҳа! – деб жавоб қилди бесабрроқ бўлиб.

Уни ранги оқарган, кўнгли беҳузур ва ҳамма нарсдан ҳафа бўлгандай қовоғини солиб олган эди. У хонага кириб юзини деворга қаратиб, устига кўрпани ёпганича ётиб олди.

Орзигул шошганича, худди жуда муҳим гапни айтмоқчидек мени четроққа тортиб қалтироқ товуш билан кулоғимга живирлади:

- Уни бўйида бўлиб қолганга ўхшайди.

- Нима? – деб сўрадим ҳеч нимани тушунмай.

- Нахотки шуниям тушинмасанг? Ўқиганларимизни эсла! – деди маъноли қараш қилиб.

Мен гап нимадалигини тушинмайроқ турардим. Келганидан бери мени чўқиб

олаётган Нафисанинг ахволини озиқ - овқатга йўйиб турган эдим. Бирдан Орзигулнинг “Уни бўйида бўлиб қолган” сўзи ҳаёлимга лоп этиб келди ва ҳамма нарса кундек равшан бўлди қўйди. Ҳа-я, мени бошимга тушган иш, чамаси аллақачан уни бошида бўлиб ўтган экан-да. Қизиқ, жудаям қизиқ! Яна бу сурбетни ҳеч нимани билинтирмай юрашини айтмайсизми, жуда пихини ёрганда ўзиям. Ажабо, деб қоладиган ишлар бўлган экан-ку.

Бундай янгиликдан кўнглим ёришиб кетди. Орзигулга жилмайиб қараб секингина шивирладим:

- Жуда ғалати иш бўлибди-ку. Уйдагилари билиб қолишса нима бўларкин.

- Билмадим. Лекин ўзидан кўрсин! Нима қилсаям отасини эркатойида.

Орзигул эса кутилмаган жойда жуда зўр янгилик топиб олганидан кўнгли кўтарилган, кенг жилмаяр, кўзлари чарақлаб кетган эди.

Биргалашиб ўтириб чой ичишни давом этдирдик. Энди мени иштаҳам очилиб қолган ва ўзим сотиб олган қаймоқни нонга тегизиб емоқда эдим. Орзигул ва мен ора - сира Нафисага қараб маъноли кўз уриштириб олар эдик.

Коранғи тушиб ҳамма ётиб ухлай бошлагач, мен энди нима қилишим кераклигини ўйлай бошладим. Ҳозирги мени холатимда Ўткирдан бошқа ҳеч кимга тега олмаслигим ҳал бўлган иш эди. Энди уйдагилар мабодо биронтасига эрга беришмоқчи бўлишса оёқ тираб олишим, баҳоналар қилишим, менга ёқмади ёки ўқишимни тугатиб олай дейишга мажбур эдим. Иккинчи тамондан Ўткир менга тезда ўйланиши керак эди. Бунга эришиш анча мушкул бўлиб кўринмоқда эди, чунки кутилмаганда дадасини аламдан ўтиши мени ноқулай ахволга солиб қўйган эди.

Бироқ яна бир хавортирли, мени кўрқитаётган ва дард устига чипқон бўлиши мумкин бўлган ноаниқлик юрагимни ўйнатиб турарди. Нафисага ўхшаб ҳомиладор бўлиб қолмаган бўлмайинда?! Аммо буни билишни хали имкони йўқ эди. Лекин энди бошқа яқинлик қилмаслигим керак ва муҳим эди.

Муаммолар устига муаммолар! Уларни ўйлаш, ҳадиксираш ва бирон одам сирларингдан воқиб бўлиб қолишидан кўрқиб юрак ховушлаб юриш жуда қийин иш бўлиб кўринмоқда эди. Буларни дастидан бошим тарс ёрилай дерди. Ҳаммаси чигаллашиб, жудаям мураккаб кўринишга келиб қолган эди. Ҳали шанба келса, уйга боришимдек жудаям мушкул иш бор эди. Уларни юзига қандай қарайман, яна ўзимни аввалгидай кўрсатиб ота-онамни алдашим ва кўнгилларида шубҳа ўйғотмаслигим керак. Ўз яқинларимларимни, мен учун жонини жаббарга ҳам беришга тайёр инсонларни алдашимни ўйлаб ичим кемирилиб кетаётгандай эди. Бироқ шундай қилишга мажбур эдим, бўлмаса уларга ҳам, менга ҳам жудаям қийин бўлиши аниқ эди.

Оҳ, ҳаёт бунчалар қийин бўлмаса. Алвидо, менинг ғўр ёшлигим!

Ҳа, бир кечада муаммоларим тоғдан ҳам улканроқ бўлиб қолган эди. У ҳеч иккиланмай, аввалги ўйин – кулги билан ўтаётган таралабеод ҳаётимга каттагина нуқтани қўйиб қўйди.

Албатта, бу билан ҳаёт тугаб қолди, дегани эмас эди. Мен учун белгиланган даврда дунёга келишим, маълум муддат ҳаёт кечиришим ва қилган амалларим учун жавоб беришим керак эди. Ҳаёт эса бизни хохишларимиздан ташқари, ўз мароми билан давом этаётган эди.

Эрталаб ўқишга тайёрлана туриб беихтиёр оддийгина кийимларимни кийиб олаётганимни сезиб қолдим. Энди беҳаёгина кийиниб юришни истамаётган ва ҳоҳламаётган эдим. Бу ўз - ўзидан, мени сайи - ҳаракатимсиз содир бўлаётган эди. Ўйланиб қолдим. Ростдан ҳам, бундай кўринишда юришни менга нима кераги бор. Шундай ҳам бундай ҳаётни дастидан боши берк кўчага кириб қолганим етар.

Яхшиямки, ҳар бир инсонни ўзидан ҳам, ҳамма инсонлардан ҳам ва бошқа барча

мавжудодлардан ҳам қиёслаб бўлмайдиган даражада яхшироқ билувчи Оллоҳ таоло қалбимни муҳрлаб ташламаган экан, Ўзига беадад шукур.

* * *

Шанба куни ҳам етиб келди.

Нохуш хиссиётлар оғушида қишлоғимиз йўналишидаги йўловчиларни ташувчи нақлиётга ўтирар эканман, ичимда “қанийди шу кунлар келмаси эди” деб турардим. Ҳозир ҳамқишлоқларимдан биронтасини ҳам кўргим йўқ эди. Кўринишимдан, ўзимни тутишимдан ва тушкин кайфиятим билан ўзимни фош қилиб қўйишдан жудаям қўрқаётган эдим. Йўловчиларга қарашга ҳам юрагим ботинмай, ўзимни кўчани кузатиб кетаётгандек тутмоқда эдим.

Кичкина автобус эса уйларни, кўчаларни, одамларни ортда қолдириб, вазмин одимлаб қишлоғим тамон элтаётган эди. Мен шу қадар ҳаяжонга тушган эдимки, ҳаёлимга ҳеч нима келмас, бошим ғувиллар, кўз ўнгимга ойим, отам ва укаларим келаверар, улар кўзига қандай қарайман, деб ўйлайвериб қаттиқ ташвишланаётган эдим. Оғир хиссиётлардан кўнглим хира тортган, нотинч, уят ва саросимадан ўзимни қўйгани жой тополмай қолаётгандим. Ичимдан майда қалтироқ туриб бутун вужудим бўйлаб тарқалаётган, пешонамдан совуқ тер қуюлаётган эди.

Нихоят, автобус қишлоғимизга келиб тўхтади. Ўзимни йўқотган кўйи қаттиқ ҳаяжонланиб беихтиёр уй тамон юриб кетдим. Юзимни ердан узолмай қизарган кўйи босган қадамларимни ҳам сезмай борардим. Назаримда ҳамма менга қараётган ва мени ҳақимда гапираётганга ўхшаб туюлаётган эди.

Уйимиз катта йўлдан ичкарироқда эди. Икки юз қадамча қишлоқ ичига юриб ўнг тамонга ҳовлимиз жойлашган кўчага бурилдим. Кўчани юқорисидан мен тамонга қараб уч-тўрт қўшни аёллар келишаётган эди, улар билан кўришиб хол – ахвол сўрашларига тоқатим бўлмай қадамимни тезлатиб уйга кириб олмоқчи бўлдим. Шошганимдан темир дарвозамиздан уйга кираётиб бошимни дарвозанинг киррасига қаттиқ уриб олдим.

Кўзларимдан ўт чақнаб кетиб,

- Вой, ойижон... – деб қичқириб юбордим.

Бошимни қўлим билан чангаллаб олганимча ўтириб қолдим ва оғриқни зўридан қичқириб ўзимни қўйгани жой тополмай қолдим. Панжаларим орасидан иссиқ суюқлик оқаётганини сездим. Қўлимни бошимдан олиб қарадим, у қип – қизил қонга бўялган эди. Қўрқиб кетдим, ўзимни жуда ёмон сезиб, ичим ҳам худди қон сингари оқиб кетаётганга ўхшаб кетди. Бўшашиб, оёқларимда мадор қолмай қўлларимни чўзганимча нимагадир суяниб олмоқчи бўлдим гурс этиб йиқилдим.

Кичкина укам Ҳайрилло дарвоза олдида ўйнаётган эди. У мени йиқилганимни кўриб чопқиллаганича уйга югурди.

- Ойи... ойи... Зубайра опам йиқилиб тушдилар.

Бутунлай хушимдан кетиб қолган эмас эдим, кўзларим очиқ ва қўраётган, қулоғим ҳам эшитиб турарди, бироқ на гапира, на харакактлана олардим.

Қаттиқ хавотирланиб ранги ўчиб кетган ойим уйдан югуриб чиқди. Ерда чўзилиб, кўзлари очиқ холда ётган қизини кўриб бечора ойимнинг ичидан нималар ўтганини билмайман, бироқ у мени кўрибоқ кўзлари катта - катта очилиб кетди ва ранги қум ўчди. У каловланиб қалтироқ товуш билан укамдан сўради:

- Унга нима бўлди?

- Дарвозага бошларини уриб олдилар.

Ойим бир амаллаб укаларим билан мени кўтариб уйга олиб кирди. Юзим сув сепди ва қонни тўхтатиш учун майдаланган дори сепди. Қон тўхтагач укамни пешобига тўйинтирилган латтани қўйиб устидан боғлаб қўйди. У сочларимни ва юзимни хўл сочиқ

билан артаётганда ўзимга келиб бўлган эдим.

- Тузикмисан, қизганам?

- Ҳа, яхшиман ойи, - деб ўрнимдан турмоқчи бўлган бўлдим.

- Йўқ, қимирлама! – деди ойим – Зарбни бироз захри кетсин, кейин турарсан.

Чиндан ҳам ўзимни анчагина нохуш сезиб, бошим оғриқ аралаш жимирлаб турарди.

Хонага шошганича хавотирланган кўйи отам кириб келди.

- Тинчликми? Нима бўлди? – деди у шошиброқ – Ҳайрилло “Зубайра опам йиқилиб хушларидан кетиб қолдилар” дейди.

- Анави савил ўлгир тамир дарвозага бошини уриб олибди, - деди ойим қайғу билан - Ёрилиб қон чиқибди, ишқилиб боши қалқиб қолмаган бўлсинда.

Отам мени ёнимга келди, бошимга қаради, юзи жиддий тортиб оқаринқиради.

- Тузикмисан она қизим, – деди.

- Ҳа, яхшиман дада.

Отам устимда бироз туриб қолди, кейин ойимга қараб:

- Мен духтирни олиб келаман, бир кўриб қўймаса бўлмайди, - дедида хонадан чиқиб кетди.

Ойим чаққонлик билан чой қўйди, хонани йиғиштириб янги кўрпача солди ва мени ёнимга кичкина хонни қўйиб дартурхон солди. Чойни дамлаб битта курсини ёнимга қўйди ва ўзи билан гаплашаётгандек қилиб:

- Духтир ўтирар, - деб қўйди.

Эндигина мактабга бора бошлаган Шукрилло укам ёнимда қимирламай турарди. Одатда уни ёшида бўлганидек ёқимтой, ўйинқора болага катталарнинг хавотирланиши таъсир қилган кўринарди. Мен уни яхши кўрардим ва қачон уйга келсам бўйнимга осилиб олиб “Зубайра опам келдилар” – деб қичқирарди. Мен унга ширинликлар олиб келиб хурсанд қилишни ёқтирардим.

Ойим мени ўрнимдан турғизмаган холда чой ичирди ва ёнимда ўтириб духтир келишини кута бошлади.

Орадан чорак соат ўтиб отам духтирни етаклаб кириб келди. Духтир ўрта ёшли, ишчан ва ўзини ишини яхши билган одам экан. У дарров ойим боғлаб қўйганларни олиб ташлаб ёрилган жойни очиб кўрди, пахтага суюқ дорини арлаштириб артди, кейин оқ малҳам қўйиб бинт билан чиройли қилиб ўраб қўйди. У мендан бошингиз айланмаяптими, кўнглингиз айнимаяптими деб сўради, бармоғига қаратиб кўзимни айлантириб кўрди.

Яхши, - деб қўярди ҳар сафар у бирон натижадан қониққиш ҳосил қилса.

Духтир билагимга укол қилди, дори ичирди ва менга қараб деди:

- Яхши қиз шошилмай юриш керак, – деди, кейин бевосита отамга мурожат қилиб – Шамсиддин ака, ёрилган жой ортиқча асорат қолдирмаган, мияси жойида. Мен унга оғриқ қолдирувчи укол қилиб, яра газакланиб кетмаслиги учун дори бериб малҳам қўйдим. Ҳар эхтимолга қарши бугун қимирламай ётгани мақул. Агар бошим айланса ёки кўнгли айниса дархол мени чақирарсиз.

Отам билан духтир чиқиб кетишди.

Секин аста ёрилган жойни оғриғи ўтиб кета бошлади. Бироз кўнглидаги хавотирлар ҳам

босилган эди. Ойим ташқарага чиқиб кетди. Ўриндиқни оёқ тамонида жимгина менга тикилиб турган укам Шукриллони имлаб чақирдим.

- Сумкамни олиб кел, - дедим.

Уни ковлаштириб икки юз сўмликни олдим ва унга узатиб дедим:

- Манавига бирон нима оларсиз, фақат ҳеч ким билмасин. Хўпми?

- Хўп, - деди у қувониб

Кейин меҳрим товланиб, уни ўзимга тортиб икки юзидан ўпиб олдим.

- Мен сизни жуда яхши кўраманда – дедим уни эркалатиб.

- Мен ҳам сизни яхши кўраман, - деди-ю чопқиллаганича кўчага югуриб чиқиб кетди.

Кўзларимдан ёш чиқиб кетди. Бир неча кундан бери ўзимни ёлғиз хис қилишларим ўтиб кетган эди. Мен учун қадирдон бўлган одамлар борлигидан, ҳеч қандай таъмасиз беғараз ёрдамга тайёрликлари ва мени яхши кўришларидан ичим тўлқинланиб кетди. Ҳа, булар мени жигарларим эди.

Хонага дарров хўрда қилиб улгурган ойим кириб келди. У кўлидаги чиннини дарстурхонга қўйиб ёнимга ўтирди ва мени кўз ёшларимни кўриб хавотирланиб сўради:

- Нима бўлди, қизим?

Мен уни ўзимга тортиб юз – кўзларидан ўпиб ташладим.

- Ўзимни ойижоним! Мен сизни яхши кўраман.

Ойимни ҳам кўзида ёш қолқиди ва сочларимни силади.

- Сен мени жигарпорамсан, қизгинам. Сенга заррачаём ёмон бўлишини хохламайман, - деди у тўлқинланиб.

Мен уни қаттиқ бағримга босиб қадирдон бўлган хидларидан тўйиб хидладим. Хиссиётларга берилиб кетиб уни қулоғига шивирлаб дедим:

- Мени кечиринг, ойижон.

У ўзини қўлга олди юзимга тикилиб қолди.

- Бундай гапларни гапириб мени қўрқитмагин қизим. Нима гап ўзи? Қани менга бафуржа тушинтириб берчи.

Чегарадан чиқиб кетаётганимни сезиб қолдим, яна озгина бўшлиқ қилсам ҳаммасини гуллаб қўйишим ҳеч гап эмас эди. Дарров ўзимни қўлга олдим, кўз ёшларим артдим.

- Шундай ўзим, олдинлари қўполликларим эсимга тушиб кетди.

Эртасига ҳам уйда қолиб душанба кун тушлиқдан сўнг ўқишга йўл олдим. Битта муаммо ортда қолган эди: уйдагиларга кўргиликларимни фош қилиб қўймаган, ўзимни тутиб олган ва янги вазиятга анчагина кўникиб ҳам олган эдим. Энди Ўткирни тезда менга ўйланишига эришиш керак эди. Шундан сўнггина ҳаммаси ўз изига тушиб кетар ва виждоним ҳам унчалик қийналмас эди.

Шахарга кетаётиб аввалги кунларга нисбатан ўзимни анчагина босиб олганимни сездим. Ортиқча ҳаяжонга тушмай кўчага чиққаним, уйдагилар ва кўни – қўшнилардан уялишлар бироз ортга чекингандай эди. Назаримда, уйдагилар қизариб кетаётганларимни бошимни уриб олишимга йўйиб юборишди.

Кун ортидан кун ўта бошлади.

Орадан икки кун ўтганда отам ва ойим мендан хабар олгани келиб кетишди. Ўзимни босиб олганимдан бу учрашув ортиқча хис – ҳаяжонсиз ўтди. Менимча, уларни кўнгиллари хотиржам тортиб уйга кетишди.

Эртасига Ўткир менга қўнғироқ қилди. Ўқишдан кейин учрашадиган бўлдик.

Ўқиш тугагунча ҳаяжонланиб юрдим. Назаримда энди вазият аввалгидай эмас эди. Олдинлари Ўткир мени олдимда парвона бўлиб кўнглимга қарар, хурсанд қилишни ўйлар ва мени авайлаб хижолатли холга тушиб қолмаслигимни олдини олиб юрарди. Буёғига ўзини қандай тутаркин, бу эса менга қаронғу эди. Эндиликда ўринлармиз алмашилиб, мен уни холига тушиб қолганга ўхшаб кетаётган эдим.

Ўқишдан чиқиб нарироқда уни машинаси турганини кўрдим, бундан бироз кўнглим энгил тортгандай бўлди. У мени кўриб машинадан тушди, менга пешвоз чиқди. Ранги бироз синиққан, озгина ғамгинроқ эди.

Унга раҳмим келди, ҳарнечук отасини йўқотган эди-да. Сезилиб турарди.

- Яхшимисиз Зубайраҳон? – деди у қўлимни олиб алланечук хомуш охангда.
- Яхши раҳмат, Ўткир ака. Ҳафа бўлмай турибсизми? – дедим ҳамдардлик билдириб.
- Ҳа, энди нимаям қилардик? – деди тақдирга тан берган одам бўлиб – Одамни айтгани эмас, худони айтгани бўлар экан.

У машинани эшигини очиб менга йўл берди, жойлашиб олганимдан кейин ортимдан эшикни ёпиб қўйди. Йўл бўйи индамай кетдик. Бир нима дейишга мени кўнглим бўлмади. У жиддий тортган, ора – сира машинанинг кўзгусидан менга қараб қўярди. Нихоят у:

- Нима янгиликлар бор Зубайраҳон? – деб сўради – Кўришмаганимизга ҳам бир хафтадан ўтиб кетибди.

Эсимга, бир йилдан ҳам узоқроқ бўлиб туялган ўтган хафта тушиб кўзларимдан ёш чиқиб кетди.

- Жудаям қийналиб кетдим, – дедим ўзимни босолмай – Менга тезроқ ўйланмасангиз бўлмайди, уйдагиларни юзига қаролмай қоляпман.

- Кўп ҳафа бўлаверманг, Зубайраҳон. Мени ҳаёлимда ҳам шу иш, ҳозир дадамни маракаларини ўтказиб олайлик, кейин тўй қиламиз. Қарабсизки ҳаммаси ўз изига тушиб кетади.

Растан ҳам, агар у айтгандай бўлса ҳаммаси яхшилик билан тугаши аниқ эди.

- Тушлик қилдингизми?

- Қайдан, энди ўқишдан чиқдим-ку.

У боғни олдида тўхтаб тортни, нарироқга ўтиб катта бинонинг бир бурчига жойлашган кичкина дўкончадан яхна ичимликни сотиб олди.

Хонадон биносанинг ёнида машинадан тушар эканман, бино айвонидан ташкарини қараб ўтирган аёлга ва ундан бир неча айвон ўтиб бошқа эркакга кўзим тушди. Аёлни олдинлари ҳам бир - икки бор кўрган эдим. Айвондан қараганда, ҳаммаёқ кафтдек кўриниб тураришини билардим. Зинадан кўтарилар эканман “Бу ердагиларнинг кўпчилиги, мени Ўткирни ўйнаши, деб ўйласа керак” деган фикр ҳаёлимдан ўтди.

Ичкари ўша - ўша, мен охириги марта ташлаб чиқиб кетганимдай, фақат анчагина димиқиб қолган, ошхонадаги овқат ва пўчоқлар челакини сувароклар босиб кетган эди. Ўз холича қолган бўлса ҳам ҳаммаёқга бир текисда юпқа чанг ўрнаган эди.

- Охириги марта кўришганимиздан бери бу ерга келмаган кўринасиз – деди Ўткир – Деразаларни очиб юборинг! Бу ерни тозалаб юбормаса бўлмайди.

Ўзи ишга тушиб, мени ҳам тезлатиб юборди. Мен шипирадиган у эса чанглари артадиган бўлди. Тезда хоналарни, йўлакни, ошхона ва айвонни шипириб чиқдим, ахлат челақларни халтага жойлаштирдим, уларни кетаётганимизда ахлатхонага ташлаб ўтардиган бўлдик, идишларни ювдим. Бу орада мебелларни артиб чиққан Ўткир тувакдаги гулларга сув қўйди, хонадан хонага ўтиб ҳамма нарсани ўз жойига жойлаштира бошлаганда, мен полларни артиб бўлдим.

Қарабсизки бир соат ичида ҳамма жой топ – тоза, ярқираган, ҳавоси тоза ва кўнгил тортар кўринишга келгиб қолди. Хонадон сингари кўнглим ҳам ғуборлардан тозалангандай - тинчлангандай эди. Кўнглим хотиржам тортиб унга бўлган ишончим орттаётганини сездим. У ўзини ҳақиқий хонадан бошлиғидай тутиб, мени ишга йўллаб турарди. Мен эса уни айтганларидан рози холда амалга ошириб турардим. Назаримда, аёлларнинг доим эркаклар бошчилигига бўлган эҳтиёжи уларнинг яратилиш фитратига жойлаштирилган эди.

- Зубайраҳон ювиниб чиқинг – деди у курсини устига чиқиб олганича қандилларни артар экан – Ҳа айтгандай, олдин чой қўйиб юбориш эсингиздан чиқмасин.

Ювиниб чиққанымда чойни дамлаб дарстурхон тузатиб бўлинган эди. Мен сочимни қирита бошладим, Ўткир эса ювиниб олиш учун кириб кетди. Қуритгич билан сочимни

қуритар эканман барча қулайликлар менга хуш ёқиб, ҳамма нарса ўз ўрнига тушиб бораётган ва бу хонадон яъна ўз чиройи билан ўзимникидай қадирдон бўлиб қолайтгани сезиб турардим. Чамамда, оила қургандан кейин ҳам шундай кўринишда яшасак керак, деб ўйлай бошладим.

Кўпириб шишиб кетган сочимни ўзимга ёқадиган қилиб турмаклар олдим. Кўзгудаги кўринишим хар галгидан чиройли эди.

Шу ерга келганда хикоямни ўқиётганлар хурматли инсонлардан, мени майдакашликда айбламасликларини сўрардим. Буни ўз сабаблари бор, албатта. Ҳаётда айнан мана шу арзамаган бўлиб туюладиган, гўёки ахамияти кичкина бўлиб кўринадиган нарсалар йиғила – йиғила, охир оқибат бизни бутунлай ёки қисман ўзгартириб юборишини ҳаётий тажрибамдан билганман ва бошқалар ҳаётида ҳам кўп кузатганман. “Тома – тома кўл бўлур” деб бекорга айтилмаган бўлса керак.

Мендек, ҳаётнинг доимий курашлар гирдобига кириб келаётган ёшгина киз учун маънавий таянч нуталари гоҳо бордек, гоҳо йўқдек бўлиб қолаётган эди. Мен атрофимни ўраб ўраб турган ҳаётдан андоза олдим ва ўзимга тадбиқ қилдим. Натижалар эса хали ноаниқлигича қолмоқда эди. Шунингдек аёллар хиссиёт бобида эркакларга нисбатан мойилроқ бўлишини ҳисобга олишингизни сўрардим. Агар табирингиз жоиз бўлса ҳозирги кунда бундай ахволга, яъни ўзи севги деб аталгану бироқ аслида жинсий майллар гирдобига тушиб қолганлар кўпайиб кетмоқда. Кўнгил кўчасида юргандан кейин, ахвол ҳам шунга хос кўринишга келиб қолган эди-да.

Телевизорни ёқиб қўйиб уни чиқишини кутиб ўтирдим. Ўткир кўп куттириб ўтирмади, ҳаёл ўтмай чиқиб келди. Ташаббускор одамдай хонага кириб келиб худди оддий ва одатий холдек қилиб юзимдан ўпиб қўйди.

- Энди чой ичамиз, жоним, – деди омилкор жилмайиб.

Биргалашиб тушлик қилдик. Пишириқ хар галгидай ғоятда мазали эди. Уни чорак қисмини еб юборган бўлсам ҳам тўймаётганга ўхшардим. Ширинликларга суягим йўқ эди. Ўткир бир бўлакни еб бўлиб:

- Мен тушлик қилганман, сиз бемалол олаверинг, - деди.

Яъна бир бўлакни тановул қилиб ўзимни тийдим. Бўлмаса, бундай хушхазм таомни паққоз тушириб юборишим ҳеч гап эмасга ўхшаб кетди.

У ёнимга келиб ёнма-ён ўтирди.

- Энди нималар бўлганини гапириб беринг, - деди.

Мен нимадан бошлашни билмай турувдим, унинг бир неча саволларидан сўнг ўз маро-мимга тушиб олдим.

Ичимда гаплар йиғилиб қолган экан, олдинига бироз тутилиб турган бўлсамда кейин ҳаммасини унга айтиб бердим, кўз ёши қилдим. Ўткир диққат билан тинглаб, мени бошимга тушган савдолардан таъсирланиб кетганлиги шундоқина билиниб турарди. У қўлларимни маҳкам қисиб “мени кечиринг, азизам” дер экан кўзларида ёш филтиллаганини сезгандай бўлдим.

Анча енгиллашиб Ўткирнинг “Ҳаммаси ўз изига тушиб кетади” дейишидан кўнглим кўтарилиб борарди. Шу топда уни чин дилдан севишига шубҳам қолмаган эди. Ичим бўшаб ўзаро яқинликдан хотиржам тортиб турувдим, кутилмаганда у менга ташланиб қолса бўладими. Сесканиб тушдим: бутун вужудимда қалтироқ туриб охиста жимирлаб ўтди.

Мен қимирламоқчи, қаршилиқ кўрсатмоқчи бўлдим, лекин иродам бўшлиқ қилиб унга кучим етмай қолди. Унга бўлган мойиллигим панд бериб қўйди. Бир зум Ўткирнинг зўравонлик қилаётганидан ва шиддатли харакатидан ҳайратланиб туриб қолдим, бу эса мени унга мағлуб бўлганлигим аломати эди. У буни дарров фаҳмлаб олди.

Афсуски янги хиссиётлар шиддатига кучим етмай қолган эди ва мен ўзимни

ноилож унинг измига қўйиб бердим. “Эх, энди нима бўлса бўлар, - деб ўйлаётган эдим - барибир ғишт қолипдан кўчиб бўлган-ку.” Бу сафар камоли хайрат ила жинсий алоқанинг қудратли кучини хис қилдим, бошим айланиб ҳиссиётларим жунбушга келганидан кўзларимга ҳеч нима кўринмай қолди.

Тинчланиб олганимиздан кейин анча маҳал гаплашиб ётдик.

Шу куни Ўткир менга отаси эллик минг доллар қарз бўлиб қолгани тўғрисида гапириб берди. У мени хайрон қолдириб, бу қарзларни талабалар ётоғхонасининг мудирини Авазхон Нуриевдан олган эканлигини айтди. Уни лақаби Мудир бўлиб, пули ва таниш билишлари жуда сероб одам эмиш. Таажуб, шунча катта пулни у қаердан олди экан. Уни гапига қараганда, пулларни отаси шикоят хати бўйича текширувларни ёпиб юбориш учун олган экан.

- Тўғри, ҳозир уйда ўттиз мингга яқин пул бор, - деди у, мени шунча катта пулдан хайрон қолганимни кўриб - Агар у оламдан ўтмаганда, бу пулларни олти ой ичида узиб юбориши ҳеч гап эмас эди. Мудир бўлса жуда айёр, пихини ёрган одам. У “даданга бир ой ичида қайтариш шарти билан берганман” деб туриб олди. Яъна борини олиб, худди катта илтифот кўрсатгандай қилиб тўлаш муддатни бир ойга узайтиришга зўрға рози бўлди.

Шу куни баъзи бир нарсалар ойдинлашгандай бўлди. Энди мен учун ўпишиш ва қучоқлашишлар оддий ва беозор бўлиб кўринмоқда эди. Боз устига янги ҳиссиётларнинг таъсири шу қадар кучли эдики, бундан ҳаяжонланиб ўзимни йўқотиб қўяётган, ўзгача кучи ва шиддати бўлган ҳиссиётлар борлигидан хайратланиб қолаётган эдим. Яна бир неча бор унинг истакларини қондиришимга тўғри келди ва бугундан эътиборан ўзгача бир ҳаёт тарзига - катталар оламига кириб келганимни билдим.

Ўша кундан бошлаб, Ўткир ўзича менга хўжайиндек бўлиб олди ва мен истайманми ёки йўқ, уни айтганлари амалга ошадиган бўлиб қолди.

У мени талабалар ётоғхонасига ташлаб қўяр экан, бўлиб ўтган ишлардан ўзимни ёзғириб ўтирмаётган, қайтанга унга яқинроқ, ўртадаги тўсиқлар бутунлай олиб ташланган бўлиб кўринмоқда эди. Бу ишларни бари яхшилик билан тугамаслигини сезсамда, ўзимда унга қаршилик қилишга куч топа олмаётган эдим. Ҳаёлимга эса ўзимни оқлаш учун янги пайдо бўлиб қолган фикр келди:

“Одам севгандан кейин бутун вужуди билан севади-да. Ҳамма кундан - кунга очилиб, кўнглига ёққан ишни қияпти-ку. Мени бошқалардан нима кам. Биз бир - биримизни севамиз, шуни ўзи етарли сабаб эмасми?!”

Мана энди, калавани учини топгандай бўлдим. Ўзимни қийнайвериш жонимга тегиб кетганди. Ўйлаб кўриб, агар шу ишлар содир бўлмай бошқача ҳаёт кечирганимда, уни учратганимда, барибир Ўткирдан кўра яхшироғини тополмаган бўлардим. Бундай олиб қараганда, шу ишлар сабаб одамларнинг менга бўлган муносабат ўзгариб, ҳамма менга қарши ёки бошқа бирон ўзгариш содир бўлаётгани йўқку. Ҳамма ўзи билан банд, мени ўйлашга, оқлаш ёки қоралашга кимда вақт ва хошиш бор экан.

Машинадан ётоғхона ёнида тўхтади. Ўткир юзимдан ўпиб деди:

- Хайр, жоним.

- Хайр, азизим.

Шу билан икки кундан кейин учрашишга келишиб олган эдик.

* * *

Яна авалги ҳаётимга қайта бошладим. Унда асоссиз равишда бўлсаям ўзимни бир похана юқоридек хис қилиб юрардим-да.

Бу йўл кўнгилга ёққанни қалб хошиши деб қабул қилишни, фақат ўзим дейишни ва бировни ўз билганини қилишни ёқлайдиган йўл эди. Кўнгил ҳукмронлигида эса биринчи

ўринда истак – хохишлар ва хиссиётлар ҳал қилувчи ахамият касб этар, қолган туйғулар етим қолган боладек шулар атрофида айланар эди.

Ўзимни дадил тутиб, жижолатли холатларни айланиб ўтиш, ёлғон гапириш ва барча нарсаларга муносабатим энг аввало мени хохиш - истакларим нисбатига қарабгина муомала қилишни одати қилиб олдим. Мен энди замонавий қиз, аниқроқ қилиб айтганда эса замонавий аёл эдим. Бундан кўнглим асоишта бўлиб, хотиржам тортди деб айтолмайман.

Замонавийлар эса ўзларини энг илғор хисоблаб, бирдан эркинликка чиқиб қолган одам каби нодонгина дадил, сурбет ва анчагина чаласавад кимсалар эдилар. Булар ғарбнинг юзаки ва энг ношуд кўчирмачилар бўлиб ўз она тилларини ҳам тузикроқ билишмас, унга бошка тилларни аралаштириб юборишар, чамаси шу орқали ўзларининг жайдари тиллари билан айтганда “крутой” бўлиб қолишган эди. Улар шарқона ҳаёт тарзини европалаштириш иштиёқида бўлиб, асл ҳақиқатларга асосланиши керак бўлган ҳаёт тарзини шундай ҳам оддийгина урф - одат ҳолига келтириб қўйган одамлар кўз ўнгида анчагина обрусизлантириб юборишди.

Буларнинг таъсирида фахш ишлар авж олиб, очиқ ва беҳижолат амалга ошира бошланди десам унчалик муболаға бўлмас эди. Фохишалик кўчаси эса гуллаб яшнаётган кетди: энди унга жуда ёш қизлар ҳам кириб кела бошлаган ва уларни ёши ўн олти, ўй еттидан бошланадиган бўлиб қолган эди. Яна озгина вақт ўтиб, ёшлар севдим ўйинига киришиб кетиб, жинсий майлларини қондириши европада бўлгани каби оддийгина хол бўлиб қоладими деб қўрқаман.

Шундай ҳам боши берк кўчага кириб бораётган ғарбдан кўчирмачилик қилиш керакмикан?! Уларнинг жамиятидаги устивор бўлган маънавий дунёси сабаб, дунёда тенги бўлмаган энг қирғинбаротли уришларга сабаб бўлгани етарли далил эмасмикан. Менимча, ғарбнинг иктисодий ривожланишини хисобга олмаганда, биз қабул қила оладиган ҳеч нимаси йўқ эди. Агар табирингиз жоиз бўлса, ана шу ривожланишнинг асослари ҳам айнан шарқда асос солинган-ку.

Ғарбнинг ахлоқий тушинчалари асосида ўзини ўйлаш, кўнгил истакларини қондириш ва ҳаётдан лаззатланиб яшаш ғояси ётарди. Бошланиши шиддатли, ихтиросли ва воқеаларга бой бўлсада кейини ёлғизлик, ётсираш, тушкинлик ва ўлимдан қўрқиш билан якунланарди. Ҳа, ғарбда нафснинг сўзига кириш, бевосита ҳаёт тарзининг бир бўлагига айланди ва инсониятнинг нафс билан боғлиқ барча кусурларини ўзига сингдириб олди. Бу ерда нафсга бўлган эътибор шу даражага етиб бордики, у энди соғлом ақл чегарасидан аллақачон ўтиб кетган эди.

Бунинг устига ғарбнинг кўпгина зиёли одамлари, Ислумни инсоният учун дастурул амал сифатида нозил қилинганлигига имон келтирмоқдалар. Ҳа, холислик билан ҳақиқатни изловчи ҳар қандай инсон Ислумга келиши шаксиздир. Фақат айни дамдаги вазиятни ўзинигина кўра оладиганлар бунга эриша олишлари жуда мушкул бўлиб, улар асл ҳақиқатларни англай олишдан, тушинишдан ва шу йўсинда тафаккур қилишдан мосуво қилинганликлари ҳаёлларига келармикан. Одам болалари эса ҳамма жойда бир хил, у ғарбда ёки шарқда бўладими буни заррача ахамияти йўқ, интилганга толе ёр, иншооллоҳ албатта. Дарҳақиқат, буюк ва тенги бўлмаган Парвардигоримиз барча нарсани ўз билими билан ўраб - ихота қилиб олгандир.

Гапирсанг, гап кўп. Мен эса бевосита ўз ҳаётимни хикоя қилишга қайтишни истайман.

Албатта, ҳозирги холатимга энг аввало ўзим сабабчи эдим, бунга мени ҳеч ким зўрлагани йўқ. Мен ўз замонам зайлига қараб юрдим ва янги урф - одатларга эргашдим. Нималардандир умид қилдим, нимагадир ишондим ва нималарданда ҳавфландим. Ҳозирча буларнинг бари нима билан тугаши менга қаронғу бўлиб қолмоқда

эди.

Фақат вақти – вақти билан дилим хира тортиб, кўнглимга ҳеч нима сиғмай қоларди. Ўзимни ёлғончи, мунофиқ, зинокор, энг худбин одамга айланиб қолаётганимни сезиб қолардим. Худди хайвон мисол чегараланган одам бўлиш, ҳамма нарсада ўзим деявериш жуда қийин иш экан. Илгаригидан беш баттар сиқиладиган бўлиб, қани энди туғилмаган бўлсам-у, хозирни ўзида йўқликка айланиб қўя қолсам, деб орзу қиладиган бўлиб қолдим.

Оғир ҳаёллар оғушида қолганимда бир жойда туролмай қолардим, ерга юмалагим, қичқиргим, ўзимни ҳам, барча нарсаларни ҳам дабдаласини чиқаргим келарди. Қаерга қарама муаммолар, дилхиралик ва ёлғонлар... Кимдан ёрдам кутиш ва суюниш мумкин, ўзимча йўл тополмай доводи раб қолганлигимни сабаби нимада экан? Мен учун бошқа йўл бормикан, нажот қаерда экан, мен тушиб қолган фосиқлик ботқоғидан ким қутқаради? Бошим қотиб, ҳаётим ниҳоятда мураккаблашиб кетмоқда эди.

Ўткир билан хафтасига икки - уч маротаба учрашаётган эдим. Ёлғизлигим ва маълум бир таянчим бўлмаганидан ҳар сафар у мендан устунлик қилиб ўз измига солиб оларди. Унга таслим бўлганимдан кейин, мени қийнаётган хиссиётларим тўғрисида оғиз очсам бироз жахли чиқар, “ахмоқана фикрлар ва бўлар тўғрисида ўйлаб бошингизни қотирманг” дерди. Секин аста у мени булар тўғрисида оғиз очмайдиган қилиб қўйди.

Баъзан эса уни жахли чиқиб менга кўрслик қилар, дилимни оғритар, хиссиётларимни инобатга олмай қўполлик билан эгалик қиларди. Шундан кейин у мендан кечирим сўраган киши бўлиб, номига бўлса ҳам кўнглимни овлаб қўярди. У менга бирон марта ҳам “йўқ” дейишимга йўл қўймаётган эди.

Аввалига бундай момуаладан йиғлағудек бўлардим, бироқ шиддатли жинсий алоқалар таъсирида барчаси унитилиб кетганга ўхшаб қоларди. У жаззаки одам бўлиб қолган, салга жахли чиқар, уришиб берар, овозимни чиқаришга ҳам йўл қўймайдиган одат чиқариб олган эди. Мен уни қўлида мутегина одамга айланиб қолаётган эдим. Кетар вақтида эса у менга озроқ пул қистариб қўярди.

Тўй тўғрисида гап очсам, доим бир хил қилиб, қисқагина дерди:

- Олдин қарзимни ўзиб олай, тўй бўлса қочиб кетмас.

Баъзан у аввалги Ўткирга айланиб қоларди ва мени авайлаб момуала қиларди.

- Сизни жудаям севаман, жоним – дерди у меҳрибонлик билан – Мени энг яқин одамимсиз.

Бир сафар хонадондан эндигана чиқмоқчи бўлиб турган эдик, эшик кўнғироғи жиринглаб қолди. Ўткир эшикни очди. Эшик ортида анчагина сурбет ва бетамиз кўрслиги билиниб турган учта йигит турарди.

- Ҳа, келдинларми? – деди Ўткир улар билан қўл бериб сўрашар экан, - Бироз кутиб туринглар, мен ҳозир келаман.

Ўткир уларни йўлакка киргизди. Келганларнинг икkitаси бўйдор ва гавдали эди, бирини юзи чўтир, менга тиржайиб қарар, иккинчиси эса жадий туриш қилиб қўлидага йўғон узукни кўз – кўз қилмоқчидай эди. Учинчиси ўрта бўйли, гавдаси кичик ва ориқроқ эди. Уларни бари менга “зўр эканми” дегандай қилиб беҳаёларча тикилиб турардилар.

- Ўткирбек, халақит бермадикми? - деди, бўйи пастроғи ўйнақи қараш қилиб тиржаяр экан.

- Кутиб туринглар, - деди гапни қисқа қилиб Ўткир ва мени етаклаб чиқиб кетди.

Улар шундай совуқ башарали ва беҳаё эдиларки, бундан кайфиятим ўзгариб дилимга ғулғула тўшиб қолди.

- Ким эди, улар? – дедим бесабрлик билан ижирғаниб, – Уларни хонадонга қўйиб бекор қилдингиз.

- Таниш одамлар, холос. Иш билан келган, тезда кетади.

Уни юзидан, унга ҳам ёқмаётганлиги сезилиб турарди.

Бу орада Нафиса билан Шерзотни тўйи бўладиган бўлиб қолди. Имтихонлар бошланиб қолай деганига қарамай, тўйни тезда бошланиб кетишини сабаби менга маълум эди. Эхтимол, энди буни ортга суришни иложиси бўлмай қолмагандир, билмадим. Тўй жуда дабдабали бўлиши кутилмоқда эди. Буни устига Нафиса отасининг қилаётган тўй харажатлари-ю сарполари, қишлоқдаги тантаналар-у ва шаҳар ресторанларидаги ўтиришлар уюштираётгани хақида гапиришдан тўхтамас эди.

- Шерзот акам тамондагилар тўйни тезда қиламиз деб туриб олишди, - дер у нуқул.

Никох маросими бўладиган куни Нафисага ҳавасим келиб кетди. Оппоқ ва бежирим кўйлак унга жуда ярашиб тушганидан гўзал қилиб юборган эди. Кўринишидан ифбатли, хуркак ва масума қизни ўзгинаси эди. Унга қойил қолдим. Келиннинг энг яқин дугонаси сифатида доим ёнида, маросимга яраша ҳамма қизлар чиройли кийиниб олган бўлиб киёв ва киёв навкарлар ичида ўзларини сипо ва камсуқум тутишлари менга ёқиб кетди. Бу мен орзу қилган кўриниш эди. Никох ўқилгунча ҳам, ундан кейин ҳам узун машиналар карвонида кўча айланиб юрдик. Кейин тўғри Нафисанинг туғилиб ўсган жойга бордик ва у ернинг энг сўлим гўшасида келиннинг отаси тамонидан катта базм уюштирилди.

Хонандаларнинг ашула ва мусиқаси, суҳандон ўртачининг чиройли сўзлари остида базм жуда қизиқ кетди. Дарстурхон тўкин сочин, ҳаммани кайфияти кўтаринки, келин тамондан бир қиз ва киёв тамондан бир йигит бўлиб сўзга чақирилди ва ўйинга тушилар эди.

Мен ҳам келиннинг энг яқин дугонаси сифатида биринчилардан бўлиб ўртага таклиф қилиндим. Ёш келин киёвга баҳт тилаб, ўзим билган ва тўй сабабчиларини мадх қилувчи чиройли шеърлардан бирини ўқидим. Ёмон чиқмади шекилли, шахсан келиннинг отаси чиқиб учта минг сўмликни қистариб қўйди. Ўйинга туша бошлашим билан менга пул қистарувчиларнинг кўпайиб кетганини айтмайсизми, чиройли сўзларим ва ўзимни гўзаллигим кўпчиликка хуш ёққан кўринарди. Кайфиятим кўтарилиб кетди, ўзимга яраша қадрим борлигини анчадан буён хис қилмаётган эдим. Берилиб ўйнадим ва менга қистарилган пулларни кўшиқчиларга ташлаб, чарақлаган холда келинни ёнига келиб ўтирдим.

- Ҳаммани ўзинга қаратиб қўйдинг – дея секин пичирлади Нафиса.

Унга жилмайиб қарадим. Ҳозир, ўткир билан мени тўйим бўладиган бўлса, худди шунақа бўлишини чин кўнгилдан истаётган эдим.

Иттифоқо, нарироқда Нафисани отаси таниш билишлари ўтирган жойда Авазхон Нуриевга кўзим тушиб қолди. У менга қараб қараб турган экан.

Базм қизигандан қизиқ кетди. Кўпчиликни ичкиликдан кайфи кўтарилиб қолган, тинмай пул қистарилар, ўртани тўлдириб ўйинга тушаётганлар кўпайиб кетмоқда эди. Олдинига бирмунча одоб сақланаётган бўлсада, озгина вақт ўтиб ароқнинг кайфидан бошлар айланиб қолганлар тўхтамай ўйнашни ва ўзларини пулдор қилиб қўрсатишга истаб қолишди. Уларнинг баъзи бирлари гапга чиқишар, пул қистаришар ва баланд овоз билан ўзларини "бачки" одамлардан эмасликлари кўсатмоқчи бўлишарди. Бошқа бировлар эса қўлларини паҳса қилишар, кимгадир ақл ўргатишар, кимларгадир жилмайиб, кимларгадир ғазабланишганларини кўргазмага қўйишган эди. Айримлар ўртани ўзиники қилиб олган, ўзига ёққан ашулани айттирар ва қочирлиқ қилиқ қилиб тинмай ўйинга тушар эдилар. Буларнинг қилиқларидан ўйиндан ўқ чиқиши ҳеч гап эмас эди. Буни сезган Нафисанинг отаси ёнига гавдали ўғилларидан бирини чақириб нимадир тушинтирган эди, у тезда ўзини жуда эркин қўйиб юборганларни ташқарага кузатиб қўйди, ўртани тезда тартибга келтиб қўйди.

Ниҳоят, хийла чўзилиб кетган базмни якунлаш учун келиннинг ота – онасига сўз берилди. У келган меҳмонларга миннатдорчилик билдириб, ёш келин куёвга бахт тилашди ва энди фарзандлари битта ўғилга кўпайганидан хурсанд эканликларини айтишди. Қайнота қизини ва киёвини ёнига чақириб олди ва микрофонни тўғрилаб деди:

- Ўғлим сизга ишонганимдан суюкли қизимни сизга топширдим. Уни авайлаб асранг! Мана тақдир экан, худони айтгани бўлиб эр – хотин бўлдинглар, энди қизимни ўйга жўнатиш учун қийинчилик бўлмаслиги учун мана шу арзимас совғани қабул қилишингизни илтимос қиламан.

Унга патнисда чиройли ленталарга ўралган қалитлар олиб келишди. Бу машинанинг калити эди. Давомли қарсақлар янгради.

- Бахтли, ували - жували бўлинглар болаларим, омин.

Бугун куни туғиб, оддий тўйларда бир ойлик меҳнат эвазига эришиш мумкин бўлган тушимни бир кечада ишлаб олган отарчилар ови жуда бароридан келган эди. Ҳали олдинда келин - киёв ва келиннинг ота – онасини ўртага чақириб кутилмоқда эди. Бундай қулай вазиятни ҳечам қўлдан чиқарилмас эди.

- Азиз меҳмонлар, сизларни давомли қарзақларингиз остида ўртага тўйнинг асосий сабабчиларини таклиф қиламан. Жамшид ака ва Зайнабхон ая, Шерзотбек ва гўзал келинимиз Нафисабону – ўрта сизларники, мархабо. Тўйлар муборак, азизлар!

Жарангдор куй ва қўшиқлар янграй кетди. Ҳамма ўртага ёпирилиб келди, пул қистаришларни кети кўринмай қолди.

Орадан ярим соат ўтиб базм тугади.

Мен, Орзигул ва Хидоятлар киёв тамондан келган машиналарнинг бирида шаҳарга кетадиган бўлдик. Келинни уйигача кузатиб, ўпишиб хайрлашаётган эдик, у мени кулоғимга аста шивирлади:

- Зубайра мени ғаладонимда битта диск бор. Ўшани ўзинг кўргин, фақат буни сенга мен берганимни ҳеч ким билмасин, хўпми?

- Қанақа диск? – деб сўрадим хайрон бўлиб.

- Кўрсанг билиб оласан. Хайр, дугонажон.

Ичимдан хавотирланиб қўйдим, чунки Нафисанинг кутилмаган жойда иш қўзғашини яхши билардим-да. Машинада дугоналарим билан шаҳарга кетар эканман, кўнглим яна хира тортиб қолганини сезиб турардим.

Ётоғхона келибоқ Нафисанинг ғаладонини шошилганимча кавлаштира бошладим. Олдинига қоғоз, китоб ва дафтарлардан бошқа ҳеч нима йўқдек эди. Уларни титиб кўрдим, китоблар орасидан бир нима тарқ этиб тушди, қарасам нималар ёзилганини билдирувчи ёзуви бўлмаган янги диск экан.

Қўлларим қалтираган кўйи уни қўлга олдим. Ҳаяжонланиб, ичимдан қаттиқ хавотир босиб кела бошлади. "Яна қандай ғалвани бошини бошлаб берди экан" - деб ўйладим. Ҳафа бўлиб кетдим. "Ўзиям тўла бахти қаро бўлишим учун, шу диск билан оғир оёқ бўлиб қолишим етмай турувди, холос." деб қўйдим ичимда.

Кўнглим нотинч бўлиб ўтириб қолдим.

Бу пайтга келиб олдинги хомҳаёлларимнинг анчагина қисми мендан чекиниб бўлган эди. Ўткирнинг измига тушиб, унинг хоҳишларига қаршилик қилишга ўзимда куч тополмай қолган, қайтанга ўзим ундан кўрқиб қолганим ва кейинги ҳаётим унгагина боғлиқ бўлиб қолганидан хадиксираб турардим. У нима деса шуни қилишга рози бўлиб, фақат менга ўйланса бўлди деб қолган эдим.

Севгини эса буларга ҳеч бир тамони билан аълоқаси йўқ эди. Орамиздаги муносабатни бошланишида севгидан кўра, янги кўниқмаларнинг чиройли кўриниши ва ўйғонаётган жинсий майлларнинг истакларигина хал қилувчи бўлган эди. "Севаман,

сизсиз яшолмайман” деб қўп гапирилганига қарамай у оддийгина ниқоб холида келган ёки шундайгина билиб - билмай ишлатилган сўз эди, холос.

Қўлимдаги юпқа ва йилтироқ дискга тикилиб қолдим. Унда нималар бор экан? Бироқ дискда нималар ёзилганини билишни бу ерда имкони йўқ эди. Хонаданда шу турдаги магнитофон борлиги эсимга тушди. Бу сафарги учрашувда албатта уни қўйиб кўраман, деб кўнглимга тугиб қўйдим.

Кейинги учрашувда Ўткир мени ўз холимга қўйгач, ҳаяжонланган кўйи дискни магнитофонга ўрнатиб ёқиб қўйдим. У қўшни хонада эди ва бугун кайфияти хар сафаргидан кўра чатоқроқ эди. Мен буни отасидан айрилганининг натижасига бўлса керак, деб ўйладим.

Олдиндан нохуш бир иш содир бўлишини сезган одамдай бошим ғовлаб кетаётганди. Қўрқиб: “яна мен учун қандай кўргиликлар бор экан”, деб турардим.

Дискда қандайдир тўй тўғрисида ёзилганга ўхшади. Бошланишида катта ховлидаги тўй тайёргарлиги акс эттирилган бўлиб, одамларнинг кўпчилигини менга нотаниш бўлсада баъзи бирларини қаердадир кўргандай эдим. Лоп этиб Ўткир кўриниб қолди. Юрагим гумирилиб кетди, оёқларимни талтироқ босди. Ортидан эса гиламга катта ҳарфлар билан ёзилган ёзувга кўзим тушиб юрагим ўйнаб кетди, ўтириб қолдим ва аллақачон адои - тамом бўлганимни – нодонларча алданиб юрганимни билдим. Унда “Ўткир ва Нилуфар...” ёзувлари бор эди.

Кўзларимдон тинмай кўз ёшларим оқа бошлади. Бутун ҳаётим тубсиз жарликга тушиб кетгандай эди. Алам ва қайғу билан энг бошиданоқ алданиб юрганим менга малум бўлиб қолди.

- Аблах, – деб қичқирдим ва ўрнимдан туриб кетдим.

Қаттиқ ғазабим келганидан уни ҳам ўзимни ҳам ўлдиришга тайёрлигимни сездим.

Шунда хонага мени шовқунимдан нималар бўлаётганини билиш учун Ўткир кириб келди. Мен уни кулоқлари чаккасига тарсаки тортиб юбордим, сочларига ёпишдим ва бор овозим билан қичқириб:

- Ўлдираман! – дедим.

Уни ранги оқариб, бироз довдираб қолган бўлсаям қўлларимдан ушлаб диванга итариб юборди ва менга қараб ўшқириб берди:

- Нима жинни бўлиб қолдингми?

У атрофга аланглаб телевизорга кўзи тушди, ҳаммасини тушинди.

- Ҳа онангни ит қувласин, - деди жахл билан - Буни сенга ким берди? Анави қанжиқ Нафиса бўлса керакда. Ҳа онагинангни...

- Нима фарқи бор, ҳой номарт – дедим алам билан.

- Ўчир овозингни!

Ғазабим келиб унга ёпишмоқчи бўлган эдим, чунонам юзимга тарсаки тортдики, кўзларимдан ўт чақнаб кетди ва устимга ёпирилиб келди.

- Ҳой қанжиқ, менга иккинчи қўл кўтарма! Мен сени зўрлаганим йўқку, еганинг олдинда, емаганим кетингда, маза қилиб юрибсан, сенга яна нима керак ўзи?! Сенга сарф қилган пулларимга бошқа одам уч марта ўйланиб олиши мумкин эди. Тушиндингми? – деб юзимга қичқирди, – Ўзи сенга илашиб қолганимдан бери ишим орқага кетгани кетган.

Юзимга тушган тарсаки ва мендан устун келиб қаттиқ ғазаб отига минишидан довдираб қолдим, у хатто қилар ишни қилиб қўйиб мени айбдор қилаётган эди. Кўзимга у қўлидан хар нарса келиши мумкин бўлган одамга ўхшаб кетди.

У магнитофондан дискни тортиб олди, майдалаб синдириб улоқтирди. Асабийлашиб хонани у ёғидан бу ёғига бориб кела бошлади. Сабабини билмадим, лекин уни сабр косаси лиммо - лим бўлган, тутоқиб кетган ва кучли муаммолар таъсирида ён атрофига

ҳам аҳамият бермай қўйган одамга айланиб қолганди. Мени хайрон қолдириб, очилиб қолган сири ҳақида қайғуриш ўрнига, тинмай хона бўйлаб айланиб бошқа муаммо билан овора эди.

- Ҳамма менга қарши бўлиб қолмоқда, – деди у билан ўзи гаплашиб – Нима қилиш керак ўзи? Анави еб тўймас Нафисаям ўз вақтида зарба берганини қаранг. Нима қилиш керак, нима...нима...нима? Мудир ҳам мени қисти қафасга олишини қўймапти. У билан эса хазиллашиб бўлмай, доим айтганини амалга ошириб юрган. Лекин унда ким деган одам бўламан.

У нимадандир қаттиқ иккиланиб турарди ва хона бўйлаб янаям тезроқ юра бошлади.

- Умуман олганда уни таклифи мен учун анчагина фойдали, хатто шу баҳона қарзлардан ҳам қўтилиб олишим ҳеч гап эмас.

У юришдан тўхтади. Кўринишидан ўзини қийнаётган масала тўғрисида узил кесил қарорга келолмай турарди.

- Туфурдим ҳаммасига, – дея қичқирди ва ёнидаги деворий мебелга мушт туширди – Менга нима фойдали бўлса шуни қиламан. Эҳ, дадажоним бевақт дунёдан кўз юмдингизда. Энди билсам уларни барчаси сиздан кўрқиб юрган эканлар.

Уни менга кўзи тушиб, энди кўриб тургандай қараб қолди. Назаримда, мен унинг учун иккинчи даражали масала эдим – шундай, вақт ажратса ҳам, кейинроқ шуғилланса ҳам бўлаверадиган ишдек эди.

- Мени ўйланганим тўғри, – деди ўзини зўрға босиб – Мен уни яхши кўрмайман, бу ота - онамни хохиши билан амалга ошган. Барибир сизни дейман. Эртага ҳаммасини хал қиламан, сизларникига совчи юбораман.

- Сизни хотинингиз борку.

- Ха бор! У билан ажрашганимча кутиб туролмайсанку, шундайми? – деди яна асабийлашиб – Унгача шу хонадонда яшаб тураман, тамом вассалом.

Мен йиғлай бошладим. Йиғлаганда ҳам аччиқ қисматимдан, бутунлай пораканда бўлиб кетган ҳаётимдан ўкиниб йиғладим.

Бошланиши жуда чиройли, кўтаринкилик ва хиссиётларга бой эди, кейини эса тушқинлик, аламлар ва хасратлар билан якун топмоқда эди. Ҳаммаси айқаш – чуйқаш, кетини кўриб бўлмайдиган зулмат қоплаб олган, кўлимдан эса ҳеч нима келмас эди. Ким деган одамман ўзи? Мен билан ҳеч ким, хатто мана шу Ўткир ҳам кўпам хисоблашиб ўтирмас эди. Кейинги вақтлардаги ёлғизлик хисси ва маънан бўшлиқ ичида қолганим айтмай қўя қолай, буни устига манави янги кўргиликни қўшинг. Мен йиғламай ким йиғласин.

У бирмунча вақт ўз холимга қўйиб берди, кейин ғаши келгандан ижирғаниб деди:

- Бўлди қилинсангизчи, нима сизга шу ёрдам берармиди? Бўлар иш бўлган, энди орқага йўл йўқ! Кийининг, мен сизни ташлаб қўйишим ва яна бундан бошқа хали бир дунё ишларим бор. Бўлақолинг!

Шу куниям, эртасига ҳам қайфиятим хуфтон эди. Ҳеч нимани ўйлолмай қолган, барча умудларим синган, атрофимни қуюқ қаронғилик қоплаб олган мисол тамоман тушқинлик гирдобига тушиб қолган эдим. Ўзимни иродаси йўқ, арзимас, бошқалар таъсирига осонгина тушадиган нодон ва аҳамиятсиз одамга ўхшатардим. Энг охириги ва энг заиф умидларим ҳам бетўхтов сўниб бораётган эди. Бировга кўнгил очишдан эса махрум эдим.

Қаттиқ тушқунликка сабаб бемаъни зинокор ҳаётим ва Ўткирнинг хиёнаткорлиги эди. Энди нима қилишимни билмай ўзимни энг бахтсиз, қора қисматли одамлар қаторига қўшиб қўйдим. “Дунёда менадан бахтсизроқ инсон бормикан?” дея ўйлай бошладим.

Бироқ, хали олдинда энг катта кўргикларим бор эканлигини билмаётган эдим.

Эртасига у мена кўнғироқ қилди, ўқишдан кейин ётоғхонадан узоқроқ жойда кутишини айтди. Бундай ғалатиноқ учрашувдан кўнғлим безовта бўла бошлади. У ўйланган бўлса, шу пайтгача мени алдаб юрган ва бизни ўртамизда неча маротабалаб зино рўй берган бўлса-ю яъна менга қандай ўйланиши мумкинлигини хечам бошимга сиғдирилмаётган эдим. Хотини нима бўлади, ким совчи бўлиши мумкин, ота-онам нима дейди, кейинги муносабатларчи? Шунча воқеалардан сўнг эр-хотин орасидаги момуала қандай бўларкин? Буларга жавоб йўқ эди.

У ўзи тайин қилган жойда кутиб турган экан, менга кўзи тушиб орқа эшикни очиб қўйди. Мен индамай машинага ўтирдим.

У ҳаяжонланган, нимадандир хавотир ва кўнғли безовта эканлиги кўриниб турарди.

- Яхшимисиз? – деб қўйди, ўзини аввалгидай тутишга уриниб.

Индамадим. Орамиздаги муносабат энди олдингидай бўлмаслиги турган гап эди.

Машина охиста юриб кетди. Мен нималар қилиши кераклигини билмоқчи эдим, бироқ уни бирдан жажли чиқиб кўрслик қилишидан чўчиб турардим. Буни устига тушкин кайфиятим ортиқча муаммолар пайдо бўлиб қолишидан ҳавотирланиб қолган ва “нима қилса қилаверсин, бирибир менга бундан ортиқ яъна қандай ёмонлик қилиш мумкин”, деб ўйлаётган эдим.

У бирмунча вақт ора-сира машинанинг кўзгусида мени кузатиб борди.

- Шахар четроғида мени аммам бор, – деди орадаги жимликни бузиб – У кишига вазиятни тушинтирдим. Ёрдам бераман, фақат кизни бир кўрай деб туриб олдилар.

- Мен у кишини олдига қандай бораман - дедим кўзимга ёш олиб - Уяламан-ку.

- Уялишга ўрин йўқ. У киши тушинган, раҳмдил аёл. Совчиликка борадиган аёл кизни кўриши табиийда. Мана кўрасиз ҳаммаси жойида бўлади.

Машина шахар четидаги юқори қисмига келди ва чоғроқ анхор кўпригидан ўтиб чапга бўрилди. Асфалтланган йўл тугаб ўнқир чўнқирли, кўёш иссиғидан қовжираб бир дунё чанг тўзонни кўтариши мумкин бўлган йўлга кирди. Ўткир машинанинг ойнакларини кўтариб қўйди.

- Аммам шу тамонлардан янги ховли қилишган, - деди ва теварак атрофга кўз югуртириб, - Бу ерлар обод бўлиши учун ўн йил керак.

Чиндан ҳам, тепалик ва адирларни хайдаб текислаб мухтож оилаларга бўлиб берилган бўлиб бу жойларда дов - дарахтлар йўқлигидан сув таъминоти хали йўлга қўйилмаган кўринарди. Йўлнинг икки четида уйлар қурила бошланганига қарамай кўпчилиги битмаган, битта - яримта ноиложликдан кўчиб келганларни хисобга олмаганда одам йўқ хисоб, йўллар эса чанг тўзонли эди. У ер бу ерда уй қуриш билан овора кишилар кўзга ташланиб қоларди.

- Телефонингизни бериб юборинг, - деди Ўткир – Меникини таъминоти ишдан чиққан кўринади.

Мен сумкамдан ўзи берган телефонни олиб бердим. У қандайдир рақамларни терди.

- Ало, амма! Биз кетяпмиз. Дарвозани очиб қўйинг.

Секингина одимлаётган машинанинг ортидан чанг - тўзон охиста кўтарилиб юқорилаб борди, кейин кичикроқ сайхонлик тамон бурилди. Узоқдан битта яримта уйлар кўринар, битмаган ва улар ҳам яқкам дуккам холда эди, - деб қўйди.

Ўткир машинани наридан бери қилиб қурилган, девор олиб кўрғон қилинган, уй ва дахлизи бўлган ховлига қараб бурди. Оддий тахтадан ясалган қўлбола дарвоза очик, қийшайиб бир тамонга эгилиб қолганди.

Машина ховлининг ичига кириб тўхтади.

- Дарвозани беркитиб келман – деб у кўздан ғойиб бўлди.

Уйдан ёши ўттизлар атрофидаги учта эркак одамлар чиқиб келди. Мен уларни танидим ва юрагим ортига тортиб кетди. Булар ўша, мен ва Ўткир хонадондан чиқаётганимизда кириб келган турқи совуқлар эди. Кўринишларидан дағал, доғули ва чапани мағрур бўлганликларидан қамалиб чиққанга ўхшашсада, шу билан бирга ҳеч бир ўзгаришга учрамай қолган калтафаҳм одамларни эслатардилар.

Улардан бири машинанинг эшигини очди, менга тиржайиб қаради.

- Тушинг жонидан, етиб келдингиз – деди.

Жоним халкумумга келди. Қаршилиқ қилиб қичқиришларим, одамларни ёрдамга чақиришларим, дод - вой солишларим ҳеч бир ёрдам бермади. Улар йиртқич хайвон сингари ўз ўлжасини қўйиб юбормас эдилар. Мен улардан шундай қўрқаётган, ижирғанаётган ва нафратланаётган эдимки, ҳозирни ўзида ўлиб қолгим, оловга ташланиб қўйдирилгим, хуллас нима бўлса бўлсину шуларни кўрмасам ва уларни ифлос қўллари менга тегмаса дердим.

Бироқ учта кучли эркакга кучим етмас эди. Улар уй тамон судрашар экан оғзимни беркитишга уринишар, сўқинишар ва жахллари чиқиб “ҳозир ақлингни киргизиб қўямиз” деб ғулдирашар эди. Мен уйнинг эшикларига маҳкам ёпишдим ва бор овозим билан аламли қичқирдим:

- Ўткир, сенга лаънат бўлсин... лаънат... сени худо урсин!

Бундан кейинги разилликларни тасвирлаб, ўзимни ҳам, сизларни ҳам қийнаб юборишни истамайман. Шуни айтаманки, бу ўта жирканчли, одамни ўздан ва бошқалардан нафратланиб қоладиган манзара эди. Яна бу одамлар бизни ичимизда юриши, тўйларимизда қатнашиши, қўл узатиб сўрашиши ва хаттоки бизларнинг оила аъзоларимиз эканлигини эсимиздан чиқмасин.

Ҳа, биз ўз ичимизда инсонларни хайвон сифат одам қилиб ҳам парвариш қилмоқдамиз. Буларни онгида ҳар бир инсонни жиловлаб, ҳаётига маъно ва маъзмун бера оладиган тушинчаларнинг йўқлигидан, қалби хувиллаган вайрона мисол, катта бўшлиқ ичида қолиб кетганлар эди. Шундай бўлганидан кейин улардан нима кутиш мумкин. Уларда на маънавий на ахлоқий чегараларни ўзи йўқ бўлиб, қандай тўғри келса шундай яшайдиган кимсаларнинг энг жирканч кўринишига эга бўлиб қолганлар эди.

Ўйлаб кўрсангиз, улар ҳам бир маҳаллар кимнингдир боласи эди-ку! Биримиз иккичимизни айблайтиришдан кўра ўзимизнинг қусурларимиз тўғрисида ўйлаш вақти келмадимикин?

Менинг сўзларим сизга ёқадими ёки ёқмайдими айнан мана шу ҳолатда бунинг ахамияти йўқ, зеро ким нима экса шуни ўради. Агар таъбирингиз жоиз бўлса, булар бизнинг ёлғонларимиз, вазиятни хас - чўплашларимиз ва ҳақиқат қолиб озина фойдали бўлиб кўринган ноҳақлик тамон ўтиб олишларимизнинг меваси эди. Ҳар бир иш эса эртами кечми ўз ўрнини топади ва бизнинг ўзимизни ўзимиз алдашларимиз охир оқибат бошимизга бало бўлиб қайтмаса эди, дейман. Бу эса тафаккур қилувчи инсон учун яширин эмас.

Бир - бирига боғлиқ бўлган дунёда мен ҳам ҳамма қатори ўзим эккан дарахтимнинг аччиқ ва захарли мевасини емоқда эдим. Ноилож, бунинг сабабчиларидан бири ўзим бўлиб қолдим. Менинг нафсим Менлигимни мағлуб қилган эди ва мен у пайтда бу ҳақида тушинчага ҳам эга эмас эдим.

Оҳ, мени бошимга тушган кўргиликлар! Аламли кўз ёшлар, чексиз ғам - қайғулар. Нималар бўлмоқда ўзи? Мен шуларни истаган эдим-ми?! Йўқ, энди мен учун бу ёруғ дунёда яшашнинг ҳожати қолмади.

Кеч кирди. Улар ўз ҳолимга қўйишган ва мен хонанинг бир бурчида ўтириб қолган эдим. Сочларим тўзфиган, бутун вужудим сингари кийимларимни ҳам дабдаласи

чиққан, кўйлагим йиртилган, ифлосланган эди. Ўзим эса қарахт ҳолга тушиб қолган, вужудим ҳеч нимани сезмас, бефарқ ва фикрларим пораканда бўлиб кетган эди. Мен учун ҳақ нимани фарқи қолмаган эди.

Улар қўшни хонада ароқхўрлик қилиб ўтиришар эди. Хонага уларнинг гурунги ва телевизорни овози эшитилар, ҳовлидан эса катта итни кутилмаганда йўғон улуши келиб қоларди.

Бирмунча вақт аввал уларнинг ичидаги энг гавдали ва юзи чўтир босгани хонаги кириб индамай патнисда таом қўйиб чиқиб кетган эди. Кетидан сигаретани тутаганича майкачан бўлиб олгани, бўйи пастроғи кириб келди. У ўзини зўравонлигини кўз-кўз қилган кўйи хонадаги ягона ва эски курсига ўтирди. Оёқларини чалиштириб, безбетларча, ўзини зўр билиб бирмунча вақт чекиб ўтирди.

- Ўткир сени беш минг кўкига бизни акахонга сотди, – деди у шошилмай – Энди ўзинг ҳам хонадон ҳам бизники, билдингми? Агар ўзингни яхши тутсанг сенга бошқа тегмаймиз. Ўқишингни ҳам давом эттираверасан, ҳоҳласанг ётоғхонада ҳоҳласанг хонадонда яша; буни бизга фарқи йўқ. Фақат вақти - вақти билан акахонларимизни кўнглини овлаб турасан. Баҳонада қўлингга пул ҳам тушади ва қарзингни ҳам узиб оласан, - деди ва тиржайиб қўшиб қўйди – Сенга ишқибозлар жуда кўпайиб кетибди. Тушиндингми?

У мени нима дейишим кутиб турди.

Менга эса уни сўзлари қулоқларим остида жаранглаётган бўлсада, бефарқ бўлиб қолганимдан эшитмаётганга ўхшардим. Лекин унинг ўзига бўлган сурбетларса ишончи мени асабимни кўзғай бошлади. Бунга ўхшаган жирканч фосиқлар билан ҳеч қачон ҳамтавоқ бўлмаслигим аниқ эди. Бирдан мийямга лоп этиб келиб қолган фикр қалтироқ овоз билан ўзи - ўзидан чиқиб кетди: чамаси шундай пасткаш, фосиқ, ахлоқсиз ва ифлосларга бўйин эгким келмай қолганди. Буни устига улар ўз ифлослари билан мени ҳам бўлғашган эди.

- Мен сеникиям Ўткирникиям эмасман. Ҳоҳлаганингча у билан келишавер, буни менга сираям алоқаси йўқ, билиб қўй! Қўлингдан келса ўлдириб юбор, аммо, барибир сен айтган иш ҳеч қачон амалга ошмайди.

У ўрnidан туриб менга яқинлашди, сочимдан тортганича хонанинг ўртасигача сўдраб келди, юзимга қараб сассиқ ва қўланса хид босган овоз билан ўшқирди.

- Ҳой қанжиқ! Гапларим кўнмас экансан ит азобига соламан ва бу ердан унғача чиқа олмайсан. Тушиндингми?

Мен индамай нафратланган ҳолда унга қараб турдим.

У бироз ўдағайлаб турди, калласига бирон жўяроқ фикр келмади чоғи, худди ғазаби қаттиқ киши бўлиб мени итариб юборди ва чиқиб кетди.

Ўзим қолдим.

Яъна қанча вақт ўзим қолганимни билмай қолдим. Мен учун на ҳаётнинг маъноси ва на вақтнинг ахамияти қолмаганидан бирон бир аниқ фикрга келолмай турардим.

Ташқарида секин асти аста шамол туриб кучая бошлади. Тепалик бўлганидан, ковлаш ва текислаш ишлари кўплигидан шамол тупроқдан чангни кўтариб, зумда ҳамма ёқни тўлдирди. Ҳовлидаги чироқнинг нури, беш - олти қадамдан нарини ҳам ёрита олмай қолди.

Ўрнимдан турдим. Шу пайт чақмоқ қарсиллаб чақиб ташқарини ёритиб юборди. Дилимдан “Уларни ўйлагани ҳеч қачон амалга ошмайди” деган фикр ўтди. Қўлимга кўрсини олиб, бор кучим билан уни деразага урдим. У чил-чил бўлиб синиб кетди ва ўзимни ташқарига урдим. Эшик тамон югурдим. Лекин кутилмаганда йўлимда чиқиб қолган каттакон итга дуч келиб қолиб қўрқиб кетдим, у эса мени кўриб индамай оёққа турди ва қимирламай қараб тураверди. Шошганимча дарвозани тиргақларини олиб

ташлаб бир амаллаб итариб очдим, кўчага чиқдим ва бошим оққан тамонга қараб югуриб кетдим.

Ортимдан уларнинг ғала - ғовур ва шамолнинг гувиллаши аралаш "у қочиб кетибди" деган овоз қулоғимга чалинди.

Қаронғи тун ичра югуриб кетдим. Узоқ яқиндан одамлар истиқомат қилувчи макондан дарак берувчи чироқлар шўласи кўринсада, мен уларга ахамият бермай яланг оёқ ва яланг бош ҳолда тошлоқ йўлдан югуриб кетмоқда эдим. Мен ўзимдан, ота-онамдан, Ўткирдан, анавилардан ва умуман барча одамлардан қочиб кетишни истаб, қандайдир менга ноаниқ бўлган макон – ҳаммасини унитилувчи, инсонлар хотирасидан ўчирилувчи мангу йўқликни беихтиёр излаб кетаётган эдим.

Олдинлари қаронғи ва хилват жойлардан чўчиб юрардим, энди эса ҳеч кимни кўришни истамай ўша қаранғилик тамон – нарсаларнинг аниқ шакл мойили бўлмаган тамон кетмоқда эдим.

Мен ёлғизман! Ҳа, дунё одамлар билан тўлган бўлсада, барибир мен ёлғиз қолдим. Орзу ва умидларим саробга айланди, ўзимни ҳам яқинларимни ҳам юзига қаро суртиб иснотга қолдирдим. Нега бундай бўлди? Нахотки, одамлар бир - бирларига ёмонлик қилишаверса, алдашса ва панд бериш йўлига кириб олишган бўлса. Улар орасида бегоналик ва аёвсиз кураш кетверса. Биз ҳою - ҳавас билан нафсимиз кўчасида адашиб юраверемизми?!

Бу дунёда ҳақиқат бормикин, ахир менинг истакларим ёмонликдан иборат эмас эди-ку!

Югура - югура бир дўнглик устига чиқиб қолибман. Тўхтадим. Югуришдан тинкам қурган ва оёқларим зирқираб оғриётган эди. Атрофга қарадим.

Шамол тўхтаб осмонда тўлин ой кўриниб қолибди. Қиялаб кетган пасликда кенг водий ястаниб ётарди. Узоқлардан итларнинг хуриши, хурозларнинг қичқириғи, уйлар, дарахтлар ва у ер бу ерда харакатланаётган машиналарнинг кўчаларнинг ёритиб кетаётган чироқлари кўриниб турарди. Мендан озгина пастроқда катта ва кенг дарё оқаётган, унинг унсиз сувларида ой қалқиб кўриниб турарди. Дарёнинг қуйи тамонида осма кўприкка ўхшаш кўприк қурилган экан.

Мен дарё тамон юриб кетдим. Ҳаётимга якун ясаб, ўзим шу дарёга ташлашга қарор қилдим.

Дарё бўйига келдим. Ундан муздаккина сувни тафти келди. Кўп югуриб чарчаганимдан, терлаб кетганимдан уни қирғоқларида бироз дам олгим келди. Ўтирдим. Ҳаёлимга "ҳозир унга ўзимни ташлайман, у эса мени барча нопокликлардан тозалайди." деган фикр ўтди.

Аммо сувда ўлган одамларни шишиб кетиши, терилари узилиб тушиши, таниб бўлмас ҳолга келишини эслаб сесканиб кетдим. Мени кунлаб, ҳафталаб, балки ойлаб қидиришлари, кейин қаердандир қалқиб чиқишим, ўликхонада ётишимни кўз олдимга келди. Гўдаклигимдан парваришлаб катта қилган, тунларини бедор ўтказиб мени тўғримда қайғурган ота-онамнинг таниб бўлмас ўлигимни кўришлари, мен тамондан уларга қилинган нонкўрликнинг энг каттаси бўлар эди.

Ўлимим кўзимга жуда хуник бўлиб кўрина кетди. Йиғлай бошладим, йиғлаганда ҳам ачиқ қисматимдан ўкиниб кўз ёши тўқдим. Нахотки менга ўлимдан бошқи йўл қолмаган бўлса ва энди бошланаётган ҳаётим тезда якун топса.

"Уйга бориб бор гапни айтсаммикан?!" – деб фикрлай бошладим. Лекин уларнинг юзига қандай қарай оламан, бунга хаддим сиғадими, буниси номаълум эди. Бунинг устига кўринишим бир ахволда, яланг оёқ ва яланг бош бўлсам, одамлар нима дейди. Одамларнинг гап сўзларга чидолмайман, ор қиламан. Ахир мен уларнинг кўзига одобли ва босиқ қиз бўлиб кўринган эдим-да. Ҳозир эса худди мана шу беозоргина ёлғон ҳам

оёғимдан тутиб турарди. Демак, мен учун фақат битта йўл – ўз жоним қасд қилишим қолибди, ҳолосда.

Ҳамма гуноҳларимни эслаб қайғурганимдан юзимни қўлларим билан тўсиб олдим ва унимни чиқармай аччиқ йиғлай бошладим, узоқ йиғладим. Ҳамма воқеаларни ҳаёлимдан бирма бир ўтказдим. Мана мен юрган йўлнинг охири ҳам кўриниб қолди. Ўлишим кераклигини, гуноҳларим дунёда қолишимга умид қолдирмаганлигидан сиқилиб кетдим, ўқинч билан бўзладим.

Ич ичимдан кўйиниб юзимни кўкга тутганимча тиз чўкиб илтижо қилдим:

- Эй, худойим! Менга ёрдам бер, гуноҳларимни кечир.

Тонг ота бошлади. Озгина вақт ўтиб одамлар кўчаларда юра бошлаши ва менга уларнинг кўзларига тушишим мумкин эди. Қаерга ҳам борардим?! Энди буни ортиқ ортга суриб бўлмас эди.

Вужудимни асабий қалтироқ тутди, кўзларимдан дувиллаб ёшларим оқа бошлади ва мен кўприк тамон юриб кетдим. Яна ҳам ёмонроқ ишга қўл ураёт сезаётган бўлсамда, бошқа қандай йўл тутишим кераклигини билмаслигимдан кетаётган эдим. Алвидо менинг шармандали нодон ҳаётим! Алвидо... Энди ҳаммаси тугади ва ортга чекинишга йўл қолмади.

Кўприкни ўртасига етиб келдим, шошилмай темир тўсиқдан ошиб ўтдим. Пастда эса улкан сув оқими бетўхтов оқиб турарди. Юрагим ортига тортиб кетди, ичимни кучли ғулғула босди. Лекин ўзимни зўрлаб тинчланиб олишга ҳаракат қилдим. “Мана, мангулик мендан бир қадам нарида турибди, фақат озгина қийналаманда унга етишиб оламан” – деб овунтирдим ўзимни.

Ўзимни сувга отишга шайланиб кўзларимни юмдим ва ...

"Дарҳақиқат, уни (яъни ўз нафсини-жонини иймон ва тақво билан) поклаган киши нажот топди. Ва у (жонини фиққу фуҷур билан) кўмиб хорлаган кимса номурод бўлди." (Ваш-шамс, 9 - 10)

ИККИНЧИ ҚИСМ

Биринчи фасл

Кимдир, кутилмаганда ортимдан огохлантувчи сўз қилди.

- Агар яна бир қадам босар экансан, бу кўрган кўргиликларинг кейингисини олдида ҳолва бўлиб қолади. Ҳақиқий ҳасрат - надомат ва азоб ичра қолиб кетасан, - деди.

Қаттиқ чўчиб кетдим. Кимдир кузатиб турган эканда, деб ўйладим. Шошиб қолдим, иккиландим, мени кўрган ва яширин мақсадимни сезиб қолган, деган ўйдан ҳаёлларим чалкашиб кетди. Унга угурилиб қарашга журатим етмаётган бўлсада, лекин унинг сўзлари ғалатилигидан ўйланиб қолдим.

Одам бу дунёдан таҳқирланганидан, хўрланганидан ва хиёнатга учраб зўрланганидан кетса-ю, яна у азобга қолса.

- Нима учун?

- Чунки сен ҳар бир инсон учун берилган ҳаёт ва ақл неъматини қадрига етмадинг. Яратувчини билмадинг ва танимадинг. Ҳаётингни боши берк кўчага олиб кирдинг ва охир - оқибат ўз жонингга ҳам қасд қилиб ҳаёт неъматини ҳам Унинг юзига отмоқчи бўляпсан. Бундай ишлар ҳеч қачон кечирилмайди.

- Бўлмаса, мен нима қилай? – дедим мен кўз ёши қилиб – Мен учун ҳаммаси тамом бўлди-ку.

- Ҳиссиётларингга кўпам эрк бермаверма, улар сени адаштириб юбориши мумкин. Ҳали ҳаёт экансан жуда кўп нарсани ўзгартиришни иложиси бор.

- Нима ишлар бўлганини сиз билмайсиз! – дедим кўзларимдан дувиллаб ёшларим оқар экан.

- Адашяпсан! Мен айнан сени бошингда қандай ишлар бўлиб ўтганини биламан. – деди ортимдаги одам жиддий ва оддий оҳангда – Ўйлаб кўр! Мен сени тасодифон учратиб қолганим йўқ, аксинча, фақат сенга ёрдам бериш учун шу ерга келдим, қизим.

- Сиз кимсиз?

- Мен Оллоҳнинг қулларидан бириман ва мана шу мовзе менинг тасаруфимда.

Уни сўзлари мени ҳайрон қолдирди. Нима дейишни билмай пастга қараган эдим, юрагим ортига тортиб кетди, ваҳимага тушдим. Нақадар қалтис вазиятга келиб қолганимни сезиб, кўрққанимдан темир тўсиқни маҳкамроқ ушлаб олдим ва секинлик билан беҳосдан қулаб тушмайин дея хавотирланганимча мен билан сўзлашган одам тамон угурила бошладим. Ичимда: "Яхшиям ўзимни - ўзим ўлдириб қўймадим" – деб қўйдим.

Ортимдаги одам соч – соқоллари оппоқ, нуроний чол экан. Уни қўлида майда гуллари бўлган оқ чит рўмолга ўралган тугуни ҳам бор эди. Ўрта бўйли, қотмадан келган, катта ёшли бу одамнинг нигоҳлари кўзимга ҳайбатли ва таъсирчан бўлиб кўринди. Салом бердим ва бу одамни хурматга лойиқ эканликлитни ҳис қилдим.

- Ассалому алайкум!

- Ва алайкум ассалому ва роҳматуллоҳу ва барокатуҳ, – деб гўзал жавоб қайтардилар у.

- Мен нима қилишим керак отахон, - деди-му, кўринишим эсимга тушиб қаттиқ уялиб кетдим ва хўрлигим келиб кўзларим ёшга тўлди.

Яланг оёқ, сочларим тўзғиган, кўйлагим калтароқ ва ён тамони бироз йиртилган эди. Устимда шу кўйлақдан бошқа ҳеч нима йўқ, ҳали кўприкнинг темир тўсиғидан ошиб тушишим керак. Кўринишим бир ахволда эканлиги мени қаттиқ ҳижолатга солмоқда эди. Яна “бу кунимдан кўра ўлганим яхши эди” деб ўйлай бошладим.

- Қизим ўзингни қийнама, - дедилар отахон дилимдаги кечинмаларни сезиб ва меҳрибон боқиб, - Агар гуноҳ иш бўлмаганда савоб иш нималигини билиб бўлмас эди. Ажаб эмаски, ҳали бу кўрган кунларингни тавбаси ва пушаймонлиги эвазига, иншооллоҳ, У сенга ёруғ ва иймонли кунларни насиб этса.

Отахонни сўзлари ва меҳрибон боқишлари ахвол - рухиямни ўзгартириб юборди. Соч соқоллари оппоқ бу мўйсафид инсоннинг сўзлари ишончли, боқишлари таъсирчан эди.

У киши тугунни ерга қўйиб тескарига қараб олдилар ва мен темир тўсиқдан ўтиб олдим.

- Қизим, анави тугунда кийим бор, - дедилар менга карамай - Четроққа ўтиб юз - қўлингизни ювиб кийиниб олинг. Мен эса шу ерда кутиб тураман.

Шундай ҳайбатли одамнинг сизлай бошлашидан янароқ ҳаяжониб кетдим. Бу покиза ва ифбатли аёлларга қилинадиган муомала эди, аммо мен ўзимни буларни ичида, деб сезмаётган эдим.

Қаттиқ ҳижолат тортиб тугунни қўлимга олдим. Беихтиёр отахоннинг гапларига кўниб панароқ жойни топиб бироз ювиндим, сочларим ўрдим ва тугундаги кийимларни кийиб олдим. Унда кўйлақ, рўмол, лозим бор бўлиб, остидан қоғозга ўроғлик шиппак ҳам чиқди. Қизик, булар менга кераклигини у қаердан билди экан? Ўзимни кўйлагимни ташлаб юбордим, чунки у ифлосланган, йиртилган ва энг мухими нопок ва харом ишлардан дарак бериб турарди. Кийимлар янги эмас эди, бироқ у мени кўриниши керак бўлмаган жойларимни беркитган, сиполаштирган ва уятли ҳолдан қутқариб кўнглимни тинчлантирган эди. Қекса отахон томон яқинлашар эканман, “Бу одам энди нима иш қилар экан?” - деб ўйлаётган эдим. Бир махални ўзида ҳам ҳайбатли, ҳам мулоийм кўринган бу одамдан қандайдир кўнглим тўқ, ишонгим келар ва жуда толиққанымдан: “Шу ишларнинг бари бирон нима билан тезроқ тугаса эди.” - деб истаётган эдим. Назаримда, у мени бирин - кетин нопокликдан тозалаётгандек эди.

- Мен бўлдим, отахон - дедим ийманиб.

У киши менга бошдан оёқ разм солиб, индамадилар, кейин шошилмай:

- Бу ердагилар мени Сайид ота дейишади, - дедилар, - Сиз ҳам шу ном билан чақираверинг, қизим. Энди уйга борайлик, бизникида бироз меҳмон бўлинг.

У киши олдинда тез одимлаб юриб кетдилар, мен эса отанинг ортида бирон нимани тўғрисида ўйлашга хаддим сиғмай боравердим. Шу кетишда пахта даласидан ўтиб, шаҳарга энг яқин бўлган қишлоққа кириб бордик. Қишлоқ мен ўзимни сувга отмоқчи бўлган жойга яқин экан.

Тонг отиб бўлган эди. Кўчаларда одамлар пайдо бўла бошлаган, баъзан уйларни олдини шупираётган ёш қизлар ва келинчаклар кўриниб қоларди. Йўловчилар ҳам сийрак - онда - сонда эди. Ҳамма Сайид отани кўриб дарров салом беришга ошиқишидан, бу ерда хурматлари баландлигидан дарак бериб турарди.

Мен эса қаттиқ чарчаган, толиққан, оёқларим зирқирар ва кўзимга Сайид отанинг уйи ҳам етиб бўлмайдигандек эди. Буни устига нотаниш одамнинг ортидан боришим ва унинг уйида мендек ёш қизнинг меҳмон бўлиши анчагина ноқулай бўлиб кўринмоқда эди. Лекин иложим қанча, тўғриси айтганда у мени ўлимдан қутқариб қолди-ку. Ахир, бирон нарсани таъма қилмай яхшилик қиладиган инсонлар ҳам бордир дунёда. Билмадим, ҳали менга ноаниқ бўлган нарсалар кўп эди.

Сайид ота кўча тамонга қаратиб узунасига қурилган, баланд бўйли, ости ер тўла бўлган уйнинг каттакон ва бир хил кўринишдаги ёнма-ён иккита катта дарвозаларидан

бирининг олдида тўхтадилар. Дарвозалар темирдан, теккис ва мустахам ўрнатилган, ортиқча жимжимадор безаксиз ва дид билан бўйқоланган эди. Уйлар ғишдан қурилган, кум сувоқ қилиб устидан рангли симент қоришмада сочма қилинган эди.

Сайид ота ўнг тамондаги катта дарвозанинг ўзида бўлган кичик эшикгини очдилар.

- Мана шу бизни уйимиз бўлади қизим, - дедилар, - Тортинмай кираверинг!

Уйни кўриб Сайид отага бўлган хурматим ошганини сездим. Ҳаёлимдан у бой одам экан, деган фикр ўтган бўлсада, тортинибгина ичкарига кирдим.

Ҳовли кенг ва катта эди. Энига ўттиз метр келсада узунасига эллик метрдан кам эмас эди. Ҳовли тартибли, соя - салкинли ва режали қилиб қурилган эди. Кенг ва энли ховли олдиларига сементли қоришмадан ясалган плиткалар ётқизилган ва ўртасидаги дарахт ва гуллар экилган майдончани чегаралаб четларига темир қувурлардан ясалган баланд сўриток қилинган ва чиройли қилиб оқга ранга бўялган эди. Ҳовлининг ярмини уй, унинг сахни ва мевали дарахтлар эгаллаган бўлса, қолган ярмини экин - тикин учун қолдирилган эди.

Сайид ота бир - бирига ўхшаш қилиб қурилган ён ховлининг боғловчи кичкина эшикни таққиллатдилар. Одатда, яқин қариндош бўлган оилалар кўча айланиб юрмаслик учун ҳовлидан эшик очиб олишар эди.

- Шаҳлоҳон қизим, - деб овоз қилдилар ота, - Меҳмон келдилар, кутиб олинг.

Ичкаридан:

- Хўп бўлади - деган овоз келди.

Эшик очилиб ўттиз ёшлар атрофидаги хушбичим, бироз қорачадан келган, кўринишидан очиқ чеҳрали лобар аёл кўринди. Уни эгнидаги пушти ранг кўйлаги ўзига ҳос қирмизи гуллар қоплаган, бошига ҳам кўйлагига мос рўмол ўраган ва сочларини иккита қилиб ўриб ортига ташлаб олган эди. Очиқ чеҳрали, кулиб турган, ҳушмомуалали ва ўзига ҳос чиройли жувон эди.

У мени кўриб салом берди:

- Ассалому алайкум!

Мен Сайид отадан кўра кўпроқ бу аёлдан хижолат тортиб алик олдим.

- Келинг синглим, - деди очиқ юз билан қўл узатиб.

- Яхшимиз опа? - дея олдим.

- Меҳмонимиз анча чарчаган кўринадилар, - дедилар Сайид ота - у кишини кўпам толиқтириб юборманглар.

- Яхши, Сайид ота, - деди аёл жилмайиб - Қани мен билан юринг синглим.

Устимдаги кийим ҳам шу аёлники бўлса керак деб ўйлаганимча, уни ортидан кўшни ховлига кириб бордим. Қўшни ховли ҳам Сайид отанинг ҳовлисининг ўзи эди. Фақат ҳавлининг ярмида шудгор ўрнига тўрт хонали уй солинган эди.

Аёл мени баланд пилапояли зиналардан олиб чиқувчи хоналарнинг бирига олиб кирди. Янги кўрпачалар устига ўтказди. Хона шинам ва озода эди. Тез ҳаракатчан аёл дарров дарстурхон ёзиб уни турли таомлар билан тўлдирди.

- Тортинмай олиб туринг! - деди у очиқ чеҳра билан, - Мен уйдагиларни ишга ва ўқишга жўнатиб олай, кейин бафуржа гаплашиб ўтираимиз. Майлими?

- Майли, бемалол...- дея олдим тортиниб ва бундай такаллуфдан ноқулайланиб.

Лекин кўп ўйлашга мажолим қолмаган эди. Чунки кеча эрталаб қилинган нонуштадан кейин овқатланмаган, ухламаган ва жуда толиқиб қолган эдим. Иссиқ чой ва пишириқлардан бироз таъмадди қилиб олдим. Уйқу боса бошлади. Ўзимча ухлаб қолмайин десамда, ҳаммаёғим толиқиб аъзойи баданим зирқираб кетаётган эди. Ўзимни эпловмай қолдим, озгина ётиб олай, деб чўзилдим, кўзларимни юмдим ва ухлаб қолдим.

Уйғонганимда кун пешиндан оғиб қолган эди.

Бошимга ёстиқ қўйилиб устимни ёпиб қўйишибди. Ўтириб олдим. Ташқарига

қарадим, кўзимга ҳеч ким кўринмади. Ўзимни анчагина ноқулай сезмоқда эдим: кўнглим ғаш ва олдинги кунларнинг истирофи кучли эди. “Мендек бир дахмаза уларга нима кераги бор экан”, деб ўйлаётган эдим. Шунингдек баъзи хожатларим учун ташқарига чиқишим керак эди, бироқ бунга хаддим сиғмай турарди. Ётган жойимни йиғиштириб қўйдим. Ўйланиб қолдим. Очиғини айтсам, мен бундай беғараз меҳрибон одамларни ҳеч қачон учратмаган эдим. Ҳаётда адашганимдан, “булар нимани таъма қилишар экан” деган ҳаёлга бориб қолаётган эдим.

Ташқаридан Сайид ота Шаҳлохон деб атаган аёлнинг овози келди:

- Синглим турдингизми?

- Ҳа опа, турдим.

У эшикдан кириб келди. Кўринишидан кўчага чиққан кўринарди: хижоб кийиб олган, қўлидаги салафан ҳалтада бир нималарнидир харид килган эди.

- Турганингиз яхши бўлибди, - деди у – Мен эса ҳали ҳам сизни исмингизни билмайман. Мени исмим Шаҳлохон, сизникичи?

- Зубайра.

- Йўқ, Зубайра эмас, балки Зубайраҳон. Яхшими?

- Ҳа Шаҳлохон опа, яхши, - дедим уни юзига қарамай.

- Юринг ташқарага чиқамиз. Эркалар ишга кетишган, тортиниб ўтирмасангиз ҳам бўлаверади.

Шаҳлохон опа менга хожатхонани ва ювиниш хонасини кўрсатди.

- Яхшилаб чўмилиб олинг, - деди ва мени бўйи бостимни чамалаб кўриб – Мен чиқгунингизча сизга кўйлак тикиб қўяман. Манавилар эса сизга ички кийимлар – деди қўлидаги ҳалтага ишора қилиб – Ҳаммомни кийиниш хонасига илиб қўяман, кийиб олинг. Хўпми?

- Хўп бўлади, – дедим борган сари ҳайратимни яшира олмай ва бироз кўзимда ёш қалқиб.

Минг хижолат билан ҳамма қўлайликлари бўлган ҳаммомда яхшилаб ювиниб олдим. Сочларимни қуритдим. Ички кийимларни олиб кийдим, уни ёнида эса чамаси қадимда урф бўлган ва сифатли қилиб тўқилган атласдан матосидан бўлган кўйлак турарди. Дарров тикиб улгуришганига қаранг. Кийиб кўрдим, менга ярашиб тушди, кўзгуга қараб бутунлай бошқача одамга айланиб қолганимни кўрдим. Кўнглим кўтарилиб кетди. Ловиллаган атласдан тикилган кўйлак менга жуда ярашиб тушганди. Чиройли бош рўмолни ҳафсала билан ўраб янги келинчақлардек бўлиб ташқарига чиқдим.

Ташқарага чиққанимда менга кўзи тушган Шаҳлохон опанинг юзига табассум югурди. Олдинроқ дарёда чўмилганимдан ва униг сарғич - лойка сувидан юзим хира тортиб қолган эди, энди эса сифатли совунда тоза сув билан ювилган ва тиниқлашган эди.

- Сизга кўйлак жуда ярашибди Зубайраҳон, - деди у завқланиб – Сиз жудаям гўзал қиз экансиз.

Кўзларимдан ёш чиқиб кетди ва ҳамма иккиланишларим шу онда барҳам топди. Ҳа, бу дунёда яхши инсонлар ҳам бор экан-ку!

- Раҳмат опажон, - дея олдим.

- Мен билан юринг – деди у ҳовлининг этаг тамонидаги уйлар тамон етаклар экан – Аямлар сизни эрталабдан бери кутиб ўтирибдилар. Манави сиз кийган қадимий атлас матосини ҳам у киши сизга ҳадя қилдилар.

Бу уй ҳовлининг кўча тамонга қаратиб қурилган уй сингари сингари баланд эмас эди. Чамаси, ёши ўтиб юришлари анчайин оғирлашиб қолган, катта ёшдаги инсонлар кийналиб қолишмасин деган мақсадда шундай қилинган эди. Балки олдинроқ қурилгану кейин эса таъмирлангандир, яна ким билади дейсиз. У шундай қурилган эди-ки, ўз

жойлашуви билан ҳовлини иккига бўлиб – ичкари ва ташқарага ажратган эди. Шундай бўлсада у ҳам қолган уйлар сингари озода, шинам ва янги қурилгандай эди. Уй артофида мевали дарахтлар кўплигидан соя - салқинли эди.

Уйларга кириш эшиклари ҳовлининг нариги тамонидан эди. Дўланали зинадан кўтарилиб чиқдик. Уй тўрт хонали қилиб қурилган эди. Ёнма - ён икки хона, ёнида узунроқ қилиб қурилган кўпгина деразали равон ва уларга кўндаланг қилиб солинган ошхонадан иборат эди.

Шаҳлохон опа деразали равонни эшикгини очиб кирди ва:

- Аяжон, мана Зубайраҳонни олиб келдим – деди.

Ичкарига кириб ўзбекона хоннинг ёнида ўтирган аёлга кўзим тушди. Салом бердим:

- Ассалому алайкум!

- Ва алайкум ассалом, - деди катта ёшдаги, сочлари оппоқ бўлсаям ўз комиллигини йўқотмаган онахон бағоят ҳушмомуалалик билан - Келинг қизим. Марҳабо, ҳуш келибсиз.

Мен ҳаяжонланаётган ва хижолатланаётган эсамда бу инсонлардан қандайдир кўнглим тўқ, уларга ишончим пайдо бўлиб қолганидан хотиржам бўлаётган эдим. Назаримда бу хонаданнинг озода ва шинамлигини ўзиёқ яхшиликдан дарак бераётгандек эди.

Мендан ҳеч нимани сўрамай, ҳолис ёрдам кўлини чўзишларини биринчи бор кўришим эди. Ҳар маҳал ўзим деяверишга кўникиб қолганимдан, кимдир ниманидир таъма ортидан қиладиган момуаласига одатий кўз билан қарайдиган бўлганимдан, энг нодон саволини бериб юборишга улгурган эдим.

Бу Аянинг олдига кирмасдан олдин рўй берди.

- Менга шунча яхшиликларни нимага қияпсизлар? Сизларга мендан нима керак?

Шаҳлохон опа менга ҳайратланиб қараб қолди, кейин бироз аччиқлангандай бўлиб:

- Бизга сиздан ҳеч нима керак эмас. Биз бирон яхшилик қилиб, кетидан ўша одамдан нима қайтар экан, деб таъма қилмаймиз. Бу ишни холис Оллоҳ учун, уни ризолигини истаб қиламиз. Агар билсангиз сиз биздан ҳеч нимада қарздор эмассиз, сиз тўғри йўлни топиб олсангиз шуни ўзи бизга кифоя. Қолгани эса Яратувчининг ўзига ҳавола, вассалом.

Уялиб кетдим. Бир тамондан бундай ҳаққоний мантиққа эга бўлган жавоб мени ҳайратга солган бўлса, бошқа тамондан эса густоҳлик билан берилган саволимдан пушаймон бўлдим.

- Мени кечиринг! – дедим нигоҳим билан ер чизиб – Фақат ахлоқим сабаб шундай саволни бердим.

- Майли, ҳеч қиси йўқ – деди уни юзи яна ёришиб. – Лекин билиб қўйган яхши.

Шундан кейин биз йўлда давом этиб аянинг олдига кириб борган эдик.

Мен дарстурхоннинг бир четидан жой олдим. Тушлик пайти бўлган ва дарстурхон тузоқлик эди. Аёл Шаҳлохон опага боқиб сўз қотди.

- Бу қиз сизлар тарифлагандан кўра чиройлироқ экан, – деди мулойим жилмайиб. – Қани Шаҳлохон, энди овқатни сузсангиз ҳам бўлаверади, қизим.

Шахло апа чиқиб кетгач, меҳрибонликлари шундоқ юзларидан сезилиб турган ая мени секин - аста гапга сола бошладилар.

- Қизим, мен Фотима Солих қизи бўламан, қизим, - дедилар ая, - Бир маҳаллар шу ерга келин бўлиб тушганман. У пайтда сизни ойингиз ҳам дунёга келмаган бўлсалар керак. Шаҳлохон мени неvara келиним бўладилар. Олдинлари, сиздай ёшимгача шаҳарнинг дўппичилар маҳалласида ота - онамни уйида турардим. Ҳозир у ерлар бўзилиб, ўзгариб кетди. Йиллар ўтаверар экан. Мен эса сизларнинг хисобингизда аср бошида таваллуд топганман.

Бироқ катта ёшдаги аянинг ўзига қараб, унинг чуқур кексалик даврида деб

бўлмасди. Унга нари борса олтмиш бешлар артофида, дейиш мумкин эди. Майда ажинлар билан қопланган бўлсада юз терилари осилмаган, хиссиётлар бисёр, кўзлари бироз хира торган эсада унда кексаларга хос яшашдан зерикиш аломатлари сезилмас эди. Сочлари мошгуринч, озроқ сийрак ва узун эди. Ҳаракатларидан босиқлик ва бироз ёш болаларни эслатувчи юмалоқ юзи кулиб турганидан мулойим ва ёқимтой эди. Катта ёшдаги аёлнинг, шу ёшгача мана шундай кўринишда ётиб келишининг ўзиёқ катта гап эди. Аянинг ёши эса тўқсондан ўтиб бўлган эди.

У менга мулойим боқанича қаердан эканлигимни сўрадилар. Бу саволдан вужудимда титроқ турди, рангим учиб лабларимни қалтироқ босганича яшаш жойимни айтишга тилим зўрға айланди. Кўзларимни ёш қоплаб олди.

Ая мени бошқа қийнамасликни мақул қўрдилар шекилли, бошқа савол бермадилар. Менга раҳимлари келгани сезилиб турарди.

- Худо ҳоҳласа ҳаммаси жойига тушиб кетади, қизим, – дедилар меҳрибон онахоннинг менга юраги ачишиб – Энг муҳими тавба қилиб тўғри йўлни топиб олишда. Бир қийинчилик баробарида, бир енгиллик ҳам келади. Тўғриликни истаган одамни ишини ўзи тўғрилаб қўяди. Назаримда, шу ерга келишингизни ўзиёқ бир яхшиликнинг аломати бўлса қарак, иншооллоҳ. Ҳаммаси билмасликдан, тўғри йўлни танимасликдан келиб чиқади. Кейинги воқеалар қанчалик хуник ва истирофга солгувчи бўлгани билан барибир билмасликнинг меваси бўлиб қолаверади.

Бироқ бундай тасалли берувчи сўзлар ҳиссиётларимни жўнбушга келтираёзди. Бетўхтов ўз қайғуларим ёдимга келавериб ўзимни бошқаролмай қолаётган эдим. Чамаси, мени тушина оладиган, қоралаб ташламайдиган ва ёрдам қўлини чўза биладиган одамлар борлигидан ичимдан тўлқинланиб ўзимни тўхтатолмай қолаётгандим. Ҳозир юзимни қаттиқ уятдан қўлларим билан тўсиб олиб узоқ вақт йиғлаб юборишга тайёр эдим.

Ая мени ўзимга бироз қўйиб берди, кейин мени тўхтагудек эмаслигимни билиб иш билан чалғитиб, қайғуларимни ҳаёлимдан кўтариб юбориш мақсадида:

- Шаҳлохонга қарашиб юборинг, қизим, - деб айтдилар.

Ташқарига чиқдим, ўпкамни тўлдириб нафас олдим, юз - қўлимни ювиб артиниб олдим. Олдимда мен тўла англай олмаган, қандайдир ноаниқ бўлсаям ҳар бир инсоннинг йўлчи юлдузи бўлган умид куртаклари пайдо бўла бошлаганлигини ҳис қилдим. Бу одамлар мен илгари кўриб юрган ва яхши билган одамларга ўхшамаслиги билан ўйлантириб қўяётган эди.

Тушликни Аянинг ўзлари бошлаб бердилар.

- Бисмиллоҳир Раҳмонир Раҳийм. Қани болаларим, Оллоҳнинг ўзи етказган ҳалол риск шукронасини келтириб таомдан олинглар, ҳаёлларингиз чалғимасин.

Тушлик тинч ва асоишта ўтди: хотиржам ва шошилмай овқатландик. Чамамда, ҳар бир луқма енгиллик билан ҳазм бўлиб бутун вужудимга сингиб борар ва мен бундан қандайдир бошқача бир туйғуни – енгил ҳузурни сезаётган эдим.

Тушлик тугади. Ая қўлларини дуога очдилар.

- Бизни озиқлантирган Оллоҳнинг ўзига шукуроналар бўлсин. Барча нарса унинг измида бўлиб У истаган ишларгина содир бўлади ва бандаларига заррача ҳам зулм қилмайди. Эй Меҳрибон ва Раҳимли бўлган Зот, бизга ўзимиз кўтара олмайдиган юкни юкламагин, иймонимизни омонликда сақлагин ва нодонлик билан қилган гуноҳларимизни кечиргин. Омин, Оллоҳи Акбар.

Бу оиламизда кўриб юрган, шунчаки оддий бир кўринишга келиб қолган одатий дуо сўзларига ўхшамас эди. Биз тамонларда озгина Қуръон тиловатига ҳам бир дунё дуои - талаблар улаб юборилар эди. Бундай узундан - узоқ дуолар ичида, одамни кулгисини қелтирадиган минг йил умр кўриш ҳақидаги сўзлар ҳам бўларди. Амалга

ошмайдиган нарсани сўрашдан нима фойда экан?! Шакли турли хил сўзлар билан ниқобланган бўлсада, асосан бойлик ва бошқа бир обрули маросим – тўйлар, ҳовли – жой, машина ва хоказолар илинжида бўлиб, нуқул дунё талаб қилингани - қилинган эди. Аянинг дуосида ортиқча бочкана сўзлар йўқ, аниқ ва лўнда эди ва ундаги фасоҳатли сўзлар одамни фикрлашга ундарди. Мен биринчи бор дуода қандайдир маъно ва мазмун борлигини сездим.

Дарстурхондан идиш тавоқларни йиғиштириб олдик, ювиб жойлатирдик ва дарстурхондаги увоқларни ташқарида қоқиб келиб қайта солиб тўғрилаб қўйдик. Бу пайтда Ая ташқарига чиқиб таҳорат олиб қайтиб келгандилар ва “Худоё шукур” деб ўтириб олган эдилар. Улар ортиқча семирмаган аёл эдилар: бироз букчайган, қўлларида хасса тутган бўлсаларда ёшларига қараганда анчагина ишончли харакатланардилар.

- Қариганингдан кейин дарров ўтириб олишни хоҳлаб қолар экансан, – дедилар ая кўрпачага ўтирир эканлар, – Зубайраҳон аср вақти яқинлашиб қолди, таҳорат қилиб олинг.

Мен қизариб кетаётганимни сездим. Тараддудга тушиб қолдим. Менга қараб турган Ая индамай ҳурсиниб қўйдилар ва шу пайт хонага Шаҳлохон опа кириб келган эди,

- Қизим, Зубайраҳонга таҳорат қилишга қўмаклашиб юборинг, - дедилар.

Биринчи бор дин борасида қаттиқ уят туйғусидан қизариб кетдим. Юзимни ердан узолмай қолдим.

Осмонга қараб юраверган эканман, ўзимча “Худо бор, мен муслмонман” - деб ҳисоблаб юрганим билан бу нарса на хулқимда, на кўринишимда ва на дунёқарашимда зохир эди. Тўғри, мен бир - икки сурани ёд олган, наридан бери диний маросимларга кўзим тушган, баъзи бирларини кўрган ва билган бўлсамда кундалик ҳаётимда уларнинг ҳеч қандай аҳамияти бўлмаган ва сезмаган эди. Фақат мен эмас, балки деярли ҳаммада аҳвол шу эди. Шундай бўлмаганда мен шу аҳволга тушармидим?!

Юқоридаги хикоямдан ҳам кўриниб турибди, биз хоҳлаган нарсани юз - хотир қилиб харакатланишимиз мумкин, бироқ Ўзини ва Уни кўрсатмасини ҳисобга олиб эмас. Билганим шуки, ҳар ҳил маросимларда Қуръон оятларини ўқилганда одоб билан тақдирга тан берган одамдек сукут сақлашимиз, ора – сира “Худога шукур”, “Алҳамдилллоҳ”, “Худо уни жазосини берди” деганимиз билан булар одатий расм – русм ва урф – одат ҳолига келиб қолган эди. Кундалик ҳаётимиз эса бутунлай бошқача тушинчалар асосида эканлигидан ҳозирги ёшлар бундай сўзларни – қандайдир ноаниқ ишорага ўхшаб қолган сўзларни ҳам ишлатишмас эди. Биз замонавий ҳаётга Оллоҳнинг ҳукмларини боғлай олмай қолдик ва чуқурроқ тафаккур қилмай секин - аста уни ортимизга улоқтирдик. Ваҳоланки ўтмишни ҳам, ҳозирни ҳам, келажакни ҳам яратувчиси унинг Ўзи эди-ку. Очиқ, фаҳш ишларни билган ҳолда унга қўл урила бошланди ва кўпчилик инсонлар ўзларини ҳеч нима билан чеклашни истамай қолишди. Дунёни имтиҳон билмай уни тузоқларига осонгина илиниб қолдик. Яна ичимизда ёшлик пайтларида ўйнаб олишни ихтиёр қилиб, Оллоҳ яқинлашманг, деган ишларга муккасидан кетган инсонлар ҳам борки, улар билиб қилган гуноҳлари учун кейинчалик – қариган чоғимда тавба қилиб оларман, деб ҳом ҳисоб қилиб юрганлар қанча экан.

Улар кимни алдашмоқчи?! Ўзини-я?! Қандай нодонлик!!!

У ҳоқлар экан уларни адашиб улоқиб юришларини давомли қилиб қўйиб, қўзларини кўр, қулоқларини кар қилиб қўяди, қалбларини эса бутунлай муҳрлаб ташлайди. Энди у амал қиладими, қилмайдими буни асло аҳамияти қолмайди, чунки уни қалби берк, демакки, иймони ҳам йўқ. Иймонсиз амалга эса истаган нарсангиз сабаб бўлиши мумкин, фақат Унинг Ўзи эмас. Оқибатда, улар макр қилмоқчи бўлишган эди ва макрлари ўзларини тутиб кетди. Улар ўз амаллари билан ўзларини ҳам, бошқаларни ҳам йўлдан уришади, катта гуноҳ бўлган ишларга қўл уришади ва шунга сабабчи бўлиб

ҳам қолишади. Буларнинг кўпчилиги ўзларини оқлаш учун “Дунёдан биздан ҳам ёмонроқ – гуноҳкорроқ одамлар жуда кўп” – деб қўйгувчи бўлишади. Бироқ бу чўпчакнинг ҳеч кимга фойда бера олмаслиги кундай равшан бўлганлигидан, буни омади бир гап, дея қолайлик, зеро ким нима билан келса, фақат ўша учун жавоб бериши ҳаммага маълум бўлган ҳақиқатдир.

Ҳа, дўзахдаям даражалар кўп.

Ҳамма нарсадан ҳабардор Зот бўлган Оллоҳ уларга зулм қилгани йўқ, балки инсон ўзига - ўзи зулм қилди ва барча мавжудод фақат ҳақиқатни сўзлай оладиган улуғ Кунда у ўзини оқлаш учун ҳеч бир сабаб топа олмай қолди. У хуник амал йўли билан келди. Бу амалда мослашиш, худбинлик ва мақтанчоқ кўрқоқлик бор эди-ю, аммо тафаккур, сайи – ҳаракат, интилиш ва тўғрилиқ йўқлиги сабаб қандай мақбул бўлсин?! Дарҳақиқат, ҳамма қандай бўлса биз ҳам шундаймиз дейдиганларнинг йўли, охир - оқибат ҳасрат ва надомат билан яқун топди.

Инсон ўз фикрича, ўзини ҳақ билиб кўнгил кўчасида тентираб юрибди. Бу кўча уни тез орада ўз ҳиссиётларининг қулига айлантириб қўяди ва адашиб - улоқиб юришларининг чек - чегараси бўлмай қолади. Балки улар ичидан ўз ҳолича дунёнинг сабаб ва моҳиятини тушинишни истовчилар ҳам чиқиб қолар. Улар ўз ҳиссиётларига нисбат қилиб ҳақиқатни қидиришган бўлишади-ю лекин уни топа олишолмайди, ички дунёларини фақат ўзимгагина аён деб билишади-ю, аммо Яратувчига улардан кўра яхшироқ аёнлигини билишмайди, улар кўп нарсага эриша олмаган ва билмаган ҳолда бўлишади-ю, бироқ худди мана шу нодон туйғу сабаб кўп нарсани билдим ва кўрдим деб ҳисоблашади. Булар тўғри, тоза ва ҳаққоний йўлни ином қилган Улуғ Зотнинг марҳаматига элтувчи йўл қолиб, бир қарашда осон бўлиб туюлган, аслида эса ўта зарарли ва ҳафли йўлга алмаштириб олишгинини ҳам сезишмайди. Натижада, улар танлаган йўл иймонга бошламай балки ундан узоқлаштирадиган ва бутунлай иймонсиз бўлиб қолишларига ўзлари сабабчи бўлиб қолишади. Бу беш кунли дунёда нафсини қулига айланиб қолишдан ҳам кўра ёмонроқ нарса бормикан?!

Дарҳақиқат, ҳамма нарсадан ўзгача бир ҳиссиётни қидирувчиларнинг охири - оқибати ёмонлик билан яқун топди ва уларни шундай бир ҳиссиётга йўлиқтирилдики, энди ундан қутилишнинг асло иложиси бўлмай қолди. Улар ўз ҳиссиётларининг измида бўлишни исташган эди ва ишонишни истаган нарсаларига ишониб, ўзларини тўхтовсиз алдаб юришар эди.

Беркитиб нима қилдим, мен ҳозирги ҳолатимда ҳам шу йўл устида турибман. Тўғри, мен бундан кўп азият чеккан, гуноҳ ишларга билиб - билмай қўл урган ва ҳафсаламни бутунлай пир қилган эсада, барибир бошқа йўлни билмас ва танимас эдим.

Бу ерда эса мен билмайдиган бутунлай бошқача ҳаёт тарзи ҳукмрон эди.

Биргалашиб намоз ўқидик. Унда ўқиладиган сураларни ёдламаган ва маъзmunини билмасамда, ўзим яхшироқ билмаган Зотга сажда қилишдан кўнглим хотиржам тортаётганини сеза бошладим. Намоз орасида кўнглим ёришиб бошганидан севиниб жилмайиб юборишимга оз қолди. Ая овозини чиқариб намоз ўқир, мен эса у кишини айтгаларини қилиб, ҳаракатларини қайтариб тураётган эдим.

Намоз тугагач Аянинг ортидан қўшни хонага кирдик. Аяга бўлган ҳурматим ортиб бормоқда эди. У киши ора – сира менга караб қўярдилар. Мен бу қарашларни аҳвол – руҳиямни билиб олиш бўлган ҳаракат деб тушиндим.

Хона уйнинг энг четида жойлашган эди. Унга алоҳида эшик орқали ташқаридан кириб борилар эди. Ҳамма уйлар сингари бу хона ҳам саранжом саришта, ортиқча ҳашамсиз, оддий ва тоза эди. Хонанинг бир бурчида сандик бўлиб уни устига кўрпалар тушалган, ёнида китоб жавони, уни каршисидаги тамонда эса ётиш учун ўриндиқ ва ёнма – ён қўйилган икки курсидан иборат эди. Бу бошқа хоналар сингари бўлмай бироз

кичикроқ ва киравериши арвозли эди.

- Мана шу хона, энди сизники бўлади, қизим, – дедилар ая китоб жавони олди етгач – Манави китоблардан ҳам фойдаланаверинг. Буларни ичида сиз тушунадиган ҳарфда ёзилганлари ҳам бор.

Ая мени хонада қолдириб чиқиб кетишдилар. Ўзим қолгач хонани шошилмай кўздан кечири бошладим. Хонадаги ягона деразанинг пардаси тортиб қўйилганидан бироз қаронғироқ эди. Уни бироз суриб қўйиб жавондаги китобларни кўриб чиқа бошладим. Кўпгина китоблар араб имлосида ёзилган, авайлаб сақланган ва қадимийлигидан, чамаси уларни шўролар давридан ҳам олдинроқ ёзилганга ўхшарди. Пастки қатордаги китоблар мен ўқий олдиған ёзувда экан. Улар ичида ҳозирги кунда чиққан Қуръоннинг таржимаси, ҳадислар тўплами ва кўпгина кичгина тўпламчалардан иборат юмшоқ муқовали китобчалар ҳам бор эди. Уни пастида қадимда фойдаланилган китоб ўқиш учун лавҳ ва унда Қуръоннинг араб имлосидаги янги босилган нусхаси турарди.

Китобларни тамоша қилаётиб қўлимга намоз ва таҳорат қилиш тартибларини ёзилган китоб чиқиб қолди. Яна уялиб ўтирмайин, деган мақсадда уни ўқий бошладим.

Таҳорат қилиб олиш расм ва изоҳлар билан берилганидан осонликча билиб олдим, намоз ўқишнинг тартиб ва қоидалари ҳам қийинчилик туғдирмади, бироқ унда ўқиладиган сура ва дуоларнинг ёддан билмаслигим мустақил ўқий олишимга монелик қилиб турарди. Аммо намоз ўқишнинг тўлиқ таржимаси мени ўзига жалб қилиб олди. Мен намоз ўқишнинг маъзмун ва моҳиятини англай бошладим.

Ташқаридан мени чақирди. Дарров чиқдим. Шаҳлоҳон опа экан.

- Аямлар сиз чақиряптилар – дедилар у киши.

Аянинг хонаси билан мени хонам ёнма - ён бўлиб ташқарилаги узун дўланали йўлак орқали бориларди ва шу йўлак ҳамма хоналарни ҳам боғлаб турарди. Ая тамон юриб кетаётиб дераза орқали ичкарида эркак киши ва бир неча ёш болалар борлигини кўриб қолдим. Ҳаяжонланиб ичкарига киришга хаддим сизмай эшик олдида тўхтаб қолдим.

- Кираверинг! – деди ортимдан Шаҳлоҳон опа – у киши мени эрим, Аянинг неваралари бўладилар.

Ичкирига кириб сиз салом бердим. Улар алик олишди.

- Келинг қизим!

Мен ийманибгина ўртадаги узунгина хоннинг четидан жой олдим.

- Бир ҳовлида турганларнинг бир бирини таниб олганлари мақул деб сизни чақирдим, - дедилар ая – Бу киши мени ўғилим Соҳиб акангиз бўлади, манавилар эса мени эвараларим.

Мен одоб юзасидан ўрнимдан туриб у кишига салом бердим. Икковилари буни мақул кўриб табассум қилишди.

- Ва алайкум ассалом, - деб жавоб қайтарди Соҳиб ака – Раҳмат синглим, ўтираверинг.

Соҳиб ака ўттиз бешлар атрофидаги қора мўйлови ўзига ярашган, эркаклар хос хушбичим, келишган ва бўғдой рангли киши экан. У менга нимаси биландир “Ўтган кунлардаги” Отабекни эслатди. Бироқ у ундан кўра дадилроқ ва бироз қаттиятлироқ кўринди кўзимга.

Хон атрофида ўтирган Аянинг эваралари мендан кўзлари узишмай ўтиришарди. Болаларнинг каттасини кўзларидан зийраклиги сезилиб турган етти ёки саккиз ёшли кизча бўлиб, қолган иккиси ундан кичикроқ ўғил болалар эди.

Орага ўзимни бироз ноқулай сезишимга мажбурлайдиган жимлик чўқди. Соҳиб ака нотаниш одамларнинг орасида пайдо бўладиган ноқулайликларни олдини ола билди.

- Онажоним, мени бироз ишларим бор эди, - деди у одоб билан.

- Майли болам, Худо ишингни ўнгласин.
У ўрнидан турди ва фарзандларига қаради.

- Қани мени ортимдан юринглар, - деди.

Болалар ўринларидан туришди. Бироқ янги меҳмонга қизиқиб қолган қизчани чиқиб кетгиси келмай турарди. У чаққон ўрнидан туриб эшик тамон озроқ юрди, тўхтади ва тилини бурро қилиб дадасига сўз қотди:

- Дада, мен ачамлар билан намоз ўқишим керак эди?

Катталар уни баҳонасидан кулишди.

- Майли, Гули ширинтойим қолаверсин, ўғлим – дедилар Фотима ая.

- Бўпти, фақат ачангни уринтириб қўймагин қизим. Хўпми?

- Хўп бўлади, дадажон, - дея жавоб қилди қизалоқ хурсандлигидан ёришиб кетиб.

Ёқимтой қизлоқга қараб, у мени деб қолганлигидан завқланиб кетдим. "Буларнинг барчалари чиройли ҳулкли ва покиза инсонлар экан" деб ўйладим.

Қуёш уфқга бош қўя бошлаган ва бугунги кун охирлаб қолганидан хабар бераётган эди. Кўнглим кўтарилиб кета бошлади. Назаримда олдинги ҳаётим якун топиб, ҳозир ўзим ҳам яхшироқ тушинтира олмайдиган, ўзгача бир кун бошланиши яқинлиги ҳис қилдим. Яқиндагина ўз жонида қасд қилмоқчи бўлган ва ҳаётдан барча умидлар узилган мендек ёшгина бир қиз учун бу чинакамига қувонли дамлар бўлди. Янги куннинг сабабчилари бўлган мана шу покиза хонадонга, уни ажойиб инсонларига ҳурматим ошиб, ичимда ажиб бир муҳаббат тўйғуси пайдо бўлаётган ҳақида сезгиларим дарак бермоқда эди.

Ақли солимим ва виждоним ўрнашган қалбим ўзи учун манавий озуқа борлигини сезган ва бунга жавобан севинч ҳиссини ўйғотиб ажиб бир сурурга солган эди. Бу чинакамига қувонч ва бахт тўйғуси эди.

Агар билсангиз зино қилишга киришганимдан буён хурсандчилик нималиги унитиб бўлган эдим. Кўнгилхираликлар, ҳафсирашлар, қадир - қимматимни қолмагани ва узликсиз зино билан вужудимнинг топталиши сабаб катта маънавий бўшлиқ ичида қолган эдим. Бу жисмонан оғриқсиз бўлсада, маънан доимий ва бетўхтов истироф ичра эди. Одамнинг ўз - ўзидан норозилик ҳисси билан суғорилган безовталиқ, мен учун енгиб бўлмас ва қочиб қутилишнинг имкони бўлмаган азабга айланиб қолган эди. Мана, ниҳоят ҳақиқий таянч бўлган буюк Оллоҳга юзландим ва У зот мени ишларимни ўнглаб қўйди – жисмоний ва маънавий мутаносиблик эшигини очди. Шунини билинги, бундай бахт тўйғусига ҳеч нима тенг кела олмайди. Бунинг қанчалик давомийлигини ҳозир ифодалашим мушкул, бироқ бу тўйғу ҳозирги кунда ҳам фавқулотда бир ажиблиги билан бутун борлигимни жимирлатиб – тўлқинтира оларди.

Оллоҳнинг ишининг ажаблигини қаранг, тонг сахарда яланг оёқ ва яланг бошли қиз ўзи жонига қасд қилишдек улкан бахтсизлик гирдобига фарқ бўлаётган эди, кечга келиб эса маънавий ва жисмоний тозалана бошланиб, баодоб чиройли кийинанича буюк Оллоҳга сажда қилувчилар қаторида бўлди.

Фотима ая мендан таҳорат қилиб оласизми деб сўрадилар. Уларни менга қилган ва қилаётган беғароз ёрдамларидан миннатдор ҳолда ўзимни уларга яқин сездим ва бу ҳиссиётдан севиниб боқдим. Дарров олдинги намоздаги билмаслигим эслаб ерга қарайдим, уялдим ва астагина:

- Таҳоратим бузилмади Ая, - дедим.

У киши менга қониқиш ҳисси билан боқдилар, бошимдаги сочларимни силаб:

- Баракалла, қизим, - дедилар.

Шунда аянинг қўлларини ўпиб олгим, ўзларини эса бағримга босишдан ўзимни аранг тийиб қолдим. Кўзларимдан севинч ёшлари қалқиди.

- Раҳмат сизларга аяжон, - дедим.

Ая мени ҳиссиётларимни тушиниб турганлаклари шундоқ юзларидан билиниб турар ва кўзлари ҳам намланиб қолгандек эди. Шу пайтда икки инсоннинг орасида ҳиссиётларнинг муштараклигидан севинч ва муҳаббат туйғуси пайдо бўлаётган эди.

Ая ўлтириб тиз чўқдилар, қўлларини дуога очдилар, мен ҳам шундай қилдим.

- Эй Оллоҳим, Ўзингга беадад шукур! Бандангни дуоларини ижобат қилиб менга ўзим тилагандан ҳам яхшироқ ўринбосар юборибсан. Уни аввалги гунохлари кечиргин, тўғри йўлингга бошлагин ва асло адаштирамагин.

Ая саждага бош қўйдилар, мен ҳам шундай қилдим. Буюк Яратувчига таслим бўлиб, Унга сажда қилишдан ҳам кўра мукамалроқ ибодат бормикан дунёда! Саждада турар эканман қалбимда таскинлик, дилимда хотиржамлик ҳукмрон эди.

Намоз бошланишидаш олдин қизалоқни хурсанд қилиш мақсадида ёнимга олдим ва қулоғига аста шивирлаб дедим:

- Мен намоз ўқишни энди ўрганияпман, шунинг учун ёнимда ўқисангиз сизга қараб ўрганиб олардим.

Гули бу сўзлардан очилиб кетди ва беғубор кўзлари билан менга боқиб худди катталардек:

- Мен нима қилсам, сиз ҳам шуни такрорлаб турунг, - деди.

Мен уни маъқуллаб жилмайиб боқдим.

* * *

Хуфтон намозини Фотима ая билан мен биргалашиб ўқидик. Қолганлар хоналарига чиқиб кетишган, ўзлари билан овора бўлиб қолишган, кечқурунги уйқу тараддудида эдилар. Ая даҳлиздаги хоннинг ёнидаги жойларини эгаллагач, менга ҳам ишора қилиб жой кўрсатган эдилар, бориб ўтирдим.

- Энди қизим, менга ўзингиз тўғрингизда гапириб беринг, - дедилар шошилмай – Бу ёғига нима қилиш кераклигини белгилаб олишим керак.

Уларни сўзларидан ичимга совуқ тушиб, рангим ўчиб кетди. Бироз тутилиб бўлсада очиғини айтдим.

- Агар мен ҳаётим тўғрисида сўзласам, мен ўзимдан, сиз эса мендан нафратланиб кетасизми, деб қўрқаман.

Ая индамай, ўйланиб қолган киши бўлиб туриб қолди ва мулойим босиқлик билан сўзини давом эттирди:

- Қизим, мен узун ҳаётим давомида бир дунё яхши - ёмон воқеаларни гувоҳи бўлганман. Одамларни ҳиссиётларига берилишлари доимо уларни алдаб келганлигини жуда кўп кўрдим. Сизни хикоянгиз эса шунча кўрган ва эшитганларим бири бўлиб қолади, холос.

- Мухими, одам ўз қилмишига афсус чекиб тавба эшигига юзланиши ва бундай ишларга қайта яқинлашмаслигида, – деб давом этдилапр ва бироз тин олиб – Мени мақсадим эса сизга ёрдам бериш ва шу орқали солиҳ бир амалга эришиш. Сизни хикоянгиз сабаб орамиздаги муносабат иншооллоҳ бузилмайди. Мусулмон одамнинг ўз биродарига ёрдам бериши уни иймонидан бир нишона, амалнинг оқибати эса Оллоҳнинг Ўзига ҳавола. У кечирувчиларни ва тавба қилувчиларни тавбаларини қабул қилгувчи Зот.

Орага жимлик чўқди.

Қандай мантиқга бой, тўғри ва ишончли сўзлар. Аянинг сўзлари мени лол қолдирди: бу сўзлар шундай мўтабар ёшдаги аёлнинг жуда кўп нарсани билишидан хабар бермоқда эди. Бироз иккиланиб турдимда, кейин: "Шундай аёлга ишонмай бўлармиди?" - деб ўйладим. Уларга ишониб ҳаётимни сўзлаб беришга жазм қилдим.

Хикаям худди сизларга юқорида сўзлаб берганим каби эди. Бошланишидаги орзу -

умидлар, оиламиздаги шароит ва ота - онамнинг ўзоро ва оиладаги муносабатлари тўғрисида бошланган хикоям, ўқишга киришим, талаба қизлар, Нафиса орқали Ўткирнинг пайдо бўлиши, ораммиздаги муносабатларнинг ривожланиши, дунёқарашимни ўзгариши, ҳиссиётларим таъсиридаги қилган хатоликларим ва ниҳоят, қизлигимдан ажралишим билан яқун топгани тўғрисида ердан кўзим узолмай қаттиқ пушаймонлик билан давом этдирдим.

Шу ерга келганимда Ая мени саволга тутдилар.

- Менга анави, сиз Нафиса, деб атаган қиз тўғрисида батафсилроқ сўзлаб беринг,- дедилар.

Нафисанинг чиройли ёки хуник эмаслиги, шартакилиги, эркатойлиги, отасининг пулдорлиги ва кўнглига ёққан ишни албатта амалга оширишини сўзлаб бердим. Уни ҳам мендан олдинроқ йигитлар билан юра бошлагани ва улардан бирига тегиб тўйи бўлиб ўтгани тўғрисида гапириб бердим. У тўғрисида гапирар эканман уни қандайлиги менга кундай равшан бўлиб бормоқда эди.

- Ота - онангиз сиздаги ўзгаришларни сезишмадими?

Бунга жавобан дарвозамизга бошимни уриб олишим билан боғлиқ воқеани хикоя қилиб бердим.

Ая бошқа савол бермадилар. Мен хикоямни давомини сўзлай бошладим.

Орзу - умидларим сина бошлаши, Ўткирнинг ўзгара бошлаши, тўй воқеаси орқала алданиб юрганимни маълум бўлиши ва ормиздаги жанжални сўзлаб бердим. Кейин Ўткир мени алдаб ўша уйга ташлагани, учта нобакор тамонидан зўрланганим, у ердан очиб чиқишим ва ўзимни ўлдириш учун сувга отмоқчи бўлганим билан хикоям яқун топди.

- Кейин мени Сайид ота қутқариб қолдилар, – дедим.

Орага жимлик чўқди.

Бошимни ердан узолмай қип - қизариб кетган эдим. Ўзимни зинокорлигимдан қаттиқ истироб чекаётган эдим ва шум қадамим билан бу хонадонни бўлғаетгандек эдим. Ҳозир “Қаерда харом ишларингни қилган бўлсанг, ўша жойга жўна” – деб юзимга солишса, бунга уларнинг тўла хақлари бор, дея хисоблаётган эдим. Қизбола эмаслигимдан юзим қаттиқ шувит бўлди.

- Аслида мени ўлиб қўя қолганим яхши эди, – деб юбордим истиробларим зўридан.

Лекин мен ўйлагандай бўлмади. Ая менга тушина оладиган хотиржамлик билан боқмоқда эдилар.

- Биз аёллар ҳиссиётларга бой ва унга тезда берилиб кетадиган қилиб яратилганмиз, – сўз бошладилар – Сизниям қизим, шу нарса алдаб қўйибди. Гуноҳларингиз оқибатини билибсиз, буям катта гап. Эндиги ишимиз сизни аҳволингизни ислоҳ қилиш, одамлар кўрса айбламайдиган ҳолатга келтириш ва энг асосийси иймон қўчасига олиб кириш қолибди. Мен ўйлаб олай, қудам билан маслаҳатлашай, балки эртага онангиз билан учрашишга тўғри келар. Иншооллоҳ, мен сиздан ўз ёрдамимни аямайман.

Аmmo мен кўрқиб кетмоқда кетдим. Ойимни ҳамма ишлардан ҳабардор бўлиши мумкинлигидан юрагим ўйнаб кетди. Аяниг қудаси ким бўлди экан? Кўзимни катта очиб меҳрибон ва беғараз яхшиликни истовчи аёлга қараб қолдим.

- Қўрқманг, – дедилар аям, – Қудам, Сайид отангиз бўладилар, онангиз эса ўзингизги маълум. Энди хонангизга чиқиб дамингизни олинг.

Мен индамай, рангим учиб ҳонам тамон юриб кетдим.

- Ҳой, одамлар-ей! – деди ортимдан Фотима ая – Одамдан кўрқса кўрқадикки Ҳудодан кўрқмайди-я! Қандоқ кунларга қолдик! Мусулмончилик на сийратда, на суратда қолди, яна озгина вақт ўтиб Оллоҳнинг очиқдан - очиқ инкор қиладиганлар даври келармикан,

деб кўрқаман.

Кўнглим хижил тортиб ўрнимга чўзилдим. Эртага ойим мени тўғримда бор хақиқатни билиши мумкин, деган ҳаёл тинчлик бермай қўйди. Ойим ўзларини қандай тутаркинлар? Менчи... мен... ахир ким деган одам бўламан.

Ҳасрат ва надомат ичра қолдим. Нимагаям шу шаҳарга келдим-а?! Қишлоқда қолиб ҳамма қатори юрсам бўлмасмиди! Менга харидор бўлганлар қанча эди-ю. Энди биронтасигаям тегишни умуман иложиси қолмади. Уйдагилар мени аҳволимни билишмаганда ҳам нари борса яна бир йил эрга тегмай юришим мумкин эди, холос. Кейин ўқишим тугаб нимага турмушга чиқмаётганлигим ҳаммани қизиқтириб, оғизларда дoston бўлишим аниқ эди.

Кўз ўнгимга энг хуник холатлар келавериб, ўзимни энг нопок, қўл ҳам теккизишга арзимайдиган одамга ўхшатмоқда эдим.

Бирдан юрагим ўйнаб кетди. Ҳамма ёғимни қалтироқ тутиб пешонамдан совуқ тер чиқиб кетди. Дард устига чипқон бўлиб ҳаёлимга мудхиш бир фикр келди: тағин ҳомиладор бўлиб қолган бўлмайин. Яъна кимдан денг?! Қаттиқ нафратимни кўзғитган, ифлос ва ҳаромзодаларда-на?!

Дунё кўзимга қаронғу бўлиб кетди. Ўтирган жойимдан туриб кетдим. Қаттиқ кўрқув билан охирги марта қачон ой кўрганимни хисоблай кетдим. Қаттиқ ҳаяжонланганимдан адашиб кетаётган, ҳисоблаб ҳисобимга етолмай қолаётган эдим. Кўз ўнгимда нукул ўша кунги воқеалар келавериб дилим вайрон бўлиб кетаётган эди. Ниҳоят аниқладим: мана шу икки ёки уч кун ичида аниқлик кириши керак экан. Кўринишидан олдинги ҳаётимдан ҳали – вери қутила олмайдиганга ўхшаб қолдим.

Кўнглимни қаронғилик ва ичимни ғашлик эгаллаб олди. Нима қилишимни билмай бошим қотди. Муаммолар гирдоби эсанкиратиб қўйди. Ночорлигимдан кўзларим ёшга тўлди. Шунда ўриндиқ ёнида тиз чўқдим, Яратганга юзланиб илтижо қилдим:

- Эй, Оллоҳим! Мен нодонлигимдан сабаб кўпгина гуноҳлар қўл уриб фосиқлик ботқоғига ботиб қолдим, ёлғиз умидим Сендан қолди. Мени мағфират қилгим, ишларимни ўнглагин. Энди бундай ишларга ҳеч қачон яқинлашмайман деб Сенга сўз бераман.

Ўрнимдан турмай алламаҳалгача узун - юлуқ ҳаёллар билан жимгина ўтириб қолдим. Орадан озгина вақт ўтиб мени қаттиқ чарчок тутди, кўзларим ўз – ўзидан юмулиб кета бошлади. Ўрнимга зўрға ётиб олди-му қаттиқ уйқуга кетдим.

Қанча ухлаганимни билмайман, лекин ҳушҳол бўлиб ўйғониб кетганимда соат учга яқинлашиб қолган эди. Қандайдир ажойиб туш кўрганимни билдим. бироқ уни қандайлигини тафсилотлари билан эслолмадим. Фикримча, тушим худди кароматмисол бўлиб, бундан қалбим севинчга тўлган эди. Қандайлигини эслайман, дея роса овора бўлдим, афсуски буни иложиси бўлмади. Шундай бўлсада ўзимда йўқ хурсанд, севиниб кетаётган ва барча гуноҳларимни Оллоҳим кечирган бўлса-я, деган умиддан қувончимга қувонч қўшилаётган эди.

Ётгим келмай ўрнимдан турдим. Ташқарига чиқдим.

Осмон мусаффо, ҳаво тоза ва беғубор эди. Юқорида беҳисоб юлдузлар чарақлаб турар, ўн беш кунлик ой ёруғидан ҳаммаёқ ним қаронғу эди. Атроф ўзига ҳос сирли ва астагина эсиб одамни тетилтириб юборадиган муздеккина шамолдан дарахтлар секин - аста шитирлаб, гўёки, ўзаро сирли суҳбат қургандай чайқалар эдилар.

Хожатимга бордим ва ичкаридаги арвозда таҳорат олдим. Ўзига шукрона қилиб икки марта сажда қилиб олдим. Яна ичимга сиғмай ташқараги чиқдим.

Шупургини олиб кўчани, ҳовлини, кейин Сайид ота ҳовлиларини шупуриб чиқдим. Ишлаган сари ишлагим келиб, менга шунча яхшилик қилган инсонларга фойдам текканидан кўнглим ёришаётган эди. Кўча ва ҳовлиларга филҳоб қилиб сув сепдим.

Мен бениҳоя ҳурсанд эдим. Ниҳоят, бир неча ойдан бери давом этиб келаётган дилхираликлар, истирофлар ва қайғулардан сўнг дилим ёришиб кетаётган эди. Беихтиёр югуриб ишлагим ва куйлагим келаётган эди. Ичимдан шу хонаданга ва унинг одамларига ҳурматим ошмоқла эди. “Булар мен учратган одамлар ичида, энг яхшиси экан”, деган фикрда эдим.

Ишни тугатиб бўлгач оёқ ва қўлларимни муздаккини сувда чайқаётиб, қандай туш кўрганим хақидаги барча тафсилотлар билан бир зумда аён бўлди – қолди.

“Одамни юрагини сиқиб юборадиган қоранғу жойда эканман. Ҳамма нарса қовжираган – ер, ўт - ўланлар, дарахтлар, хатто осмон ҳам катта ёнғинга учрагандай негадир қорайиб қолган эди. Атрофга қараб нима қиларимни билмай паришон ҳолда эдим.

Бу ердан кемоқчи бўлиб бошим оққан тамонга юриб кетдим, узоқ юрдим. Аммо фойдаси бўлмади: теварак - атрофда қораймаган маконни ўзи йўқ эди. Ўтириб йиғлай бошладим. Шунда қулоғимга кимнингдир овози келди:

- Нега йиғлаяпсан!

У кўринмас эди. Мен унга жавобан дедим:

- Бу ердан кетгим келяпти.

- Мен билан юр.

Кўзга кўринмас овознинг қўллари мени қўлимдан тутди ва яшин тезлигида мени чиройли дов – дарахтлари бўлган, қушлар сайраётган ва мусоффо осмони билан кишини ҳайратлантирувчи маконга элтиб қўйди. Мен бундан ўзимда йўқ севиниб кетдим.”

Айнан шу дамда уйғониб кетган эдим.

Эшик очилиб Фотима ая чиқиб келдилар. Уни юзига тик боқибдан ҳайиқиб салом бердим.

- Ассалому алайкум. Яхши ухлаб турдингизми?

У менга қараб мулойим жилмайдилар,

- Ва алайкум ассалом, баракалла қизим, - дедилар.

Ҳамма ёқ шупириб сидирилган, аянинг тоҳорати учун сувларни ҳам тайёрлаб қўйилган эди. Биз тамонга, яъни ҳовлининг ая билан мен турадиган тамонига Шаҳлохон опа ўтиб келди. У мен билан кўришиб сўрашдилар ва ҳурсанд ҳолда,

- Менга иш қолдирмапсиз-ку, - дедилар.

Мен уларга ҳам жилмайиб боқдим. Чиндан ҳам бу хонадоннинг одамлари ҳушмомуала ва чиройли ахлоқли инсонлар эди.

Буларнинг ҳушҳол муносабатидан ва ажойиб тушимдан кўнглим ёришиб кетмоқда эди. Шаҳлохон опа ўзлари турадиган тамонга ўтиб кетдилар, мен эса аямнинг ишораси билан уларни ортиларидан юрдим. Ҳурсандлигимдан жилмайиб борардим.

- Жуда ҳурсанд кўринасиз, - дедилар хонага кириб жойлашиб олгач – Бирон нима юз бердими?

- Ҳа, юз берди, - дедим танобимни тортолмай – Ажойиб туш кўрибман.

Аям ҳам менга қараб жилмайдилар ва:

- Қани, эштайликчи, - дедилар.

Бир ҳаяжонланиб олдим. Бу аёлга ишонишимни ҳис қилдим ва анчагина жонланиб тушимни сўзлаб бердим:

“Одамни юрагини сиқиб юборадиган қоранғу жойда эканман. Ҳамма нарса – қовжираган ер, ўт – ўланлар, дарахтлар, хатто осмон ҳам катта ёнғинга учрагандай негадир қорайиб қолган экан. Атрофга қараб нима қиларимни билмай паришон ҳолда эдим.

Бу ердан кемоқчи бўлиб бошим оққан тамон юриб кетдим, узоқ юрдим. Аммо фойдаси бўлмади: теварак - атрофда қораймаган маконни ўзи йўқ эди. Ўтириб йиғлай

бошладим. Шунда қулоғимга кимнингдир овози келди:

- Нега йиғлаяпсан!

Мен унга жавобан дедим:

- Бу ердан кетгим келяпти.

- Мен билан юр.

Кўзга кўринмас овознинг қўллари мени қўлимдан тутди ва яшин тезлигида мени чиройли дов – дарахтли, қушлар сайраётган ва мусоффо осмони бўлган маконга элтиб қўйди. Мен бундан ўзимда йўқ севиниб кетдим.”

- Кейин ўйғониб кетдим. Олдинига нима кўрганимни эслолмай турувдим, - дедим майда тафсилотлари тушиб қолмасин деган мақсадда – Қандай туш кўрганимни кейинроқ эсимга келди.

Аям тушимдан мен сингари қувониб кетдилар ва:

- Ёнимга кел! – дедилар.

Мен қувонган кўйи аямни ёнларига келдим. У киши мени пешонамдан ўпдилар ва “Бахтга эришибсан”, дедилар. Мен ҳам аяни қучиб олдим ва бошимни кўксиларига қўйиб:

- Сиз мени ҳақиқий аяжонимсиз, - дедим.

Шу тобда икковимиз бир дунё тасуротлар ичида эдик.

Биргалашиб бомдод намозини ўқидик. Ўқиб бўлибоқ юрагим қинидан чиқгудек бўлиб хонамга қараб чопдим. Энди ҳомиладор эмаслигим аниқ бўлиб қолган эди. Мушкулотларим бирма бир ечила бошлаётган сари Исломга бўлган ишончим мустахкамланиб бора бошлади ва мен учун бутунлай бошқача ҳаёт бошланганини ич – ичимдан сеза бошладим.

Ҳозир ўйлаб қўрсам, Оллоҳ мени ҳиссиётларга бой, таъсирчан қилиб яратган экан. Табиатимда бировга яқинлик ҳиссини сезиш, ёрдам қилиш ва дўстлик тўйғулари устивор экан. Менда ҳеч қачон бировга ёмонлик қилиш истаги бўлмаган. Балки шу сабаб менга нисбатан қилинган ноҳақликни кўтара олмас, қаттиқ қайғуриб, истироб чекар эдим. Бу хонадон эгалари эса айнан мен истаган одамлар бўлиб чиқишди. Улар менга таъма ёки ғараз ният билан эмас, балки Яратгувчига бўлган ишончлари туфайлигина ёрдам қилишмоқ эди. Шубҳасиз, уларнинг хулқларидаги гўзаллик Ислом дини туфайли юзага чиққан эди. Мен биринчи бор Исломни ўрганишга ва амал қилишга арзугилик мусаффо дин эканлигини шу ерда билдим.

Мен бу ерга келгунимча иймон қандай бўлиши кераклигини билмас ва танимас эдим. Ўзимча Худога ишонаман, деганим билан на муслмончилик талабларига амал қилган ва на ғайримусулмон бўлмаган аросат ора эдим. Зохиран қараганда шундай эди. Лекин аслини олганда, ўша пайтдаги ҳолатимни таққослаб кўриб ўзимни бир бутпараст мушрикдан фарқлай олмаётирман. Оллоҳга қасамки, кимки Буюк ва тенги бўлмаган Яратувчидан ўзгани юз - хотир қилиб яшаётган экан билсинки, у шубҳазиз бутпарастдир ва қилган амаллар қабул бўлмайдиган хатодан иборатдир.

Бир одамни иккинчи одам тамонидан минг бора жаннатисан ёхуд оқибатимиз жаннат, дегани билан одам жаннатдан жой олиб қолмайди. Шубҳасиз, мўмин – муслмоннинг борар жойи жаннатдир. Аммо биз шундай сифатга эгамизми? Унинг талабларига жавоб бера оламиз-ми? Ўзимизни тўғрилаш ўрнига ўзимизни алдашдан не фойда!

Юқоридаги воқеалар сабаб Оллоҳнинг борлигини, уни бандалари ҳолидан боҳабарлигини ва бандасини сабабчи қилиб англаб олиш қийин бўлган йўл орқали ўз иродасини амалга оширишини сезиб қолдим. Мана шулар сабаб қалбимда иймон куртаклари барг ёза бошлади.

Ҳа, мен ўзимча гуноҳ деб билган ишларга қўл урдим, замонни зайлига қараб кун

кечирдим ва ишларимни одамлардан беркитиш пайда бўлдим. Аҳамият берган бўлсангиз мен буни одамлардан қўрққанимдан қилдим, Оллоҳни ўйлаб эмас.

Албатта, бу Оллоҳ тўғрисида билимларимнинг бошланиши эди, ҳолос.

Парвардигоримиз жаннат ва дўзахнинг етти қават қилиб бино қилингани сингари еру осмонни ҳам шу тартибда етти қават қилиб бино қилди. Билим ҳам шунга ўхшаш бўлиб, мисоли қаватма - қават кўтариладиган бир бино кабидир. Одам ўқигани билан ўқа олмаслигини сабаблари худди мана шунинг замирида ётади. Баъзи инсонлар ўзларини сўзамолликлари билан бизни ҳайратга сола оладилар, бироқ улар қандай баландпарвоз сўзларни ишлатмасинлар, моҳиятан билим даражалари паст бўлгани сабабли, нисбатан юқори бўлган ҳақиқатларни англай олмай қоладилар.

Бизнинг муайян нотўғри ёки тўлиқ бўлмаган тасавурга эга бўлишимиз эса, охир - оқибат катта нарсаларни англай олмаслигимизга сабаб бўлади. Мен буни жуда кўп маротаба, айнан таъсирчанлигим сабаб сезиб қолдим.

Инсоннинг ўзи ва тинимсиз сайи - харакати ўлароқ билим тамон интилмас экан, уни ҳақиқатлари ҳеч қачон очилмайди. Тоғга чиқмасанг дўлона қайда, дейдилар.

Хикоямга қайтсам дейман.

Шу куни аямнинг хонасига катталар йиғилишди. Аямнинг Сайид отадан қочганлари сабабли ичкариги хонада, мен билан бирга ўтирган эдилар. Даҳлиздаги хонни атрофида Сайид ота, Соҳиб ака ва Шаҳлоҳон опалар бор эдилар.

Сайид ота салом бериб жойлашиб олгандан сўнг, ая ичкаридан туриб сўз бошладилар:

- Қуда, сизни мана шу қизимиз тўғрисида бир тўхтамга келиб олиш учун чақиртирган эдим. Ўзингизга маълум, бу қиз шу ҳолда, ота - онаси беҳабарлигича қолиб кетиши яхши эмас, нима қилсак маъқул экан, деб маслаҳатингизни олмоқчи эдим.

- Жуда маъқул куда, - дедилар Сайид ота ва сўзларини дона - дона қилиб давом этдилар – Менимча, бу ишлардан қизнинг онасини ҳабардор қилсангиз мақсадга мофуқ бўлур эди. Оталарини эса ҳозирча барча ишлардан ҳабардор бўлмай, балки умумий кўринишда билсалар бўларди, деб ўйлайман. Чунки у киши бироз қизиққонлик қилиб, оғизларидан бирон ножўя сўз чиқиб кетмасин, деган ҳавотирдаман.

Ая бироз ўйланиб турдилар, кейин:

- Сиз нима десангиз шу, куда - дедилар, Сайид отани гапларини маъқул топиб – Худо хоҳласа бу ишни шу бугуноқ ҳал қилгум. Энди, мени қизим тўғрисида нима дейсиз?

- Оллоҳ субҳонаки ва таоло иймонга келган хар бир бандасини аввалги гуноҳларини ўчириб юборгай. Шарти шуки, у бу ишларга қайтиб яқинлашмаслиги лозим. Тутинган қизингиз ва шогирдингиз муборак бўлсин! Иншооллоҳ, у сизни қўлингизда яхши ўринбосар бўлиб етишгай.

Ҳа, чиндан ҳам, мен шу хонаданга келгунимча аслида имонсиз ҳолда эдим. Оллоҳни танимаган, танишга уринмаган ва Уни йўлини ҳаётига тадбиқ қилмаган одам қандай иймонли бўлиши мумкин?! Битта - яримта кичик сурани ёддан билишимни бу ўринда аҳамияти йўқ эди.

Аям анчагина рухланиб кетган эдилар. Сўзларида ва ҳаракатларида ўзгача бир кўтаринкилик сезиларди. Икки катта ёшдаги одамлар ўзига ҳос услубда сўзлашаётган эдилар.

- Мени қудам билиб гапирадилар, – дедилар у киши, – Оллоҳ сизни мартабангизни улўф қилсин. Сизни гапингиз гап, бошқа сўзни қабул қилмайман.

Сайид ота чиқиб кетдилар. Ая даҳлизга ўтиб навараси бўлмиш Соҳиб ака билан мени ойим тўғрисида, у қандай гаплашиш кераклиги режалаштириб олишмоқда эдилар. Соҳиб ака ўзини ишларини тўхтатиб туриб, бугун фақат шу иш билан шуғулланадиган

бўлди.

Орадан бир соат вақт ўтиб ая, Соҳиб ака ва Шаҳлоҳон опа бўлиб бизни ўйимизга жўнаб кетишди. Мен нима бўларкин дея ҳавотирланган кўйи болаларни олиб қолдим.

Ичим бўшаб қолган идишга ўхшаб қолди. Болалардан хабардор бўлиб турганимча хонамни, ая турадиган уй ва дахлизни шупириб чиққан бўлган эсамда, ҳаёлимни бирдек ҳозир ойим келиб қолади, деган фикр пармалаб турарди. Доим ҳолимдан хабар олган, қиз бола деб авайлаб катта қилган, ювиб тараган, кечаларини бедор ўтказган, катта ва чиройли қиз бўлсин, дея ўз меҳнатини аямаган ойим бечоранинг ахволи нима бўларкин? Мендек нобакор эса ойимни барча қилган меҳнатларига жавобан уни орзу - умидларини синдириш, юзини шувит қилиш ва катта қайғу ва истиробга солиш бўлди. Энди уни қизи қизбола эмаслиги, йигит билан юриб ўзини ҳам оиласини ҳам шарманда қилганини билса – бу катта қайғу уни қай кўйга соларкин?

Ўзимни кўйгани жой тополмай қолдим. Қанийди шу кун давом этмаса ва мен ойим билан кўришмасам эди! Бироқ бир нима қилиб бўлса ҳам ўзимни овутишим ва ўзим қилган амалим натижасига чидаб беришим керак эди.

Хоналарни шупириб, жойишларга сув сепдим ва ҳаёлим паришон ҳолда аянинг ошхонасида тушликка овкат тайёрлаш билан куймана бошладим. Ширинтой қизча – Гули ёнимда, болалар эса уч ғилдиракли кичкина аравачаларини ўйнашаётган эдилар.

Эшик олдида машина келиб тўхтаган овози келди. Эшик очилгани ва аянинг:

- Тортинмай келаверинг, қизим, – деган овози эшитилди.

Озгани вақт ўтиб, улар ховлини биз турадиган тамонида кўринишди. Ая ва унинг келини орасида ойим келаётган эдилар. Уларни рангилари бўздай оқариб кетган эди.

Ойимни ахволини кўриб вужудимни қалтироқ босди. Оёқларимда куч қолмай ўтириб қолдим. Шармандалик, ҳижолат ва каттик уялганимдан юзимни қўлларим билан тўсиб олдим.

Улар уйга кириб кетишди. Мен эса ҳеч кимни кўришни, бошқаларга кўринишни ҳам истамай хонамга кириб ётиб олдим. Тамоғимга бир нима тикилиб қолган, кўзларимга ёш келмас, ичимга чироқ ёқса ёришмас эди. Ҳозир мени ойимни олдига чақиришади, деган ўйдан қаттиқ истироф чекаётган эдим. Энди нима қиламан дея ўзимни кўйгани жой тополмай қолдим. Шунда аянинг, "Одамга қийин бўлган дамларда таҳорат олиб икки ракат намоз ўқиб олиши зарур." – деган сўзлари эсимга келди. Ростдан ҳам, агар мени ойим шу аҳволда кўрса, қайтанга кўпроқ сиқилиб кетиши мумкин эди.

Бироқ мени намоз ўқишим мумкин эмас эди. Шундай бўлсада кўлимни дуога очиб:

- Эй Оллоҳим! Мени ва ойимни қийинчиликларини осончилик билан алмаштиргин, - деб илтижо қилдим.

Эшикни кимдир тақиллатди. Қаттиқ асабий қалтироқ тутди ва бир амаллаб бориб эшикни очдим. Гули қизалоқ икки қўли билан чинни косани ушлаб олган, ичидаги мева шарбатини тўкилмасин дея эҳтиётлаб турарди.

- Манави шарбатни ичиб олар экансиз, – деди у – Аялар бериб юбордилар.

Паришон бўлиб шарбатни олдим, ичиб кўрдим, нардонгина экан. Ўзимни зўрлаб ичиб юбордим. Ичиб бўлганимда ҳам муаммоларим эсимда турган эди, аммо энди мени у қадар қийнамаётган эди.

Улар келишганига бир соат бўлиб қолган эди. Чамаси, Фотима ая ойимни ҳозирги ахволига кўникириб олиш пайида эдилар. Уларнинг нима ҳақида сўзлашаётганлиги менга қаронғу эди. Шаҳлоҳон опам у ерга кириб - чиқиб турар, уларни ҳолидан хабар олиб турарди. Ниҳоят, улар мени чақиришди.

- Кўп йиғлаб ойингизни қийнатиб юборманг, хўпми? – деди Шаҳлоҳон опа.

Бироқ мени қулоғимга бирон нима кирадиган ҳоатда эмас эдим ва босган қадамимни ҳам сезмай қаттиқ ҳаяжон тутганича хонага кирдим. Ойимнинг докадек

оқариб кетган юзига кўзиб тушиб титраб кетдим, бошқа қараша тоқатим етмай пастга қараб олдим. Зўрға пичирлаб салом бердим. Мени ойимни ёнига ўтказиб қўйишди.

Ойим бечоранинг кўзларидан тинмай ёш оқарди. Қайғулари ичига сиғмай, айни дамда нима дейишни билмай, ҳам кўйиниб. ҳам аҳволимга раҳми келиб йиғлаётган эди.

- Нима иш қилиб қўйдинг, қизим? – деди кўкси тўлиб кўтарилиб тушар экан, – Мени ҳам, отангни ҳам қаро ерга киргизиб юборибсанку!

Мен умримда бунчалик қийналмаган эдим. Ойимнинг ҳаққоний сўзларига нима дейишни билмай, индамай, юзимни ердан узолмай эсанкираган кўйи ўтиравердим. Ойимга раҳмим келганидан, ўзимдан нафратланганимдан қип - қизариб кетдим.

Орага Фотима ая тушиб бироз жонимга оро кирдилар.

- Ёшда, ёш... қизим, – дедилар ойимга қараб гапириб – Анави дилбузар ўлгур эрта-ю - кеч севаман севамандан бўшамаса, булар ҳам унга қараб ҳаёт шу эканда деб ўйлаганда.

- Отаси бунга ўша дилбузарни олиб берганларида менга ёқмаган эди, – дедилар ойим зўрға бир нима деб ўзларига келишга тиришиб, – Бу бўлса ўшанга ёпишиб олгани олган эди.

- Ана, кўрдингизми?! – дедилар ая бошларини сарак - сарак қилиб, - Ўзингиз ҳам билган экансиз. Қани қизим ойингдан кечирим сўра, бечорани ичи ағдарилиб кетдимикан.

- Кечиринг мени ойи...

- Мен кечирганим билан энди изига тушмайди-да, нодон қиз, – дедилар азбаройи одойи - тамом бўлган одамдек пиққиллаб.

- Ҳай, ҳай, ундай деманг! – дедилар аям шошиб, - Боланиям, ўзингизниям кўнглингизни бўзиб нима қиласиз! Ёмонлик бўлмаганда яхшилиқни билиб бўлармиди?! Ўзингиздан қолар гап йўқ қизим, беайб фақат Парвардигорнинг Ўзи. Иншооллоҳ бу кунларингизни кўрмагандай бўлиб кетарсиз. Энди бу қиз мени қизим бўлди тасаддуқ, Худо хоҳласа буни тарбиясини бинойидек қилиб қўяман. Ҳали катта тўй қилиб меҳмонларни кутамиз.

Онам аяга ишонқирамай қарадилар. Чамаси, қизлиги бўзилган қизни қандай қилиб ерга бериш мумкинлигини ҳаёлларига келтира олмаётган эдилар.

- Ҳа, ишонаверинг! – дедилар ая, – Мен кўпни кўрган аёлман, Оллоҳ мени умримни узун қилган экан, - улар шундай дея бироз жимиб қолдилар, кейин ўзлари учун қийин бўлган кўргилиқларини эслаган одамдай мунгли товушда давом этдилар, – Яқинларим бирин - кетин оламдан ўтдилар: ўғлим уришда халок бўлди, ёшгина хотини неварамни туғди-ю бир hafta ўтар - ўтмас оламдан кўз юмди, эримни эса олдинроқ, болшавойлар билан бўлган жангларда йўқотган эдим. Нима ҳам қила олардим? У берган тақдирига чидаб сабр қилишдан ўзга чорам йўқлиги ва бу йўл энг тўғриси эканлигини тушиниб етдим. Ўшанда қўлимда бир ҳовуч қизларим ва кичгина мурғак неварам қолган эди. Барчасини тадбирини қилиб Ўзига таваккал қилдим, ҳаммаси мана шундан бўлди: секин - аста ҳаётим ўз изига тушиб кетди. Агар дод - вой солиб, тақдиримдан нолиб, ўзимни ва болаларимни қийнагинимда нима бўларди? Ўзимни сиқиб юборганимдан эрта кунда оламдан ўтиб, яъна болаларим қийинчилик ичра қолармиди?! Мени гапимга ишонаверинг, қизим! Билмасам гапирмайман.

Ойим жимгина, аянинг гапларига қулоқ солиб ўтириб қолдилар, кейин:

- Сизгаям ортиқча ташвиш бўлдик, ҳола – дедилар.

- Ундай эмас қизим, - дея жавоб қилдилар аям – Мусулмон одам ўз биродари ёрдам қўлини чўзмаса уни мусулмончилиги қаерда қолди?

Аянинг анчагина тадбиркор аёл эканлиқларини шу воқеа сабаб билиб олдим. Ойим билан мени орамизни келиштириш учун зўр бериб ҳаракат қилаётган ва бу каби ғоятда

нозик масалада оддийгина қилиб йўл топа олаётган эдилар. Ая ойимнинг кўнглига қараб гапирардилар, тушинарли бўлган сўзларни ишлатардилар ва ўзларига оғдириб олиш пайида бўлаётган эди. Чунки Сайид ота айтганидек бўлиши учун ойим аянинг тамонида бўлишлари ва ўз навбатида бўларни барини отамга билдирмасликлари зарур эди-да. Шунга қараб, аянинг ойимга гапириш услублари ҳам одатдагидай бўлмай, ўзгариб қолгандай эди.

Ойимни қайғуларидан бироз чалғитиш учун ўткан кунларидан бир неча қайғули воқеаларни сўзлаб бердилар. Ойимни кўринишлар ҳафақон ва қайғули бўлсада аввалгидан бироз босилгандай эдилар.

Аям ҳаракатга тушиб қолдилар.

- Пешин намози вақти бўлиб қолибди, - дедилар қийналиброқ турар эканлар, – Мен таҳорат қилиб олай. Сизлар гаплашиб ўтиринглар.

Мен таҳоратга сув тайёрлаб бериш мақсадида ўрнимдан турган эдим, ая қимирламай ўтир, деган ишора қилдилар. Эшиқдан чиқа туриб дедилар:

- Ойингга қараб ўтир қизим, чойидан ҳабар олиб тургин.

- Хўп бўлади.

Ойим хижолат тортиб, биз ҳам намоз ўқиб олсак яхши бўлармикан, дегандай менга қараб қўйдилар.

- Ая таҳорат қилиб олсинлар, кейин мен сизга сувни тайёрлаб бераман, - дедим.

Ойим ва мени орамизда аввалгидай оддийгина муносабатлар пайдо бўлиб қолганидан ўзи ҳам хайрон қолди. Улар менга қараб дедилар:

- Энди нима қиласан?

Мен пастга қараб жавоб қилдим:

- Шу ерда яшаб тураман. Булар яхши одамлар экан. Шанба, бозор ўйга бораман, ўқишимни давом эттираман. Ая мени ўзимга ўринбосар бўласан деяптилар, лекин гап нимада эканлигини ҳали билмаганимча йўқ.

- Ўзиям жуда хуник иш қилибсанда, - дедилар ойим жahl аралаш – Бу ёғи нима бўлишини билмай қолдим.

Мени ўзим ҳам нима бўлишини ва унга нима деб жавоб қилишни билмас эдим. Бошимни ердан узолмай ўтирардим. Шу пайт яна жонимга оро кириб ая эшиқдан кириб келдилар.

- Ўтирибсизларми? – деб қўйдилар.

Мен ўрнимдан туриб:

- Ойим таҳорат қилиб олмоқчи эканлар, - дедим.

- Жуда, яхши! Тезда ойингга сув тайёрлаб бергин, қизим. Хонангга жойнамоз солиб бер.

Ойим таҳорат қилиб олдилар, мен эса намоз ўқий омаслигимни айтдим. Хонамга олиб кирдим, ўзим ўқийдиган бурчакка жойнамоз солиб бердим. Намозни ойим ўн дақиқада бироз кўпроқ вақтда ўқиб бўлдилар.

Улар намозни тугатиб хонамни кўздан кечира бошладилар, чамамда баъзи бир нарсалар ойимга ойдинлашгандай эди, кейин:

- Юр, энди чиқайлик, - дедилар.

Аянинг хонасидаги дастурхон йўғиштирилиб қайта солинган, Олдинги нематлар камайтирилиб тушлик овқатга мўлжалланиб қўйилган эди. Ая бизни келинлар деб кутиб олдилар, жойимизга ўтказдилар. Ойимнинг кўринишидан, бу аёлга ортиқча юк бўлиб қолган одам каби хижолатли ийманишни сезиш мумкин эди.

- Сизни ҳам овора қилиб юбордик, – дедилар тортиниб – Бизга шунча ёрдамингиз тегяпти, ҳола.

- Ҳеч қиси йўқ қизим, тортинманг.

- Худо сизни ярақласин! Биз энди нима қилайлик? Маслаҳат берсангиз, дейман.

Ёши тўқсондан ҳам ошиб ўтган аянинг юзига табассум югурди. Бу ўз меҳнатининг самарасидан қониқиш ҳисси эди.

- Маслаҳатим шуки қизим, ҳозирча эрингизни бўлиб ўтган ишлардан тўла хабардор қилмасангиз, балки умумий кўринишда билсалар, дейман, – дедилар аям, – Мисол учун, катта ёшдаги аёлга қизингиз ёқиб қолибди, у киши мендан қизингиз шу уйимдан ўқишга қатнасалар деб сўрадилар ва мен рухсат бериб юбордим десангиз. Бориб кўргангизни, меҳмон бўлганингизни ва бу ердаги шароит яхши эканлигини айтинг. Яна мени, ўша жойни отин ояси эканлигимни, қизиммиз динни билса яхши бўлишини ҳақида тушинтиринг. Айланай қизим, уйингиздаги шароит мендан кўра ўзингизга маълумроқ, шунинг учун сўзларимга қараб гапингизни тўғрилаб оларсиз, деб ўйлайман.

Ойим ўйланиб қолдилар.

- Эркак киши қизиққон бўлади, - деб тушинтирдилар ая – Эрингиз ножўя гап айтиб юбориб, яхши кетаётган ишни бўзиб юбормасалар эди, деб кўрқаманда.

- Ҳа, гапингиз тўғри, – деди ойим ва менга ишора қилиб – Лекин буни ҳолати ўзингизга маълум, кейинги тақдири нима бўларкин деган ҳавотирдаман.

- Ҳаммасига Худо подшо! Аммо қизингизга мени ихлосим катта, ажаб эмас тўғри йўлни топиб олса ва шу сабаб ишимиз енгиллаб, буни ҳам бирон тадбири чиқиб қолса.

- Бунга совчилар кўп келади,- деди ойим қизариб - Барчасига йўқ деган жавобни берайми?

- Ҳа, шундай қилинг.

Ойим бечоранинг ичидан қиринди ўтгандек бўлиб, ҳомиш ва ўйчан ўтириб қолдилар. Кейин бирдан жонланиб ўрнидан кўзғалиб кетди.

- Бу ишни қилган анавиларни ўз ҳолига қўяверамизми? – дедилар ойим қўйиниб, - Мен уни уйига бориб жанжал кўтаришим, юзларини юлиб олишим, кейин эса мелисага ҳам тутиб беришим мумкин-ку. Нима дейсиз? У ҳам бир қийналарди-да.

- Аслида-ку уларни тошбўрон қилиш керак эди, – дедилар аям – Лекин мен сизга бу ўйлаган ишларингизни қилишни маслаҳат бермайман. Худога солдик! У эса уларни албатта жазосини беради.

Бироқ ойимга бу гаплар кор қилмай, борган сари тутақиб кета бошладилар. У ҳозирни ўзидаёқ ўша аблаҳни гирибонидан олиб ер парчин қилишни истаётган эдилар. Нега энди улар қизини алдаб ҳоҳлаган ишини қилган бўлса-ю, яна уни аяб ўтириш керак экан. У шундай қиладики бутун умрига татийдиган бўлсин, туғилганлигига пушаймони келсин. Ойимнинг қаттиқ ғазаби келиб кўзига ҳеч нима кўринмай қолди ва шу ишни албатта қилиш керак деб туриб олди. Фотима аянинг ройиш йўли унга таъсир қилмай турарди.

Ойимларнинг қаттиқ қайсарликлари тутиб ғазаб отига минишларини биринчи бор қўришим эди. Оғзим очилиб қолди. Ойим кўзимга мен учун ҳамма нарсага тайёр бўлиб кўриндилар. Қаттиқ ғазабдан кўзларига ҳеч нима кўринмай қолган эди. Ойимнинг бу қадар ўзгариб кетиши мени кўрқувга сола бошлади. Аянинг йўли унамай, ўз билганларидан қолгилари келмай қолган эди.

Ниҳоят, аям жиддий қилиб дедилар:

- Қизим, мен шарти кетиб парти қолган қари бир кампирман. Мени керагидан ортиқ қийнаб юборманг! Ортиқча ҳиссиётларга берилмасангиз, дердим.

Шундан кейингина ойим ўзларини қўлга ола бошладилар. Қаерда эканлигини унутиб қўйганликларини билдилар. Бечоранинг шашти тушиб, тушқинлик билан ўзларига кела бошладилар. Аламидан кўзлари ёшга тўлди.

Орага теран сукунат чўқди. Учқовимизни ҳаяжон тутиб қолган, вазият қалтислиги биланган ва озгина ножўялик ҳамма ишни белига тепишини сезиб қолган эдик.

Ая ўтиришини тўғрилаб Қуръон аятларни ўқий бошладилар. Биз ҳам ўзимизни тўғрилаб олдик. Кекса аёл Оллоҳнинг каломини узоқ ўқидилар, кўзларидан ёшлари шошқатор бўлди ва ниҳоят қўлларини дуога очдилар:

- Эй буюк ва тенги бўлмаган Оллоҳим, мана шу қизимни алдаган, йўлдан урган ва буни устида сени розилигинг бўлмаган ишларни қилган нопокларнинг жазосини бергин, ноумид қилган ва буни бизга билдиргин. Омин, Оллоҳи Акбар.

Аянинг дуосига биз ҳам шерик бўлдик. Бу уларни устида бўлган энг қаттиқ сўз эди: биз мазлум бўлган ҳолимизда дуойи баъд қилаётган эдик. Мен ичимдан отилиб чиққан аламли сўз билан: "Илоҳим, уларни бадном қилгин!", деб юбордим.

- Энди нима қиласиз, қизим? – деб сўрадилар аям, ойимдан ҳорфин ҳолда.

- Сиз айтган ишни қиламан.

- Оллоҳга шукур!

Шунда сўнг ойим тараддудга тушиб:

- Энди менга рухсат берсангиз, – дедилар.

Аям дуо қилдилар, чарчаб қолганидан кузата олмаслиги билдириб узр сўради ва келинни чақириб ойимни Соҳиб акам ташлаб қўйишларини айтдилар. Ойим катта дарвозалар олдидаги тўқ яшилранг "Нексия"га ўтирар экан, шанба куни уйга боришим кераклигини менга ўқтирдилар, ҳомиш ва дили оғриган бўлиб машинага ўтириб жўнаб кетдилар.

Мен бу оилада худди янги тушган келин мисол ялтироқ ва ловиллаган атлас либосга бурканиб уни кузатиб қолдим. Ўтган кетганларнинг кўзи одатдагидек менда эди, бироқ буни энди аҳамияти қолмаган эди.

Агар шу бугунги ойим билан бўлган учрашув, бир кун олдин содир бўлганида, ўзим бутунлай бошқача тутган бўлардим. Шу куни кечгача, бир кунда шунча воқеалар содир бўлганидан ҳайратланиб ва ҳаяжонланиб юрдим.

* * *

Ҳаётимнинг бу палласи ҳиқиқий ўзгаришлар даври бўлди. Мен энди олдинги Зубайра эмас эдим. Бироқ олдинги ҳаётимнинг натижалари ўлароқ, бир зайифанинг ўз холига қўйишни истамаётганлар менга нисбатан ўйлаган режаларини қўйишмаган эди. Албатта, мен бундан беҳабар эдим. Улар ҳам ўз навбатида эндиги вазият олдингидай эмаслигини билишмас ва нодон ҳомталиклари етаклаб, ўзларини - ўзлари чоҳга қулатишга ҳозирлаб қўйган эди. Мени ўзгарганим, ўз ҳолимга ташлаб қўйилмаганим ва кучли химоячиларим борлигини улар қаёқдан билишсин экан.

Эртасига ўқишга чиқдим.

Соҳиб аканинг иши ўша тамонда бўлганидан мени ўқишга ташлаб ўтдилар. Ўқишга киравериш дарвозаси олдида қизлар гавжум, кириб - чиқаётганлар ўтиб туришар, баъзилар кимнингдир кутаётган бўлса, кимлардир бир тўда бўлиб олишган эди.

Машинадан тушибоқ Орзугул, Ҳидоят ва Нафисаларга турганликларини кўриб қолдим. Улар мени кузатиб туришган экан. Қизларни менга кўзлари тўшиши биланоқ ажабланишган, шунча кунлар кўринмай қолганим, энди эса бошқача машинадан тушаётганимдан сабабларини билолмай хайрон бўлиб қараб қолишган эди. Айниқса, ўзича "уни абжағи чиқди" деб хисоблаб юрган Нафисанинг мени кўрибоқ кўзи қинидан чиқиб кетай деб қолган эди. Доимо ўзини кўрсатишни, одамларнинг олди бўлиб юришни истайдиган Нафисанинг кўникмалари уни оллақачон худбинга айлантириб бўлган, ичиқоралик ва кўролмаслик иллатлари ичини кемираётган эди.

Ҳовлиқма Орзугул эса менга улар билан кўришиб олишга ям йўл бермай дарров сўроқга тутта бошлади:

- Вой, Зубайра! Тузикмисан? Нега кўринмай қолдинг?

- Ҳа, бирнави... – деб умумий қилиб қўя қолдим – Ишларим чиқиб қолган эди.

- Кўринишинг ўзгариб кетибди, - деди Орзигул, кейин устимдаги атлас матосидан тикилган кўйлакни ушлаб кўриб – Бунақасини ҳечам кўрмаган эдим, - деди.

- Ярашибдими? – дедим уни бироз чалғитиб юбориш учун – Бунақаси ҳеч қаерда йўқ.

Ўқув хоналари тамон юриб кетдик. Бу орада анчагина бесабр бўлган Нафиса ўз қилиғига содиқ қолиб, мени бир чақиб олишни эсидан чиқармади. У киши билмас қилиб:

- Ўтқир сени сўраган эди, - деди.

Ўтқирни эсимга солиши қайфиятимни бузуб юборди, жахлим чиқиб кетди, рангим оқарди.

- Уни тўғрисида менга бошқа гапирма, - дедим жахл билан – Ўша гўрсўхтани билишни ҳам истамайман. Тушиндингми?

Қизлар менга қараб қолишди.

Унга ҳаммасига сен айбдорсан, дегим келди, лекин ўзимни босдим. Бўлиб ўтган ишларга фақат Нафиса айбдор эмаслигини билардим-да. У индамади, бироқ ичида кек сақлагинича кўрсатма нозу - фироқ қилиб нари юриб кетди. Шунда у мени ёмон кўришини, орамизда ҳеч қачон дўстона муносабатлар пайдо бўлмаслигини тушиниб етдим. Унга қараб гап нимада эканлигини тушиниб олиш қийин эмас эди.

Мен ундан чиройли эдим ва шу нарсани у ҳазм қила олмас эди. Айниқса, Ўтқир у қолиб мени танлагани, тўйида ҳаммани кўзи менда бўлганлигидан ғаши келмай туролмас эди. Биргина чиройидан бошқа ҳеч нимаси бўлмаган оддий бир одамнинг қизи уни олдига тушиб юрса, ўз хаддини билмай ундан пастроқ ҳам келмаса, албатта у бундайларни эзғилаб ташлайди ва кулини кўкка совуради. Доимо ўзини биринчи бўлишни истайдиган, раҳим - шавқат туйғуларидан анча йироқ бўлган Нафиса учун шуни ўзи етарли эди. У табиатан таптортмас, ортиқча ҳис – туйғуларга берилмайдиган, ақли ҳам айблагудек бўлмаган эркакмонанд фикрловчи аёл эди. Ундан кўп нарсани кутиш мумкин эди.

Бироқ мени ундан кўрқиб ўтирадиган жойим йўқ эди. “У шунчаки таптортмас сурбет, ҳолос. Кўп нарсани билмасаям, доим кеккайишни ўзига қоида қилиб олган аҳмоқни ўзи”, деган фикрда эдим. Ичимда: “Бундайларни Худо ҳам ёқтирмаса керак”, деб қўйдим.

Ўқиш бошланиб кетди. Мен билан бошқа ҳеч кимни иши бўлмади, нега бир неча кун кўринмай қолганим тўғрисида сўрамади. Фақат гуруҳ раҳбаримиз бўлган қамсуқум, рангпар ва кўринишидан иродасизроқ ҳаёлпарастни эслатувчи Ҳалима Юсупова нимага кўринмай қолганимни сабабларини сўради, ҳолос. У озодаликка қаттиқ роя қиларди ва ўзи каби озодалик тўғрисидаги фандан – гигиенадан дарс ўтарди.

Мен чучмалроқ қилиб:

- Уйда иш чиқиб қолган эди, - дедим.

- Мана шунақа қилиб дарсларни ўтказсанг, имтиҳонда эса ўзинга қийин бўлади, - деди ва бошқа ишлар туфайли сўроқга тутган қизлар билан бўлиб, у мени тезда унитиб қўйди.

Кун бўйи Ҳидоят ва Орзигуллар билан бирга юрдим. Уларга энди ётоғхонада яшамаслигимни, катта ёшдаги нуроний аёлга ёқиб қолганимни ва у менга дин тўғрисида сабоқ бериб ўзига шогир қилиб олмоқчи эканлигини айтсам оғизлари очилиб қолди.

- Ота – онанг нима дейишди, - деди шошиб Орзигул.

- Ойимни ўзлари бориб уй жойни, шароитларни ва Фотима ая билан гаплашиб келдилар, - дедим. – Ойимга ҳаммаси маъқул келди ва мени ўша ердан қатнаб ўқишимга руҳсат бердилар.

Орзигулни қизиқиши ортгандан ортиб мени саволларга кўмиб юборди. Ҳидоятни ҳам оз - оздан орага қўшилиб савол бериб туришидан, мени ишим унга ҳам маъқул тушганидан дарак бериб турарди. Мен шу қизлар билан кўпроқ чиқишиб олишга, Нафисадан эса нарироқ юришни ният қилдим ва ҳамма саволларга жавоб бера бошладим. Яна, бироз мақтангим келаётгани ҳам рост эди.

Ўқишни тугатиб аянинг уйи тамон йўл олар эканман, бугунги кундан мамнун бўлиб, ҳаётим ўз изига қайтиб қолганидан кўнглим очилиб кетди. Узоқ вақт денгизда довдираб сузиб юрган, довулга учраган ва халок бўлиши муқаррар бўлган денгизчини кутилмаганда ерни кўриб қолиб қандай қувонган бўлса, мени аҳволим ҳам шунга ўхшаш эди.

Қизлар билан ҳайрлашиб, яқин орада кийимларимни олишимни айтдим ва “дамас”га ўтириб жўнаб кетдим. Ўша ўзимни сувга отмоқчи бўлган эски кўприк ёнидаги катта кўприқдан ўтиб тушиб қолдим. Баҳайбат дарёга тушиб ўлиш қанчалик қийин эканлигини ўйлаб, беихтиёр ундан нарироқ юришни истаб қолдим, қадамимни тезлатдим.

Пахтазор оралаб ўтган тошлоқ йўлга ўтиб олдим. Назаримда бу йўл энг яқини эди. Хозир тезда уйга етиб олиб пешин намозини ўқиб олишим керак эди. Вақтим чоғ, ишларим юришиб кетгандай эди. Худога ишониб яшаш ҳаётимга қандайдир бошқача – ўхшаши бўлмаган маъзмун баҳш этган, кўнглимда ишонч ва қувонч туйғуси пайдо бўлаётган эди.

Бироқ қувончларим узоқга чўзилмади.

Ортимдан қолган катта йўлда қандайдир машина ғизиллаб келиб тўхтаганини эшитдим. Угурилиб қаради-му чўчиб тушдим, қаттиқ кўрқиб кетдим. Қайси кўз билан қарайки, машинадан Ўткир ва у билан бирга менга яхши таниш бўлган турқи совуқлар тушиб келишаётган эдилар. Рангим бўздай оқариб, нафасим бўғилиб, оёқларим чалишиб кетди. Нахотки, бу ифлослардан ҳеч қачон қутила олмасам!

Уларни кўриб аввалги ифлосликлар эсим тушиб кетганидан қалтирай бошладим, дунё кўзимга қаронғи бўлди. Мен уларни кўришни ҳам билишни ҳам истамас, улардан нафратланар, ижирғанар эдим. Йўқ, мен улардан кўқаётганимдан эмас, балки булар мен учун ёмонлик, ифлослик, харомзодалик тимсоли бўлганидан ва ана шу ҳаёт яна ўз ҳукмига олишидан чўчиб, қаттиқ кўрқувдан оёқларим тишовланиб қолган, аъзойи баданимдан эса совуқ тер чиқиб кетган эди.

Бир амаллаб аянинг уйи тамон чопиб кетдим.

Улар мени қочиб қутилмоқчи бўлганимни кўриб ортимдан югуришди.

Теварак атрофда одам кўринмас, қичқириб ёрдамга чақиришдан эса қаттиқ уялаётган, аянинг уйига келган қизни қандайдир гўлақи сифатлар қувлаётганини одамлар кўришларини истамас эдим. Лекин бир зумда қамраб олган истирофларимни, ғам - аламларимни чек - чегараси қолмаган эди. Уларни кўриш менга шу қадар алам қидики, ҳозирни ўзидаёқ ўлиб бўлса ҳам шулардан қутилсам бўлди, деб қолдим.

Қаттиқ ҳаяжон ичра қоқилиб кетаётган, рисолагидек югура олмаётган ҳам эдим. Улар менга далани ярмига келганимда етиб олишди. Югуриб қочиб кетолмаслигимга кўзим етди. Тўхтадим. Улар югуриб ҳаллослаб қолишган, мени тўхтаганимни кўриб юриб кела бошлашди. Номи Ўткир деб аталадиган аблаҳ эса улардан анча орқада, югурмай юриб келаётган эди.

- Менга тегманглар, – деб қичқирдим – Илтимос мени тинч қўйинглар.

- Ҳеч қачон, – деб ўдағайлади бўйи пастроғи – Сен ўтган сафар қочиб кетиб бизни жағимизга тегдинг. Энди бўлса ёмон бўлмасин десанг, яхшиликча биз билан юр. Билдингми?

- Барабир сенлар ўйлаган иш амалга ошмайди, ўлсам ўламанки сенлар айтган йўлга юрмайман.

Булар жамиятнинг энг тубан инсонлари эди. Очиғини айтганда улар инсондан кўра ҳайвонга яқинроқ, балки унданда тубанроқ эдилар. Бундай зараркунандаларни ҳеч кимга фойдаси бўлмади: на ота - онасига, на оиласига, на одамларга ва на жамиятга нафи бор. Уларни боридан кўра, йўқлиги афзалроқ эди.

Ҳўрлигим келиб кетди. Энди нима қилиб бўлса ҳам шуларни қўлига тушишни истамай қоча бошладим. Аксига олиб югураётим қоқилиб кетдим, йиқилиб тушдим. Улардан энг гавдалиги югуриб келиб қўлимдан тутиб олди. Мен нима қилаётганимни билмай типирчилаб, юлиқиб чиқиб олишни харакатини қилдим.

- Қўйиб юбор, - деб қичқирдим.

Фойдаси бўлмади. Ҳўнграб йиғлаб юбордим ва бор кучим билан қўлини тишлаб олдим. У қаттиқ оғриқдан бақириб, қўлимни қўйиб юборди ва мени итариб ташлади. Яна йиқилиб тушдим. Шунда иккинчиси сочим тутиб олиш учун энгашиб, менга қўлини чўзди.

Бироқ, кутилмаганда кимнингдир кучли қўллари уни қўлини ушлади, тескари тамонга қайирди ва у тикланиши ҳаманоқ калла тортиб юборди. У юзтубан бўлиб тушди ва юзини ушлаганича типирчилаб қолди.

Мен бирдан пайдо бўлиб қолган йигитга ажабланиб, сасимни чиқармай тикилиб қолдим.

Мен қўлидан тишлаб олган иккинчиси ҳезланиб қўл кўтарган эди, йигит ундан чаққон чиқиб, тезлик билан қорнига тепки берди. Ҳўкиздедек гавдаси бўлсада ичавериб ва чекавериб пўки чиқиб қолган экан, тепки зарбидан инқиллаб букилиб қолди. Кейин юзига чунонам тиззалаб берилган зарбадан ер тишлади.

Уларни ичидан энг бўйи пасти ва энг тирриғига навбат келган эди. Бу сўтакномани қўлида пичоқ пайдо бўлиб қолган эди. Уни кўрқиб кетгани шундоққина юзидан билиниб турарди. Беўхшов бир икки харакати билан ўзича пичоқ урмоқчи бўлган киши бўлди, лекин мен хайрон бўлиб кузатиб турган йигит уни менсимамай кузатиб тураверди ва кутилмаганда яшин тезлиги билан бир мушт уриб ағдариб ташлади. У ҳам юзтубан йиқилди ва қимирламай қолди.

Мен дабдурустан пайдо бўлиб қолган ҳалоскор йигитдан ҳайратланиб ўрнимдан турдим. Уни нима қилиши кузата бошладим.

Эндиги навбат нарироқда қолган Ўткирга қелган эди. У қочишни ҳам, қолишни ҳам ҳал қилолмай, рангида қон қолмай серрайиб қолган эди.

- Мен буларга хайдовчилик қилдим... – деб ғулдуранди у.

Йигит ҳеч нима демади, лекин ёнидан ўта туриб бир мушт тушириб уни ҳам ағдариб ташлаганича ўтиб кетаверди.

- Бопладику, сендек аблахни – деб юбордим.

Йигит эса менга қиё ҳам боқмай ўз йўлида давом этиб кетаверди. Мен хайрон бўлиб туриб қолдим. Тақибчилар эса оёқларим остида инграб ётишар эди.

Бу ердан тезда кетишим кераклигини тушиниб етдим. Қадамимни тезлатиб нари кетдим. Пахтазордан чиқаётгандаги ариқчадаги сувда юз – қўлимни ювиб, қўйлагимдаги чангларни қоқиб юбордим ва рўмолимни тўғрилаб аянинг уйи тамон юриб кетдим. Бугуги кун жудаям иссиқ қелганидан атрофда бирон кимса кўринмас эди.

Нохуш ҳаёллар билан бўлиб аянинг уйига етиб олганимни сезмай қолибман. Ҳолоскорим бўлган йигитнинг менга қиё ҳам боқмай ўтиб кетиши ғалати бўлиб туюлаётган эди.

Бирдан Сайид отанинг: "Ҳафа бўлманг қизим", - деган сўзларидан ўзимга келдим.

Қарасам, каттакон дарвозалар олдидаги кичик ва узун кўрсида Сайид ота бошини эгканича ўтирибдилар. У киши ҳам, худди бояги йигит сингари менга қиё боқиб ҳам қарамас эдилар. Ҳўрлигим келиб кўзимга ёш келди.

- Улар энди сизга тегина олишмайди, - дедилар ўша холларича қолиб, - Оллоҳ улар тўғрисида ўз ҳукмини чиқариб бўлган.

Ҳовлига кирдим. Аяга "мен келдим" демоқчи эдим, қарасам у киши намоздан сўнг мизғиётган эканлар, Шаҳлохон опа ҳам кўринмас эди. Бироқ Оллоҳим мени кузатиб тургани ва ўзимни тўғрилаганим сари ишимни ҳам тўғрилай бошлашни сезиб турардим. Унга намоз ўқиб сажда қилгим келарди, аммо нопоклик онларим бунга моне эди. Шундай бўлсада кўлимни дуога очиб:

- Эй, Худойим! Уларни менга бошқа йўлиқтирмагин, Сайид отанинг гапини рост қилган, - деб Илоҳимдан сўрадим.

Ўзимни анчагина босиб олганимни ҳис қилдим. Ишончим кучайиб, тўғри йўлга кирганим сабаб энди менга бундай ишлар яқин йўламас, дегувчи ишонч туйғуси устивор эди. Бекор тургим келмай бирон иш билан шуғуллангим келди. Кўрганларимни, мени тушина оладиган бирон кишига гапириб бериш иштиёқи ҳам йўқ эмас эди. Лекин бу иложиси йўқлигини билганимдан бошқа нарсалар тўғрисида ўйлай бошладим. Масалан, эртага китоб ва кийимларимни олиб келиб оламан дея кўнглимга тугдим. Бироқ ичимга сиғмай кетаётганимдан ўзимни чалғитиш учун борон нима билан шуғилланиш керак эди.

Кун иссиқ бўлсаям жойишларни шупираймикин деб турган эдим.

- Зубайра қизим, - деб аям чақирдилар.

- Лаббай аяжон, - деб тезда аянинг олдига кириб бордим.

Салом бердим, ая мамнун бўлиб алик олди.

- Ҳўш, ўқишда нималар бўлди? – деб сўрадилар.

Бу сафар ҳам кўзимга ёш келишидан ўзимни тутиб туролмадим ва пиққилаганимча воқеаларни бошдан - оёқ сўзлаб бердим. Ҳозир худди шундай, мен бечорани эшита оладиган одам керак эди-да.

Ая менга кўшилиб ҳафа бўлдилар, лекин охири баҳайр туганидан кўнгиллари тўлди.

- Қудам билиб гапирдилар, қизим. Худо хоҳласа у киши айтганидек сенга бошқа тегина олмайдилар. Бу ишлар у кишини кароматларидан, - дедлар ва – Ўша йигит ким бўлди экан? – деб сўрадилар.

- Билолмадим! Хатто юзини ҳам кўрмадим, - дедим ҳафа бўлиб

- Мен бир йўлини қилиб қудамдан сўраб оларман, - дедилар аянинг ўзлари ҳам бунга қизиқиб.

Меҳрибон аяжоним менга кўнгилли ҳабарни айтишга чоғланган одам сингари қизиқиб қарай бошладилар. Мен буни сезиб жилмайдим ва бир - биримизни яхши кўриб қолганимиздан севиниб:

- Ҳа, нима гап бўлди? – деб сўрадим.

- Ҳозир ухлаб ётиб, сени тушимда кўрибман. Эгнингдаги қўйлагингни қўлларинг билан тозалаётган экансан.

- Бу нимани билдираркин?

- Буни мен олдинги йўлингга асло қайтмайсан, деб таъбир қилдим. Шу билан улардан қутилганинг рост бўлсин.

Ая билан гапимиз келишиб, ундан бундан гаплашиб ўтирдик. Сўхбатимиз чўзилгандан чўзилиб, бир мавзу қолиб иккинчисига ўтиб кетаётган эдик. Чамаси, мавзунини бизга унчалик аҳамияти йўқ эди, асосийси, икковимиз бир - биримизга яқинлигимиздан ҳузурланаётган эдик. Мен дадам, ойим, укаларим тўғрисида, кейин ўқишим ва Орзигул тўғрисида қизиқ воқеаларни сўзлаб бердим.

Гап орасида эртага китоб ва кийимларимни олиб келмоқчи эканлигим айтиб, аядан рухсат сўрадим. У киши Соҳиб аканг билан борасан, дедилар. Мен эътироз билдирдим.

- Ҳадеб Соҳиб акамни ишдан қолдириб ўзим тиқиштиришдан хижолат қиламан, -

дедим озгина эркаланиб – Рухсат беринг аяжоним, ўзим бора қолай.

Аям менга қараб жилмайдилар.

- Хўп дея қолинг, ўзимни аяжоним, - дедим очиқчасига эркаланиб.

Бу қилиғимдан аямнинг кўнгиллари очилиб кетди. Қувондилар. Биз худди она бола каби бўлиб қолган эдик ва бу нарса икковимизга ҳам севинтираётган эди.

- Майли, ўзинг боравер. Ҳаялламай тезда ортингга қайтгин, хўпми? Тағин мен бу ерда ҳавотир олиб ўтирмайин.

- Хўп бўлади, аяжоним, - дедим қувониб.

Ҳозир қувончим бир дунё эди.

Нохушлиқларим тезда унитилганидан ўзим ҳам хайрон эдим. Сабаблари нимада экан, деб бош қотириб ўтирмадим. Бунга сабабчи аям бўлсалар керак, деган гумонга борди-му, бошқа ўйлашга рағбатим келмай, бўлди қилиб қўя қолдим.

Шу куни кечки пайтга бориб Соҳиб ака катта йўлда автоҳалокат содир бўлгани тўғрисида гапириб қолдилар. Воқеа кўприқдан шаҳар тамонга чиқаверишда содир бўлибди. “Нексия” машинаси ичи тўла одами билан “Камаз” юк машинасига бориб ургани, оғир юк машинаси эса ўз тезлигини дархол ташлай олмай уларни босиб ўтгани тўғрисида гап борарди.

- Машина орқа ўриндиқдагилар устидан юриб ўтиб, уларни бутунлай эзиб юборибди, - деб айтдилар Соҳиб ака.

- Ичида тўрт киши бор эканми? – деб сўрадим.

- Ҳа! Лекин ҳайдовчини касалҳонанинг тирилтириш хонасига олиб кетишди, дейишди.

Соҳиб ака бутунлай пажақланиб кетган машинани ишдан келаётиб кўрганини айтди. Милиция ходимлари воқеа содир бўлган жойни ўрганишаётган эканлар.

- Адашмасам, “Нексия”ни рақами 160L 5000 эди.

Мен бир ҳаяжонланиб аяга қараб олдим. Бу ўша, ўткир миниб юрадиган машинанинг ўзи эди.

- Қудам башорат қилган иш бўлибди, - деди ая, бироз ҳафа бўлган киши бўлиб.

Соҳиб ака қандай башорат эканлигини сўрамадилар ва бироз ўтиргач чиқиб кетдилар.

Фотима ая шу воқеа сабаб шашти қайтиб, бир нимадан ҳафадек бўлиб қолдилар.

Кечки овқатни солиб келдим, индамай овқатланиб ўтирдик. Мен аянинг нима сабабдан ҳафа қилаётганлигини билгим келарди, лекин сўрашга хаддим сиғмай турарди. Овқатланиб бўлгач дарстурхонни йиғиштирдим, идишларни ювдим. Аямни олдиларига кирдим. У киши ҳали ҳам ўша аҳволда эдилар.

Ахийри сабрим чидамай дедим:

- Нимадандир ҳафа кўринасиз?

У бирмунча вақт индамай турдилар, кейин:

- Уларни халок бўлишларига мени ҳиссам қўшилиб, ўша ишга аралашиб қолган кўринаман, – дедилар ва давом этиб, – Гарчи Оллоҳ субҳонаки таоло дуойи хайр сингари дуойи баъдга ҳам рухсат берган бўлсада, дуойи баъдни унчалик хушламасмикин, деган гумоним бор. Биз орамизни ажрим қилишни талаб қилдик, У ижобат қилди. Энди уларнинг устидаги ҳаққимиз адо бўлди, ора очиқ. Сабр қилмадик. Бизга хадисларда этиб келишича, Улуғ Кунда бир пайғамбар ўз қавмини дуойи баъд қилгани учун Оллоҳдан кўрқиб Унга яқинлаша олмаган экан. Бу ишимизда мени бироз андишам бор. Бироқ қилар ишни қилиб қўйдик, энди Оллоҳ бизларни мағфират қилсин, дейишдан ўзга илож қолмади.

Ая бир дам сукут қилдилар.

- Шанба куни уйга борганинда ойингга содир бўлган воқеани сўзлаб бер. Кўнгли

тинчисин.

Аям шу ишни деб, бир неча кун ҳафа бўлиб юрдилар. У киши хар бир қадамларини сарҳисоб қилгув эдилар.

Бу воқеани ойимга сўзлаб берган эдим, қизариб кетдилар, жажллари чиқди ва:

- Ажаб иш бўлибди! – дедилар, – Худо уларни жазосини берибди-ку. Энди қаро ерда чириб, илону чаёнларга ем бўлсин! Жаззаси шу бўлсин!

Мен уларнинг орасидаги катта фарқдан ҳайратланиб қолдим. Йўқса, ойим табиатан босиқ, ҳиссиётларини кўрсатишни ёқтирмайдиган, кам гапириб олифта ва олғирларни жини суймайдиган аёл эдилар.

Эртасига ўқишдан сўнг кийимларимни ва китобларимни олгани ётоғхонага қизлар билан бирга бордим. Лаш – лушларимни йиғиштириб кетаётганимда Орзигул:

- Бизлар сени кўргани борсак бўлармикин? – деб сўради.

Мен озгина иккиланиб турдим.

- Мен ўзим озгина кўникиб олай, кейин сизларни меҳмонга чақирарман.

Ётоғхонанинг маъмуриятига, энди бу ерда турмаслигим тўғрисида аризани ташлаб чиқдим. Котиба қиз индамай уни олиб қолди. Нарироқда, ўз хонасидан туриб мени кузатаётган ётоғхона мудирини бўлган Авазхон Нуриевнинг ранги оқарган, асабийлашган ва бирон нима дейишга ҳадди сиғмай турарди. Мен чиқиб кетаётиб унга нигоҳим тушди. У ўз ўлжасини оғзидан олдириб қўйганидан алами келиб менга ташланишга тайёр тургандек важохат билан қараётган эди. Бошимга тушган савдоларнинг кўпчилигига мана шу одам сабабчи бўлса керак, деган фикр мийямдан лоп эшиб ўтди. У ердан чиқиб кетдим ва қизлар билан ётоғхона дарвозалари олдида хайрлашиб жўнаб кетдим.

Кўчага чиқиб одамлар орасида ўралашиб борар эканман, ўзим билан ўзим бўлиб аввалги ҳаётимдан қолган аълоқаларни бутунлай узиб ташладим, деган хулосадан хурсанд бўлаётган эдим. Ҳозир Фотима аянинг хонадонига боришим кераклигини эслаб қувониб кетдим: ичимдан бу хонадонга бўлган меҳр - муҳаббат товланиб кетди.

Шахар билан ёнма – ён бўлган қишлоқга элтувчи нақлиётга ўтирар эканман ҳаётимда бутунлай бошқа давр бошланганини сезиб турардим. Мен учун Фотима аянинг хонадони чинакамига тўғрилиқ, шарм - ҳаё, озодалик ва маърифат маёғи каби эди. Бу ерда, инсонлар била олган юксак тушинчалар, одамлар оғзидаги баланд парвоз сўзларгина бўлиб қолмай, балки амалий ҳаёт тарзига бутунлай сингиб кетган эди. Ҳеч кимда, хатто ота - онамда ҳам кўрмаган ҳаққоний ва тоза ҳаёт тарзини шу ерда учратдим. Мен Оллоҳни, Ўзи яратган бандалари учун нозил қилган маърифатини англай олишимни, билишимни ва тўғри йўлни топа олишимга фақатгина шу хонадан эгаларигина воситасичалик қила олишларини тушиниб етдим.

Оллоҳга бўлган ишонч менга катта мадад кучи бағишлаган бўлиб олдинги нохуш ҳиссиётларга сабаб бўлган воқеаларни унитишимга, У кўрсатган ахлоқ чегараларига суянибгина таҳлил қилишимга, нима ёмон-у нима яхши эканлигини англашимга имконият йўли очилган эди. Менда Буюк ва Қудратли бўлган Яратувчи Ўзи яратган барча маҳлуқларини кузатиб туришига ва барча ишларни тадбирини қилиб туришига бўлган ишончим тўла комил бўлди. Ҳақиқатни кўриб ва англаб Оллоҳ рисолигига элтувчи йўлни танладим.

Бу ҳаётимдаги энг муҳим воқеа бўлди ва мен иймон йўлидаги биринчи қадамларни қўя бошладим. Мана энди нотўғри, ўзбилармон ва зиддиятларга тўла турмиш тарзини ташлаб ўз табиатимга жойлаштирилган аслиятимга қайтиш вақти келган эди.

Иккинчи фасл

Ҳаётим ўз изига тушиб кетди.

Эрталаб ҳали тонг отмай туриб уйқудан тураман, аввал таҳорат қилиб олиб кейин ҳамма ёқни шупи - сидир қилиб сув сепиб чиқаман – бундан кўнглим ёришиб кетади: тоза ҳаво, майин эсанг енгил шамол ва осмондаги беҳисоб юлдузлар... Ая билан биргалашиб намоз ўқиймиз ва ундан сўнг чой ичиб гаплашиб ўтирамыз. Менга фақатгина яхшилик бўлишини истайдиган аяни чин кўнгилдан ёқтириб қолдим. У киши сирдошимга, ишончли мададкоримга айланиб бўлишлари билан бирга, борлиқ ҳақиқатларини англашимдаги энг асосий сабабчи ва рағбатлантирувчи инсон эдилар.

Ўқишга кўпинча Соҳиб ака мени ташлаб кўярдилар. Ўқишда ортиқча муаммо йўқ, Нафисадан ташқари ҳамма билан момуалам яхши, ўзаро чиқиша оламыз. Ўқишдан кейин уйга қайтаман, пешин намозини ўқийман, ўқишдаги вазифаларни бажариб оламан ва мени бутунлай фикру ҳаёлимни қамраб олган китобни ўқийман. Бу ая мен учун белгиланган вазифа эди. Кейин аср намози, кечки овқатга тайёргарлик, шом намози ва ундан сўнг икковимиз овқатланамиз ва идиш - тавоқлар ювгач ая билан сухбатлашиб ўзимни қизиқтирган масалаларни сўрардим. У киши билан китобдан олган таъсуротларим ўртоқлашар ва яъна кўпгина бошқа мавзуларда гаплашиб ўтирар эдик.

- Олдинлари маҳалла болаларини ўқитиб турардим, - дердилар устозим, – Энди қариб қолдим, кучим етмаяпти. Мендан кейин бу ишларни сен давом этдирарсан, деган умидим бор.

Шанба куни эса ўз қишлоғимга қараб йўл оламан.

Отам мени бошимга тушган савдолардан беҳабарликларича қолдилар. Отамни ва қишлоқнинг йигирмадан ортиқ кишиларини аянинг ташаббуси билан Соҳиб ака меҳмонга чақирдилар. Пишиғ ёшдан қурилган уйнинг беками кўстлиги, дарстурхон тўла сара ноз - нематлар ва унга кўрсатилган ҳурмат эътибор отамда катта тасурот қолдирди.

Улар кетиш олдидан кайфияти чоғ бўлиб ая билан учрашар эканлар дедилар:

- Энди онахон, шу қизимизга эскичадан ўргатиб кўясизда.

Мен аямнинг ёнида эдим. Отамнинг беўхшов гапидан уялиб кетдим. Аямга отамни ислом динини “эскича” деб атагани ёқмаган бўлса ҳам сабр қилдилар.

- Ўғлим, раҳмат сизга – дедилар ая отамнинг кўнглига қараб – Худо ҳоҳласа мен нимани билган бўлсам ундан аямайман. Қизингиз менга ёқиб қолди, шундай қизни вояга етказибсиз, энди уни қўлдан чиқармайман. Худо ҳайрингизни берсин.

Вақти чоғ бўлиб уйга қайган отамни кўнгиллари тўлган эди. У қизини худди шундай уйга келин бўлиб тушишини орзу қилиб юрганлиги шундоққина юзидан билиниб турарди. Уйга борганимда эса отам мендан аянинг тўғрисида, уни неваралари бор ёки йўқлиги ҳақида суриштира кетдилар. Бу масала, ҳамма нарсадан хабардор бўлганларидан бери анчагина ҳомиш тортиб қолган ойимни ҳам қизиқтириб турарди.

Уларнинг муддаолари менга аниқ эди. Уялганимдан қизариб кетдим ва аянинг оиласини, узоқ - яқин қариндошларини яхши билмайман, деб кўя қолдим.

Отам эса ўзини бола тарбиясини дўндириб ташлаган ота каби сезиб, кўчада ҳеч кимга гап бермай кўйгандилар. У ўзини маҳалланинг катталаридан билиб, иссик ёки совуқ маракаларда азбаройи мақтангиси келганидан гап орасида албатта мени тўғримда гапиришни одат қилиб олганди.

- Ҳой биродарлар! – дердилар у киши, – Ўзимиз Оллоҳни буюрганини жуда дуруст қилиб бажарганимиз йўқ, ҳеч бўлмаса фарзандларимизга эътибор берайлик!

Шу тариқа қишлоқдагилар мени қаерда туришимни, ўша ҳовлини зўрлигини ва Ўткир аканинг “Нексия”си борлигини билиб бўлишган ва бундан ташқари бир дунё майда - чуйда тафсилотлардан ҳам хабар топишган эди. Бир ой давомида бутун қишлоқни, шу жумладан мактабдош дугоналаримни оғзидаги гап ҳам шу бўлди. Кимни кўрмайин мендан шуларни сўраш одат тусига кириб қолди.

Ойимнинг бетоқат бўлиб:

- Шу гапларни гапирмасангиз нима бўлади?! – деган гапларига жавобан:

- Мени ишим аралашма, - дея силтаб ташладилар.

Ҳафсалам пир бўлди. Бир нарса тўғрисида гапиравериш жонимга тегди. Ҳамқишлоқ аёлларни, дугоналаримни ва кўшнилари кўрсам улардан ўзим олиб қочадиган бўлиб қолдим.

Шу тўғрисида Фотима аяга айтиб берган эдим, кулиб қўйдилар ва:

- Илож қанча? Бу ишларни олдини олишга на мени ва на сенда имконият бор. Сабр қилишдан ўзга чора йўқ. Гапиравериш отангни ва ҳамқишлоқларингни жонига бир кун тегар, - деб юпатиб қўйдилар.

Лекин буларни ҳаётимдаги асосий воқеаларнинг бири деб бўлмасди. Бу ота – онамнинг дунёқарашларининг ўзига хос кўринишларидан бир лавҳа эди, холос.

Кейинчалик тўғрилашни умуман иложисини бўлмаган, мени муқаррар халокатдан қутқариб қолган инсонларнинг ахлоқларини, уни асоси бўлган иймон - ишончларини туб моҳиятларини ўрганишга киришганимни энг асосий воқеа деб атаса бўларди. Яна ҳар галгидак, мана шу гўзал ахлоқ эгалари бу ишимда ҳам менга кўмакдош эдилар.

Ҳаётимдаги бош воқеа – тафаккур ва тасавуримни тўғрилаш даври бошланган эди.

Бошланишида намоз ўқишни мукамал тарзда ўрганиб олдим. Назаримда, намоздек ибодат тарзи бошқа йўқ эди. Маънавийлик ва жисмонийликни бирлаштирган, ягона яратувчи борлигини билдирувчи, Унга ишониб ва Қудратини тасдиқ этиб сажда қилишдек ибодат кишига секин - аста катта мадад кучини бера оларди. Бир ҳафта намоз ўқиб юриб уни бетакрор таъсир кучини сездим. Ўқишга одатланиб қолдим. Бир сафарги намозни ўқий олмаганимдан кўнглим хира тортиб кетганини ва қаттиқ афсусланганим билсангиз эди. Албатта, Буюк Яратувчи ўз маҳлуқларини мукамал билган ҳолда бундай ибодатни – инсон қалбини мудом тозалаб турувчи бетакрор ибодат тарзини нозил қилган эди. Шунингдек намоз инсонни тартибли, интизомли қилиб қўйиш кучига ҳам эга эди.

Эндиги навбат Фотима аянинг ташвиқи билан, Оллоҳнинг инсонлар учун юборилган сўнги пайғамбари бўлган зот - Муҳаммад алайҳиссалом бўлдилар. Бу зот тўғрисида сўз юритиш учун бутун бир китоб ҳам камлик қиларди. Истаган инсонийлик мезон ўлчовлари билан ўлчанганда ҳам уни олдиға туша оладиган инсон бормикан дунёда?!

Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳаётлари барча инсоният учун Оллоҳнинг розилигига элтувчи гўзал бир намуна эди. Мен катта ҳаяжон билан у кишининг босиб ўтган ҳаёт йўлларини ўрганиб чиқдим. Бу зотни шубҳасиз, бутун инсоният куфр ва адолатсизлик ботқоғига ботиб қолган бир пайтда, тўғри йўлни тарғиб қилиш учун Оллоҳ тамонидан танланганликларини ва Одам алайҳиссалом фарзандларининг энг сараси – саййиди эканликларини инкор қилиб бўлмайдиган ҳақиқат эди. Кимки шундай мўтабар зотдан ўзгани тақлид ва ибрат учун танлар экан энг камида уни адашишга яқинлашиб қолиши аниқ эди. Кимдир орқали у зотни билиш ёки пайғамбар ахлоқини маҳкам ушлаган кишига эргашиш эса бошқа масала.

Шу китоб таъсирида мен ўз ҳаётим таҳлил қилиб чиқдим. Амин бўлдимки, кўзим очиқ бўлсада кўр эканман, қулоғим бўлсада кар эканман ва бошим бўлсада шу кунгача ўта нодон ҳаёт кечирган эканман. Ҳозир нима қилишим аниқ бўлган ҳолда, авваллари оддий вазиятда ҳам ўта нотўғри қарорга келганимдан ўзим ҳам хайрон қола бошладим. Нақадар жохилларча ҳаёт кечирибман-а! Соддагина ёлғонларга ҳам ишониб кетаверган эканман. Агар ҳозирги озгина билимларим билан қайтадан ҳаёт кечирганимда шубҳасиз, ҳаётим бутунлай бошқача бўларди.

Бироқ, бундай бесамар орзу – ҳаёллардан не фойда? Ҳаётимнинг бир қисми ўтиб кетди, уни ортиға қайтариб бўлмайти. Энди улар ибрат тариқасида қолиб, пушаймон

бўлиб тавба қилиш учунгина асқотиши мумкин эди, холос.

Назаримда, яна ҳам Хақ субхонаки таоло раҳим кўрсатиб, мени тўғри йўлга йўллаб қўйди, яна ким билади дейсиз, балким бу масалада ўзимга ноаниқ бўлган жихатлар бордир. Ҳаммаси тўлалигича фақатгина Ўзигагина аёндыр. Меҳрибон ва Раҳимли бўлган Оллоҳга ҳамду санолар бўлсин!

Одамлар эса нафсларини сўзига кириб ўз билганларича ишонаман ёки ишонмайман дея кўнгил кўчасида тентираб, гўёки бу масала уларнинг ишончларига боғлиқдек катта кетиб, ҳовлиқиб фикр юритишмоқда. Ваҳоланки, Оллоҳнинг ҳеч кимга ва ҳеч нарсага эҳтиёжи бўлмагандек, уларнинг иймонларига ҳам эҳтиёжи йўқ бўлган Зотдир. Лекин Ўзи билдирганидек, бандаларининг иймонсиз бўлишларига асло рози бўлмас.

Ҳа, расуллиллоҳнинг ҳаётлари ибрат олса олгудек гўзал ахлоқ намунаси эди. Қуръони Карим ва Хадиси шарифдан сўнг пайғамбаримизнинг ҳаётлари ислом динининг ажралмас қисми бўлиб то дунё яқун топгунча қолгай. Адолатлиларнинг адолатлиси бўлган Оллоҳ эса Ўз пайғамбарининг чеккан меҳнат ва машаққатларининг эвазини тўлалигича, балким унданда зиёдароқ қилиб тақдирлади: у кишининг амал дафтарларини, дунё охирига етиб енгилгина шамол эсиб мўминларнинг жонларини олгунга қадар ёпилмайдиган қилиб қўйди. Хар куни, хар соатда минглаб, миллионлаб инсонларнинг салот - саломлари, дуолари ва ибрат олишларининг савоблари бетўхтов у кишига йўлланмоқда. Оллоҳ у зотни Ўз раҳматига олиб барча гуноҳларини ҳаётлик чоғларидаёқ кечириб юборди. Ҳали қанча биз билган ва билмаган Оллоҳнинг раҳматлари у киши учун вожиб бўлди экан. Ҳа, охирати гўзал оқибат билан яқун топганларга саломлар бўлсин.

Расуллиллоҳдек инсонни борлигини ўзиёқ мен қаттиқ таажубга солган ва жуда хайратланарли бир ҳол бўлган эди. Ҳаяжон ва кўзларимда ёш ила у зотнинг ҳаёт йўллари билан танишар эканман, пайғамбаримизга бўлган ҳурмат ва муҳаббатим ортиб кетди. Битта инсондан тортиб бутун инсониятнинг ғамини еб қайғурган шахсни, йўлидаги катта қийинчиликларга бардош берган, инсонларнинг иймонсиз ҳолда дунёни тарк этишларини истамаган ва бу йўлда ўзидаги бор нарсани аямаган ва ўз машаққатларини ҳеч қачон таъма қилмаган одамни қандай севмай бўлади?! Афсус, шундай инсон энди орамизда йўқ, бошқа бўлмайди ҳам. Дарҳақиқат, пайғамбаримизни Оллоҳ ўз даргоҳига чақириб олиши, ҳақиқатан ҳам мусулмон одам учун энг қайғули кун хисобланади.

Бу китоб аҳвол - рухиямни ва ҳаётга бўлган муносабатимни ўзгартириб юборди. Мен мусулмончиликнинг талабларини англаб озми - кўпми тушина бошладим ва ҳаётимга тадбиқ қилишга киришдим.

Энг аввало Фотима аянинг маслаҳати билан хар бир кадамимни таҳлил қилишдан бошладим. Бу ҳамма қилиши осон бўлган, мусулмончилик талабларини англаш учун жўнгина, оддий, тўғри ва натижалари дарров кўзга ташланадиган йўл эди.

Биринчи бўлиб кийим бошларимни тўғриладим. Калта кўйлақлар кийиб ярим очиқ сонларни ва кўкрақларни кўрсатиб юриш менга яхши таниш эди. Ўзимни кўрсатиб, кўрган кунимни кўрдим, энди бундай ҳаёсизларча юриб билвосита ёки бевасита гуноҳга ундаш ва ўзини ҳам гуноҳга ботириш менга керак эмас эди. Зинокорлик ва фоҳишалик ҳеч бир жамиятга фойда келтирган эмас, қайтанга ўзига ўхшатиб тарбияланаётган бенасабларни дунёга келтириб, борликни охират сари етакламоқда. Ким қандай ўйласа ўйлайверсин, аммо мусулмончилик бундай ҳаёт тарзини ва уни бевасита кўриниши бўлган ярим яланғоч кийимларни асло қабул қилмайди.

Ўзини оқлаш учун гапириладиган хўжа кўрсинки гаплар эса, ўзини олдамоқдан ўзга нарса эмас. Ўзини алдаб, дунёнинг тугалмас орзу - ҳаваслари берилиб юрганларнинг борар жойи аниқ – ловиллаб турган дўзахнинг ўзгинаси. Одам ўзича "мусулмонман",

дегани билан бу йўлда маълум бир ҳаракатлар қилмас экан, у асло мусулмон бўла олмайди, фитначи ва мунофиқлар даражасида қолиб кетади. Мусулмончик энг аввало инсонни ички дунёсини тўғриланишини, гўзаллашини талаб қилади. Ички дунёсини тўғриланиши эса бевосита ташқи дунёсини ўзгаришига олиб келади. Шунинг учун ҳам пайғамбаримиз мунофиқларни белгисига караб билиб олинган, деганлари ва белгиларини кўрсатиб ҳам берганликлари қўпчиликга маълум бўлган ҳадисдур – биз бундан ибрат олсакгина бўлгани.

Улар худди пайғамбаримиз давриларида бўлганидек, оғизларидаги сўзлари билан Оллоҳнинг мукамал динини ўчирмоқчи бўладилар. Шубҳасиз, Оллоҳнинг динини калака қилувчилар учун аламли азоб бордир.

Ҳаммадан қоладиган кўхна дунё эса ўзига меҳр қўйганларни бесабр, шошқалоқ ва ўзига тўймайдиган худбинга айлантириб олди. Расулиллоҳ салоллаҳу алайҳи ва саломнинг, “сен дунёда ўткинчи йўловчидай бўл” деган ҳадисларининг маъносини, “дунё ҳаётини асосий мақсад билиб, нафсинг сени адаштириб қўймасин”, дея таърифлаган бўлардим. Бу дунёда ўртача олтмиш ёки етмиш йил яшаймиз ва эртами - кечми хар жонни борар жойи аниқ бўлган ўзга дунёга равона бўламиз, у ерда бизни абадият кутмоқда. Ердаги қонунларга нисбатан ўзгача ўлчамларда яратилган у дунёда бизни холимиз не кечади, қайси водийдан жой оламиз – Оллоҳнинг раҳматими ёки ғазаби?! Аммо, нафсини сўзига кириб оёқ тираб олганларни ўз ҳолларига ташланди, назарларига ҳаётларини узун ва тугалланмайдиган қилиб қўрсатилди. Уларнинг адашиб - улоқиб юришларини давомли қилинди, гуноҳлари эса тоғлардан ҳам улканроқ бўлиб кетди ва оқибатда уларга абадий дўзах вожиб бўлди. Ўзингиз ҳулоса чиқариб олаверинг.

Бироқ, сўзларимдан сизда ислом дини тарки дунё қилиб яшашни тарғиб қилар эканда, деган ҳулосага келиб қолмаслигини истардим. Динимиз дунёни ўрганишни, тўғри ҳаёт тарзини, бу дунё инсонларни имтиҳон қилиш макони эканлигини ва тўғри билимлар орқали Оллоҳни таниш мумкинлигини тарғиб қилади. Бу динни қайси тамондан олиб қараманг уни мукамаллигини, бирон - бир қусурдан холи эканлигига амин бўласиз. Шунинг ҳам эсдан чиқармайлик, Оллоҳнинг китобида буткул мукамаллик бўлган ҳолда, бу динни тарғиб қилувчиларни қусурлардан холи, деб бўлмайди.

Энди хикоямни давом эттирсам дейман.

Кийимларим олдингидай эмаслигини куриб Нафисанинг ғаши келди. У шаҳарда, эриникида яшай бошлаган эди. Ҳамма нарсани пул билан ўлчайдиган бу ёшгина ва қўпол аёлни ўзим ҳам ёқтирмай қолган эдим. Тўй бўлганига бир неча ой бўлганига қарамай, қорни қўппайиб оғир оёқлиги билиниб қолган эди. Назаримда мени жини суймай қолиши, ҳомиладор аёлларда бўладиган бошқаронфиликнинг бир кўринишидай эди.

Орамиздаги муносабатда катта бир совуқлик пайдо бўла бошлаган эди. У мени бир узиб олишни эсидан чиқармади.

- Баъзи бировларни ақллари кириб, рўдапо бўлиб олибдиларда, - деб кесатди.

Эгнимдан бамани қилиб тикилган пушти рангли кўйлак, бошимда йилтироқ ва ўзимга ярашган рўмолим бор эди.

У билан гаплашмайдиган ва сўрашиб ўтирмайдиган бўлиб олган эдим. Лекин кутилмаганда отилган ўқдан жажлим чиқиб кетди. Гапига яраша жавобини бердим.

- Бошқаларни ақли эса ҳеч қачон кирмайди, ахмоқ бўлиб туғулади ва ахмоқ холида ўлади.

У қизариб кетди, менга ғазаб билан қаради ва гапларини дона - дона қилиб деди:

- Мен сенга ким ахмоқлигини шундай кўрсатиб қўяманки, ўзингни қўйгани жой тополмай қоласан.

Мен ундан гапдан қолишни истамадим. Юзига тикка ва бепарвогина қараб:

- Нимани кўрсатасан? – дедим қизишиб – Ўзи шундай ҳам аёнку.

Мени жахлим чиқаётган бўлсада гапни тўғриси гапирётган эдим. Қизлар бизни ажратиб қўйишди. Бир - биримиздан нари кетдик.

“Ўзидан бошқа бирон нимага қизиқмайдиган бу эркакномани Худо ҳам ёқтирмаса керак”, - деб ўйладим. “Бу ҳовлиқмани ўзига қўйиб берсанг, оддий нарсага ҳам фахми етмаганидан “мендан кўрқди”, деб хисоблайди”, - деган қарорга келиб, ундан гапдан қолишмаслик ниятида эдим.

Мени шундай ҳам ёмон кўриб қолган Нафисанинг қаттиқ алами келиб, шу кундан эътиборан ўзини қўйгани жой тополмай қолди. Йиллар давомида уни яхшигина билиб олган-нимдан, уни қандай фикрлаши менга аён эди. Мен уни ўзидан бошқа бирон одамни чинакамига ёқтирганини билган эмасман. Меҳр - оқибат ҳам ундан анчагина йироқ эди. Оддийгина сурбетлик, ёлғончилик ва фирромликни уддабирронлик деб атаган одамдан ниманиям кутиш мумкин эди?!

Биринчидан у мени ўзи сингари бой, деб хисобламасди, иккинчидан хотини бор йигитни тузоғига илиниб қизлигидан ажради, ажаб бўлди: устамонлар ичида юрган сендақа ландавурларни жаззаси шу бўлади, деб ўйлаётган ва яна пасайиб юриш ўрнига ўзини мени тенглаштиради-я, дея жахл қилаётган бўлса ажабланмас эдим. У шундай ёки деярли шундай фикр юруттарди.

Юзаки қараганда мен ҳам у юрган йўлда юрган ва маълум маънода у ўз йўлига мени тортган эди. Бироқ, у олдинроқ қизлигидан ажраган бўлсада эрга тегиб олган, катта ва дабдабали тўйи бўлиб одамлар кўзида ўзини оқлаб олгандек эди. Қорнидаги бола, чамаси ҳозирги эрини боласи бўлсада, никоҳсиз алоқанинг – зинонинг меваси эди. Аслидаку мен нодонлигим ва тажрибасиз ҳамжаёллигим сабаб бу йўлга кириб алданиб қолдим, у эса нима қилиш кераклигини билган ҳолда, маза қилиб ўйнаб оламан, дея кирган эди.

Бир қарашда барча устунликлар у тамонда экандай кўринарди. Озгина олдинроқ мен ҳам шу фикрга келган бўлардим, бироқ мен эгаллаб бораётган янги маърифат асли вазият умуман у ўйлагандай эмаслигини кўрсатиб қўйган эди ва мен ундан зиғирчаям кўрқмасдим.

Мен ўзимни тўғрилаб, тавба қилдим, ҳаётимга мусулмончилик амалларини тадбиқ қила бошладим. У эса ҳамон нотўғри йўлда, ундан чиқишни ҳаёлига ҳам келтирмаяпти ва ўша йўлга ёпишиб қўя қолди. Бошқаларга хуник ибрат ва ёмон амалга эга бўлаётганини ҳаёлига ҳам келтирмайди. У кийган сархил кийимлар, қўш билакузук ва олтин занжирларни таъсири мен учун йўқликга айланиб бўлган эди. Тўғриси айтганда, у шуларни деб ахмоқона ҳаёт қечирмоқда эди.

Бошланишида мен уни ўзига қўйиб бердим. Нималар қила олишини кўрмоқчи эдим.

У кўп куттириб ўтирмади: эртасигаёқ мени қизбола эмаслигим тўғрисида гап тарқатди. Бу гап менга жудаям алам қилган бўлсада тишимни тишимга қўйиб чидадим, киши билмас бўлиб юравердим. Кейин у менга тухмат тошларини ёғдириб ташлади. Нима эмиш, мен Соҳиб акага иккинчи хотин бўлиб тегиб олибман ва биринчи хотини билан алоқани ўздириш, яъни қўйдириб юбортириш пайида юрганмишман.

Уни гапларини барини менга Орзигул бетўхтов етказиб турарди. Уни охириги сийловини эшитиб Орзигулга булар бўлмағур гап, деб қўя қолдим. У менга тўғридан - тўғри гап отишини кутиб турардим. Бироқ у ҳали - вери бундай ишга қўл урмай турарди. Мени эса ҳаммани диққат марказини жалб қила бошлаган ва гуруҳдош қизларни мени синчковлик билан кузата бошлаганини сезмай иложим йўқ эди.

Соҳиб аканинг иши, мени ўқишим тамонда бўлганидан ташлаб ўтишлари тўғри эди. Қолганлари, ўзингиз билганингиздек Нафисанинг қасос олиш режасидаги сурбетларча ўйланган ифво эди, холос.

Ҳа айтгандай, мен Соҳиб ака билан анчагина яқинлашиб қолдим. Йўл бўйи бекор кетмай гаплашиб кетишга одатланиб қолдик. Соҳиб ака қизиқ феълли, жаҳли тезроқ, зийрак ва жуда кўп нарсага қизиқиб ўзи ўқиб ўрганган инсон эди. Бир куни у киши менга гап орасида, одамларнинг нигоҳлари, ҳаракатлари ва энг кичик воқеага бўлган муносабатларидан ҳам уларнинг дунёқарашларини англаб олиш қийин эмас, хаттоки, уни бир қарашда билиб олиш мумкин, деб қолдилар. Мен бир ўтиришда, ўзлари учун қизиқ бўлган масала тўғрисидаги қитобни тинимсиз икки юз ёки тўрт юз варағини ўқий олишдарини билиб хайрон қолдим. Соҳиб акани жаҳли чиққан пайтда ўта тез ва шиддат билан фикрлай оладиган ҳозиржавоб одам бўлиб қоларди, сўзлари тўғрилигидан одамда эътироз билдиришига имконят ҳам қолдирмасди. Уни жаҳли эса фақат нотўғри фикрлайдиган одамни фикрларига қаршигина бўларди, кек сакламас ва хатоларини тушинган одамни дарров кечириб юборарди. У ўзига хос хазил - мутойибаси ўткир одам эди. Бир неча бор мени қизиқтирган саволларга берган жавобларидан Соҳиб аками жуда зиёли инсон эканлигини билдим.

Ўн дақиқалик йўлни гаплашиб ўтказсангиз уни узоқлиги билинмас ва озгина хижолатли зеркишни ҳам унитиб юборардим.

Бир куни мен у кишидан, шундай тўғри ва тоза ҳаёт тарзи турганда одамлар, айниқса ёшлар ғарбнома ҳаёт тарзига қараб кетаётганларидан хайрон қолаётганлигимни билдирдим.

- Бу дунёда одам ўз нафсини яхши таниши, жиловлаши ва тўғри йўлни англаб олиши талаб қилинади, - дедилар Соҳиб ака - Нафс эса муруккаб кўринишга эга бўлиб, энг оддий ва ахамиятсиз кичик кўринган вазиятларда ҳам одамни адаштириб юбориш кучига эга.

Бироқ бугунги кунда ғарбнинг ўзлигига йўналган, тўғридан - тўғри нафсини эҳтиёжлари бўйича яшашни тарғиб қилувчи ўта худбин ҳаёт тарзи дунё бўйлаб кезиб юрибди. Нафсимиз эса инсоният тарихи давомида доимо тўғри йўлни ҳам, Оллоҳни ҳам инкор қилиб келган, чунки унда ҳайвонларга хос сифатлар мавжуд ва кўпчилик унинг табиатини англай олмайди, ўзлимиз дея гумонга қилади ва алданиб қолади.

Лекин Оллоҳ таоло инсониятга ўз пайғамбарларини пайдар – пай юбориб тўғри йўлни доимо кўрсатиб турди, аммо инсонларнинг кўплари ўз нафсларининг хоҳишларига алданиб қолавердилар. Одам нафсини ўзига бўйсиндириш учун билим ва тақво билан қуролланмас экан, нафси уни етаклайверади, жинойтларга қўл урaveraди. У ҳақиқий ҳаёт учун имтиҳон бўлган макондан ғоятда хуник амаллар билан тарк этади ва Одил зотнинг ўлчовидан ўтолмай, ўзи истамайдиган макондан – дўзахдан жой олади.

Бошқа сафар эса:

- Умуман олганда одамлар ҳамма жойда бир хил, – дедилар Соҳиб ака – Уларни тиллари, ранглари, ҳаёт кечириётган маконларининг шароитидан ҳосил бўлган урф - одатлари, ва кўникмалардаги фарқланишларни иккинчи даражага тушира олган Ислом динидан сўнг ғарбнинг иқтисодий ривожланиши, яшаш шароитларни амалий тарзда тенглаша бошлаши оқибатида ғарбда пайдо бўлган ва оммавий маданият сифатида майдонга келган дунёқараш бутун дунё бўйлаб ўз таъсирини кўрсата бошлади. Бу турли хил номлар билан номланган бўлсада, асосида оддийгина нафсининг сўзини бирламчи қилган ҳаёт тарзи эди, холос. Бу ҳазоранинг асосида инсонни ўзи билганича, хоҳиш – истақларининг измида, лаззатталаб бўлиб, ўзи учун ҳаёт кечириш ва ахлоқ чегараларини истаганича белгилаб олиш ғояси ётади. Айнан шу сабаб, ахлоқсизлик ахлоқ даражасига кўтарилиб кетди.

Соф ҳолда олганда, бу одам яратилган бери кетаётган курашнинг – нафси амморанинг сўзига кириш ёки маънавий юксалиш ва нафсидан кўра юқорироқ бўлган ҳақиқатларни билиш орасидаги эски кураш эди. Гарчи ҳозирда у янги даврнинг кенг

имкониятларига мослашган, оммавий яхлит кўринишга келаётган бўлсада, барибир бу ўша эски ҳолатни бироз янгиланган талқини эди, ҳолос.

Аммо Ислонда нафсни инкор қилиш йўқ, бироқ уни ўз ўрнига қўриб бизга эгалик қилишига йўл қўймаслик талаб қилинади.

Лекин ҳамма даврда бўлганидек, бундай “янги имкониятлар” билан ҳам жамият ўзининг зиддиятларидан ҳоли бўлиб қолгани йўқ. Қайтанга инсон табиатига зид бўлган оқибатлар ва хуник жараёнлар юзага чиқа бошлади. Иймонсизлик одамнинг табиатига зид ҳолат, ёлғон иймон эса ундан ҳам ёмон бўлиб, уларнинг иккиси ҳам одамни ўзи билмаган тамондан секин - асталик билан емира боради.

Билишимча, ғарбдаги одамларнинг ўзлари ҳам табиийликка қайтишга интилишмоқда. Бунга эса табиий ашёлардан фойдаланишдан ташқари янада муҳимроқ бўлган соф ва тоза бўлган тўғри иймон орқали эришиш мумкин. Дунёнинг асосида биргина “Бўл” деган Оллоҳнинг Сўзи ётганидай, бизнинг сўзларимиз, фикр - ҳаёлларимиз маълум бир ахборат ҳалатидаги ўз кучига эга ва унинг кучи энг аввало ўша сўзнинг эгасининг ўзига таъсир қилади.

Афсуски, биз Ислонни ўз мақомига қадар ривожлантира олмадик. Жуда катта ва кусурли ҳатоларга йўл қўйдик. Оқибатда маълум бир даврдаги хўрликлар, аччиқ мағлубиятлар ва офатлар бизга вожиб бўлди, бўлмоқда. Ғарбнинг иқтисодий ривожланиши эса Ислоннинг асосий тушинча – ғояларининг бир қисмини ушбу жамият ҳаётига у ёки бу йўл билан кириб бориши туфайлигина амалга ошди. Буни билиб ёки билмай қилиниши ва қандайдир атамалар билан номланишининг аҳамияти йўқ.

Инсоният тарихида биринчи бор тенг ҳуқуқли жамиятнинг вужудга келиши ва унинг асосий тамойиллари Қуръонда мавжуд бўлсада, ҳаётга кенг кўламда тадбиқ этилишига ва шаклланишига улгурмай турибоқ фитналар оқибатида барбод бўлди. Шундай бўлсада у ўзининг жуда қисқа даврида ҳам, катта ишларни амалга ошира олди ва ўздан кейинги авлодларга узоқ вақт таъсир кўрсата билди. Бу ҳулофайи рошидин даври эди.

Кейинчалик бу демократия номи билан айнан ғарбда қайта тикланди ва ўзига ҳос такомил тарихига эга бўлди. Аммо бу ўхшашлик афсуски, фақат шаклан эди, холос ва жамият тез орада ўзининг ҳозирги биз билган кўринишига келиб қолди. Худбинлашиб кетди. Шундай бўлсада у ўзининг тенг ҳуқуқли жамиятлиги билан шаклан Ислонга энг яқин ҳазора бўлиб қолмоқда.

Бир куни суҳбатимиз қизиқ кетганидан, ўн дақақага яқин ўқишим олдида, машинанинг салонидан тушмай, катта қизиқиш билан Соҳиб акани тинглаб ўтириб қолдим. Чунки жиндай қизишиб кетган Соҳиб аканинг ишончли ва ҳақиқатни сўзловчи инсонларда бўладиган ўзгача бир қаттият билан сўзлаётгани ўзига ром қилиб қўйган ва қизиқарли суҳбатимиз паёнига етмаган эди.

- Худбинлик боқоғига ботиб қолганларнинг бети қурсин! – дедилар Соҳиб акам, – Улар тўғридан - тўғри нафсиларидан илоҳ ясаб олиб унга топинмоқдалар ва буни сурбетларча ҳаёсизлик билан бошқаларга ҳам тиқиштирмоқдалар. Уларнинг хар хил сўз ниқоблари, салобатли кўринишлари ва ўзларини алдаб бўлса ҳам ишончлари тўғрисида лоф уришлари сизни иккилантириб қўймасин. Мен шу кунгача худбинликдан кўра жирканчлироқ нарсани кўрмадим.

Бироқ беозор ва ортиқча зарарсиз қўринган кўниқмаларгина инсонни қўзини кўр қилиб қўйди. Эҳтимол сизга, инсоннинг кўниқмалари унинг маънавияти олдида арзимас бир кичиклик бўлиб кўринар. Бироқ иллатли (билимсиз) одамнинг кўниқмалари доимо унинг маънавиятини – иймонини белгилаб келган. Базан бу кўниқмалар шу даражага бориб етадики, одамни хайрон қолдириб кўриниб турган нарсани кўрмайдиганга, эшитиб турган нарсасини эшитмаётганга ўхшаб қолади. Бу не синоатки одам қадамма - қадам ўзгариб – тубанлашиб бораверса, ўзини кузатиб - билиб турмаса ва ўжарлик билан

дунёқарашига тўғри келмайдиган ҳақиқатларни айланиб ўтишга, эътибор бермасликка, истирофу - кечинмаларга берилиб бўлса ҳам ундан юз угуришни одат қилса.

Бунчалар ҳам ўзининг одатларида шу қадар ўжарлик билан туриб олмаса ва нафсини сўзини жуда қаттиқ тутувчи бўлмаса! Бошланишида бу оддий бир кичкина бесабрликка асосланган кўникма эди, холос, аммо тез орада кўникма - одатга, одат эса иллат айланиб қолди. У эса ҳали - ҳамон ғафлатда, дунёга келиш сабабларини англамай беҳавотир ва хотиржам тентираб юрибди. Шундан кейин ҳам у бўғзидан нари ўтмаган калима билан жаннатни таъма қилурми? Не сабаб ила унинг сайи - ҳаракатлари, интилин ва билимларини Оллоҳнинг розилигида бўлишга ва унинг кўрсатмаларини амал қилиш асосида эди, деб айта оламиз?

Йўқ ва тасуфлар бўлсинки у бундайлар ичида бўлмай, мудом бу тоифа устидан кулгувчи эди-ку! Йўқ, у булардан эмас эди. У билимини кенгайтирмас ва тафаккур ҳам қилмас эди.

Ҳақиқат йўлини на кўришни, на эшитишни ва на билишни истамасликни одат қилган, майда ва зарарли манфаатлар қули бўла туриб ҳам ўзига юқори баҳо бериб юрган, ўзбилармон бўлган ва ўзини - ўзи алдаб юрганларнинг оқибати ҳайрли деб ўйлайсизми?! Уларнинг тубанликларидан дарак берувчи арзон гаровли мақтовларга ўчликлари, одамларнинг юзаки ёки зўравонлик билан бўлса ҳам тан олишларини исташлари ва алмойи жалмойи фикр - ўйлари билан Оллоҳнинг имтиҳонидан ўтишни кўзлайдиларми?! Наҳотки, Оллоҳ уларни кимлигини билмаса?! Ва ўта нозик ҳисоб - китоблар асосида яратилган дунёнинг асл сабаби - моҳияти - улар гумон қилганидек жўнгина ва оддий ҳайвонлар каби нафсини қондириш бўлса?!

Улар фақат гумонларига эргашадилар, ҳолос ва нафслари чиройли қилиб кўрсатганларни маҳкам тутиб, бундан ўзгасини қабул қилмайдилар. Мисоли қалби муҳрланган-у, энди унга кўрлик ва карлик вожиб бўлгани каби. Балки уларнинг дилларида мараз бор эди ва у зиёда қилинди! Бу дунёда бир нарсани кўришни ўзиниёқ билимга тенглаштириб юрганларни сони кам, деб ўйлайсизми. Дарҳақиқат, одамларнинг кўплари иймон келтиргувчи бўлмадилар.

Юксак Аршнинг Соҳиби бўлмиш Оллоҳ эса Ўзини билишни билим орқали вожиб қилди ва билимни яратган нарсаларининг ичига яширди. Шу билан истаган бир соҳанинг билими билан ҳам Оллоҳни таниб олиш мумкин бўлди ва тўғри тафаккур қилишимиз учун нурли китоби бўлган Қуръони Каримни туширди.

Энди сайи - ҳаракат қилмайдиган одамлар тўғрисида ўзингиз фикрлаб олаверинг ва зинҳор дунёни ҳақиқий имтиҳон макони эканлигини улар каби унитгувчи бўлманг. Огоҳ бўлайлик, зеро ҳар бир амалимиз барча кўриниш-у тафсилотлари билан ҳисобли ва жавоб берилишимиз муқаррардир! Ҳозирча ўзини эркин, дея гумон қилувчи инсон, амали учун ҳисоб бермаётганига алдангувчи бўлмасин, эҳтимол бугун у жавоб бермас, аммо эртага сўзсиз ва қаттиқ жавоб бергувчидир.

Эндиликда катталар ёшларнинг ўзгариб кетгани тўғрисида камроқ гапиришни ва ўз оилалари билан чекланишни одат қилиб олишди. Чамаси, эндиги навбат оиладиги муносабатларга бўладиган хужум билан бошланиб, ота - она ва болалар ўртасадаги муносабатлар кескинлашиб, оқибатсизлик тамон юз тутса керак. Эҳтимолки, бу муносабат зинони очикчасига қилишга ва жамият тамонидан қораланмасликка олиб келса нима дейсиз?! Чунки бугунги ёшлар эртага ота ва она бўлади, қарабсизки улар роя қилган мезонлар юзага чиқади ва оиланинг жамият учун муҳим бўлган тамойиллари секин - аста барбод бўлиб боради. Буни оқибати эса барча одамлар учун ёмонлик билан тугалланиш эҳтимолини кучайтириб юборади ва ўзаро кескин муносабатлардан бефарқлик, шавқатсизлик, қотилликлар жамиятнинг ажралмас бир қисми бўлиб юзага кела бошлайди.

Охир - оқибатда эса оиланинг барбод бўлиши жамиятни бузилиши билан яқун топади ва инсонлар орасидаги соғлом рақобат ҳам ўзининг яратувчанлик маъносидан мосуво бўлади. Бу эса инсоннинг худбинлик иллатлари жамият миқёсида устиворликка эришиши туфайлигина амалга ошади.

(Баъзи бировларнинг: “Олдинги авлод вакиллари, кейинги авлод вакилларидан доимо норози бўлиб келган”, дегувчи рўкачлари ноўрин ва бу мавзуга талуқли эмас.)

Ҳа, одам ўзини тўғриламагунча замон ҳам тўғриланмайди. Ўзини тўғрилаган одам эса ҳеч бўлмаганда бир неча кишини ҳам тўғрилайди ва бу нарса жамият миқёсида устиворликка эришса, қарабсизки, беш - ўй йил ўтмаёқ одамларнинг интилишлари ҳам ўзгариб кетади. Тўғрилик, иймон ва инсон табиатига ҳос тамойиллари бўлган тенг ҳуқуқли жамиятда кимни яшагиси келмайди, дейсиз. Фақат шарти шуки, бу ўзлигидан ўзилиб қолган бебош эркинлик бўлмаслиги лозим.

Мен Соҳиб акага жудаям қизиқиб қолдим. Кенг ва ҳомҳаёллардан ҳоли ҳаёлат дунёси мени хайрон қолдирмоқда эди. Назаримда, у киши ҳар бир туйғуни таҳлил қилган, ҳаёт ва илм билан боғлай олган кучли таффақкур соҳиби эдилар.

Орадан бир неча кун ўтди. Соҳиб ака ва мен ўтирган машина ҳар галгидай ташлаб ўтадиган тибббйёт билимгоҳининг дарвазалари ёнида тўхтади. Мен шу ерда тушиб қолишим керак эди. Кун кеча ёмғир ёғиб ўтганидан, олди ва орқа ойнаклари қуриган чанг, сув томчилари қолдирган излардан бирмунча хира тортиб қолганди. Соҳиб ака мени тушириб қолиш учун тўхтаб, бирйўла ойнак ғуборларини артиб юбориш учун машинадан тушдилар.

Мен эса бироз ўралашиб, шошилмай, ўзимни тузатиб бамайлихотир тушаётган эдим. Бирдан Нафисани кўзим тушиб қолдим: у Соҳиб акам томон шахдам келаётган эди.

Унинг пардоз - андозни жудаям кўпайтириб юборган ва беўхшов қорни чиқиб қолган эди. Бир дунё бўёқ кетган пардозни шу қадар ошириб юборишини ўзиёқ, уни калта фикрлашидан, майда - чуйда нарсаларни мувозанатлаштира олмаётганини сезмаслигидан ва бир тамонлама муккасидан кетиб борётганидан дарак бериб турарди. Унинг ҳаётий ҳақиқат мезонлари бойлигини кўз - кўз қилиши-у, пардаз - андоз ва тилла тақинчоқларига асосланган эди. Шу ҳам ҳаёт бўлибдими?!

Нафисанинг қимматбаҳоли кўйлаги, йўғон занжирлари-ю, қўл ва билакдаги узукларига кўзим тушиб ўйланиб қолдим. “Уларга ўзимиз қадр бериб эозламас эканмиз, унда буларни нархи қандай қиймат билан белгиланарди?! Ҳеч қандай! Лекин булар қадрини оширган одамларни қадри қандай ахволда экан?” Ўйлаб кўрсак ёмон бўлмасди.

Шошилмай машинадан тушгинумча Нафиса шахдам қадамлар билан Соҳиб акага яқинлашиб бўлган эди. У юз кўринишига мумкин қадар оддийлик бағишлаб, худди бир одам қаттиқ илтимос қилиб айтиб қўйишни тайинлага-ну, энди шу ишни бажараётган одам қиёфасига кириб олган эди. Бироқ бундай зеб - зийнатлар аро содда кўриниш билан Соҳиб акани алдаш осон эканми?!

Соҳиб ака машинадан тушиб олд ойнакларини артаётган эди.

- Ассалому алайкум, - деди у Соҳиб акага яқинлашиб.

Саломга алик олинди ва Нафисага бир қараб қўйиб ишларини давом эттиравдилар.

- Ака, - деди у бироз тутилиб - Зубайрани севишган йигити бор. Улар олдинлари бир-бирларига жудаям яқин эдилар. Ҳозир ўша йигит шифохонада ётибди. У мен орқали уни унитолмаслигини, энди унга ҳозирги хотинини қўйиб бўлса ҳам ўйланиши йигитлик бурчи эканлигини, айтиб қўйишни илтимос қилди. Сиз унга шуни тушинтириб қўйсангиз.

Соҳиб акани индамай, деярли унга аҳамият бермай ўз иши билан бандлигини кўриб қизариб кетган Нафиса учун, бу қадар кутилмаган ҳолат довдиратиб қўйганди.

Мен машинадан тушиб келдим. Соҳиб ака мен қараб дедилар:

- Зубайраҳон, бу аёл нима деяпти?

- Манавими? – дедим жahl билан ва у тўғрисидаги фикрларимни тўкиб солишга қарор қилдим, – Мени тўғри йўлга кирганимдан бери, у ўзини қўйгани жой тополмай қолди. Бу ҳалол билан харомни фарқлашни истамайдиган фосиқ ғийбатчи ва ёлғончи сурбетни ўзгинаси. Хар қандай мунофиқлик бўлса, мана шундан топиш мумкин.

- Ундай бўлса ҳаммаси тушинарли, - дедилар Соҳиб ака ва шошилмай машинага ўтириб жўнаб кетдилар.

Нафисани ранги эса бўздай оқариб, турган жойида тараша бўлиб қотиб қолди. Бу нодон мағрурлигининг натижаси эди. Мен унга бирон нима деганим йўқ, лекин боплаб адабини бериб қўйдим: кимлигини билиб қўйгани яхши бўлди-да.

Уни ўз холига ташлаб ўқиш тамон юриб кетдим.

Шу куни Орзигул менга Нафисани ранги ўчган, алаmidан кўзидан ёш оқизиb турганини кўрганини айтди. У:

- Сенларга ҳали кўрсатиб қўяман ким зўрлигини, - деяётган экан, - Отам билан акаларимни бошлаб келаман.

У гап нимада эканлигини Орзигулга тушинтириб ўтирмабди. Шарта бурилиб, ўқишга ҳам кирмай, уйи тамон жўнаб кетибди.

Эртасига Нафисанинг қорнидаги етти ойлик ҳомиласини чала туғиб юборгани тўғрисида гап тарқади. Она ҳам, бола ҳам тузик эмиш. Шу билан Нафисани ўн йилдан кўпроқ давр мобайнида учратмадим. Учратганимда эса уни зўрға танидим, чунки у олдинги Нафисанинг сояси каби эди.

Бу сиз билган ва мен истамаган ҳолда пайдо бўлиб қолган душманларимни охиргиси эди. Улар орқами - кетин аччиқ мағлубият аламини тотиб кўришди.

Дунё биз истаймизми - истамаймизми мутлоқо Хақ қонуниятлар билан яратилганлиги, барчани хисоб – китоби У истаган пайтда Ўзининг йўли билан амалга ошиши ва ноҳақ одамни албатта мағлуб бўлишига менда ишонч пайдо бўла бошлади.

Бир кун келиб ҳақиқат қарор топади ва мўмин мусулмонларнинг – агар улар чиндан ҳам шундай бўлсалар – доимо ғолиб эканликларига амин бўладилар.

* * *

Динга бўлган ихлос ва муҳаббатим қучая бошлади. Хар сафар у тўғрисида фикр юритиб уни нақадар тўғри, ишончли ва мукамаллигидан завқланиб кетардим. Ҳаётга бўлган муносабатим том маънода ўзгариб кетган эди.

Кўчада ўзига бино қўйиб, табиий ҳолда шакллана бошлаган туйғуларни нотабиий ва кўркўрона ифодалай бошлаган қизларни кўрсам, уларни нақадар нотўғри йўлдан кетаётганидан афсусланиб кетаман. Ҳа, ҳозирги ёшлардан уят, ўзларига ва катталарга бўлган ҳурмат туйғуси жиддий тарзда узоқлашиб кетган эди. Ўзи учун яшаб, хатто миллийлик кўринишдан ҳам ажраб қолган ёшларга қараб ачиниb кетаман. Уларга қараб: “Қаерга қараб кетмоқдасизлар?! Бу йўлни боши берк кўча, қайтинглар, кейин афсус - надомат ва хасратлардан бошингиз чиқмай қолади”, - дегим келади.

Бироқ, ҳозир ўйлаб кўриб, бу бирмунча бўртириб юборишнинг оқибати эди, деган хулосага келдим. Қайдан ҳам билардим, балки улар бу дунёда ҳечам афсус чекмай, ўзларидан ва ҳаётларидан мамнун холда ўтарлар. Оллоҳ яратган табиат қонунларини ўзигагина роя қилиб яшаш ҳам мумкин-ку, аммо ундан кейинги жамият қонуни абгор ва нотавон бўлса, илоҳий қонунларни англашга йўл бўлсин. Эхтимолки, мен ўзим англай бошлаган ҳақиқатлардан рухланиб, вазиятни бўрттириб тасавур қилаётгандирман.

Албатта, ҳаммани боши берк кўчага кириб қолиши мумкин эмас эди. Унда ҳеч ким

бу йўлдан юрмаган ва дунё ўзининг имтихон макони, деган маъносини ҳам йўқотган бўларди. Аниқки, ҳамма нарсани яратиб гунохни ҳам, савобни ҳам илҳомлантирган Зот Ўзига хилоф қилгувчи эмас ва Ўзи яратган тартиб - қоидаларни бўзмаслигини билдириб қўйган эди. Оллоҳнинг эса кимга қандай йўл тутишини – гунохлари учун шу дунёда жазолайдими ёки охиратга қолдирадими, қалбини муҳрлайдими ёки афсус надомат чектирадими, ўз ҳолига ташлаб адашиб - улоқиб юришларини давомли қилиб қўйиб, уни истаган нарсасини бериб катта макр - алдовига йўлиқтирадими – буни ҳеч ким билолмас эди. У Ўзини шоштирмақчи бўлганларга аҳамият бергувчи эмас. Лекин Буюк Оллоҳ Ўзини розилигига элтувчи тўғри йўлни ва акси бўлган нотўғри йўлни ҳам инсон тушиниши мумкин бўлган аниқлик билан кўрсатиб берди. Танлаш эса инсонни ихтиёрига берилди.

Одам эса шошқалоқ, ўзбилармон, мақтанчоқ ва дарров ўзини беҳожат сезишни ёқтирадиган мавжудоддир. Уни хатто, кундалик ҳаётдаги оддийгина кўниқмалар ҳам ҳақиқатни англашдан тўсиб қўйиши ҳеч гап эмас. Оллоҳ бизга кўпдан - кўп пайғамбарлар, улар билан бирга китоблар туширди ва шукур қилиб тўғри йўлни танлашимизни ўз ихтиёримизга қолдирган ҳолда Ўзини йўлига дават қилди, билдирди. У бизга Раҳмон сифати билан раҳим қилди ва гуноҳларимиз қанчалик улкан ва қабих бўлса ҳам тавба эшикларини очиб қўйди. Ва ниҳоят, бутун инсоният учун охириги пайғамбарини ва у билан бирга энг мукамал китобини – Қуръони Каримни туширди. У Зот Ўз Китобини ҳиёнатчи қўлидан химоялаб, то дунё тургунча ўзгаришсиз қолишини ва турли даврдаги инсонлар айнан Оллоҳнинг Каломини ўзгаришсиз, худди биринчи манбадан олгандек олишларини тараддудини кўрди. Шундай бўлгандан кейин ҳам шукур қилгувчи эмасмисиз?! Одамзотга яъна нима керак?! У ўткинчи, боши бор-у, аммо охири кўринмайдиган орзу - ҳавасларга берилиб, нафсининг сўзига кириб, шайтоннинг алдовларига алданиб кетаверадими?!

Тафаккур қилиб, майда шарт - шароитлардан юқорироқ бўлиб ҳолислик билан ўзини, ҳаётини ва ён атрофидаги одамларни нима қилаётганларини ўйлаб, ҳақиқат тарозисига солиб кўрмайдими?! Ёки бизга ўлим келиб жонимизни ушлаганда, худди уйқудан ўйғонган одамдек ҳаммаси равшан бўлиб қолиб, афсус - надомат ва хасрат ила азоб ичра қолишимиз керакми?! Эй инсонлар, “Бу дин ҳам бошқа динлар сингари бир динда”, деб ҳомтама бўлманг ва яъна “Агар мусулмонлар тўғри йўлда бўлсалар нега ривожланишдан ортда қолдилар”, дея бировни амали учун берилган оқибатни ўзингизга сабаб қилиб туриб қолманг! Шунини билинги, ердаги барча мавжудод фақат ва фақат Оллоҳнинг китоби бўйича ҳисоб - китоб қилинади ва бу ҳолат сизни ёки мени сайи - ҳаракатимизга мутлоқо боғлиқ эмас.

Оллоҳнинг одамлар учун неъмат сифатида нозил қилган Қуръони Каримни ўқинг ва ҳоҳлаган илмий мезон билан ўлчаб кўринг – тафаккур қилинг. Оллоҳнинг инсоният учун берган неъматларини эса ҳеч ким санаб санаёғига ета олмайди.

Алҳамдилллоҳ, Оллоҳ менга уят, ҳаё ва гуноҳлардан тортиниш туйғусини қайтариб берди. Мен кўчада очик ҳолда юришдан, одамларнинг назарлари тушишидан уяла бошладим. Назаримда, очик ҳолда юришни ўзиёқ ҳаёсизлик тамон ташланган биринчи қадам эди. Хижоб кийиб юришга қарор қилдим ва шу масала тўғрисида аямни маслаҳатга солдим.

Ҳиссиётларимни ва қандай қарорга келганим тўғрисида аяга сўзлаб берган эдим, у киши пешонамдан ўпиб олдилар ва қувониб кетиб дедилар:

- Оллоҳ қалбингга тўғрилиқни солибди.

Мен учун кундалик майда шарт - шароитлар иккинчи даражали ўринга, тўғри йўл тутиш керагу, бироқ бу асосийси эмас бўлган, ўткинчи ҳолатга тушиб қолган эди. Тўғри ҳолатда Оллоҳга ибодатда бўлиб, уни кўрсатмаларини ҳаётимга тадбиқ қилиш ва

амалим чиройли бўлиб кўпайиши учун яхшиликлар сари сайи - ҳаракат қилишим кераклигини тушиниб етдим. Муслмон одамнинг энг яхши ибодати, ўзга одам унинг қўлидан ёки тилидан зарар кўрмаслиги ва бировни тўғри йўлга сола билишида эди. Бундай одамлар пайғамбаримиз айтганларидек Оллоҳнинг, Оллоҳнинг китобини ва Уни Расулининг халифаси хисобланади. Шундай тафаккур билан мен нафсимдан бир пахона юқориқроқ бўлишга эриша олдим, деб ўйлайман.

Энди мен ҳаётдаги ходисаларга ўзимни аралаш - қуралаш нуқтайи - назарим ва райим билан эмас, балки Оллоҳнинг бизга туширган беқиёс билимлар булоғидан олинган илм билан ёндоша бошладим ва ҳаётнинг ранг - баранг кўринишлари – одамлар ясаб олган сунийликми ёки табиатдаги табиийликми, ўзининг асли ҳолига – ўткинчилик ҳолига тушиб қолди. Исломи дини мени тўхтовсиз, тўғри билимлар сари етакламоқда эди. Чунки айнан билимларгина Исломи билишимга ва у орқали Оллоҳнинг нақадар буюк эканлигини англашимга йўл очмоқда эди. Бу мўмин ва мўминаликнинг асосий шартлари эди.

Фотима аядек мўмина ва муслима аёл менга қадирдон, мўтабар кишига айланиб улгурган эдилар. Улар мени ютуқларимдан қувониб, қайғуларимга шериклигидан ва тўғри йўлга доимо йўллаб туришларидан устоз ва она каби эдилар. Бизни яқинлигимиз шу даражага етдики, бир - биримизни кўрмасак кўнглимиз жойига тушмас, кўрсак эса хурсандлигимиздан жилмайиб юборардик.

Аям тезлик билан хижоб олиш тараддудига тушиб қолдилар. Аянингнинг ҳаракатлари ўлароқ, мени хижобга киришим оиладаги катта воқеага айланиб кетган эди. Ростини айтганда ҳам, бу мен учун маънавий дунёимдага ўзгаришнинг зохири сифатида намоён бўлган чиройли ва олға ташланган катта қадам эди. Оиладагиларнинг ҳаммалари хурсанд, менга йўл - йўриқ кўрсатишар ва кулиб боқишар эди.

Ҳаётимда шу кунгача бундан-да қувончиқроқ дам бўлмаган эди. Қалбим уларга нисбатан муҳаббатга тўлди. Ўйлайманки, уларни туйғулари ҳам шундай эди.

Қишлоғимга бориб отамдан хижоб учун пул олмоқчи эдим, лекин шундай қувончли воқеани ортга суришни истамаган Фотима аям унамадилар:

- Мен ўзим олиб бераман, қизим, - дедилар меҳрибон аяжоним, - Қачондан бери бозорга чиққанам йўқ, сен баҳона айланиб ҳам келаман.

Эртасига мен, Фатима ая, Шаҳлоҳон апа ва Соҳиб ака биргаликда бозорга чиқдик. Кўнглим кўтарилиб машинада кетар эканман, уларнинг очиқ юзларидан ҳаётини ҳақиқатларини тушиниб етганга ўхшаб қолдим. Улар жилмайиб хурсанд боқишар, мени эса севинчимга севинч қўшилар эди. Уларнинг тўғриликлари, покизалаликлари ва ҳар бир амалларида Оллоҳнинг розилигини иташларини аниқ ҳис қилдим. Тўлқинланиб кетганимдан кўзларимга севинч ёшлари келди. Беихтиёр аввалги ва ҳозирги ҳолатимни солиштириб кўрдим. Аввалги ва ҳозирги ҳаёт тарзимни орасини катта ва мудҳиш жарлик бор эди. Мен эса Оллоҳнинг марҳамати билан Унинг улкан маърифати тамон ўтиб олганимни билдим.

- Ҳудага шукур, - дедим кўксимни тўлдириб нафас олар эканман.

- Ҳа, қизим, - деб сўрадилар аям.

Мени виждоним тилга кириб, ўз кечинмаларимни шундай покиза инсонларга билдириш лозим топдим.

- Сизлар шу қадар яхши одамларсизки, таърифлашга сўз тополмай, қалбим сизларга бўлган муҳаббатдан тўлиб тошиб кетмоқда, - дедим кўзларимда ёш билан, - Мен ким эдим? Ёлғонлар ичра қолиб кетган, тўғрилиқ ва ҳақиқатни билмаган, боши берк кўчадаги нодонгина қиз эдим. Сизларни кўрганимда ўзимни ўлдиришимга бир баҳа қолганди. Оллоҳга ҳамду санолар бўлсинки, У мени сизларга йўлиқтириб катта фазлу карамини ином қилиб қалбимни тўғрилаб кўйди ва мен ота - онамдан ҳам билмаган

хақиқатларни сизлар орқали билдирди. Яна қанча яхшиликлар қилмоқдасизлар... Шуларни ўйлаб дунёда сизлардан яхшироқ одамлар бўлмаса керак, деб қолдим. Оллоҳ сизларни Ўз мағфиратига олсин!

Улар ҳам менга ўхшаб ҳаяжонланиб кетишди.

- Оллоҳ сени ҳам Ўз мағфиратига олсин, - дедилар аям кўзларига ёш келиб, - Сени сўзларинг мениям тўлқинлатиб юборди. Тўғри йўлда меҳнат қилиб, натижаси кўнгилдай бўлишини кўриш қандай яхши! Биз ҳам сен тўфайли кўп нарсага эришдик, деб ўйлайман ва сендан бизга шу гўзал миннатдорчилик тўғуларингни ўзиёқ бизга кифоя, қизгинам.

Мен ўта кўтаринки кайфиятда:

- Сиз мени онажонимсиз, Соҳиб акам акажоним ва Шаҳлохон опам опажоним бўласизлар, деб хисоблайман, - дедим.

- Ҳа, шундай! – дедилар аям – Қарилик чоғимда Оллоҳ сендек ақлли ва сезгир қиз юбориб ҳаётимни анчагина ўзгартириб юборди. Сенга меҳрим тушиб, ютуқларингдан рухланиб, кўрсам қувонадиган бўлиб қолдим. Сен мени кўнглимни меваси бўлиб қолдинг. Шубҳасиз, Оллоҳ бизларни қалбларимизни яқинлаштириб қўйди.

Биз ўзаро яқинлигимиз ва қалбларимиз ҳамоханглигидан ҳаяжонланмоқда эдик. Мана шу кичик, аммо муҳим бўлган воқеа муносабатларимизни тасдиқлаб, уни янги поҳонага олиб чиққанлигини сездим. Шу куни мен ҳамроҳларимни янги қирраларини очганимдан ҳаяжонланиб юрдим.

Бозорни талайгина вақт айланиб юрдик. Биз аёлларга бозор айланиб турли хил молларни кўриш, чамалаш ва уни биз учун харид қилишлари хуш ёқади. Чиройли кўринишдаги кийим - бош харид қилиб, янаям чиройинг очилиши ва буни ўзинг ёқтирган одаминг олиб бериши қандай ёқимли.

Уч аёл Соҳиб акани етаклаб бир соат давомида айланиб хижоб танладик. Сотувчилар парвона эдилар. Бироқ аям тезда чарчаб қолдилар, Шаҳлохон апам ва мени узоқ танлашлардан сўнг хижобни сотиб олган бўлган бўлсақда бозор айлангинимиз бор эди.

- Мен мошнада ўтириб тураман, - дедилар у киши, - Бозор ҳам аввалгидай эмас, ҳаммаси йилтироқ, калта - култа...

Соҳиб ака аяни машинага ўтқазиб келдилар.

Шаҳлохон апа аядан истиҳола қилиб турган экан. Ўзимиз қолгач очилиб кетди. Уни эрига, ўзига ёқиб қолган бирон нима олдиргиси келиб қолганди. Опани оғзидан "дадаси буни кўринчи, дадаси уни кўрингчи, яхшими, ярашибдими?" – деган сўзлар тушмай қолди. Уларни орасидаги илиқ муносабатдан, ўзимни ортиқча сезиб кўнглимга ўкинч тушганини сездим.

Бир зумда ичимни шубҳалар кемириб ўтди. Кейинги ҳаётим қандай бўларкин, мен ҳам эрга тега олармиканман? Ростини айтсам, энди қандай эрга тегишим мумкинлигини тасавур қилолмаётган эдим. Умуман, шу ахвол билан буни иложиси бўлармикин?

Саволлар бор-у, бироқ жавоблари бўлмаган ҳолатим анчагина тушинарсиз ва қаронғу эди. Дарров кайфиятим тушиб кетди. Келажагим ўзим сабаб, бағоят тушинарсиз ва мавҳумлигидан аламим келмоқда эди. Табиийки, албатта мен ҳам турмиш қуришни, ўзимга ёққан эрим бўлишини ва мўжазгина оила қуриб бола катта қилишни истайман. Лекин...

Бироқ ҳозир бундай ҳаёллар билан шумшайиб олишни вақти эмас эди. Буни устига Шаҳлохон апа кетма - кет гапга солиб у ёки бу газлама ва кўйлак тўғрисида фикримни сўраб тураётган эди. Кейин ўйлаб оларман, дея булар тўғрисида ўйлашни бас қилдим. Менга яхшилик қилаётган одамлар олдида, бирдан ўзгариб қолишим яхши эмас эди. Ўзим тутдим ва Шаҳлохон опа қизиқаётган нарсаларга қизиқиб, берган саволларига

жавоб бера бошладим.

Шу куни кўпгина нарсалар харид қилинди: аяга ва Шаҳлохон опага бир кийимли газлама, болаларга кийим кечак ва кўпгина майда - чуйда нарсалар. Менга эса ажойиб совға, имом Бухорий тамонидан жаъмлланган, текширилган ва тартибга солинган тўрт жилдли Хадиси Шариф бўлди. Совғадан кўнглим тўлди, хатто шундай қимматбаҳоли ва қаттиқ муқовали китобдан ҳаяжонланиб кетдим.

Хижобга киришим атрофимдаги, ўқишдаги ва кўчадаги одамларни муносабатларини ўзгартириб юборди. Энди менга ҳеч ким шахват кўзи билан ёки шунга яқинроқ нигоҳ билан қарамас эди. Одамлар мендан биров хайиқиб хурмат қилишаётганга ўхшарди. Беҳаёларча назарлар ўз - ўзидан менга тушмайдиган бўлиб қолди. Шу билан бирга мен ўз тенгдошларимни осонлик билан таҳлил қила оладиган бўлиб қолганимни сезиб турардим. Мени олдинлари хижолатга солиб хайиқтира оладиган Ҳидоятнинг тушинчалари, турмиш тарзини дарров билиб олдим ва ундан ўзиб кетганимни сезиб турардим. Назаримда, бу оддийгина устки кўринишимдаги ўзгариш бўлмай, балки барча жабхани ўзига олган ўсиш бўлгани шубҳасиз эди.

Ўз навбатида Ҳидоятнинг ўзи ҳам мени кўрса биров қизариб ноқулай ахволга тушаётган эди. Бир сафар у менга:

- Бизга ҳам ўзинг ўрганаётган билимларни ўргатиб турмайсанми?! – деб қолди.

Уни сўзларидан кўнглим ёришиб кетди. Севинганимдан ичимга сиғмай қолдим.

- Албатта ўргатаман, - дедим.

Уйга келибоқ аямга Ҳидоятни таклифини айтиб бердим. У киши:

- Мен сенга қандай ўргатган бўлсам, худди шундай уларга ҳам ўргатавер, - дедилар.

Ҳидоят иқтидорли қиз эди. У намоз ўқишни бир неча кун ичида таржима қилинган маънолари билан бирга ўзлаштириб олди. Бироқ Орзигул тўғрисида бундай деб бўлмасди. Унга бир сурани ёдлаб олиши учун ҳафталар керак эди.

Уни бу қадар чегаралангини билмаган эканман. Уни онги шу даражада эдики, бир нарса аниқ кўрмай туриб тассавур қила олмас эди. Бир нимани билиш учун уни албатта ушлаб кўриши, кўлига олиши ва керак бўлса тишлаб кўриб таъминини ҳам билиши керак эди. Лекин аятларни уни кўлига қандай бера оламан? Ҳафсалам пир бўлиб кетди. Ахийри унга ўта оддий қилиб намоз ўқимаса гуноҳ бўлади, бировга ёмонлик қилиш ҳам гуноҳ ва калта кийимларда юриб, кўрсатиш мумкин бўлмаган жойларини кўрсатиш ҳам гуноҳ, дейиш билан бирга бу ишларни қилган одамни Худо жазолайди, деб қўя қолдим.

У менга қараб туриб деди:

- Ҳа, тушиндим.

Лекин қандай ва қай даражада тушинганини билмадим. Фақат уни ҳолатини тушинтира оладиган ва бошқа масала тўғрисида берган саволимга Соҳиб аканинг жавобини келтириб ўтаман.

- Хар бир одам маълум даражадаги ақлий қабилият билан яратилади. Ҳеч ким ўз ақлий доираси чегараларидан ўтиб кетолмайди. Агар шундай бўлмаганда хар бир одам авлиё ва пайғамбарларнинг ақлий даражасига етиб олган бўларди. Аммо ақлини тўғри билим билан тўлдирмай ортга кетиш бор. Ўз даражасига етиш бор, ундан ўзиб кетиш йўқ. Шунингдек амаллари монелик қилмаган ҳолда хар бир одамнинг жаннатдаги бора олиши мумкин бўлган жойи ҳам аниқ. Пастга тушиш бор, лекин ўз чегарасидан ўтиб кетиш йўқ. Жаннатдаги даражалар ҳам билимлар нисбатига қараб белгиланади. Бу тўғрисида пайғамбаримизнинг амали ёмон ва иймони бўлмаган кишилар ҳақида: "Хар бир одамнинг жаннатдаги жойи кўрсатилмай туриб дўзахга ташланмайди" деган хадислари кифоя.

Ҳидоят намоз ўқишга киришиб кетди. У тўғри деб топган нарсасини дарров

ўзлаштириб олиш одати ва нарсаларни аёлларга хос бўлмаган соф ақлий нуқтайи назар билан тахлил қилиш билан бирга ноёб хотира соҳибаси ҳам эди. Шуниси қизиқки, ҳамма уни ақлига тахсин ўқиган ҳолда, кўпчилик уни ўрнида бўлишни истамас эди. Уни “китоб жинниси” деб атовчилар ҳам йўқ эмас эди. Уни оддийгина кўриниши ва кундалик майда - чуйда нарсаларга беэътиборлигидан ва соддалигидан кулувчилар учун у овсаргина бир қиз эди, холос. Лекин аслида у бундай эмас эди. Унда мақтанчоқлик, ўзини кўрсатиш туйғулари ёт бўлсада бу соф ҳолдаги билимлар тамон муккасидан кетиш оқибати бўлиб, ўткир ақли доимо билим тамон интилангидан барча туйғулар шунга қаратилган эди. Уни озгина тўғрилаб юборса жамаят учун кони фойдага айланиши аниқ эди.

Шуни ҳам айтиш керакки, кишилик жамиятидаги ўртамиёна ақл соҳиблари ўзларига ўхшамаган бундай инсонларни мешчанларга хос разолат билан инкор қилишиб, майда ва арзимас хатоларини пеш қилавериш ақли пастга чиқариб қўйишади. Мени назаримда эса унинг асосий зайиф тамони кўними йўқ бесабрлиги, доимо ва бетўхтов янгилик тамон интилаверишида эди. Уни тўғри йўлга солиб юборилса катта хажмдаги ахборот ва билим жойлашган ақли билан ҳар қандай соҳани илгарилатиб юборишлари эҳтимоли жуда яқин эди.

Афсуски, бизни давримиздаги одамларнинг маънавияти шу қадар бузилганки, кўпчилик сизни айёрлигингизга, олғирлигингизга ва фирром мутаҳамлигингизга қараб баҳо беришади. Кўпинча шулар сабаб, бундай инсонларни кўпчилиги нурсиз ва бесамар ҳаётга маҳкум бўлишади. Ҳа, баъзи бировларимиз тўғрилиқни арзимас ва ўткинчи дунё матоҳига алмаштириб бўлганмиз.

Буни сабабини билмадим, балки бу вазиятга билиш бор-у, аммо тафаккур йўқлигидир дейиш мумкин бўлар.

Ҳар қандай инсонни охиригача билиш имкони ҳеч қачон бўлмаган, бундан кейин ҳам бўлмаса керак. Яратувчи тамонидан инсон вужудидаги кичик заррага ҳам миллионлаб саҳифа ахборот жойлаштирилгандан кейин уни батамом билиш имкондан ташқари эди. Мени назаримда эса, бутун инсониятни шу кунгача эгаллаган барча билимларининг хажми, бизга оддийгина бўлиб туюлган пашша ёки чивин вужудига жойлаштирилган билим ва ахборот хажмидан ҳам озроқ озроқ бўлса керак.

Биз кўра оладиган бутун борлик тўғрисида эса гапирмаса ҳам бўлаверади. Аммо мени доимо ажаблантирувчи ҳолат, ўта хиралик билан эски ғояга ёпишиб олганларнинг – табиий танлаш, кучлилар яшаб қолиши, одамни маймундан келиб чиқиши, ер ва коинотдаги улкан жараёнларни тасодифий ҳолда вужудга келиши тўғрисидаги ғоя тарафдорларига учун яна қандай далил керак эканлигида эди. Улар оғизларидаги сўзлари билан Оллоҳнинг мустаҳкам қонунларини ўзгартирмоқчи бўлишади. Яхшиямки, уларнинг “бахти”га Оллоҳ томонидан ҳисоб - китобни Охират Кунига қолдиргани тўғрисида Сўзи бор эди. Йўқса, бундай бадгумонларининг натижасини тезда билиб олган бўлардилар.

Дарҳақиқат, Оллоҳ субҳонаки ва таъоло бутун борликни ўта нозик ҳисоб - китоб, мустаҳкам қонун - қойида асосида яратган бўлиб, бунда ҳар бир унсур учун ўз ҳаракат доиралари чегараси ва вазифасини белгилади. Уларнинг ўзаро ҳаракат доиралари ва таъсир кучлари ақлларни лол қолдирувчи мутаносиблик асосига курилди. Арзимас ва озгина бўлган ноаниқлик ҳам дунёни барқарорлигига ўнглаб бўлмас даражада путур етказган бўлар эди. Бундай ўта нозик ҳисоб - китобни ҳар бир яратилган нарчасида, ҳоҳ у биз ўйлагандек тирик мавжудод бўлсин ёки ҳоҳ исталган суюқ модда бўлсин ёки қаттиқ ҳолидаги жисм бўлсинки мавжуд бўлиб, уларнинг барчаси Унинг иродаси билангина борлик ҳолида кўриниш касб этди ва барқарор бўлди.

Шундан бўлгандан кейин, бир маҳаллар айтилган ва энг замонавий тадқиқотлар

буни аксини кўрсатаётган бир пайда ўз фикрини ташлашни истамайдиган ўзбилармон ўжарга айланиб олиш керакмикан?! Нотўғри фикрнинг натижаси албатта нотўғри ҳаракат билан якун топади, вақт ўтгач эса ортга қайтиш мажбурий бўлиб қолгач, жамият ва унинг асоси бўлган одамлар катта қиймат тўлашларига тўғри келиб қолади. Шу нарса бизга керакмикан?!

Ҳақиқатда эса Оллоҳнинг буюклиги ифодалашга сўзлар ҳам ожиздир. Унга иймон келтиришдек тўғри ва ҳаққоний бўлган бошқа йўл йўқ, бўлган ҳам эмас. Фақат адашиб - улоқиб юришингиз учун озгина фурсат берилган, холос. Ўзингизга раҳмингиз келмайдими?! Энди иймон келтирарсиз!

Мен буни кундалик турмушда учрайдиган майда - чўйда бўлган ўткинчи нарсаларни, кўникмаларни ва хиссиётларни биринчи ўринга чиқариб олишнинг оқибати, деб хисоблайман. Ақл ва тафаккур эса шуларни измига тушиб қолган. Бу ўз навбатида нотўғри ёки қисман нотўғри дунёқарашнинг шаклланига учун бевосита пайдевор вазифасини ўтайди. Инсон феълидаги мағрурлик, мутақаббирлик ва имкониятларини чегарасидан юқори баҳо бериш натижасида ноҳақлик, фирромлик, мунофиқлик ва қотилликлар юзага кела бошлайди.

Ҳа, дунё бир - бирига боғлиқ ҳолда яратилди. Барча борлиқнинг мавжудлиги Унинг иродаси билангина мавжуд ва барқарор бўлди. Ўзидан бошланади ва Ўзига қайтади. У барчага берувчи ва асло олувчи эмас. У барчадан беҳожат бўлган, ҳамду - саного лойиқ Зот.

(Назаримда, шу ерга келганда хикоямдаги таҳлиллар ўрни бироз ошиб кетаётганга ўхшаб қолди. Аммо вазиятни таҳлил қилмай, ҳақиқатни қандай англаш мумкин?! Балки асарни кимдир қизиқроқ воқеаси сабаб ўқир, лекин мен кўпроқ истаган одам - бу ҳақиқатни истовчи оловли қалб соҳиби ўқишини ва унга нафи тегиши илинжи йўқ эмас эди. Агар истасам, шу асардаги воқеаларни ўзиёқ катта ва оғир раманларга ўхшаб кўп саҳифали бўлиши мумкин эди. Менга эса буни кераги йўқ ва ниятим ҳам бундан иборат эмас. Н. Д.)

Энди эса бевосита хикоямга қайтишни истайман.

Ҳидоят ўз хиссиётларини мен билан ўртоқлаша бошлади.

- Динимизни мен билмаган кучли тамонлари кўп экан, - деб қолди бир куни, - Мен у тўғрисида деярли ҳеч нима билмас эканман. Сени мана шу охириги ойда тезлик билан ўзгара бошлаганингни бироз тушина бошлагандайман.

Мен уни ўзимга ўхшаб динимизни англай бошлашидан севиниб кетдим.

- Сен уни бундан ҳам зиёдароқ эканлигини тез кунда билиб оласан, - деди тўлқинланиб.

Ўша куни Фотима ая билан маслахатлашиб, "Ўзим динимизни мукаммол ҳолда билмаган бўлсам ҳам, билганларимни бошқаларга ўргатсам бўлаверадими?" - деб сўрадим.

Аввалроқ аямга дугонам тўғрисида гапириб берган эдим.

- Ҳа, бўлаверади. Яхшилик қилиш учун доимо ҳаракатда бўлиш, мусулмон одам амалининг негизи хисобланади. Ўзинг билганларингни бошқаларга ҳам ўргатавер, қизим.

Эртасига Ҳидоятга пайғамбаримиз ҳаётларини акс эттирган икки жилдли китобни элтиб бердим. У расулиллоҳнинг ҳаётларини билиб ва ўрганиб ўз ҳаётини таҳлил қилса ажаб эмас.

Шанба куни уйга келдим. Отам мендан қандай янги сураларни ўқигинимни, ёдлаганимни ва Қуръонни ўқишни бошладимми ёки йўқми эканлиги тўғрисида сўраб қолдилар. Мен нима деб жавоб беришни билмай қолдим. Озроқ иккиланиб турганимдан сўнг, отам ҳам тўғри иш қилаётганимни тушинар деб, гапни тўғрисида айтиб кўрдим.

- Аввал гуноҳларимга тавба қилиб намоз ўқишни ўрганиб олдим, Пайғамбаримиз

ҳаётларини ўқидим, энди ҳадисни ўқимоқдаман ва ҳар бир қадамимни кузатиб тўғри йўлга солиб турибман. Аянинг айтишларича, бу тўғри йўлни англаб ҳақиқатни билишимга ва шу йўлни кўникмалари хосил бўлиши учун зарур экан.

- Ҳали Маълум сонни ўқимадингми?

- Йўқ, олдин...

Отам менга қулоқ солмай гапира кетдилар.

- Ҳамма отин оялар аввал Маълум сонни ўқитади, қизим, - деди отам бесабр бўлиб, - Қарабсан-ки, бола бир неча ой ичида Қуроъни Каримни ўқишга ўтиб уни ҳам тугатади, сизларда бошқача-ку? Аянг ўзи эскичасига ўқишни биладими?

Мен қизариб кетдим. Аям тўғрисида бундай бетакаллуф сўзларни эштиш менга оғир эди.

Отамни тушиниш мумкин бўлсада, аммо маъқуллай олмас эдим. Уларни ютуқларимдан мағрурланиб, мақтангилари келаётган эди. Кўпчилик ота - онанинг оғзидаги гап – боласининг Қуроъни каримни ўқиб туширгани тўғрисида эди.

Дарстурхон четида индамай ўтирган ойим гапга қўшилдилар.

- Дадаси, сиз у аёлни билмас экансиз, – дедилар – Қуруқ сурани ўзини ёдлаш балки ёмон эмасдир, Қуроъни ўқиш ҳам яхши, бироқ бу билан ҳеч нимани тушинмасанг уларни нафи камроқ эмасми? Бу аёл ҳар бир нарсани мукамал тушинтирар экан. Қаранг қизингиз қандай ўзгариб бормоқда. Бошқа отинда бундай бўлмаслига аниқ эди. Қолганлар сизни нима беришингизни кутиб ўтиради, у эса ҳеч нима таъма қилмай, қайтанга қизингизга ёрдам қиляпти. У онахон қизингизга ўз қизларидай қараб, кўз - қулоқ бўлмоқдалар. Бундан яхшироқ отин ояни топа олармидик?!

Отам индамай ўйланиб қолдилар.

- Гапинг тўғри, – дедилар бироз сўнг, – Бу онахон бошқаларга ўхшамас экан. У Зубайрани чиндан ҳам ўзгартириб юборди. Назаримда, у босиқ, эс - хушли ва одоблироқ бўлиб қолмоқда.

Мен ойимдан миннатдор ҳолда, киши билмас боқиб қўйдим. Шу куни ҳаммани кўнглини олгим келиб, тинмай елиб - югуриб меҳнат қилдим. Ҳеч бўлмаган шу бугун ойим дам олсин, дея уларни ишлатмай уй юмушларни ўзим бажаришга ҳаракат қилдим.

Бироқ ойимни кўнгиллари очилмайдиган бўлиб қолганди. Улар мени бошимга тушган савдолардан воқиб бўлганларидан бери тушқинликка берилиб, кўнгилларини буткул хижиллик қамраб олганди. Шундай ҳам кам қулувчи ойим энди умуман қулмай қўйгандилар, илгаригидай меҳнат қилсаларда, қилган ишларидан қониқиш ҳисси сезилмас ва мени аввалги жирканч ҳаётим натижалари мисоли оғир юкка ўхшаш, мудом ойимни эзиб тургар эди. Назаримда, улар эрта-ю кеч, қизлари нима сабабдан шундай оғир, шарманда қилувчи ва уятли ишга қўл ургани тўғрисида ўйлайвериш ўйларига етолмай қолган эдилар.

Мен гап нимада эканлигини билиб турсамда, уларни бирон нима деб кўнгилларини олишга ҳаддим сиғмасди. Ойимни олдиларида юзим шувит, қаттиқ ва тузалмас айбим борлигидан уялиб кетардим. Ойимга ичим ачишсада, юзларига кўпам қарай олмас, ёрдам қила олмас ва ортиқча бирон нима дейишга кўнглим чопмас эди. Икковимизни ҳам бутун оиламиз ҳаётини алғов - далғов қилиб юбориши мумкин бўлган “совчи” деган сўзни эшитсак, юрагимиз ортига тортиб кетаётганга ўхшарди.

Эртасига ойимни кўнглини олиш ниятим амалга ошмаганидан кайфиятим хира тортиб йўловчилар нақлиётига ўтирдим. Хижобда юрганимни биринчи бор кўрган ҳамқишлоқларимни кўзлари менда эди. Ичкарида ён қўшнимиз Тўхтагон ҳолани кўриб қолдим. Улар ҳам шаҳарга кетаётган эканлар. Ҳола менга разм солиб, “Хижобга кириб, янаям очилиб кетибсан” дедилар. Ҳолани кўнгли очик аёл эканлигидан бироз кўнглим ёзилиб, йўл бўйи улар билан гаплашиб кетдим.

Кунлар кетидан кунлар тезлик билан ўтмоқда эди. Навбатдаги кунларнинг бирида Фотима аядек устозим менга қараб дедилар:

- Сен иймон ҳақиқатини анчагина англаб, тушиниб олдинг. Энди тақво ҳақиқатини англай олсанг, иймоннинг янада зиёда бўлганини яққол сеза бошлайсан. Ана унда нарсаларни, ҳодисаларни ва кўпгина ҳолатларнинг аслиятини осонгина билиб оладиган бўлардинг.

Ая билан бу мавзу тўғрисида соатлаб гаплашиб ўтиришимиз мумкин эди. Бир сафар мен у кишидан сўрадим:

- Мен, Оллоҳ таоло бандаларини тадбирини қилиб туриши ва Ўзи ҳоҳлаган ишларгина амалга оша бошлашига банда сабабчи бўлишига иймон келтирганман. Албатта, банда сабабларни амалга оширмас экан, Оллоҳ уни зиёнига юрмаслигини англадим. Лекин Оллоҳнинг иймонни зиёда қилиш учун қиладиган ҳидоятини қандай амалга ошишини англай ололмаётирман.

- Оллоҳнинг кимга қандай йўл тутушини, ҳеч ким била олмайди. Чунки У, Ўзи яратган бандаларининг ҳолидан энг яхши хабардор бўлган Зотдир. Биз адашишга мойилмиз, У эса йўқ! Шундай бўлсада Оллоҳнинг илоҳий ҳидоятида бирон бир нуқсон мавжуд эмас, аммо бу ҳидоятга эриша олмаган бандаларининг нуқсони бисёр! Оллоҳ учун энг яхши банда, тақводор бандадир.

- Сенга аниқроқ тушинтириш учун бирон мисол келтирсам яхшироқ бўларди, - дея давом этдилар аям, - Мисол учун сени олайлик: бу ерга келмасингдан аввал Оллоҳни танимас ва билмас эдинг. Шу сабаб Унинг ҳидоятдан мосуво эдинг ва доимо ихтилофлар, адашишлар сенга ёр эди. Агар сезган бўлсанг, гап сенга берилган ҳусн, риск - рўз ва бойлик каби нарсалар хусусида кетаётгани йўқ. Бироқ, кейинроқ Оллоҳга суяна бошладинг – йўлига кирдинг ва натижа ўлароқ ҳаётнинг асл маъзмун ва моҳиятлари сенга очила бошлади. Сен ўзингни тузатганинг сари У сени ҳолатингни ислоҳ қила бошлади ва қалбингни иймонга мойил қилиб қўйди. Оллоҳ сени иймонингни зиёда қилиш учун сенга туш қўрсатди, душманларинг тўғрисидаги дуоингни ижобат қилди ва яъна қанча биз билмаган ишларни амалга оширди экан, фақат Ўзигагина маълум.

- Шундай бўлсада иймон масаласи жуда нозик ва илм талаб масала бўлиб унинг асл ҳолати фақат Яратувчигагина аён. Лекин шуниси аниқки, сен У тамонга юрдинг ва шу сабаб бўлиб Ўз фазли карами билан қалбингни тўғрилаб қўйди – ҳидоятга йўл очди. Натижада, сен иймонга келдинг ва у зиёда бўла бошлади. Шунингдек, Оллоҳ ўзининг китобида иймонлилик ва иймонсизлик ҳолатларини жуда аниқлик билан кўрсатиб берган бўлсада, биз кўп ҳолларда адашишга мойиллигимиз сабаб кўпроқ гумон тариқасидагина ўз фикримизни билдиришимизга тўғри келади. Аслида ҳам шундай. Аммо шундай ҳам очик - ойдин фаҳш ишларни бевосита ёки билвосита тарғиб қилувчилар тўғрисида иккиланиш асло мумкин эмас, акс ҳолда улар қаторида жазоланиш эҳтимоли бор.

Улар эса шубҳасиз шайтоннинг малайлари бўлган мунофиқ ва мунофиқалар бўлиб, Оллоҳнинг ғазабини ўзига чақириб олаётганни сезмайдиган бадбаҳт ва нодон кимсалардир. Майли, бугун улар ўзларича "ўйнаб кулиб" олишсин. Улар Оллоҳнинг йўлини оёқ остига қилишди, тоза динни ўзларини нафслари йўлида бўлган номуносиб кўриниш – беиболиклар билан бўлғашди.

Улар ўз ҳолларига ташландилар ва гуноҳларини қилишлари учун имконлар берилди. Аммо эртанги абадий ҳаёт, улар учун ноумидлик ва хорлик куни бўлди. Энди улар Оллоҳнинг Раҳмон ва Раҳим сифатларидан умид қилиша олмайдилар ва мангу хорликка бўйин эгадилар. Бу хорлик, қанчалик дахшатли азоблар узра бўлишини тасавур қилишни ўзи қийин. Дарҳақиқат, Оллоҳ мунофиқ ва мунофиқаларга ёрдам қилгувчи эмас. Ва улар хор қилгувчи азобга киритилди.

- Мана энди сен тақво эшигига етиб келдинг, - деб тушинтирдилар устозим, - Бу эса мусулмончилик амалларини тўла бажара бошлаш, дегани қизим. Оллоҳ ўзининг фазли – марҳаматига эришиш учун тақводар бўлиш зарурлигини белгилаб қўйди. Акс ҳолда тақво ҳақиқатига ета олмайсан ва иймоннинг такомиллашуви тўхтаб қолади.

Лекин У истаган бандасига истаган нарчасини бера оладиган зот эканлигини унитмаслигимиз ва бу нарса бизни алдаб ҳам қўймаслиги лозим. Тақво билан эришилиши аниқ бўлган нарсани, биз билолмайдиган ноаниқликка алмаштириш ва умид қилиш ақлдан эмас. Албатта, барча нарсани билгувчи Унинг Ўзидир.

Фотима аям ҳар бир ҳолатни Оллоҳнинг ризолигига элтувчи йўлга боғловчи муслима эдилар.

Тез орада аяниг хонадонига келганимга бир йил кўпроқ вақт ўтиб кетибди.

Ёз фасли яқинлашиб, ўқишни тугатиш имтихонлари яқинлашиб қолган эди. Шу вақт ичида араб ёзувида ўқиш ва ёзишни ўзлаштириб олдим. Энди отам орзу қилганидек Қуръони Каримни ўқиш услубини анчагина мукамал билиб олган эдим. Отам одамлар орасида гапирганларида ёлғон бўлмасинлар дея, асосан эса бу китобни маъносини билмаган ҳолда ҳам ўқиш, фойдадан ҳоли эмаслигини билганимдан Қуръони ўқиб чиқдим.

Навбатдаги кунларнинг бирида ўқишдан бироз барвақтроқ қайтдим. Уйга келиб аямга мен келдим, дедим. Хонамга кириб кўчалик кийимларимни уй кийимларим билан алмаштирдим, рўмолимни ўрадим. Кечки овқатга тайёргарлик кўришга ҳали эрта эди, шунинг учун ховлини шупириб сув сепишни ният қилдим.

Шупиришни ҳар галгидай Сайид отанинг ҳовлисида бошламоқчи бўлиб, ўзимча ҳаёл суриб у тамонга ўтган эдим, кутилмаганда бир йигитга урилиб кетишимга озгина қолди. Ҳайратланганимча тўхтаб, менга нотаниш бўлган йигитга кўзим тушиб туриб қолдим: ҳаяжонландим, иккиландим ва хижобим йўқлигидан уялиб кетдим. У кетмонни елкасига қўйиб Сайид отанинг шудгори тамон кетаётган экан. Икковимиз бироз тараддудга тушиб тўхтаб қолдик.

Нигоҳимни ерга қаратиб, унга салом бердим. Уни ранги оқаринқираб, каловланиб – тили тутилиб алик олди ва олдимдан ўтиб кетди.

Йигит озроқ қарачадан келган, сочлари калта қилиб олинган, бироз бўйчан, гавдали ва хушбичим эди. Мен ортидан қараб, уни қаердадур кўрганга ўхшадим.

Беихтиёр ортимга қайтдим, аямни олдиларига кирдим.

- Сайид отани ҳовлисида бир нотаниш йигит юрибдими? – деб сўрадим.

- Ҳа, у қудамни тарбиясидаги йигит экан, - дедилар аям, кейин жилмайиб - Айтгандай, сени анавилар қўлидан қутқарган ҳам шу йигит экан.

Мен чанакамига ҳаяжонланиб кетдим. Қизариб кетаётганим сездим. Ичимда: "Ҳа, ўша йигит шу эканда", деб қўйдим. У ортидан менга танишга ўхшаш бўлиб кўриш сабабларини билдим.

- Истасанг, хижобингни кийиб олиб шупиравер.

Кутилмаган янгиликлардан фикрларим пораканда бўлаёзди, лекин Сайид ота тамон ўтиб йигитга яхшироқ разм солгим келаётган бўлсада, аямдан уялиб турардим. Бунинг учун менга озгина қистов керак эди. Аям буни дарров сезиб олдилар.

- Боравер қизим, Сайид отанг ҳовлисини шипириб чиқ.

Кетаётган эдим ортимдан дедилар:

- У йигит сени қутқарганини билмасмиш.

Бу гап оддий мантиқга тўғри келмасада, лекин Сайид ота бор жойда ҳар нарса бўлиши мумкин эди.

Мен эса шошиб қолиб:

- Ростданми? – деб юбордим.

Ая жилмайиб туриб:

- Ростдан.

- Кечирасиз, - дедим янаям қизариб – Беҳосдан оғзимдан чиқиб кетди.

- Хеч қиси йўқ, боравер.

Хонамга чиқиб ҳижобимни кияр эканман, Сайид отанинг ховлиси тамон ўтиш уятли бўлиб туюлиб кетди. Чиқмасликка қарор қилдим. Хиждобимни ечдим. Нима бўлса ҳам тақдиримдан кўрдим. Аям ва Сайид отанинг истаклари яхшилик қилишдан иборатлиги менга маълум эди. Ҳали номаълум ва тўла англаб етмаган ҳолатдан қандайдир умидлар пайдо қилиб олиш нотўғри эди.

Ташқарига чиқиб ўзимизни ҳовлини шупириб сув сепдим. Ишни тугатгач чаққонлик билан кечки овқатга уриндим.

Аям тақарига чиқиб мен иш устида кўрдилар ва маъқуллаб:

- Баракалла қизим, - дедилар.

Аср намози вақти келиб қолган эди. Биргалашиб намоз ўқиб Яратганни Буюклигини тасдиқлаб сажда қилдик, Ўзи билдирган ва бир инсон учун зарур бўлган тилақларимизни келтирдик. Ҳомийим ва устозим дуога қўл очдилар, мен эса уларга шерик бўлдим.

- Эй Яратган эгам, бизга ўзимиз кўтара олмайдиган синов юкини юкламагин. Иймон балосидан асрагин. Гуноҳларимизни кечириб тавбаларимиз қабул қилган. Мени ва қизимни ишини тўғрилагин. Дархақиқат, Сени Ўзинггина буюк ва мағфиратли бўлган зотдирсан. Омин, Оллоҳи Акбар.

Албатта хар нарсани билувчи Зот нақадар Буюк ва Қудратли бўлиш билан бирга тақводор бандаларини севгувчи ҳамдир. Умидим Ундан, мени ўз ҳолимга ташламай иймонимни зиёдалаштириб, ахволимни ислоҳ қилса, гуноҳларимни кечирса ва ўзининг розилиги бўлган жуфти ҳалолимни берса дердим.

Тенги ва шериги бўлмаган Оллоҳга ҳамду - санолар бўлсин!

* * *

Орадан бир hafta вақт ўтди.

Пайшанба куни эди. Ўқишдан келиб аянинг хонасида соддагина аёл ўтиргинини кўрдим. У ўрта ёшдан ўтиб қолай деган, озғин ва анчагина синиқ эди. Мен хиждобда эдим, ундан оппоқ ва озгина бўғдой рангли қўлларим ва ойдек балқиган чиройли юзимгина кўриниб турарди. Аёл мендек ёшгина навқирон қизни хиждобда кўриб ноқулайлангани, ўзини очиқ юришидан уялиб ва хиждобга тортгани сезиш қийин эмас эди. У биров қорачан келган бўлсада қизариб кетаётгани сезилиб турарди.

Хонага кириб келаётганимда уни:

- Ўғлим анчагина шўх, мен уни тарбиясини эплай олмадим, - деган сўзи қулоғимга чалинганди.

Салом бердим. Улар алик олишди.

- Яхши келдингизми, қизим? – деб сўрадилар аям.

- Раҳмат аяжон, яхши келдим.

- Мана шу мени қизим бўлади, Ҳанифахон, - дедилар Фотима аям аёлга қараб.

Аёл менга хадиксираб ва анчагина тортиниб қаради. Мен унга ёруғ юз билан жилмайиб, хурмат тариқасида қайта салом бердим.

Хонамга чиқдим. Ечиниб аям совға қилган матодан тикилган атласимни кийиб рўмолим ўрадим. Ойнакка қараб ўзимни тузатиб олдим. Ошхонага ўтиб чой қўйдим ва хиёл ўтмай чой кутариб хонага кириб бордим.

Аямни менга кўзлари тушиб қониқиш хисси билан жилмайдилар ва меҳмонга қараб:

- Бу қизимни худони ўзи берди-да, айланай – дедилар, - Бирам тарбияли, хушфеъл, показаликни севувчи художўй қиз. Чиройини айтмайсизми?!

Аёл менга кўпам қарай олмаётган эди. Кўринишидан у мендан тортиниб, ўғлига шундай қиз тегиши мумкинлигига ишонмаётганга ўхшарди.

Мен озроқ қизариб, одоб юзасидан ним жилмайганимча хонадан чиқиб келдим. Мен бу аёлни аянинг олдига нимага келганини сезиб бўлган эдим. Шундай бўлсада ҳаяхонланмаётган ва қандайдир кўнглим тўқ, хатто бироз севиниб кетаётган эдим. Аёлнинг тўғрилигадан кўнглим тўлгандай эди ва Оллоҳнинг биз биладиган ва билмайдиган йўллар билан тадбир қилишига ишончим комил эди.

Ошхонада кечки овқатга уринаётиб аёлни кетаётганига кўзим тушди. Уни кузатиш учун зинагача чиққан аямга айтган сўзларини эшитиб қолдим.

- Мен ҳамма ишни сизни ихтиёрингизга топширдим. Нимани тўғри деб топсангиз шуни қилаверинг, менга ўғлим бахтли бўлиб, ўзини босиб олса бўлди.

- Ҳотиржам бўлаверинг, қизим, - дедилар аям эшик ёнидаги дўланили тахтага суяниб – Иншооллоҳ, мен ҳаммасини тўғрилайман.

Меҳмон кузалгач аям мени олдиларга чақирдилар. Хонага кириб ўтирдик.

- Қизим, сенга айтадиган гапларимни шошилмай ўйлаб олиб, кейин жавобини бергин. Ҳозир келиб кетган аёл сени кўргани келувди. Сен унга ёқдинг. Ўғли эса тунов куни сен кўрган йигит эди. Улар менга маъқул келди. Энди шу тўғрида, сени фикрингни билмоқчи эдим.

Мен қизарганимча ерга қараб қолдим, кейин оҳиста дедим:

- Сиз менга ёмонликни раво кўрмайсиз, лекин у йигит тўғрисида ҳеч нима билмайман. У ҳам мени тўғримда... ўзингиз билганингиздай...

- Гапингни тушиндим, қизим, - дедилар аям, - Бирпас ўтиб Сайид отанг, Соҳиб аканг ўша киёв бўлмиш билан келишади. Ўшанда масалага ойдинлик киритамиз. Агар бир тўхтамга эришсак, сизларникига совчиликка борамиз. Ҳозирча у Соҳиб акангни ишхонасида ишлаб турибди. Исми Яҳё. Қудам уни ўз қармоғларига олганлар. Онасини кўрдинг: содда ва иродасиз аёл экан. Шунга қараб бола тарбияси кўнгилдагидай бўлмаган кўринади. Мен уни олдинлари жуда уришқоқ, кўрқув нималигини билмайдиган ва ўта бақувват йигит деб эшитмоқдаман. Чамаси, у ўзини босолмай, кучини қўйгани жой тополмай, ўз билганича ўжар бўлиб олган кўринади. Ойисидан бошқа ҳеч кими йўқ экан. Сайид отанг уни анча эпақага келтириб қўйибдилар. Ойисини айтишича: "Нима қилиб бўлса ҳам, фақат шу қизга ўйланаман. Бўлмаса, мени бошқа тополмайсиз." - деганмиш. Ҳозирча бор гап шу.

Мен нима дейишни билмай, ҳаяжонланган кўйи ўрнимдан турдим.

- Ҳа, айтгандай, - дедилар аям, - Улар келганда мен билан бирга ичкарида ўтиргин.

- Хўп бўлади, - дедимда ташқарига чиқдим.

Овқатимдан хабар олай деган фикрда ошхонага кирдим. Ҳаяжонланиб, калламга фикр келмай, ансам қотиб турарди. Мен учун воқеалар жуда тез ривожланиб кетаётганга ўхшарди. Эрга тегишим кўпгина муаммоларимни хал қилиши тайин эди. Лекин мен уни қандайлигини билмас ва тўйдан кейинги момуаламиз қандай бўлишидан қаттиқ ҳадиким бор эди. Тўғрисини айганда, ўша йигит мени ҳозирги ҳолатимни билган ҳолда хотинликка олишини истардим. Билишимча, уни менга ишқи тушиб қолган кўринади. Аммо, мени кимлар бир кўришда ёқтириб қолмаган дейсиз?! Ёқтириш бошқаю, кундалик ташвишлар билан бирга бир ёстиқга бош қўйиб, ҳаёт кечириш бошқа.

Бу ҳолатда энг тўғри йўл аямнинг ўзларига ҳавола қилиш эди. У киши ҳеч кимни алдамасликлари, вазиятни тўғри баҳолай олишлари ва мени бахтли бўлишимни ишташлари аниқ эди. Кейинги турмиш эса эр - хотиннинг ўзига ҳавола эди.

Шундай қилиб орадан ҳеч қанча вақт ўтмай, келиши кутилаётган меҳмонлар ҳозир

бўлишди. Ая ва мен ичкариги хонада, очиқ эшикка парда тушириб олган, дахлизда Сайид ота, Соҳиб ака ва улар билан бирга аям Яҳё деб атаган йигит эди. Мен қаттиқ ҳаяжонланиб кетмоқда эдим. Йигит кўзимга норғул, қаттиятли ва айтганини қиладиган жаҳлдор одам бўлиб кўринмоқда эди.

Улар салом бериб киришди ва биринчи бўлиб Сайид ота гапни бошладилар.

- Қуда, эшигингизга сизни қармоғингизда бўлган қизни қўлини сўрагани келдик. Манави йигит эса олдинлари таралабедод қилиб юрган бир безори эди. Мен уни қўлимдан келганича тарбиясини тўғриладим, тўғри йўлни кўрсатдим. Оллоҳнинг мархамати билан у анчагина ўзгарди, деган фикрдаман. Уни истаги сизни қизингизга ўйланиш. Мен бу ишни жуда маъқул, деб топдим.

- Оллоҳга ҳамду - санолар бўлсин, дейман ва У ҳеч қачон адашгувчи эмас, - дедилар аям донолик билан, - Хуш келибсизлар, қадамингизга хасанот! Аммо адашмаган инсон бормикин дунёда? Албатта йўқ! Оллоҳ эса чин дилдан тавба қилувчилар билан биргадир. Киёв бўлишни истаган йигит, қизимни қандай бўлса шундайлигича қабул қилишни истаса гапирсин, йўқса бу тўғрисида гапиришдан нехожат. Қизим эса тўғри йўлни маҳкам тутди, уни қалбан ва ақлан таниди. Мен сизларга очиғини айтаман, сизлар шундай бошқа бир қизни топишингизга жуда катта гумоним бор.

- Албатта, сиз тўғри сўзловчи ва тўғри йўлдаги муслимасиз, - дедилар Сайид ота. - Гувоҳлик бериб айтаманки, қизингизни ҳам худди шундай йўл устида, деган фикрдаман. Йигитни вазиятдан боҳабар қилдим.

- Билгувчи одамнинг гувоҳлиги, билмайдиган одам гувоҳлигидан яхшироқдур, - дедилар аям, - Аммо мен киёв бўлишни истаган йигит сўзини олмоқчиман.

Аямнинг бу қадар мантиғи етук сўзлар билан суҳбатни асл моҳиятини оча олишларига қойил қолдим. Уларни зукко ақллари – муслмончилак билан боғлиқ тўғри ҳаёт тарзиларининг натижаси эди.

Лекин ҳамма қатори, мен ҳам йигитни нима дейишини кутаётган эдим. Барчамизни диққатимиз унда эди. Парда ортидан ҳам уни қизариб ва қизишиб кетаётганлиги билиниб турар эди. Йигит дуриллаган ҳаяжонли овоз билан деди:

- Менга қизингизни берсангиз бўлди. Уни бошимга кўтариб юраман.

Уни очиқ ва бирмунча қўпол гапидан ҳамма кулиб юборди. Мен эса лоладек қизариб кетдим.

- Сен бундай қизни бошқа тополмайсан, - дедилар Соҳиб ака кулиб.

- Тўғри, - деди у тўла ишонч билан, - У қиз менга тегиши мумкинлигига ўзим ҳам ишонмайроқ турибман.

Уни таваккалчи тўғрилигидан ва сўзлари менга хуш ёққанидан кулиб юборишимга оз қолди.

Лекин аям бўш келмаётган эдилар. Кутилмаганда:

- Мен эса қизимни у тамонларга беришни истамайман, - деб қолди.

Орага теран сукут чўкди.

- Қизи борни нози бор, дейдилар, - дедилар Сайид ота, - Қандай талабингиз бор бўлса, бош устига, деймиз.

- Энди сизлар йигит тамон, мен эса қиз тамон бўлдим. Ўзларингизга маълумки киёв яшайдиган жой - бошқа жойларга нисбатан келиб кетувчиларнинг кўплигидан кўними йўқ, аралаш - қуралаш жойга айланиб, у ер кўпроқ муттаҳам ва зинокорлар ўрнашиб олганидан нобоплар маконига айланиб қолган. Мен бу тўғрида киёвнинг оналари сўзини олдим. Мақсадим, шу ўртадан кичикроқ бўлса ҳам ховли сотиб олсанглар ва у хонадонни сотиб юборсанглар.

- Агар йигитнинг оналари рози эканлар, буни тезда амалга оширирамиз, - дедилар Сайид ота.

- Ундай бўлса, мен қизимни сўзини оламан ва уни онаси билан маслахатлашиб олгач, киёвнинг оналари билан совчиликга бораман.

Шу билан маслахат йиғини якун топди. Аям меҳмонларни таомга таклиф қилгн эдилар Сайид ота: “Биз ҳам маслахатимизни пишириб олайлик”, дея кўнмадилар. Сайид ота аяни қаттиқ хурмат қилгувчи эдилар. Кета туриб у киши дедилар:

- Йўлдан адашган икки ёшни тўғрилаб, уларни қовуштиришдан ҳам савоблироқ иш бормикин дунёда?! Иншооллоҳ, бу сиз қилган ибодатлар ичидаги энг гўзали ва баракотлиги бўлди.

Бу аянинг хизматларини эътироф этиб айтилган сўз эди.

- Оллоҳ сизни ўз мағфиратиғи олсин! – дедилар аям жавобан, - Бу ишда сизни меҳнатин-гиз ҳам оз эмас, қуда.

Мен эса кун бўйи ҳаяжонланиб юрдим. Аямнинг фикримни билмоқчи бўлиб берган саволига: “Сиз нимани менга учун яхши деб топсангиз, шунга розиман”, дедим.

Қадрим ўз ўрнини топа бошлагандай эди. Тўғри, мен катта гуноҳ бўлган ишларга кўл урган эдим ва бунинг учун адабимни еб, тавба қилдим. Шу ишим учун фақат менгина жавобгарман, одамларни бу ишларга алоқалари йўқ ва уларнинг мени кечиришларидан беҳожатман. Мени хотинликка олмоқчи бўлган йигитни йўриғи эса бошқа эди; истаса у мени қандай бўлсам шундайлигимча қабул қилсин, истамаса уни тилаги шу бўлади.

Мен уни таралабедод яшаб фохишалар билан кўп маротаба зинога кўл ургангани эшитдим ва уни тавба қилганини хисобга олиб, ўзимга эр бўлишига рози бўлдим. Умуман олганда, Оллоҳнинг ҳукми бўйича ҳам, у худди мендек зинокор бўлган қиз-аёлга, мен эса худди шундай зинокор бўлган йигит-эркакга турмиш қуриши мумкин эди, холос. Бизни гуноҳларимиз шуни тақазо қиларди. Ислонда зино қилган йигитни покиза аёл ёки бокира қизга ўйланиши асло мумкин эмас. Зино қилган қиз ва аёлларни ҳукми ҳам шундай. Ўйлайманки у ва мен Ислонни таниб Оллоҳга иймон келтирдик, аввалги гуноҳларимизни эса Оллоҳнинг Ўзигна кечиргай. Эрлик ва хотинлик зинокорларнинг ҳукми эса бошқача эди.

Бундай олиб қараганда, қиз боланинг зинога кўл уриши оғир оқибатлар билан тўғалланиши ҳақиқатга яқинроқ эди. Чунки уни фош қилувчи ҳолат мавжуд бўлиб, бу қизлик пардасининг йўқлигида – бўзилганлигида ва кутилмаганда ҳомиладор бўлиб қолишида эди. Ўғил болани гуноҳини фош қилувчи, кўзга кўринарлик восита йўқдек эди. Бу билан балки одамларни алдашни имкони бўлар, аммо бир вақтни ўзида барча нарсдан воқиб ва тадбир кўрувчи Зотни алдашни имкони бўлармикин? Албатта йўқ ва бўлиши мумкин ҳам эмас. У эса инсонни қайси жинсга талукли бўлмасин бир хил жазо белгилади ва ҳали тирик экан, тавба қилиши учун имкон берди. Бироқ уни тавбаси, чин дилдан ва фақат Оллоҳгина кечира олиши мумкинлигини билган ҳолда бўлиши керак. Тавбага асло ширк аралашмаслиги ва тавба қилувчи қайта гуноҳга берилмаслиги шарт. Лекин Оллоҳни тузукроқ билмаган, иймони шакланмаган, Худо бор дейишдан нари ўтмаган ва Уни йўлида юрмаганларнинг тавбаси, тавба бўлармикин? Ўзимизни алдашдан нима фойда?! Барча нарсдан огоҳ ва билгувчироқ бўлган Парвардигоримиз бўлмиш Оллоҳ эса, Ўзи қабул қилмаган тавбаларни охираддаги Улуғ Кунга қолдирди. У Куннинг хисоб - китоб жуда қаттиқ бўлади ва уларга мухлат ҳам берилмайди.

Ҳозирги кунда эса хотин - қизлар орасида амалдаги зинокорлар уларни жуда оз қисмини ташкил қилган ҳолда, йигит ва эркалар орасида бу нарса жуда кўпчиликни ташкил этиши кундай равшан бўлиб қолди. Бу каби эркалар ўзларининг зинокорликлари билан аёлларини бўлғаётганларидан ташқари, ўзлари амал қилмайдиган вафодорликни ҳам қаттиқ туриб талаб қиладилар. Кулгили бир хол албатта, аммо бундан одамни йиғлагиси келади. Ўзларича “бўлаверади” деб ўйлайдиган, ўз яқинларини

алдаётган, жирканч касалликларни юқтираётган ва ҳеч бир гуноҳдан тап тортмайдиган яхшилаб англаб олсинлар-ки, бу амалларининг хисоби ҳам шунга яраша – ўта қаттиқ бўлади.

Бугунги кунда эса иймонли бўлиш жуда мушкул ишга айланиб қолди. Одамни оддий кўникмалардан завқланишга, ўзини ўйлашга ундовчи воситаларни кўплиги, замонавий майда қулайликларнинг бениҳоя ранг - барангликка эга эканлиги ва ҳар соҳада инсонни хиссиётларини мўлжалга олиниши, уни эртами - кеч ўзини ўйлашга кўникиб қолган худбинга айлантираётган эди. Бунга сиз қўшиқчиларнинг севдим – севдимдан бўшамаслиги, уятли ҳолларга кўникмалар ҳосил бўлишига уриниши ва беҳаё очиқ кўринишларни зохиран чиройли хиссиётлар билан пардаланиши қўшсангиз – ана унда сиз ёшларда қандай кўринишларга кўникмалар ҳосил бўлаётганини билиб олган бўлардингиз. Нафақат ёшлар, балки маънавий дунёси ғариб бўлган катталарнинг кўпчилиги ҳам шу ҳаёт тарзига кўнишди ва ҳатто бу ишни айнан уларнинг бир қисми бошлаб берди. Натижада ношуд тақлидчиларни кети кўринмай қолди.

Аммо, бизнинг кўнгилларимиз жуда катта ранг - барангликка эга бўлсада, у ҳеч қачон ривожланган эмас, мавжуд шароитларга маслашган, холос. Ҳозирга шароитда, ўта худбин ҳаёт тарзини кириб келиши оқибатида бераҳмлики, бепарқлики, тап тортмай ёлғонни гапиришга ва ўз қобиғига ўралиб олишга йўл очаётган эди. Кўнгил ҳоҳишини қалб истаги, деб атаганларнинг йўли шу ва доим шундай бўлиб келган ёки шунга ўхшаш бўлган – ишонаверинг, у бундан ортиқ эмас.

Баъзи бир инсонлар Оллоҳнинг каломини одамларга маслаштиришга уринмоқдалар. Бироқ замонни ҳам, маконни ҳам, инсонни ҳам яратган Оллоҳнинг каломига одамларни яқинлаштириш мақсадга мофиқроқ эди. Эҳтиёт бўлган яхши, зеро бу икки нарсани орасида “ширк”, деб номланувчи амал ётибди! Кимки Оллоҳни юз - хотир қилиниши керак бўлган ҳолда, Унинг бандасини юз - хотир қилар экан, у асло мўмин бўла олмайди. Мўмин бўлмаган одамни эса мусулмон бўлиши мумкин эмас. Амалларимиз, ўзимиз сезмаган ҳолда, ҳабата бўлиб кетмасин. Шўхратпарастлик бизни алдаб қўймаётганмикин?!

Оллоҳ эса ўзи истаган йўл билан бандасига ҳақиқатни билдириб қўйди ва қабул қилиш ёки қилмасликини ихтиёрига ташлади. Кимки, тўғри гапни қабул қилмай, мутакаббирлик билан ўзини катта олар экан ва яна устига - устак ўша гап эгаси бўлган одамни камситиш йўлига ўтиб олибдими, билсинки, у ўз қалбини ниҳоятда хатарли йўлга солибди. Озгина дунёни деб, тенглаштириб бўлмайдиган катта нарсани – жаннатни бой бера бошлабди. Абдий ҳаётни, тез ўтадиган қисқагина умрга алмаштириб олибди. Аммо қилар ишни қилиб қўйиб, кўнгил кўчасида бемалол юривчиларнинг “мусулмончилик қалбимизда” ёки “Биз Оллоҳ истагани учунгина шундаймиз”, дегувчиларнинг тутруқсиз баҳоналарининг нархи неча пул экан?!

Албатта, улар Оллоҳ истагани учунгина шундайдилар ва албатта бунга уларнинг ўзлари сабабчидилар. Инсон ўзини ўнгламас экан, Оллоҳ уни ислоҳ қилмайди. Шубҳасиз, Оллоҳ билан айтишмоқчи бўлганларнинг ҳоли вой бўлди! Дарҳақиқат, Оллоҳ муҳрлаган қалбни ҳеч ким оча олгувчи эмас. Шунингдек, ўзи бир бора муҳрлаган қалбни, иккинчи бора очгувчи ҳам эмас.

Ҳазрат Расулиллоҳ салаллоҳу алайҳи ва салламнинг дунё охирлаб қолганида, мусулмончиликини ушлаган одам, худди чўғни ушлагандай бўлади, деган ўғитлари, ўйлашимча, ҳали амалга ошганича йўқ. Аммо, биз айнан ўша замон тамон кетмоқдамиз. Ким қайси замонда дунёга келишидан фарқи ўлароқ, ҳар бир инсон ўз қилмиши учун жавоб бераверади.

Буюк Оллоҳ эса ўзининг охири Расулини бутун дунё учун пайғамбар қилди, Китоб туширди ва барча бошқа пайғамбарларига берган китобларини ҳукмини бекор қилди.

Шу билан У то қиёмат келиб дунё бўзилмагунча, барча инсонлар шу китоб бўйича хисоб - китоб қилинишига ҳукм қилди. Буни билмаган ва билишни истамаганларни қаттиқ хисоб - китоб кутмоқда. Кимки қаттиқ хисоб - китоб қилинар экан, уни халок бўлиши тайин ва уларга ёрдам берувчилар бўлмайди. Улар дўзахда абадул - абад қоладилар: на ўла оладилар ва на яшай оладилар. Нақадар хуник оқибат кутмоқда уларни! Агар шуни ўзингизга раво кўрсангиз, истаганингизча яшайверинг, барибир бу дунёда кўп нарсага эриша олмайсиз ва буни иложиси ҳам йўқ.

Ҳар икки дунёда ҳам фақат Оллоҳ ҳоҳлаган ишларгина амалга ошади, холос. Бироқ бу ҳоҳиш, Унинг розилиги, дегани эмас.

Балки инсон ўзини ҳақ, деб ўйлар ва Охиратдаги хисоб - китобга ишонгиси келмас. Эхтимолки, ҳаётдаги юзакилик ва кўнгил кўчасидаги тентираб юришлар уни маҳкам ушлаб олгандир. Ҳа, кўнгилни ҳоҳишида бир енгиллик бор, албатта. Бироқ ундан сўнг секин - асталик билан ўраб оладиган катта оғирлик ҳам бордир. Истаса бу оғирликни ўлмасидан бурун унга билдирилади, Истамаса йўқ. Шунингдек инсон қалбининг кўчасида ҳам бир оғирлик бор бўлсада, ундан сўнг келадиган, сизни ва ўзлингизни тасарруф қиладиган кучли ишонч бўлган доимий енгиллик борлигини унитмайлик. Бундай оғирликнинг сабаби маънавий юксалишдаги қийинчиликлар – покланишлар билан боғлиқ бўлиб, қалбдаги тўғрилиқни ўзлаштириш машаққати эди, холос. Албатта олдинги дунёқараш ва кўникмаларини ташлаш учун инсон бир бора қаттиқ сиқилиб олиш ва қилган ишларидан афсусланиши даркор. Бу ҳол ҳар бир навбатдаги юксалишда содир бўлиб туради ёки шунга ўхшаш такрорланиш бўлади. Аммо кимни кўнгли куфр билан ёзиладиган бўлса, шубҳасиз уни ўткинчи дунё алдовлари ўраб олди ва шу билан умри на иймонли на ибодатли бўлмай ўтиб кетди. Оқибатда эса ўзимиз берган ваъда – фақат Оллоҳгагина ибодат қилиб яшаш, У билдирган йўлда юриш ва заррача ширк келтирмаслик каби шартлар билан олган омонатини сақлай олдикми, хиёнат қилмай вафо қилдикми? Бизга буни Оллоҳ зўрланмаган эди, шунга ўзимиз рози бўлган эдик, абадиятни ва жаннат неъматларини қўзлаган эдик. У Кунда ҳеч ким: “Оллоҳ мени ноҳақ жазолади”, - деб айта олмайди ва ўз ҳолатига ўзи сабабчи эканлигини жуда яхши билади.

Кимки, Оллоҳнинг каломини, ўз даврига жавоб берган “чўл қонуни”, деб хисоблаб, Унинг пайғамборини эса “тарихий қахрамонлардан бири”, деб билар экан, шубҳасиз уни охирати заволга юз тутди. Улар тўғри йўл қолиб залолатни сотиб олдилар ва бу савдоларида фойда кўрмадилар.

Бу дунёда адашмаган ким бор, дейсиз?! Муҳими, уни англаб, тавба қилиш ва бу ишларга бошқа яқинлашмасликда. Бироқ сизга беришим мумкин бўлган энг яхши маслаҳатим, бу гуноҳга бошиданок умуман яқинлашмасликка одат қилиб олиш, деб хисоблайман. Қандай гўзал - киёв тоза ва покиза бўлса, келин ҳам шундай, тоза ва покиза бўлса.

Энди хикоямни давом эттирай.

Эртасига жума куни эди. Шундай бўлса ҳам қишлоғимга жўнадим. Имтихонлар бошланган ва орада бўш кунлар кўп бўлиб қолган эди. Ойимнинг менга кўзлари тушиши биланоқ ўзгариб кетдилар: келишим кутилмаган кунда пайдо бўлиб қолганимдан хафсираб, қаттиқ хавотирланаётган эдилар. Уни хотиржам ҳаётини муаммолар бузиб юборган, унга оғирлик қилаётган, қандай йўл билан ҳал қилиш мумкинлигини билолмай, оғир осилган тош мисол халақит бериб, кундалик кўниккан ҳаётини бузиб юборган эди.

Мени эса аям ойимни ўз уйларига таклиф қилиш учун жўнатган эдилар.

- Тинчликми? – деб сўрадилар бечора ойим хавотирланиб.

- Ҳа, тинчлик ойижон, - дедим шошиб, - Аям сизни чақириб келишга юбордилар. Маслаҳатли ишлари бор экан.

- Гап нимада ўзи? Тушинтириброқ гапир.

- Аямникига совчилар келишди, - дедим бироз қизариб, - У киши сиз билан маслаҳатлашмоқчи эканлар.

Ойим ҳаяжонланганларидан гапимни яхшироқ англамаётган эдилар.

- Кимга совчи келибди? – деб сўрадилар.

Мен зўрға:

- Менга, - дея жавоб бердим.

Ойимни ранглари янада оқариб кетди. Ўйланиб қолдилар, ўтирдилар. Назаримда, уларни сочларидаги оқ толалар кўпайиб қолгандек эди. Ойим ўзларининг охири тўкилиб қолган кўйлакларида анчагина бечорахол бўлиб кўринмоқда эдилар. Уларни қайғулар анчадан бери эзиб келаётган эди. Бечора ойим қизини бошига тўшган ишларни бир лахза ҳам унита олмаётган, чорасизликдан ва умидсизликдан ўзини кўйгани жой тополмай қолган эдилар. Ойимга қараб юрагим ачишиб кетди.

- Қўрқманг ойи, ҳаммаси яхши бўлади, - дедим кўзимга ёш келиб, - Аямлар барча ишларни тўғрилаб бўлганлар, у кишига сизни розилигингиз керак, холос. Кейин уйимизга совчи бўлиб келишар экан.

Ойимнинг оёқларида жон қолмай ўтириб қолдилар ва кўзларидан дуввиллаб ёш оқа бошлади.

- Мени жуда қийнаб юбординглар, - дедилар йиғлаб, - Сени ишинг етмагандай, дадангни нуқул қизимни райисни ўғлига бераман, деб туриб олиши тинка мадоримни қуритди. Икки ўт орасида қолиб, куним қандай ўтаётганини билмай қолдим. Совчи, деган сўзни эшитсам, оёқларим қалтирайдиган бўлиб қолди.

Мен ойимни кучоқлаб олдим, кўзларим ёшга тўлди.

- Энди ҳаммаси ортда қолади, ойижон, - дедим уларга ёлвориб, - Фақат кўп сиқилаверманг. Мен ўша йигитга эрга тегаман, райисни ўғлини эса елкамни чуқури кўрсин.

- Кейин гап - сўз чиқмасмикин?

- Хеч қандай гап сўз бўлмайти. У мени холатимни билиб ўйланяпти.

Улар ўз қулоқларига ишонмаётганга ўхшардилар.

- Наҳотки... ростдан ҳам...

- Ҳа, шундай. Аям ҳамма ишни ўзлари тўғриладилар.

Ойим анча маҳал индамай ўз ўйлари билан бўлиб ўтириб қолди. У хозир мен айтган сўзлар тўғрисида ҳаёл суриб бирмунча вақт индамай қолди, кейин:

- Аянг жуда ишни кўзини биладиган, уддабуррон аёл экан, - дедилар ҳомиш бир синиқлик билан, - Мен бу ишни уддасидан хеч қачон чиқа олмасдим.

Бу аямни эмас, балки Оллоҳнинг тадбири орқали амалга ошишини ойимнинг тасаввур-ларига келмас эди. Улар ўзларини қўлга олиб, аяникига жўнаш тараддудуни кўра бошладилар.

Ойим кўчалик кўйлакларини кийиб, уйдан чиқиб келганларида, отам кўчадан кириб келдилар.

Мен отам истиқбилига чиқиб салом бердим, кўришдим. Уларни менга кўзлари тушиши биланоқ жилмайиб кўнгиллари очилди, кейин ойим кийиниб олганларини кўриб сўрадилар:

- Ҳа, қаерга кетяпсизлар?

- Аямларни маслаҳатли ишлари бор экан, - дедим шошиб.

- Қанақа маслаҳат қиладиган иш экан?, – деб сўрадилар отам.

Мен тортиниб индамай қолдим. Ойим эса:

- Қизингизга, у кишиникига совчи келганмиш. – дедилар.

- Қизиқ, – деди отам менсимайгина, – Совчи, деган уйи бу ердан бўлган қизни

бошқа ердан сўрайверар эканми? Майли борсанг боравер, аммо қизимизни у тамонларга бермаслигимизни яхшилаб билдириб қўй.

Ичимга совуқ тушиб кетди. Қандай қийинчилик билан амалга оширилаётган иш, дадамнинг биргина сўзлари билан чиппакка чиқиши мумкин эди. Ойимнинг ҳам ранглари ўчиб кетди.

- Нима, қизингизни бошингизга болиш қилиб юрасизми? – деди бирдан тутоқа бошлаб, - Олдиндан, билмай туриб катта кетиб нима қиласиз?!

- Ҳой нодон! – деб бақириб берди отам, – Мен бошқа одамга сўз бериб бўлганман.

- Кимга? Ўша қорнини кема қилган бетамизгами?

- Ҳой, оғзингга қараб гапир, – деди отам жахл қилиб.

Бироқ ойимни сабр косаси тўлиб, жахли аллақачон чиқиб бўлган эди.

- Сиз ким билан маслахатлашдингиз? Мен биланми? Ёки қизингиз биланми? – деди ойим борган сари шиддатланиб, – Мени эса уларга берадиган кизим йўқ, шуни билиб қўйинг! Сиз бўлсангиз, уларни озгина момуаласига алданиб юрибсиз.

Отам ойимнинг доим ўзларининг айтганларига киришларига кўникиб қолган эдилар. Ҳозир эса ойимнинг шиддатидан хайрон қолиб, уни танимай қолаётганга ўхшардилар.

- Сенга нима бўлди, ўзи? – дедилар отам ажабланиб, – Сенингча, мен қизимга ёмонлик тилайманми? Улар бу қишлоқни олди одамлари – ер суви етарли ва уй - жойи хавас қилгудек. Сенга яна нима керак?

- Менгами? – дедилар ойим – Киёв деса дегудек, ҳалол, покиза ва тўғри йигит керак. Анави сиз ёқтирган тирриқ олифта, ўтган кетганга кўзини лўқ қиладиган мақтанчоқ эмасми?

Отам нима дейишни билмай қолдилар, жахли қилиб ер депсиндилар ва шартта тортишув чек қўймоқчи бўлиб:

- Оҳ десанг ҳам, вой десанг ҳам шу, - дедилар керилиб, - Билдингми? Мен гапидан қайтадиган одам эмасман?!

- Агар сиз кўчадаги одамларни ўз ойилангиздан юқори тутадиган бўлсангиз, унда мени жавобимни беринг, - дедилар ойим жавобан бесабрлик билан, - Сизга ўзи, кўчага чиқиб мақтанишдан бошқа ҳеч нима керак бўлмай қолибди. Мен унингдек болани, ҳеч қачон киёв қилмайман.

Отамнинг ранги оқариб кетди. Ойимни шиддатидан ҳаммамиз ханг - манг бўлиб қолдик. Мен ойимни тушиниб турардим: бировга гапириб бўлмайдиган ташвишлар ва отамни райига қарайвериш жонига тегиб кетган эди. Отам эса хадиксифат ва қуюшқондан чиқмайдиган одам эдилар. Улар бирон марта ҳам бизга ёки ойимга қўл кўтармаган эдилар. Ойим отамни хурмат қилардилар ва бу хурмат бизга ҳам ўтган эди. Лекин охириги йилларда отамнинг мақтанишга берилиб кетиб, ўзларини анчагина катта оладиган бўлиб қолганлиги ҳам рост эди.

Ойим мени холатимдан бохаборлигидан, бошқаларга отамни ўз қизи тўғрисида ваъда беришига йўл қўя олмас эдилар. Буни устига отам истаган киёв, уларга ёқмаган ҳам эди. У менга ҳам ёқмасди.

Орага сукут чўкди. Биз болалар ва ойимиз отам нима дейишларини кутаётган эдик. Отам қаттиқ ҳаяжонлаиб турардилар, турган гапки, ойимсиз уйни тассавурига сиғдира олмас эдилар.

- Қаерга ҳам борасан? – дедилар синиқлик билан, - Мени қўядиган хотиним йўқ. Майли борсанг боравер, аянг топган йигитниям кўрчи. Кейин гаплашармиз.

Отам индамай, хатто озроқ кўзлари филтиллаб уйга кириб кетдилар. Ойимни кўзидан ҳам отамга раҳми келганларидан бир томчи ёш оқиб тушди. Улар отамнинг ортидан кирмоқчи, кўнглини олмоқчи бўлдилар.

Лекин мен отамни ўз ҳолига қолдириб, қилаётган ишларини ўйлаб олишларига вақт

бериш кераклигини сезиб турардим. Даррав ойимга караб:

- Энди кетайлик, ойи, - дедим.

Улар озгина иккиланиб тургач, дедилар:

- Ҳа, рост. Энди кетиш керак, гапинг тўғри.

Тайёргарлигимизни тугаллаб отамга биз кетдик, дедик ва кўчага чиқиб Фотима аянинг уйи тамон элтувчи нақлиётга ўлтирдик.

Очиғини айтганда, райисни тирриқ ўғлини мақтанчоқликлари ғашимни келтирар эди. У бир икки бор менга гап сотиб, йўлимни тўсган ва бир маротаба миниб юрадиган "тико"сида шаҳарга ташлаб қўймоқчи бўлган эди. Мен унга аҳамият бермаган эдим. У мақтанчоқ ва отасининг пулларидан қичайган ховлиқма ахмоқ эди, холос. Буни устига кўримсиз, ориққина, ўрта бўйлидан пастроқ, деярли мен тенги эди. У кўча бошида ўзига ўхшаган бедаволар билан олдиларига шишаларни кўргазма қилиб олиб пива ёки вино ичиб ўтирганини кўп кўрганман.

Шаҳарга кетаётиб ойимнинг кўнгиллари анчагина ёришиб қолганини сездим. Уларда муаммоларга хал қилишга бўлган ишонч пайдо бўлиб, ўз ойласидаги ўринлари қандайлигини сезган бўлсалар не ажаб.

Аям бизни кутиб ўлтирган эканлар. Ойим ва мени келганимни кўриб суюндилар. Тезда менга чойдан хабар олишни буюриб, ойим билан маслахатлашиб кетишди.

Улар бир соатдан кўпроқ гаплашишди. Мен эса уларга дарстурхон ёзиб, тузаб бўлган, меҳмонга илтифот қилинадиган мева – чева ва пишириқлар билан тўлдириб қўйган эдим. Ора сира чойларидан хабар олиб турардим. Овқатга уриндим, аям менга чиройли қилиб мастава қилишимни айтган эдилар. Тез орада овқатим пишишга яқинлашиб қолди.

Кўлимга чойни олиб хонага кирмоқчи бўлиб турган эдим, аям томонга Соҳиб акам кела бошладилар, у кишини орти кимдир бор эди. Яхшироқ қарасам бу ўша йигит экан, озроқ қизариб уларга салом бердим.

Улар алик олишди. Йигит ўғринча ва ҳаяжонланиб менга қараётган сезиб турардим.

- Уйда меҳмон борми? – деб сўрадилар акам.

- Ҳа, ойим келгандилар, - дедим.

- Аямга Соҳиб акам келдилар, деб айтинг.

- Хўп бўлади, - дея ичкарига кириб кетдим.

Аямга Соҳиб акамни келганларини айтишим билан: "Соҳибжон ўғлим, келаверинг"- деб у кишини чақирдилар. Соҳиб ака ичкарига кириб салом бердилар, аям ва ойим алик олишди.

Аям қисқагина ҳол - ахвол сўрагач, киёв бўлмиш йигит қаерда, деб сўрадилар. Соҳиб ака уни шу ерда дейишлари биланоқ, дарҳол хузурларига чақириш кераклигини айтдилар. Мен ичкари хонага кириб кетдим. Аям, мени ёшим ўтиб қолган, қочиб ўтирмасам ҳам бўлаверади, дедилар. Йигит кириб ҳаммага салом берди, аям алик олгач дарҳол ташаббусни қўлга олиб уни шоштириб юбордилар.

- Ўғлим биз кеч қолай, дебмизку. Бай, бай, бай, шунча иш ҳавога учиб кетарди-я! Қизимни дадаси, уни бошқа одамга бериб юборишларига бир баҳя қолганмиш. Дарҳол менга ойингизни бошлаб келинг, гапни пишитиб эртагаёқ қизниқига совчиликка бормасак бўлмайди. Тез қимирланг ўғлим, хўпми? Бўлмаса келиндан ажраб қоламизми, деб кўрқаман.

Йигит қизариб кетди ва аямни айтганларини қилиб ойисини айтгани жўнаб кетди. Мен уни дераза ортидан кузатиб турардим. Беихтиёр севинганимдан, ўзимни босолмай жилмайиб юбордим ва ҳеч ким йўқ хонада турганимча дераза ёнидан шошиб ўтаётган йигитга қараб қолдим. Чунки йигитни мени деб шошаётган ҳуш ёқиб, кўнглимни кўтариб юбораётган эди.

Соҳиб ака аямга ён қўшнилар бўлган Ҳакимжонни ҳовлисини сотиб олмоқчи бўлишгани хақида хабар бердилар. Аям бу ишни жуда маъқул топиб, хурсанд бўлдилар. Ҳовлини ота - оналаридан сўнг, икки ўғил иккига бўлиб олишган экан ва Соҳиб ака улардан бирини, айнан аям томонларига қўшни бўлган тамонини сотиб олашаётган экан.

- Баракалла, ўғлим, - дедилар аям суюниб, - Жуда яхши иш бўлибди. Худо ишингизни ўнгласин!

Соҳиб ака чиқиб кетгач, улар бироз гаплашиб ўтиришди. Кейин аям ойимни ва мени ўз уйимизга жўнатдилар.

- Сен ойинг билан бирга кетиб, биз совчиликка боргунимизча ўша ерда тургнн, - дедилар ва ойимга қараб, - Қизим, эртагаёқ худо хоҳласа сизларникида бўламиз, ўнгингизни олиб туринг.

Биз ойим икковимиз йўлга тўшдик. Кўтаринки кайфият, илдам одимлаб юришларига қараб, ниҳоят ойимни ҳам кўнглида ўзгариш – хурсандчилик пайдо бўлганини пайқаб олиш олиш мумкин эди.

- Мен озроқ пул олволган эдим, - дедилар жилмайиб, - Юр, бозорга кириб майда - чўйда нарсаларни сотиб олайлик, эртага осонроқ бўлади. Тўғрими?

- Тўғри, - дедим жавобан жилмайиб.

Ойим аямнинг олдиларидан бутунлай ўзгариб чиққан, хурсанд ва дилгир эдилар. Чамаси киевни кўришлари ҳам у кишида яхши тасурот қолдирган эди. Кўнглим кўтарилди, чунки кўпдан бери ойимларни кулиб, кайфиятлари кўтарилиб қолганини кўрмаган эдим.

Ойим пулларини санадилар: олти минг экан. Менда икки минг икки юз бор эди. Қўшдик, саккиз минг икки юз бўлди.

- Минг сўмини йўл кирага олиб қўй, - дедилар фикр қилиб, - Қолганига эса бозорлик қиламиз.

Бозорга кириб бордик ва эртага кўп бозорликлар ичида эзилиб қолиши мумкин ва зарур бўлганларини олдик. Булар фақат нок билан хандон писта эди, холос. Пулимиз тезда тугаб қолди, айниқса хандон писта жуда қиммат экан, зўрға ярим қило олдик. Қолганларини эса бугунча олмайдиган бўлдик. Бозордан енгилгина салафон ҳалтани кўтариб чиқдик.

- Бунақа бозорлик қилиш учун эллик минг пулинг бўлмаса, бозорга кирмасанг ҳам бўлаверар экан, - дедилар ойим кўнгиллари тўлмай.

Уйга келдик.

Ойим дархол отамни қидириб қолдилар: ичкаридаги хонада ётган эканлар. Мен дарстурхонни тузаб тезда овқатга уринишимни тайинлаб, ўзлари отамни олдиларига кириб кетдилар. Ойимда отамни кўнгилларини олиб, ўзлари хохлаган ишга кўндиришга иштиёқи биланд эди.

Ҳайрулло укам ойимни кўриб олдиларига югуриб келган эди, қолганлари ҳам шундай қилишди. Ойим ҳаммаларига сўрма қанд улашдилар ва:

- Айвонга чиқиб ўтиринглар, опаларинг сўзларга дарстурхон ёзипти, - дедилар, - Мен эса оталаринг билан бафуржа гаплашиб олай. Укаларинг Ҳайрулло эса отасини оёғини босади.

Мен дарстурхон солиб, овқатга уриндим, укаларимни ўтқизиб чой кўйдим. Бироз сўнг овқатим тайёр бўлди. Ўзим эса бу орада Шом намозини ўқиб олдим. Уларни нималар тўғрисида гаплашганлари қоронғу бўлсада, ойимнинг мен томонда эканликлари тайин эди. Улардан овқатни сузишга рухсат сўраш учун ичкарига кирдим.

- Овқат тайёр бўлди, чинниларга сузаверайми?

Отам ёнбашлаб олган, укам Ҳайрулло уни ёнида, ойим уларни тўғрисида ўтирган эдилар. Отам мени кўриб ўтириб олдилар.

- Кел қизим, - дедилар, - Олдимга ўтир! Сен билан маслахатлашиб оладиган вақт келди.

Мен ойимни ёнига ўтирдим. Отам шошилмай, бироз ноқулайланиб сўз бошладилар.

- Қизим, ўзинг билганингдек, икки жойдан қўлингни сўрашяпти, - дедилар бирмунча қизариб, - Бу масалада, энг аввало сени фикринг бизга муҳимроқ. Нима дейсан? Сенга райисни ўғли маъқулми ёки аянг топган йигит.

Мен қизариб ва ҳаяжонланиб кетдим. Отамдан тортиниб, уялиб кетдим.

- Тўғрисини айтвер, қизим, - дедилар ойим, менга далда бериб, - Биз эртага шунга қараб иш тутамиз.

Ердан бошимни узолмай оҳиста дедим:

- Менга аям топганлари маъқул.

- Шу гапинг гапми? – деб сўрадилар отам, - Кейин пушаймон бўлиб юрмайсанми? Бу сени аниқ жавобингми?

- Ҳа.

- Ана кўрдингизми, дадаси, - дедилар ойим, дарров мени тамонимни олиб, - Аясини ёнида тинч ва хотиржам юради-да. Киёв йигит аяга қўшни бўлган ҳовлини сотиб олаётган экан. Кўнглимиз ҳам тўқ бўлади. Ахир ўзингиз ҳам шуни истардингизку! Тўғримми?

Отам индамай ўйланиб қолдилар. Менга эса:

- Энди овқатингни сузавер, - дейишди ва мен хонадан чиқиб кетдим.

Озгинадан сўнг ҳаммамиз дарстурхон устида йиғилдик. Ойим отамни хурматини қилиб бизни тергаб турардилар. Бу дадамга хуш ёқаётган бўлсада, ўзларини лоқайд тутиб, нимадандир норози одам қиёфасида эдилар.

Эртасига эрталабданоқ, ойим отамни қўлларига нималар олиш кераклиги тўғриси ёзилган рўйхатни тутқаздилар. Рўйхатни ойим икковимиз тузган эдик. Отамнинг олинадиган нарсаларни кўплигини кўриб хушлари учди.

- Бу ерда ажални уруғидан бошқа, ҳамма нарса бор эканку, - деб киноя қилдилар отам.

Ойим бўш келмадилар.

- Сиз қиз беряпсизку, қўй эмас. Улар шахарлик бўлса, ўзингиз кўрдингизку, сизни қандай кутиб олишганини. Ҳеч бўлмаса, бошланишида шундай қилмасак бўлмайди, отаси. Ахир, қизингиз қачонлардан бери ўша ерда юрибди. Улар буни, бирон марта ҳам малол кўришгани йўқ.

Отам норози бўлиб бироз тўнғиллаб турдилар, кейин катта укамни ёнларига олиб, бозорлик қилгани кетишди.

Уларни жўнатгач мен меҳмонларни жойлаштириш учун мўлжалланган хоналарни шупириб чиқдим, ойим эса дарстурхон ёзиб, янги кўрпачаларни сола бошладилар. Кейин ҳовлини, кўчани шупириб чиқдим ва укаларимга буюриб давоза ёнидаги гулхона чўяқларини юмшаттириб қўйдим. Ойим укаларимга жудаям янги бўлмаса ҳам тузикроқ кийимларини кигизиб қўйдилар ва меҳмонлар келганда оёқлар остида ўралашманглар, деб ўқтирдилар. Улар мени хонамда тинчгина ўтиришлари ва мен айтган ишларни чиройли қилиб бажаришларини қаттиқ ўқтириб қўйдилар.

Отам билан укам бозордан келишди. Улар биз ёзиб берган рўйхатдаги бор нарсани олиб келишибди. Ойим дарров ҳамир қориб сомсага уриндилар, мен тўштни чопқилаб унга масаллиқ тайёрладим ва отам олиб келган чалапишган мантини мантиқозонга жойлаштириб қўйдим. Тез қимирлаб маставага уриндим, масалиқларни қовуриб сув қўйдим ва кичик оловда миққиллатиб қайнатиб қўйдим. Энди унга меҳмонлар келганларида сўнг гурунч ташлаб қайнатсам тайёр эди.

Навбат дарстурхон тузашга келган эди, ойим сомсани пишириб бўлган эдилар, соат

эса ўн бирга яқинлашган эди. Меҳмонлар ҳам келиб қолишлари мумкин эди. Дархол дарстурхонни тузашга киришиб кетдик ва орадан бир саот ўтар ўтмас уни меҳмонлар келишига тайёр қилиб қўйдик.

Дарстурхонни кўздан кечирган отамни кўнгиллари тўлди ва укамни чақириб хонага исириқ тутатиб чиқишни буюрдилар. Ойим ён - атрофдаги қўшнилardan бир нечата ёши катталарни чақириб қўйинг, деб тайинлагач, отам кўчага чиқиб кетдилар.

Мен эса ўз - ўзимдан ҳаяжонланиб кетмоқда эдим. Қутилмаганда, ҳаётимдаги рўй берган хуник манзаралар ҳаёлимга келиб қолаётган эди: Ўткир, анави учта бедаволар, Нафиса... Қизариб ва кизишиб кета бошладим, вужудимни ўзим англай англай олмаётган уят, қўрқув ва ҳафсирашлар эгаллай бошлади. Бирмунча вақт нима қилишни билмай қолдим.

Ойим мени ўзгариб кетаётганим кўриб ҳафсираб қолдилар.

- Сенга нима бўлди, - дедилар кўрқиб, - дарров ўзгариб қолдинг.

Ойим бор гапни айта олмасдим.

- Чарчаганман, шекилли, - дедим ўзимни қўлга олишга уриниб.

- Анави хонага кириб, дамнингни олчи.

Ҳоли хонага кириб кучсизлигим ва пушаймонлигимдан йиғлаб олдим. Аям бўлганларида нима қилиш кераклигини сўраб олган бўлардим, деб ўқиндим. Шунда хотирамга, пайғамбаримизнинг ҳафсираган вақтларида намоз ўқиб олишлари келиб қолдим. Севиниб кетдим. Дархол тахорат қилдим. Лекин ҳаёлимга бу кам, деган фикр келди. Тезда укаларимдан ҳоли хонанинг арвозида ғусл қилиб олдим ва бундан кўнглим ёришиб икки ракат намоз ўқиб олдим.

Ўзимга кела бошладим. Бу иймонсизлик давримдаги дунёқарашимнинг охириги кутқуси, деб тушиндим ва тез орада у мендан чекиниб босилиб қолганимни сездим.

Кўнглим кўтарилиб кета бошлади. Назаримда ҳамма нопокликлардан, ботини-ю зоҳирдан бутунлай қутилиб олгандек ҳис қилмоқда эдим ўзимни. Ичим ёришиб кетди, хурсанд бўлдим. Ажойиб ҳиссиёт мени чулғаб олди, ўзимни худди гуноҳлари кечирилган одамдай ҳис қилмоқда эдим.

Ташқарига чиқдим.

Ойим мени хушҳол ҳолда кўриб хайрон қолдилар.

- Бунча тез ўзгармасанг, - дедилар жилмайишдан ўзларни тутолмай, - Бир дам олдин бошқача эдинг, энди эса бутунлай бошқача бўлиб қолибсан.

Мен севинганимдан ойимни кучиб олдим. Олдинлари бироз ноқулайланадиган ойижоним, бу сафар ўзларини қўйиб юбордилар, юзимдан ўпдилар ва бағриларига босдилар.

- Оллоҳ мени гуноҳларимни кечирдимикин, деган умиддан хурсандман, - дедим, - Сиз ҳам, гуноҳларим сабаб етказган озорларимни кечиришингизни истайман!

Ойимни кўзларига ёш келди. Улар:

- Жудаям антиқа, қизимсанда! – делар ҳаяжон билан, - Албатта, мен сени аллақачон кечириб бўлганман. Ўз боламини кечирмасмидим?! Ўзимни ача қизимни-я?!

Ойим мени эркалаб сочларимни тўғрилаб қўйдилар ва пешонамдан ўпдилар. Уларни биринчи бор ўз ҳис - туйғуларини бу қадар ошқора билдирмоқда эдилар. Бундан бошим осмонга етди. Олдинлари орамизда бўлган тўсиқлар олиб ташлангани ва бир - биримизга яқинроқ бўлиб қолганимизни ҳис қилдим.

Икковимиз ҳаяжонланган, ҳозирги воқеа сабаб муносабатларимизда қандайдир ўзгариш ясаганидан таъсирланиб турган эдик, укам Ҳайрулло югуриб келиб ойимни қўлларидан тортқилади. У ниманидир кўрсатмоқчи эди.

- Ойи қаранг, меҳмонлар келишди.

Ойим ва мен ҳаяжонланиб кўча томон қарадик.

Учинчи фасл

Ниҳоят, совчилар ҳам етиб келишган эди. Кўча томонга машина келиб тўхтагани, ундан меҳмонлар туша бошлагани ва отамнинг маҳалла қариялари билан “Келинлар, келинлар..” дея уларни кутиб олаётганлари эшитила бошлади. Ойим кўча эшик тамон, меҳмон аёлларни кутиб олгани юрдилар, мен эса ўзимни четроққа олиб ошхонага кириб олдим. Бу ердан туриб азиз меҳмонларнинг чой - овқатларни уюштириш ва ичкарига жўнатиш мени зиммамда эди.

Аёллардан Фотима ая, киёвнинг онаси Ҳанифахон ва Шахлохон опалар, эркалардан Сайид ота ва Соҳиб ака келишибди. Ойим ёпинчиқ ёпиниб аёлларни кутиб олгани, отам эса бир нечта маҳалла оқсоқоллари билан эркаларни кутиб олишди.

Совчи бўлиб келишган меҳмонлар чиройли кийинишган, тороватли, камсуқумгина кулиб туришган, илтифотли ва жуда хушфеъл эдилар. Айниқса Сайид ота ва Фотима аянинг юзларидан нур ёғиларди. Отам илдамлик билан салом бериб Сайид отанинг қўлини олдилар, у киши эса кучоқ очиб сўрашдилар ва одамни ром қиладиган хушфеъллик билан:

- Биродар, қанча вақтдан бери кўришмаймиз, - деб сўради.

Сайид отанинг ўзини яқин тутиши, такаллуфи ва бағоят ҳуш феъл момуаласи отамга жуда яқиб тушганидан кенг ва мамнун жилмаётган эди.

- Узр отахон, - деди отам бироз қизариб – Болалар катта бўлиб қолгач, одам югур - югурдан бўшамай қолар экан.

- Худо хайрингизни берсин! Худо хайрингизни берсин! – дея такрорладилар Сайид ота, – Тўғри гапни айтдингиз, биродар. Шуларни бахти, бизни бахтимизда.

Отам сингари маҳалла оқсоқоллари ҳам Сайид отанинг хусни - тароватига ва хушфеъл момуаласига таслим эдилар. Улар умумий қилиб аёлларга салом бердилар ва аямга қараб:

- Келинг оя, хуш келибсиз, - дедилар.

Фотима ая алик олдилар ва хонадан эгасининг кўнгилини олиш учун чиройли ҳол - аҳвол сўрадилар.

Меҳмонлар уйга таклиф қилинди. Сайид ота ва Соҳиб ака аёлларни кириб жойлашиб олишлари учун йўлдан четроқга ўтиб турдилар, уларга қараб биз томондагилар ҳам шундай қилишди. Ойим аёлларни етаклаб улар учун тайёрлаб қўйилган хонага олиб кирдилар, шундан сўнг отам эркак меҳмонлар бошлаб кўшни хонага кириб кетишди.

Сайид ота хонага кириб Қуръон тиловат қилдилар, ҳаммамиз – уй ичидагилар ва ташқаридагилар одаб сақлаб, ўтирган ҳолда Оллоҳнинг зикрига қулоқ тутдик Тиловат тугаллангач аввало пайғамбармизга, саҳобаларга, мўмин - мусулмонлар ҳаққига қилган дуоларига, сўнгра хонадон ахлига, ҳозир бўлганларга қилган чиройли дуоларига шерик бўлдик.

Шу билан дарстурхонга фатво берилди. Катта укам иккала тамонни чойидан хабар олиб турадиган, мен ошхонада барини уюштирувчи, яни овқат ва масаликларни меёрига етказиб тайёрловчи эдим. Ойим билан отам ташқарига тез - тез чиқиб туришар, биздан хабар олишар ва тайёр овқатни меҳмонларга ўзатиш вақтини белгилаб туришарди.

Меҳмонлар кириб ўтиришганига ўн дақиқа бўлди. Отам мантини ёнига қовурдоқ гўштни, устига патинжон ва кўкатлар бўлган тузатилган ликобчаларни узатишимни мумкинлигини айтдилар. Улар тайёр эди, дарров киргизиб юбордим.

Укам мен дамлаб бераётган чойларни ташиб тураётган, нима қилиш кераклигини чамалаётган ва иш орасида маставага гурунч солиб қайнатиб ҳам қўйган эдим.

Бирмунча вақт ўтди. Меҳмонлар ёнидан отам чиқиб келдилар. Улар бўш ликопчаларни кутариб чиққан эдилар, дарров укамга узатдилар, Менга эса: “ойингни ёнимга чақириб бер” дедилар.

Ойим ҳам эшик ёнида кўриниб қолдилар. Отамни ёнига келдилар.

- Онаси, улар қизингни кўлини сўрашса, нима деб жавоб берсам маъқул экан? – деб сўрадилар

- Энди, Сайид ота оғиз солсалар керакда, яна ким ҳам бўлиши мумкин? - дедилар ойим мулоҳаза қилиб, - Сиз одоб сақлаган ҳолда у кишининг ўзларига ҳавола қилган киши бўлинг, яъни “Сиздек бир одам ёмон киёв топармиди?! Сизни гапингиз гап, мен сиз сўраётган йигитга қизимни беришга розиман” ёки “Сиз ёмон киёв топармидингиз, сизни гапингиз гап, отахон”, деб айтинг. Йўқ бўлмайди, гапирган гапларим ўзимга ёқмаяпти. Қандайдир қовушмаган, совуқлик бордай. Дадаси бирон йўлини топиб гапирарсиз, менда чиқмаяпти.

Отам озроқ ҳаяжонланиб ва иккиланган кўйи ичкарига кириб кетдилар. Унга қараб ойим ҳам анчагина ҳаяжонланиб қолдилар.

Ташқарига Фотима ая чиқиб келдилар. Мен аянинг олдиларига чаққон бориб салом бердим, кўришдим. У киши менга қараб жилмайиб қарадилар, ва

- Ичкарида зерикиб кетдим, – дедилар, – Сени ҳам бир кўрай, деб чиқдим.

Мен дарҳол курсини топиб келдим, ўтиришлари учун жой ҳозирладим. Аям мен учун энг нозик ва мўтабар меҳмонни ўзгинаси эдилар. Ойим ва мен ҳам ёнларида хожатбарор эдик.

- Ҳамидахон, – дедилар аям ойимга мурожат қилиб, – Сайид отангиз оғиз солдиларми?

- Ҳозирча йўқ. Балки, энди шундай қилаётгандирлар.

Ичкаридан отам қизариб чиқиб келдилар. У кишини кўзлари аямга тушиши билан янада қизардилар, салом бердилар ва

- Зериктириб қўймаяпмизми? – дея узр сўраган киши бўлдилар.

Фотима ая шундай кунда зерикиб бўларканми, деб биздан миннатдор эканликларини айтдилар ва гапни чўзиб ўтирмай отамнинг ҳаяжонланиб туришларини билгилари келганидан сўрадилар:

- Ичкарида нима гап, ўғлим? – деди аям ва отамнинг ўзлари билан мулоқат қилиб ўрганмаганликларини сезиб – Тортинмай айтаверинг, мен сиз тамондаман, - дея қўшиб қўйди кулиб.

Аям хар галгидай очиқ кўнгил эдилар, отам эса озроқ хижолат тортиб ва озроқ тутилиб гапирдилар:

- Сайид ота маҳр тўғрисида сўраяптилар.

Отам бу масалани биладиган одамдай ўзини тутишга уринглари билан, ҳеч нимани тушинмаётганлигини билиб олиш қийин эмас эди.

Ҳарна қилса ҳам, отам собиқ Иттифоқнинг фарзанди эди-да ва турган гапки маҳр тўғрисида ҳеч нима билмас эдилар. Бизлар даҳрийлар тузимидан қутилган бўлсақда, уни маънавий асорати ҳали кучли эди. Бундай қадимий удумни Оллоҳнинг Ўзи рухсат берган бўлсада, Шўроларнинг муттасил тайзиқи остида унитилган ва аллақачон момуаладан чиқиб кетган эди.

- Бу масала фақат қизингизга оид, - деди аям, - У истаган нарсани, эрга тегиши учун берган розилиги учун эваз сифатида маҳр қилиб олиши мумкин, ўғлим. Уни эрга тегаётган қиз ёки аёлни ўзи белгилайди ва истаганича тасарруф қилади.

Отамнинг энсаси қотиб, аямнинг изоҳларидан кўп нарса аёнлашмаган бўлганидан мени олдимга келдилар. Мени ёрдамим отамга керак эди. Секин четроққа тортиб, анчагина қизариб бўлса ҳам меҳр тўғрисидаги гапимни айтдим:

- Сайид отага: “Нимани маҳр сифатида белгиласангиз, шунга қизим рози экан”, деб айтинг, - дедим.

Ойим ҳам ёнимга келган эдилар, отам уларга қараб:

- Шу гап маъқулми? – деб сўрадилар.

- Ҳа, тўғри! Шундай деб айтаверинг, отаси, - дедилар.

Отам ичкарига кириб кетдилар. Ойим аянинг ёнларида меҳмонни зериктирмаслик тараддудида эди. Мен ошхонада уринаётган, укам эса ёрдамчим бўлиб унда бунда чой ташиётган ва отам ёки ойим олиб чиқиб бераётган бўш идишларни келтириб тураётган эди.

Ойим билан аям бирмунча вақт гаплашиб туришди, кейин ичкарига кириб кетишди.

Оз - оздан қуйиб маставани узатдим. Татиб кўриб яхши бўлганидан кўнглим тўлган эди.

Отам чиқиб келдилар: бироз ташвишланган ва қизариброқ турардилар.

- Ойинг қани?

- Ичкарида эдилар.

- Сайид ота: Аёлларни ишлари битдимикин? - дея билмоқчи эдилар.

Мен тезда укам орқали Сайид отанинг гапларини уларга етказдим. У хиёл ўтмай чиқиб келди.

- Улар тайёр бўлишибди, - деди.

Отам яна эркак меҳмонлар олдига кириб кетдилар.

Орадан бироз вақт ўтиб Сайид отанинг тиловатлари қулоққа чалинди, у киши хуш овоз билан Қуръон оятларини ўқирдилар. Кейин дуога қўл очиб Оллоҳга ҳамду - сано айтдилар, пайғамбаримизга салоту - салом, саҳобалар ва мўминларни дуо қилдилар, ниҳоят хонадон эгаларига чиройли ниятлар дуоси билан тугалладилар.

Меҳмонларни кузатила бошланди. Мен аям билан ҳайрлашмоқчи эди-му, бироқ йигитнинг онасидан ва қўшнилardan хижолатланганимдан панароқда турардим. Ошхонада турганимча ҳаммадан кўра яқинроқ одам аям бўлиб қолганликларини, ташвиш ва қувончларим фақатгина у киши билан бемалол ўртоқлаша олишимни аллақачон тушиниб етгандим. Бизни бир – биримизга тортиб турган нимадир бор эди. Балки, бу Фотима аянинг дуолари сабаб, Оллоҳнинг ижобати оқибатида пайдо бўлган қалбларимизнинг ҳамоҳанглигидир.

Аям кета туриб ойимга: Эртага бизникига борсин, - дея тайинлаб юборибдилар. Мен буни эшитиб севиниб кетдим. “Албатта бораман, аяжоним!” – деб ҳаёлимдан ўтказдим.

Мени маҳримга Сайид ота уч юз минг сўм, Соҳиб ака эса битта катта кўчқор бўлган хисор қўйни берибдилар. Бизни қишлоқ учун, бу кўзга кўринарлик катта нарсалар эди. Отам анча вақтгача пул ва қўйни нимага беришганини сабабини билолмай юрдидар: бундай олиб қараганда, бутунлай бегона бўлган одамларга шунча пул ва қўйни бериб юбориш мумкинлигини тасавурига сиғдира олмаётган эдилар. Ниҳоят, улар жуда бой одамлару ва уларга пулни аҳамияти қолмаган, деган қарорга келдилар.

Шўролар даврида улғайган отамнинг қўргани ҳаммани бир хил яшаши, ойликдан ойликкача кун кечириб бўлган эди. У тузумда бойлар бўлмаган, бойиб кетиш ҳам жуда мушкул эди. Аммо, кейинчалик бу тузумда пораҳўрлик кучайиб кетгач, пули кўплар пайдо бўлган бўлсада, тузумнинг асоси бўлган қўрқув сабаб юрагини ховучлаб, эл қатори юришга мажбур эдилар. Шунингдек сафсатабозлик, қуруқ ваъдалар ва етишиб бўлмайдиган иштимой тузим тўғрисидаги бўлмағур гаплар қаторида майда ташмачи ўғрилиқ – иложи бўлди дегунча ишхона мулкани умариш каби иллатлар қон - қонига сингиб кетган эди. Шароитни тақозоси шу эди ва отам уни қандай бўлса шундайлигича қабул қилган эди. Ўша пайтда бўлганидек ҳозирда ҳам, одамлар учун сизни қандай йўл

бойиб кетганингиз эмас, балки бой бўлиб қолганингизни ўзиёқ аҳамиятли эди. Ҳа, биз маънавий турғунликдан хали - вери қутулганимизча йўқ.

Отам мендан Фотима ая хонадани тўғрисида суриштириб, улар илгаридан бери отасидан қолган бойликлар эвазига ўзига тўқ бўлиб юрган одамларми ёки йўқми эканлигини, киёв уларга ким эканлигини, балки узоқроқ қариндош эмасмиди? дея бир неча бор суриштирдилар, билгилари келди. Улар учун буларни бари, одатдан ташқари бир воқеа бўлган эди.

Мана энди, отамнинг ҳамкишлоқларига сўз бермаслиги учун етарлича асоси бор эди. У бир неча бор укамга қўйларни ариқ бўйида ўтлатиш учун олиб чиқишга буюриб, ортидан ўзлари ҳам кўчани айланиб келардилар. Шунга қараб отамнинг мақтаниш услубида ҳам бироз ўзгариш содир бўлган эди. Менга узун қулоқ бўлиб етиб келишича, отам:

- Албатта қиз болани хушрўй бўлгани яхши, аммо ахлоқини гўзаллигига нима етсин! Мухимиям шуда, - дея насихат қилаётган эдилар.

Биз тамонларда шахарга қиз узатувчилар жуда кам бўларди. Шунинг учун совчиларнинг келиши ва маҳрга берилган нарсаларнинг кўплиги қишлоқдаги катта воқеага айланиб кетган эди. Тўғриси айтганда "маҳр", деган сўзнинг ўзиёқ янгилик эди. Бу тўғрисида отам анча хафсала билан гапириб юришига ва Қуръонни хукми ҳам шу эканлиги тўғрисида такидлаб ўтишига тўғри келди.

Отам учун мавзу кенг ва салмоқли эди. Бундан уни боши осмонда етиб, қувончига қувонч қўшилганини айтмасам ҳам бўлаверади. Унинг назарида, охириги воқеалар оиласини ҳамма қатори эмаслигини, тарбияси ва одоби қишлоқ ибрат олса олгудек эканлиги исботланиб, фавқулотда ёрқинлик билан ўз тасдиғини топган эди. Қишлоқ қолиб, шахарнинг олди одамларининг совчи бўлиши бежиз эмасда, ахир. Энди уни олдига туша оладиган одам қолмагандай эди.

- Биродар, буни маҳр дейдилар, - дердилар отам салмоқланиб, - Юк беришни бунга сираям алоқаси йўқ.

Ойим эса Фотима аянинг хонадони, у билиб улгурмаган бутунлай бошқача тушинчалар асосида эканлигини сезиб бўлган эдилар. Улар аянинг хонаданидаги устивор дунёқарашнинг асосларини тўла англаб ололмаган бўлсаларда, шундай одамлар борлигига иймонлари комил бўлган эди. Секин - аста ойим мендан баъзи масалалар тўғрисида сўрайдиган, фикримни инобатга оладиган бўла бошладилар.

- Улар сенга кўп нарсаларни ўргата олишибди, - дердилар.

Эртасига ойим мени ёнларига чақириб, маҳрингни нима қилайлик, деб сўрадилар.

Мен анча хижолат тортиб дедим:

- Ўзларингиз билганингизча ишлатаверинглар.

Ойим маслахати билан отам менга берилган кўчқорни сотиб, ўрнига иккита совлик қўй олиб келдилар.

- Булар қизимни қўйлари, - дердилар отам ойимга, - Худо хоҳласа яқинда улар қўзилаб, ўзидан кўпайиб қолади.

Қолган нақ пулни тўйга ишлатиладиган бўлинди. Тўйни ўзи эса бир неча ойдан сўнг, ёзнинг охирига бориб қилиниладиган бўлинди. Бу вақт ичида мен ўқишни тугатишим, киёв тамон эса уйни таъмирлаб олиши мўлжалланган эди.

Тўйгача бўлган вақт орасида отамнинг ўз режаси бор эди; у укаларим учун олинган ерда деҳқончиликни давом эттириши, мевали дарахтларни парваришлаши ва ерни ўраб қўрғон қилиб олишни ёз давомида тугаллашни мўлжаллаб олганди. Шу кичкина ер билан ҳам уддабуррон деҳқон ўз оиласини боқиши мумкин эди. Маҳр пулини эса бекор туришига йўл қўймай, мол - қўй олиб сотишга қўшишни мўлжаллаб қўйгандилар. Ойим учун одатдагидек уй ишлари, мол ва қўйлар қолганди.

Эртасига аямникига қараб йўл олдим. Йўлда кетар эканман, ҳаётимда бутунлай бошқача - янги давр бошланганидан тўлқинланиб кетмоқда эдим.

Шунча воқеалардан сўнг ҳаяжонланиб кетаётган ва озроқ хижолат ҳам тортаётган эдим. Ичимдан қандайдир ғурур аралашган ҳиссиёт бош кўтариб, мени устиворликка ва дарров йиғлаб олишга ундаётган эди. Ахир бутунлай ноумудликка тушиб қолган ҳаётим Яратувчининг марҳамати билан яхшилик тамонга – иймонга ва исломга кириб бутунлай ўзгариб кетган эди. Мана энди турмишга ҳам чиқмоқдаман. Ҳаётимнинг маълум бир даври ўзининг мантиқий ва амалий якуини топмоқда эди.

Бироқ мени табиатимга жо қилинган феълим ўз кучини кўрсатмоқда эди.

Асаб торларим таранглашиб ҳовлиқиб кетаётган, майда нарсалардан таъсирланаётган ва тез ҳиссиётларим жунбушга келиб йиғлаб олгим келаётган эди. Бу тўйғу мени ўз измига солиб, одатланиб бораётган – ҳар бир қадамимни таҳлил қилиб туришимга халакит берибгина қолмай, балки ўзимни рисоладагидек тутишга ҳам йўл бермаётган эди.

Назаримда, бу чинакамига аёлларга ҳос бўлган, ҳаётда ўзимиз ҳам яхшироқ англай олмайдиган яширин ва бироз ноаниқ бўлган орзуларимни рўёбга чиқаришни қумсаш ҳисси эди. Мана энди у рўёбга чиқа бошлагач кутилмаганда мени ҳаяжонга солиб ўзгача бир тўйғу ила ҳиссиётларни жунбишга солмоқда эди. Бунда фикр - ўйдан кўра ноаниқ истак ва ҳоҳиш ҳиссиёти устивороқ эди. Балки аёл зоти учун азалий бўлган ва уни моҳиятини белгиловчи ички тўйғулар – севикли ёр бўлиш, ардоқланиш, она бўлиш, эозланиш ва кимдир уни ҳаммадан кўра яхшироқ кўришини иташ кабилар сабабдир? Ким ҳам буни била оларди, дейсиз! Ҳар бир одам бир дунё сир - синоат ичида.

Аям ўзларининг уйларида эдилар. У киши: “Ая мен келдим” – деган овозимни эшитиб: “Келақол, ача қизим” – дедилар. Мени кутиб ўтирганлари аниқ эди. Ичкарига кирдим, аямнинг мен тамон чўзилган қўлларига ўзимни урдим.

Қадрдонимни кучоқлаб, кўзларимга севинч ва миннатдорлик ёшларим келганича у кишидан ўта рози ҳолда ўпиб олдим ва ҳиссиётларим алангалаб кетганидан кўкракларига бошимни қўйганимча ёшларимни тўхтата олмай қолдим. Шу ҳолда, рўмолчам билан кўз ёшларимни артганимча туриб қолдим. Биронта сўз ҳам айтмаётган ва сасимни ҳам чиқармаётган эдим. Мендаги ҳиссиёт Аямга ҳам ўтди ва улар ҳам тўлқинланиб кўзлари ёшга тўлган эди.

Орадан бирмунча вақт ўтди. Аям ўзларини тутта бошладилар.

- Бўлди қизим, ўзингни бос, - дедилар хурсиниб, - Энди менга бу тўйғулар ортиқчалик қилади. Кўпам ўзимизга эрк бермайлик! Ҳамма нарсани мўтадил ҳолда бўлгани яхшироқ.

Мен аям қўйиб юбордим, ёнларида ўтирганимча кўз ёшларимни арта бошладим.

- Энг яхшиси, таҳорат қилиб икки ракат шукрона намозини ўқиб олайлик, - дедилар.

- Ҳўп бўлади, - дедим ҳорғинлик билан.

Ўрнимдан туриб аям учун таҳоротга сув тайёрлашга киришдим, ўзим ҳам таҳорат қилиб олдим. Биргалашиб намоз ўқидик ва сидқидилдан Яратувчига шукроналар келтирдик. Намозни тугатгач аям узундан - узоқ Қуръон тиловат қилдилар ва дуога қўл очдилар. Энг аввало Оллоҳга ҳамду - сано, кейин Унинг элчиси бўлган ҳазрати Расулиллоҳга салоту - саломлар ва саҳобаларни дуо қилдилар. Сўнгра:

- Албатта, Оллоҳнинг ўзигина бизни дилларимизни ҳамоҳанг қилди, иймон ва ислом нури билан мунаввар қилди. Шубҳа йўқки, У мўмин - мусулмон бандаларига меҳрибон ва раҳмли бўлган Зотдир. У бизга раҳм қилди ва гуноҳларимиз кўплигига қарамай тўғри йўлига йўллаб қўйди. Эй Оллоҳим, албатта биздаги бор нарсани Ижодкори фақат Ўзингдирсан ва албатта буларни тасаруфи ҳам Ўзингни қўлингдатур. Бизни бадбахт ва нодонлардан қилиб қўймагин! Омин, Оллоҳу Акбар.

Вақт жуда тез ўтадиган бўлиб қолди. Қўшни ҳовлида эса таъмирлаш ишлар қизигандан қизиб кетган эди. Мен битирув имтиҳонларини топшириб қўлимга дипломни олганимда орадан бир ой ўтган эди. Қўшни ҳовлида ҳам ишлар ниҳоясига етиб қолган, уйлар таъмирланиб чиройли бўйоқлар билан бўялган ва аямнинг гаплари билан уларни ҳовлиларига тамонга кичикроқ эшик ҳам ўрнатилган эди. Аям вақти вақти билан киёв бўлмишни ҳовлисига ўтиб, Ҳанифахон ҳолага йўл йўриқ қўрсгани чиқиб турарди. У киши менга унаштирилган йигит, Яҳё ака билан ҳам анчагина яқинлашиб қолган эдилар. У ора - сира аямдан баъзи бир ишларда маслахатлашгани чиқиб турди. Ҳанифахон ҳола ва Яҳё ака ҳам худди мен сингари аямни қаттиқ хурмат қилишар ва айтганларини зиёда қилиб бажаришга интилишар эдилар. Аям ўзлари айтганларидай Яҳё акадан қочиб ўтирмас эдилар.

Мен эса Яҳё акага кўзим тушди дегунча лоладек қизариб кетар ва унинг ўтли нигоҳидан ўзимни ноқулай сезиб бир нима қилишни ёки бирон нима дейишни билмай қолардим. Икковимиз унаштирилган бўлсақда, уларга кўзим тушди, дегунча қочиб кетгим ва беркиниб олгим келарди. Зўрға салом бериб ичкарига кириб олардим. Йигитни ҳам истиҳола қилаётгани сезилиб турар ва менга кўзи тушди дегунча бошқача бўлиб, ҳаяжонга тушаётгани билиниб турарди. Икковимиз бир - биримизга ўғринча қараб олаётган эдик.

Беркитиб нима қилдим, мени келин бўлиб тушишим керак бўлган ҳовли кўришга иштиёқим баланд эди. Ҳовлига киргим ва барча нарса ўз кўзим билан кўргим келиб турарди. Ўзимча ҳовлини қандай тутиш кераклиги ҳақидиги ҳаёлларга берилиб кетардим. Буларни бари, мен учун қилинаётганидан билганимдан қувониб ҳам кетаётган эдим.

Таъмирлаш ишлари тугатилгач аям ойим билан отамни уйларига чақирдилар ва тўйни келаси ойнанинг ўрталарида қилишни белгилаб олдилар. Ойим билан отамни мен келин бўлиб тушишим мўлжалланган ҳовлини кўриб кўнгиллари тўлди. Ҳовли тўрт хонали, таги ертўла қилиб солинган ва икки хонани ўртасида ошхонаси бор эди. Янги таъмирланганидан шинам ва озода эди.

Мен ота - онамни ҳамроҳлигида қишлоғимга йўл олдим.

Тўйгача уйда бўлишим ва унгача аямдан, уларнинг оила аъзоларидан йироқроқда бўлишим кераклигидан озмунча паришон эдим. Булар менинг ҳаётимда тубдан бурилиш ясаган инсонлар эди. Чиндан ҳам Фотима аядек мўтабар аёл, Сайид ота, Соҳиб акамлар мени ҳақиқий ҳидоят йўлига олиб киришди ва мени чуқур миннатдор бўлишимга, уларга боғланиб қолишимга сабабчи бўлдилар. Улар ҳаётимда қанчалик муҳим ўринга эга эканликларини, ўзлари ва хаттоки уйлари ҳам қадрдон бўлиб қолганлигини ўзингиз ҳам билган бўлсангиз керак. Яхшиямки, Оллоҳнинг марҳамати билан замонамизнинг чин инсонийлик қадриятларига эга инсонлар борлиги ва шубҳасиз шундай инсонлар сабаб, биз умургузаронлик қилаётган давримиз ўзининг яхшилик аломатларини йўқотганича йўқлигини билишингизни истардим. Бундай инсонларнинг борлигини ўзиёқ, баъзи бир чаласавод ва шухратпараст кимсаларнинг хаддиларидан ошишга йўл бермай, улар англай олмайдиган ҳақиқатлар борлигини билдириб турарди.

Оллоҳ улардан рози бўлсин!

Агар биз ҳақиқий, соф ва тоза мусулмончилик йўлида бўлганимизда ҳаётимиз қандай гўзал, маъноли, қалбларимиз ҳузур - ҳаловат ичида, катта ва ҳалокатли шубҳалардан ҳоли ҳаёт кечирган бўлардик. Бироқ юксак хикмат эгаси бўлган Оллоҳ субҳонаки ва таоло Ўзининг инсон учун фойдали бўлган йўлини билим, амал, хикмат ва тафаккур орқали эришиш мумкин қилиб қўйди. Бандалари Ўзини билсинлар ва танисинлар, дея мухлат берди. У нақадар Буюк, Юксак ва Мутлоқ Билим Соҳиби бўлган ягона илоҳдир.

Одамлар эса хар галгидек худбинлик, бегоналик ва юзакилик сари олға бормоқдалар. Ҳиссиётлар, истаклари измида яшаш, ҳеч нимада қийналмай ҳаёт кечириш фалсафаси ва ахлоқий мезонларни инсоннинг хоҳишлари измида бўлиши оқибатида тўлақонли ҳаёт кечиришнинг имкони бўлмай қолди.

Замонавий инсон муаммоларни қарши олишга тоқати етмай қолмоқди, ортга чекинмоқди. Энди у уларни айланиб ўтишга, аҳамият бермасликка ва ўзини алдаб бўлса ҳам бор нарсани йўқ дейишга кўникма ҳосил қилмоқди. Ёлғонларга кўр - кўрона ишониш оммавий тусга кирди. Одамлар секин аста худбинликнинг энг ёмон иллатларидан бўлган бефарқлик ва бераҳимлик ботқоғига ботиб қолмоқдилар. Ҳа, эндиликда чин маънодаги рухан зайифлашишнинг аломатлари юзага чиқа бошлади ва бу нарса ёлғон маънавий таянчларнинг умумлашган таъсирининг оқибати бўлди.

Кимлардир, тўлақонли ҳаёт кечириш учун одамлар орасида бўлиш ва машхурлик сари интилишни ҳаётларининг маъзмуни қилиб олган эдилар. Аслида, улар тўлақонли бўлмаган ҳаётларини воқеалар ичида бўлиш билан ва унинг ривожланиш жараён билан тўлдиришмоқда эдилар, ҳолос. Улардан озгина қисми бунга эришди ҳам. Аммо, бундан бирор кишини бахтли бўлиб қолганини топиш мушкул. Мисоли банги одам афюнсиз қақшагани каби, замонавий инсон ҳам носоғлом таъсирларсиз яшай олмай қолди. Қачон қараманг, доимий ихтилофлар ва маънавий бузуқлик унга ҳамроқ бўлди. Ўзини зўрама - зўраки бахтли ва мазмунли ҳаёт кечирмоқдаман, деб хисобловчиларнинг сони кам деб ўйлайсизми?!

Улар жараённи ўзини бахт деб интилган эдилар, маъзмун ва маҳиятни деб эмас. Кимдир ўзини оғуға урди, кимдир жонига қаст қилди, кимдир ўта ахлоқсиз бўлиб тубанликка юз тутди. Улар ҳозирни ўзидаёқ амалнинг нақдини кўришни истайдиган кимсалар эдилар. Юзаки кўриниш эса юзакилигича қолиб кетаверди. Улар нақадар хуник юкни – қаттиқ ва аламли азобга лойиқ амални кўтариб келганларини билгач аҳволлари қандай бўларкин?! Буни билиш эса ҳаммани тақдиридаги бор нарса, зеро мангулик тамон фақат ўлим жилғаси орқали ўтиш қисмати хар бир кишига вожиб бўлган ҳолатдир.

Дунё эса Оллоҳнинг марҳамати ила фақат хақ билан, демакки ўзгармас қонунлар асоси-да яратилди ва кўпгина ҳолларда тўғри ёки нотўғри амалларнинг натижасини дарров юзага чиқмайдиган қилинди. Хар бир одам учун, фақат унгагина ҳос бўлган йўл билан, йўл тутилди. Агар инсонлар Оллоҳга иймон келтирмаслик қандай мантиқсиз, бесамар ва охиратда ўзгартириб бўлмайдиган аламли амал эканлигини билганларида эди, шубҳасиз зохирий кўриниш ва юзакиликка камроқ эътибор берган бўлардилар.

Энди хиқоямга қайтсам дейман.

Мени тўйим қишлоқдаги энг катта воқеага айланб ўлгурган эди. Ўзимни тутишим, чиройим ва хижобга кирганимни ҳисобга оладиган бўлсак шубҳасиз, мен қишлоқнинг олди қизига айланиб бўлган эдим. Ўқишни битирганим, қишлоқлик бирон йигитга кўнгил бермаганим ва диний билимларни ҳам эгаллаб олганимни яхши билган ҳамқишлоқларимнинг кўпчилиги мени келин қилиш истагида эканликлари сир эмас эди. Райисни ўзи ҳам, мени тўғримда отамга оғиз солгани бежиз эмас эди.

Бировлар: “Яхши иш бўлибди”, деса, бошқа бировларнинг энсаси қотиб: “Шахарга қизини келин қилиб бериш керакмикин?” ёки “Шахарни нонини ейиш қийин”, дейишмоқда эди. Онам учун бу ҳал бўлган иш эди, бироқ отам тўғрисида бундай деб бўлмасди. Улар одамларнинг гапларига кўпроқ эътибор берганларидан дарров ўзгариб, иккиланиб қолардилар. Отамни мағрурлантириб келган ва тинмай мақтаган қизи, аслида шахарга бориб қизлик пардасидан ажраб келганлигини ҳеч қачон билмадилар ва шу қаторда ўз қизларининг иймонга келиб қандай маърифатга эришганини ҳам англай олмадилар. Отамнинг назарида, кўп ўқиган одамнинг ақли тўлишиб бориши, тушиниши

ва кўп нарсани билишини ўз - ўзидан маълум бўлган ҳақиқат эди. Баъзан отам: Ўқиб олим бўлармиди, - деб қўйгувчи эдилар.

Бирмунча иккиланиб, шашти қайтиб қолган отамни кўрган ойим дарров тажаббусни қўлга олардилар ва кўнгилларини тинчлантириш пайида бўлардилар:

- Элни оғзига элак тутиб бўлармиди?!, – дердилар ойим, – Ҳасадгўйлар билганларича гапиришсин, энг асосийси қизимиз ўша жойда гап - сўзсиз тинчгина ҳаёт кечирса бўлгани. Уларни гапларига эътибор берманг! Кимни қизига шахардан совчилар келиб қўлини сўрабди? Ёки қайси қизга тўйдан олдин махр қилиб пул ва қўй беришибди? Шундан хулоса чиқариб олаверинг. Баъзи бировларни бундан нарсалардан ичи кўйиб кетди-ёв. Билдингизми, отаси?!

Бу сўзлардан отамнинг кўнгли ёришиб, ишончига ишонч қўшилиб кетарди.

Оиламизда мени яхшироқ тушинадиган ойим эканлигини сеза бошладим. Ойимга бўлган хурматим ва ишончим ортиб бормоқда эди. Биз секин - аста сирдош одамларга айланиб бормоқда эдик. У киши намоз ўқишни қоидаларини сўраганларида ва укаларимни ҳам бунга ўргатишимни айтганларида дунё кўзимга ёришиб кетгандай бўлди. Энди ойим олдингидай тушкин кайфиятга берилмасдилар ва баъзи бир ишларда мени фикримни инобатга олиб турардилар.

Тўй ҳам бошланди. Киёв томондан катта юк машинасида юк берилди. Отам уларни орасида каттагина ёш буқа борлигини кўрганларида, азбарийи севинганларидан ўзларини жилмайшдан тутта олмадилар. Чунки бу нарсани ҳасадгўйларнинг оғзига бошлаб уриш мумкин эди-да. Бизни қишлоқда юк берилганда доимо қўй қўшиб берилар эди. Шулардан сўнг отам турли хил гапларга эътибор бермай қўйдилар.

Келинга берилган юк беками - кўст эди. Бундаги нарсалар билан бизни қишлоқ шароитида қийналмай тўй қилиш мумкин эди. Чамаси, аяжонимнинг ўзлари буни ҳам чорасини кўриб қўйган кўринардилар.

Тўйимиз унчалик дабдабали ўтмаган бўлса ҳам мени келин бўлиб тушаётганимдан ич – ичимдан кўнглим чоғ эди ва ҳаяжонда эдим. Тўйга ҳамқишлоқ ва ўқишдаги дугоналаримни таклиф қилдим. Никоҳни рўйхатдан ўтказиш куни киёв ва уннинг жўралари билан бирга кўча айландик. Чиройли қаҳвахонада музқаймоқ едик, ҳуллас ҳаммаси эл қатори бўлди. Киёвнинг, яъни Яҳё акамнинг менга ўзгача меҳр билан боқишларидан хотиржам тортиб, уларга бўлган мойиллигим ортди.

Бизга кўриқчилик қилган Фотима аям бўлдилар. Яҳё акамнинг тамонидан бўлган бир аёлни пайдо бўлиб қолгани ва қариндошлигини рўқач қилиб ҳамма ишга аралашига аям йўл қўймадилар. Ўроқда ҳам йўқ, бошоқда ҳам бўлмаган бу аёл оғзини полвон қилиб олиб хар нарсага бурнини суқаётган эди, аям уни тезда ўрнига қўйиб қўйдилар. У анчагина сурбет экан. Аям эса бундайларга гап бериб ўтирадиганлардан эмас эдилар.

- Тўйни мен қиляпман, қизим, – дедилар унга аям, – Сиз бунга зинхор оралашманг. Мендан нарироқ юринг. Тушиндингизми?

У фавқулотда тезлик билан жавоб олганидан эсанкираб қолди, паромишхотир жилмайди ва тезда уни қилиқлари бу ерда ўтмаслигини тушиниб етди. Бундан ташқари ҳамма аямнинг маслахатлари билан иш қилишини кўриб, бу ерда ким бош эканлигини билиб олиш қийин эмас эди.

Тўй кўнгилдагидай ўтди.

Эримдан кўнглим тўлди, деб ишонч билан айта оламан. Чунки Яҳё акам фавқулотда ўта бақувват, чаптаст ва менга меҳрибон эдилар. Улар кўнглимни олиб, тезда мени ўзларига қаратиб олдилар ва биз чиқишиб кетдик. Эркак кишининг сени тўғрингда қайғуриб, оиланинг боши бўлиши қандай яхши.

Мен эримни хурматини жойига қўйишни ва улар ҳам мени ардоқлашларини истардим. Ҳақиқатан ҳам мен истагандай бўлди. Яҳё акам мени авайлаб муомала

қилардилар, ўз ўрнида мен ҳам улардан қолишни истамай қаттиқ ҳурмат қила бошладим. Бундан кўнглимиз хотиржам тортиб, бир ҳафта ўтиб - ўтмаёқ бир биримизга ўрганиб қолдик ва ўзаро кўтаринки муносабатдан муҳаббат пайдо бўла бошлади.

Мен тозаликни ёқтирадиган аёлман. Оила қурганимдан, уй - жойимдан ва мен ёқтирган эрим бирлигидан бошим осмонда эди. Ҳар куни Яратганга шукроналар келтириб икки ракат намоз ўқишда эдим ва буни шу кунгача ташлаганим йўқ. Нега энди ташлар эканман?! Чин мусулмон одам хаддидан ошмайди, чунки у элаллаган маърифат, уни шундай дуёқараш ва кўникмаларга олиб келар эди-ки, энди бундай номақулчиликка ўрин топилмас эди. Эрталаб туриб тоҳорат қилиб олгач ҳамма ёқни шупириб тозалайман, нонушта тайёрлаб бўлганимча Яҳё акам намоз ўқишга тайёр бўладилар. Биргалашиб намоз ўқиймиз, нонушта қиламиз ва бир - биримизга меҳримиз ийиб боқамиз.

Эрим билан бирга ётган бўлсак ҳам у киши ҳазил қилиб:

- Яхши ухлаб турдингизми, хоним, - дейдилар.

Мен ҳам:

- Раҳмат бегим, яхши ётиб турдим, Ўзларидан сўрасак, - дейман ва ...

Ҳуллас, Худога шукуроналар бўлсин-ки, ҳаммаси жойига тушиб кетган эди.

Фотима аям тамон эшик очилганлигини айтган эдим. Аям бир - икки биз тамонга ўтиб мени рўзғор тутишимни, уйдаги ҳолатни кузатиб қўйдилар. Мен аввалгидай аям томонни ҳам шупираётган эдим ва таом тайёрлаб у кишига чиқариш истагим бор эди.

Аям мени ишимни кўриб:

- Қизгинам, албатта мен бу ишларни қилишинга қарши эмасман, - дедилар, - Аммо бунинг учун эрингни рухсатини олишингни истардим. Мен буларни бир эхсон сифатида қабул қилиб, сенга ва эринга бир яхшилик амали ёзилишини истайман.

Қандай яхши маслаҳат! Тасанно, дегинг келади. Аямнинг маърифати мисоли битмас - тугалланмас булоқ каби, деб айтмаганмидим?!

Эрим келганларида у кишидан бу тўғрисида сўраган эдим. У киши дарҳол:

- Аямга дейсизми? – дедилар қайта сўраб, – У киши учун ҳамма нарсага розиман. Бугун уларни кечки овқатга таклиф қилинг ва Сайид отамга ҳам таом тайёрланг. Уларга таомни ўзим олиб чиқаман.

Эшитган сўзлардан қувониб кетдим. Мен яхши кўрган инсонларни эрим ҳам яхши кўрмоқда эди. Қандай чиройли мутаносиблик, мен қувонмай ким қувонсин!

Аям менга рўзғор тутиш, эр - хотин орасидаги ўзоро муносабатлари тўғрисида маслаҳатларни бериб турмоқда эдилар ва энг ишончли сирдошим эдилар.

Қайнонам билан ҳам муносабатларим жойида. У киши тортинчок, камгап, бироз соддароқ бўлсаларда, очиқ кўнгилли ва бировга ёмонлиги бўлмаган аёл эдилар. Соддалик ва тўғрилиқ сифатларини эса, одамлар ичида юриб уларнинг ёмон томонларини ўзига синдириб олмасликка нисбатан ишлатган бўлардим. Фақат уларга озгина тафаккур етишмаслиги тўғри эди. Қайнонам билан муносабатим ҳеч қачон ёмонлашмади, қайтанга бошланишиданоқ икковимизнинг орамиздаги муносабат анчагина илиқлашиб қолган эди.

Бир куни уйдаги кирларни юваётган эдим, қайнонам буни кўриб кўзларига ёш олгандай бўлдилар.

Мендан бирон ножўя иш ўтдимикан, дея ҳавотирландим ва олдиларига бордим.

- Ҳа, ойи?! Бирон ишим сизга ёқмадимми? – деб сўрадим, – Тортинмай айтаверинг, дарров сиз айтгандай қиламан.

- Йўқ, ҳаммаси жойида, қизим. Шундай ўзим, - дедилар ёшларини артиб, - Олдинлари ўғлимни кийимларини ўзим ювар эдим ва нимадандир умид қилар эдим. Энди эса ҳеч кимга керагим бўлмай қоладими, деб ўйлаб қолдим.

Худога шукур, бунда мени айбим йўқ эди.

- Ундай деманг, ойижон, - дедим юпатиб, - Сиз ўғлингизга ва менга жудаям керагингиз бор.

Ҳали навараларингизга ҳам керагингиз бор, дегим келди-ю, бироқ буни айтишдан уялдим.

Шу кундан эътиборан қайнона ойимга кўпроқ эътибор беришга ва ўзларини ёлғиз сезмасликлари йўлини қилишга жазм қилдим. Ҳар нечук қайнонам эримни туғиб катта қилганлар ва кўп меҳнатлари синган.

Мени эса Яҳё акамга бўлга ишқим барқ уриб гулламоқда эди. Шуни ҳам билингки, бир инсонни чинакамига ёқтирган одам, маҳбуби ёқтирган нарсани ёқтириши табиий. Муҳаббат туйғуси эса фақат бир - бирига бўлган меҳрибонликдан келиб чиқмайди, балки мана шу меҳрибонликни белгилайдиган ички ва ташқи дунёнинг муштараклигидан ҳосил бўлади. Бўлмаса бу маҳбубига бўлган муҳаббат эмас, балки бошқа бир нарса бўлади.

Ўйлаб кўриб, қайнонамнинг ёлғизлик ҳисси кундалик турмиш тарзи ва кўниқмаларида Худонинг ўрни йўқлигидан ва ҳар бир амални яхшилик аломатига қараб баҳо бермасликгидан келиб чиққан, деган хулосага келдим. Улар шундай, оддийгина вазиятга қараб яшамоқда эдилар. Албатта, у киши ҳар бир қадамларини сарҳисоб қилмас ва Яратганни йўлига солиштириб турмас эдилар. Фақат шароитга қараб яшаганларидан, чамаси, энди ўзгариб қолган вазиятда ўзларини ҳеч кимга кераклари йўқдек сезмоқда эдилар. Тўғрида, бола катта бўлди, уйли - жойли бўлинди, келин ҳам бор, жўш... энди нима?

Балки қайнонам тўғрисида: "Ўзини, шунча яхшиликдан сўнг қарздордек ҳис қилаётгандир", деб ўйларсиз.

Биз инсонлар – гарчи буни тан олишни унчалик истамасакда – аксарият ҳолларда, "Сен менга, мен сенга", тушунчаси бўйича яшаймиз. Тўғри, бу бошқа жойларга нисбатан яққол кўзга ташланмасада барибир, бирон яхшилик ортидан бизни ҳурмат қилишларини, момуала ўзгаришини ва ўша одамни бирон нима билан бизга қайтаришини истаймиз. Албатта, яхшилик қилган одамга имкон даражасида яхшилик қилиш ва уни унутмаслик Ислоннинг гўзал амалларидан бири. Бироқ таъма ортидан қилинган яхшилигимиз оқибати фақат шу дунё учун бўлиб қолишлиги унутмаслигимиз зарур, зеро амаллар ниятга қараб қабул қилинади. Қилинган таъмали амалларнинг кўриниши эса бир Кун келиб сочилган чанг каби бўлиб қолади.

Энг яхшиси, Оллоҳнинг розилигини истаб, таъмасиз ва ҳолис Унинг учун қилинган гўзал амалга нима етсин?! Оллоҳ бундай амалларни Ўзи учун қарз сифатида қабул қилишини ва ниятига қараб бир неча баробар ошириб қайтаришини билдириб қўйган-ку, зеро Оллоҳдан ўзга вадасига вафодорроқ ким бор?! У бандаларига меҳрибон ва раҳимли бўлган Зотдир.

Мен қайнонамнинг ҳаётларига худо тушинчасини олиб кириш керак қарорга келдим ва бу мен учун ўзига ҳос чиройли бир амал бўлади, деб ўйладим. Оллоҳ тушинчаси эса энг ҳаққоний тушинчаларнинг тушинчаси эканлигига заррача шубхам қолмаган эди.

Фикримни аямга айган эдим, у киши севиниб:

- Жуда тўғри ўйлабсан, - дедилар, - Худди шундай қилгин, - дея маслахат бердилар.

Бу фикримни Яҳё акамга ҳам айтиб беришдан ўзимни тийолмадим.

- Ойимларни намоз ўқишга ўргатиш?! – дедилар хўжайиним ва бироз ўйланиб тургач, - Бу жуда яхши фикр. Албатта, сиз буни ётиғи билан, қадамма - қадам амалга оширинг, – кейин менга қараб жилмайиб, – Лекин Фотима аямнинг шогирдлари удалай олмайдиган иш бормикин дунёда!

Эримни мени қўллаб, фикримни маъқуллашларидан кўнглим сурурга тўлди. Яҳё акамни юзларидан ўпиб олдим ва нозли қараш қилиб дедим:

- Сайид отамнинг шогирдлари ҳам кўпам қолишмасалар керак.

Биз бир - биримизга меҳр билан қараб, нақадар бахтиёр эканлигимизни ҳис қилдик. Яна, нечанчи бор ҳиссиётларимиз жўнбишга келмоқда эди.

- Яхшиямки, Худойим сизни менга хотин қилиб бергани, азизам!

- Яхшиямки, Худойим мени сизга хотин қилиб бергани, азизим!

Хали ҳеч ким билан сезмаган яқинликни эр - хотин бўлишликдан топмоқда эдим. Назаримда оила қуриш, худди бир тан ва бир жон бўлишга ўхшаб кетмоқда эди.

(Хурматли китобхон! Бундай воқеаларни тасвирлашимдан мақсадим фақат битта, у ҳам бўлса мусулмон бўлган инсоннинг ўз ҳиссиётларидан воз кечмаслиги кўрсатиш, холос. Бизнинг динимиз тарки дунё қилиб яшашни маъқулламайди. Н.Д.)

Орадан икки ой ўтди. Янги бошлаган ҳаётим ўз изига тушиб колган эди ва қувончларим чексиз бўлиб қолгандай туюлмоқда эди.

Энди, уй ишларидан ташқари яна нима биландир шуғилланишим кераклигини тушиниб етдим. Мени ҳамшира бўлиб ишлагим келмаётган эди. Мустақил бўлишни ва ўз ишим бўлишни истаётган эдим.

Аёлларнинг кийимини тикувчи чевар бўлишга жазм қилдим. Қишлоқдан қўйларимни олдиртириб келдим; улар қўзилаб тўртта бўлиб қолишган эди. Уларни яхшилаб парвариш қилиб тураман. Бу орада чеварчиликка ўргатишга истисослашган муассада янги касбни ўрганиб олгач, қўйларимни бир нечасини сотиб тикув машинаси сотиб оларман, деб режа туздим.

Бу фикрим оиламга мақул келди ва мен тез орада икки ойлик пуллик ўқишга жойлашиб олдим. Агар тақдиримда шу ишлар бор бўлса, амалга ошади, бўлмаса йўқ. Мана энди таваккал қилса ҳам бўлаверар эди.

Тўй ўтиб эримни ва мени ота - онам уйга меҳмонга чақирди. Аям бизга бош - қош эдилар. У кишидан ва қайнонамдан рухсат олиб эримни танишини "Масквич"ида йўлга тушдик. Мен чиройли, ранги ўзимга ярашган хижобда эдим. Йўлда Яҳё акам шериклари билан бозорга тушиб патир ва унга қўшиб баъзи бир ширинликлар сотиб олдилар.

Қишлоғимга келдик. Уйимиз томонга бурилаётиб хар галгидай кўча бошидаги дўконни олдида бир кеча бекорчилар билан бўза ичиб ўтирган райиснинг ўғлига кўзим тушди. Бу тиррақи ҳолиям менга кўзини лўқ қилишни ташламаган экан. Ичимда: "Безбет", - деб қўйдим ва юзимни бошқа томонга қаратар олдим. Отасининг пуллариға қичайган бу ҳовлиқмани қилар иши бекорчилар билан кўча бошида ўтириб олиш ва тегмаганга тегиб, текканга тош отишдан иборат эди. Чамаси, фақат шу билангина у ўзини бойлигини ва пулдорлигини кўрсатишни биларди, холос. Бошқалар ёнида бўлганида, ўзини кўрсатишини ёқтирганини билганимдан, яна бу нотовон бирон жанжални бошини бошламаса эди, деб беҳосдан ўйлаб қолдим.

Уйга келдик.

Ойим жаяжонланганларидан ва киёвларидан озмунча хижолатланганларидан ранглари оқаринқираган эди. У киши катта фарзандларини тўйини қилиб чарчаган, ҳавотирланган ва киёвлариға ҳали ўрганмаган эдилар. Отам аҳволи эса ойимникидан ёмонроқ эди. Улар ўзларича кўчада овозини баланд қўйиб ҳаммага ақл ўргатиб юргани билан, эримни "ўғлим" деб чақирди ҳам дурустроқ эвлай олмаётган эдилар. Улар дарстурхонга фатво қилиб тезда кўчага чиқиб кетдилар. Хатто ойимнинг:

- Қаёққа қетяпсиз? Ахир, меҳмон бор-ку, - деганлариға қарамай.

- Зарур ишим бор эди. Ҳозир келаман, - дея баҳона қилиб, шошганларича кўчага чиқиб кетдилар.

Яҳё акам ва уларни оғайнилари уйга ўтқизилгач ойим мендан ҳол ахвол сўрадилар.

- Чиқишиб кетяпсизларми, - деб сўриштирдилар.

- Худога шукур, ҳаммаси жойида.

Ойим бироз ўйланиб қолдилар, кейин:

- Эрингни хурмат қилгин қизим, ойисини ҳам, - дедилар жиддий тортиб, - Шунда ҳаммаси яхши бўлади.

- Ҳўп бўлади, ойижон.

- Ҳа, шундай қилгин, - дедилар ва ўзларича фикрлаётган одамдек, - Энди сен... мана шу йигит туфайли катта тўсиқдан ўтиб олдинг. Худо сизларни бир - бирларингизга меҳрибон қилсин.

Мен қизариб ерга қарадим. Ойимни гаплари тўғри эди.

Пешин намози вақти бўлиб қолган эди. Дарров сув тайёрлаб қўйдим ва катта укамни чақириб, "Таҳорат қилсанглар сув тайёр экан", деб айтгин дедим.

Яҳё акам ва мен намозни қанда қилмас эдик.

Отам орадан бир соат вақт ўтгандан сўнг кириб келдилар. Овқат тайёр бўлган эди. Улар меҳмонлар билан бирга овқатландилар. Кейин туришга ундаган эрим ва ошнасини дуо қилиб қўл очдилар. Отам ҳаяжондан қизариб кетган эдилар.

Бошқа хонада ойим ва укаларим билан ўтирган мен ҳам тайёр эдим. Ота - онам, укаларим кузатуви остида машинага ўтирдим.

Жойлашиб олгач ҳаяжонланиб кетдим. Чунки бирдан ва ногаҳон ҳаёлимга келиб қолган аввалги орзу - истакларимни бири айнан шу кўринишда бўлганлигини эслаб қолгандим; ўзимча бир маҳаллар орзу қилган, кейинчалик орзу ҳам қилишга ҳаддим сифмай қолган кўринишларнинг бирига ўхшаш кўринишни рўёбга чиққанлигини англаб қолган эдим. Севиниб кетдим. Эримга муҳаббатим тўлиб қарадим. Аммо ҳаммани олдида бундай кўр - кўроналик мавриди эмаслигини билиб ўзимни қўлга олдим ва туйғуларимни бошқаларга ошкор бўлишидан уялиб пасга қараб олдим.

Хайрлашаётиб ойимнинг юзларида бирон нима билан хиралашмаган табассум борлигини кўрдим. Ойимнинг бу табассуми мени ҳиссиётимни пайқаб қолганларини ва уни маъқуллашларини билдириб турарди. Назаримда отам, ойим ва укаларимнинг бизни кузатишларда ўзгача кўтаринкилик бордек эди. Чамаси, кундалик ҳаётимдаги маълум бир давр ўз паёнига етиб - тугаб, ҳаётимнинг янги палласи бошланган эди.

Ҳа, чиндан ҳам! Энди мен оила қурган, эри бор аёл эдим.

Тўғрилиқни истаган бандасини ишини тўғрилаб қўйган Оллоҳга ҳамду - санолар бўлсин! У Ўзи яратган барча мавжудод ҳолидан доимий хабардор бўлган ягона Илоҳдир.

Машина оҳиста қўзғалиб юриб кетди, кўча бошидан бурилиб қишлоқнинг асосий шоҳ кўчаси тамон юрдик. Катта йўлгача икки юз метрча эди, холос. Аммо йўл охирида райис ўғлининг "тико"си кўндаланг бўлиб йўлни тўсиб турарди. Тўхтадик. Салонда ҳеч ким йўқ экан. Хайдовчи машина эгасини огоҳлантирувчи сигнални босди.

Бирмунча вақт ҳеч ким кўринмай турди, кейин дўкондан беда юриш қилиб қичайганича ва ёнида тўртта бедавони етаклаб олган райиснинг ўғли чиқиб келди. Улар ширакайф ва кўпчилик эканликларидан ўзларини зўр деб билмоқда эдилар.

Мен безовталаниб қолдим. Йўқ жойдан жанжал чиқишини ким ҳам ҳоҳлайди дейсиз.

- Булар қишлоқнинг безорилари, - дедим эримни огоҳлантириб, - Уларга тенг келмаган маъқул.

Ҳайдовчи бамайлихотир жилмайиб эримга қаради.

- Бечоралар кимга йўлиққанидан беҳабарда, - деб қўйди.

Мен гап нима ҳақида бораётганини тушина олмадим. Ҳафсираб уларни кузатиб турдим.

Райиснинг тирриқ ўғли бизни машинага яқинлашди, ёлғондакам гандираклаб

қўлларини машинанинг олд тамонига тиради ва хайдовчига қараб:

- Бу ёққа туш полвон, - деди чираниб, - Менга сигнал қилишни сенга кўрсатиб қўяман.

Эримни жахллари чиқиб бўлган эди, аммо оғайнилари қўлларидан ушлаб: "Сиз аралашмай туринг" деди ва бошини ён тамондан чиқариб, яхши – мулойим гап қилди.

- Биродар, бизга ортиқча муаммо керак эмас. Машинангиз йўлни тўсиб қўйибди, сал четроққа олиб қўйсангиз, дегандим.

Аммо райиснинг ўғлига яхши гап ёқмас эди. Умуман бу тоифа одамлар, ўзлари ўлгудек кўрқоқ бўлсалар ҳам яхши гапдан ҳаволаниб, қайтанга хаддиларини оширар эди, холос.

- Туш дедим мошнадан, сўтак, - деди ва оёғини машинани устига қўйиб, - Ҳозир онангни учқўрғондан кўрсатаман, - деб қичқириб ҳам қўйди.

Эримнинг оғайнисини ҳафсаласи пир бўлди, уф тортди ва мени олдимда ўзаро сизлашиб гаплашаётганлари ҳам эсидан чиқиб деди:

- Ўзинг буларни ақлини киргизиб қўймасанг бўлмайди.

- Дарров шундай қилиш керак эди. Булар бундан бошқа тилни тушинмайди. Кўриб қўй: шундай юрагини олайки, бошқа бундай ишларга хадди сиғмайдиган бўлсин.

Эрим важохат ва беписанда кўриниш билан машинадан отилиб чиқдилар. Улар ўзлари тамонга келаётган йигитни кўкрагидан қаттиқ нуқиб - итариб юборган эдилар, у бир неча қадамга шиддат билан думалаб кетди. Қолганлар бундай катта кучдан каловланиб қолишди, кўрқув ва ҳаяжон ўрниларидан туриб қолишди.

Яҳё акам эса райис ўғлининг ориқ бўйнидан ушлаб бир кўлда юқорига кўтардилар, бироз типирчилатиб турдилар, кейин оёқларига қўйиб сўрадилар.

- Энди машинангни оласанми ёки бир мушт уриб бирор ерингни синдиришим керакми?

- Бўлди... бўлди ака... тушиндим, - деди рангида ранг қолмаган райиснинг ўғли ҳаллослаб, - Узр танимабман... узр ака... ҳозироқ машинани оламан.

Ҳамма нарса дарров ўрнига тушди қўйди: машина йўлдан олинди, уришмоқчи бўлганлар юракларини олдириб ўзларини йўлнинг четга олишди ва биз бамайлихотир катта йўлга чиқиб олдик.

Муаммони бу қадар тезкор ва таъсирчан хал қилинганидан хайратга тушдим ва катта тасуротлар оғушида қолдим. Эримга - лочинимга хавас билан боқдим, толейимдан қувондим ва катта қувват соҳиби эканликларидан қаттиқ таъсирландим. Ичимда: "Ўзимни хўжайиним" дея, у кишига кўнглим ийиб боқдим.

* * *

Энди Яҳё акам тўғрисида ҳам бир неча оғиз сўз айтмай. Назаримда шундагина, у киши тўғрисидаги тасавурингиз бирмунча тўлиқроқ бўларди.

У киши мендан бир неча ёшга катта эдилар. Оталаридан анча эрта – болалик пайтларида ажраганликлари сабаб оналари кўлида катта бўлгандилар. Оналари бировга ёмонлиги бўлмаган аёл бўлсаларда, иродасиз ва кўнгилчан эдилар. Асосан кўчада катта бўлган ўғил кўрс, ўзбилармон, озгина ноҳақликка ҳам муштлашишга тайёр ва кўрқув нималигини билмайдиган бўлиб вояга етганди.

Кейинчалик менга ўзлари тўғрисида сўзлаётиб дедилар:

- Кичик ноҳияда ҳамма бинолар кўп қаватли бўлганидан одам кўп бўлади ва уларни турли хил тоифаларни учратиш мумкин. Кўпчилик мутаҳамликни касб қилиб олганди ва буни устига фоҳишалар ҳам, қўшмачилар ҳам талайгина. Уларни пул билан таъминлаб турувчи, бир қарасанг бор, бир қарасанг йўқ бўлувчи фоҳишабозлар ҳам бисёр эди. Хуллас, одамни хулқини бузиш учун шароит ётарли эди.

У киши атрофига беш - олти ўз тенги болалар йиғилган эди. Шижоатли ва ўта бақувват бўлганликларидан тенгқурлари орасида бош эдилар. Қилар ишлари оз - моз ароқ ичиш, бузуқи эркаклардан турли баҳоналар билан пул ундириш, муштлашиш ва ахлоқсиз қизлар билан кунни кеч қилиш бўлиб қолган эди.

- Лекин менга доим нимадир етишмаётганга ўхшарди, - сўзладилар бироз ўйланиб, - Ҳаётим тезоб, вакеаларга бой бўлсада кунларим маъносиз, нурсиз, ўзимни эса нимадандир норозидек ҳис қилардим. Аммо нималигини билолмас эдим.

Бу кетишда бир кун келиб қамалиб кетишим аниқ эди.

Яҳё акам хикояларини давом эттириб дедилар:

"Бир қизни ёқтириб қолдим. У ҳам мени севишини айтгач ҳаётим ўзгача бўлиб қолди. Ўша кундан бошлаб нурсиз кунларим ўзгача маъно ва маъзмун касб этганлигини ҳис қилдим. Тез орада фикру - ёдим ўша қизда бўлиб қолди. Ўзимча уни ардоқлагим, ҳамма нарсадан химоя қилгим келарди. У сиз сингари чиройли ва иболи бўлмасида анчагина ёқимтой шаддод эди.

У пайтда одамлар хулқ - атворларида бўладиган худбинлик, пасткашлик ва бойликни жуда кўп нарсалардан устун қўйиш каби иллатлари борлигини билмасдим. Булар тўғрисида ўйлаб ҳам кўрмаган эдим. Умуман олганда, ҳаётий тажрибалардан ҳосил бўладиган тушинчалар юзага чиқмаган, ҳовлиққан ва жуда кўп нарсалар ўзимга боғлиқ деб катта кетиб юрган эдим. Ҳали ёшлигим туфайли мана шундай анчагина нодон ва ғўр эдим.

Орадан бир неча ойлар ўтди. У қизга бошқа бир йигит совчи бўлди ва ота - онаси унга бериб юборди.

Тўйдан олдинроқ уларни уйига борган эдим. Улар қизларини менга беришларини истаган эдим. Онасининг жавоби ва қизининг индамай туриб уни мақуллаши юзимга тарсаки бўлиб тушди.

- Сен қизимга нима ҳам бера олардинг, - деди ойиси овозини биландлатиб, - Бир хонали хонадонми?! Қизим сиғса ойинг сиғмайди, ойинг сиғса қизим сиғмайди. Қўлингдан эса ҳеч нима келмайди. Ҳой йигит, хаддинг етмайдиган нарсаларни орзу қилма! Мени қизим сени тенгинг эмас. Унга бошқа яқинлаша кўрма. Сен қизимга ҳам, менга ҳам ёқмайсан.

Онаси бобиллаб берадиган мутаҳамлардан эканлигини ва унча - мунча нарсадан тап тортмаслигини яхши билардим. Бу аёл учун хонаси келганда ҳеч иккиланмай, ёлғондан беш маҳал намоз ўқийман дейиш, шунчаки рўмолчасини бир чўнтагидан иккинчисига солиш каби оддий эди.

Уни олиб қочиш режасини тузган эдим, қиз кўнмади ва мени менсимайгина:

- Менга яқинлашманг! - деди иболи туриш қилиб, - Мен сизни бошқа севмайман.

Ҳайрон қолдим. Ахир у кечагина мен билан юрган, шўхликлар қилган ва пана жой топилди дегунча, бўйнимга осилиб беармон ўпишадиган қизни гапи шуми?! Харна қилса ҳам онасининг тарбияси бор эди-да.

Бу мен учун қаттиқ зарба эди. Ҳаётимда биринчи бор кучим билан эриша олмайдиган нарсалар борлигидан хунобим ошди. Зўрама - зўраки ғазаб қилиб ҳамма нарсани синдириб - мажақлаб ташлагим келар ва буни одамлар кўришини истардим. Тажрибасиз ва нодонлигим сабаб ўзимни ўнглолмай қолдим. Барча орзу умудларим синиб - парчаланиб кетди. Тушкунликка берилдим ва аламимни ароқ ичишдан оладиган бўлиб олдим. Нима қилишни билмай хунобим ошиб кетганидан дунёда мендан аламзадароқ ва бахтсизроқ инсон йўқдек эди.

Тўй куни яқинлашган сари, ўзим яхшироқ билмайдиган носоғлом ғурур кескин ҳаракатлар қилишга ундай бошлади. Чунки кун ўтган сари ойисининг ва қизнинг айтган сўзлари бошимни доимо пармалаб турарди. "Мен уларга кимлигимни кўрсатиб қўяман

ҳали” дердим нуқул. Ниҳоят, тўй куни қаттиқ ароқ ичиб киёвни ҳам, келинни ҳам ўлдираман, деган қарорга келдим. Чунки ароқ ичсам ўзимни шижоатлироқ ва чапани қаттиятлироқ бўлиб қолганимни кўп марта сезгандим. Шундай қилсам, назаримда қизнинг ойиси ҳам, ўзи ҳам менга айтган сўзларини натижасини билиб олар эдилар ва топталган ғурурим ўзга ҳос қониқиш ҳосил қилаган бўларди..

Қаранг-га! Одам ўлдириш учун шундай ҳам овбош каллани янада нобоброқ қилиш керак экан-да. Қандай жохил фикр ва ҳаракат режаси!

Ҳозир эсласам, нақадар аҳмоқ бўлганимдан афсусланиб кетаман. Бундай жиноятга қўл уриш мантиқсиз ва ноўринлигини сезсамда, топталган мавҳум ғурурим сабаб ниятимдан қайтгим келмаётган эди.

Аммо тўй бўлишидан бир кун олдин, эрталаб тонг отай деб қолганда, қаттиқ қўрқувдан ҳовлиқиб туриб кетдим: қулоғим шанғиллар, юзимга тарзаки тушганидан қизариб турар, ўзим эса ниҳоятда чўчиб қолган эдим. Ҳозиргина тахдидли тушнинг гувоҳи бўлган эдим.

Тушимда: Тубсиз, қаронғи ва алангалар қоплаган жарлик ёқасида турибман. Ўрага ўхшаш катта жарликдан ниҳоят ёқимсиз шовқин - сурон ва аянчли қичқириқлар келақда эди. Умримда биринчи бор қалбимни қаттиқ ларзага солган қўрқувни ҳис қилдим. Қўрқув шу қадар кучли эдики, бир зумда бутун вужудим бўйлаб тарқаб, ҳаммаёғимни қандайдир зирқирашли бир қалтироқдан абгор қилди. Назаримда бутун вужудим қўрқувдан эриб - юмшаб, ғалати бир зинғиллаган оғриқ билан оқиб кетаётгандек эди. Бу қўрқув, ўзига катта баҳо бериб юрган ва куч – қуватига ишонган мендек бир одамни бир зумда таслим қилди. Шунда мен ўзимни хаддидан ошган нодон, ношуд ва арзимас бир заррадек ҳис қилдим. Умримда биринчи бор бу қадар ўта кучли ва мутлақо қаршилиқ қилиб бўлмайдиган кучлар борлигини сездим.

Аланглаб, ёнимда бир нуроний отахон борлигини кўрдим. У киши менга ҳайбат билан тикилиб турардилар.

- Шу чоҳга тушишни истайсанми? – деб сўрадилар отахон.

Мен қўрқув билан жавоб қилдим.

- Йўқ, истамайман!

Отахон қулоқларим чаккасига бир тарсаки туширдилар ва мен тарсаки зарбидан ўйғониб кетдим.

Шу куни анчагина фаромиш юрдим. Нима қилишни билмай бошим гаранг эди. Аммо тушимни эслагим келмай, уни унитишни истаётган эдим. Болалар билан ўралашиб юрдим. Кун тушга яқинлашганда тушимни бироз унитгандай бўлдим. Ёнимдаги бир нечта ўзимга ўхшаганларни бошлаб ароқ ичиш учун қахвахонага кирдик.

Бизни яхши танийдиган қахвапуруш бекитикча ароқ ҳам сотарди. Бизга ўхшаш безорилардан хадиксираганидан муомалани яхши қиларди. У биз айтганимиздай қилиб ароқ ва баъзи бир газакларни кўтариб келди.

Ошналарим ароқни қадахларга бўлишди ва шунчаки одатий бўлиб қолган густох сўз билан:

- Омадимизни берсин! - дея қўтаришдик.

Ваҳоланки ўша омадни берувчи бўлган Зот буни ичишни тақиқлаган эди. Аммо “Аҳмоққа Косон бир тош (йўл, холос)”, дейдилар.

Лекин оғзим олиб келган ароқни ичолмай қолдим. Кўз ўнгимда тушимдаги отахон турарди ва мен айнан тушимда кўрган маконда эдим. Бир лаҳзада, бутун вужудимни эрталабки ваҳима эгаллаб олди. Отаҳонни боқишлари эса олдингидан ҳам тахдидлироқ эди.

Юзимга яна тарсаки тушди.

Ўрнимдан туриб кетдим, ўтирган курси йиқилди, қўлимдаги қадах тушиб кетиб

синди. Қаттиқ ҳаяжон ва кўрқувдан рангим бўздай оқарди.

Ҳеч нимада беҳабар ёнимдагилар:

- Сенга нима бўлди? – деб анграйиб қолишди.

Улар мен кўрган рўёни кўришмаган эди.

Шундан сўнг бутунлай эс - хушимни йўқотиб қўйдим. Нима бўлганини билмадим. Ўзимга келганимда қандайдир бир хонада ўша отахон билан бирга эдим. Бутун вужудимни эса қаттиқ истироф ичида қолган эди.

Бу отахон Сайид отам эдилар, ўзимга келган хона эса Сайид отамнинг уйлари экан.

Сайид отам мени ўз тарбияларига олдилар. Бирон ишни бошини ушласин, дея Соҳиб акамнинг фирмаларига жойлаштириб қўйдилар. У кишини қўлларида хали ҳаёлимга ҳам келмаган нарсалар ва тушинчалар борлигини билдим. Вақт ўтган сари қадамма - қадам ўзимни тўғрилай бошладим ва ҳаёт ҳақиқатлари менга бирма - бир очила бошлади.”

Яҳё акам бу ҳақиқатларни қандай йўл билан англай бошлаганликларини тушинтириб ўтирмадилар. Менга жилмайиб боқиб сўрадилар:

- Сиз билан биринчи бор учрашганимиз эсингиздами?

- Ҳа, эсимда, – дедим жилмайиб – Ўшанда кутилмаганда тўқнашиб қолганимиздан қаттиқ ҳаяжонланиб кетган эдим.

- Мени айтмайсизми?! – дедилар зўр қизиқиш билан менга боқиб, – Нақ бор ҳаёлимни бир қарашдаёқ тортиб олган эдингиз. Фақат сизни ўйлайдиган қилиб қўйдингиз.

Бундай сўзлар ва нигоҳлар қайси аёлга ёқмайди дейсиз.

Эрим хикояларини давом эттирлар.

“Ўша учрашиб қолганимиздан бир неча кун ўтиб Сайид отамникига келдим. У киши менга бироз разм солиб турдилар, кейин:

- Ҳаёлингга қандай фикрлар бор, - дедилар, - Менга айт. Чунки сенда ўзгариш аломатларини кўрмоқдаман.

Сайид отамдан бирон нимани беркитишни иложиси йўқ эди. Бундан ташқари уларга ўзимдан кўра кўпроқ ишонардим. Озроқ тутилиб бўлса-да жавоб бердим.

- Тунов куни... шу ерда... бир қизни учратиб қолгандим. Ҳечам ҳаёлимдан кетмаяпти.

Ниятимни дарров сезиб олган Сайид отам очиқчасига сўрадилар:

- Унга ўйланишни истайсанми?

- Ҳа, - дедим ичимда у кишидан умид қилиб.

Сайид отам эса мени ўз ҳолимга бироз ташлаб қўйдилар, кейин бирмунча вақт ўтгач:

- Менга эса, - дедилар кутилмаганда, - сен танлаган қиз жуда маъқул келди. Сен бу қиздан яхшисини тополмайсан. У тавба қилган ва тўғри йўлни топиб олган. Бундайлар эса ҳозирги кунда жуда камайиб кетган.

Уларни сўзлари менга ёқиб тушди. Сайид отамнинг маъқуллашлари кўнглимни кўтариб юборди, хурсанд бўлдим ва умидим кучайиб сизни асло қўлдан чиқаргим келмай қолди.

- Аммо, у ҳам сенга ўхшаб бир маҳаллар номақбул ишларни қилган, – дедилар Сайид отам бирдан, – Шунда ҳам розимисан?

Мен бирон нима дейишни билмай қолдим, қаттиқ қизардим, иккиландим. Назаримда, шундай қизни бирон бир номақбул ишни қилиши мутлоқо мумкин эмас эди. Агар шу сўзни Сайид отамдан бошқа бирон киши айтганда, танобини тортиб қўйган ва гапига ҳеч қачон ишонмаган бўлардим. *(Хикоя шу ерга келганида ўзим ҳам қаттиқ*

қизариб кетган эдим.)

- Ҳўш, энди нима дейсан?

Бирон нима деб, ишни бузиб қўйишдан чўчидим.

- Мен сизни фикрингизни билмоқчи эдим, - дедим қаттиқ ҳаяжон билан.

Сайид отам жимгина ўйланиб, маюсланиб қолдилар.

- Мен нима ҳам дердим, - дедилар кутилмаганда кўзларига ёш олиб, - Уни кўрганимда ўзини дарёга отмоқчи бўлиб турган эди: дунёга юзаки қараш ва бир нобакорнинг алдови шунга олиб келган эди. Менга бу қизни қутқариш ва қудамга топшириш ишораси бўлган эди. Натижада, уни шу уйга олиб келдим. Аммо Оллоҳнинг марҳамати унга катта экан. У шу қадар тез ўзгариб, иймон ва ислом асосларини осонлик билан ўзлаштира олдики, мен авваллари бундай тез ўзгарган ва зийрак ақлли инсонни кўрмаган эдим.

- Мана кўрдингми?! – деб давом этдилар Сайид отам, – Сенга ҳам унга ўйланиш иштиёқини дилиннга солинибди ва агар у сенга тегар экан, буни Оллоҳнинг сенга бўлган катта бир илтифоти, деб қабул қиламиз. Чунки у тўғри йўлда, сени ҳам тўғрилаб туради, покиза ҳаёт ва чиройли турмиш қурасизлар.

Сайид отамнинг гапларидан қаттиқ таъсирланиб кетдим. Чунки у кишини, бирон киши ҳақида ҳеч қачон тўлқинланиб гапирганларини билган эмас эдим. Ҳаёлимдан эса ўша кунги ҳайрат билан қопланган ҳурқак, тиниқ ва иболи юзингиз кетмасди.

- Оллоҳ таоло ҳаққи! – дедим бор қаттиятим билан, - Мен шу қизга ўйланишга жазм қилдим.

У киши бошларини қимирлатиб гапимни маъқуллаётган ва кўз ёшларини артаётган эдилар.

- Лекин сенга маслаҳатим, - дедилар устозим, - Агар шу қиз сенга тегишга рози бўлса, ҳеч қачон ўзингни ҳам, уни ҳам ноқулай аҳволга солиб қўядиган саволларни берма. Чунки сен уни кечиргувчи эмассан, у ҳам сени кечиргувчи эмас. Сизлар бир - бирларингизни билиб қабул қилмоқдасизлар. Оллоҳ бандаларини ўзларини ноқулай аҳволга солувчи саволлардан қайтарган.

Шу кундан эътиборан, Сайид отам бизларни қовуштириб қўйиш ҳаракатида бўлиб қолдилар.

Тез орада Сайид отамнинг ҳаракатлари ва мени қистовим билан оймим сизни кўргани келдилар. Уйга қайтгач сизни кўрибоқ қаттиқ ҳаяжонга тушганларини айтдилар. У киши:

- Жуда чиройли, иболи ва художўй қиз экан, - дедилар қизариб, - Хатто, мен уни олдида очиқ юрганимдан уялиб кетдим. Мени бундай келиним бўлишига умидим бўлмаган эди. Нима қилиб бўлса ҳам шу қизга ўйланишингни истаб қолдим. Чамаси, Фотима ҳола ҳам бунга қарши эмасга ўхшайдилар.”

Шу ерга келганда Яҳё акам хикояларини тугатдилар ва менга қараб:

- Қолгани эса сизга маълум, - дедилар.

Ҳа, рост. Қолгани харқалай, умумий кўринишда бўлсада менга маълум эди. Эрим ўзи шунақа, энг қизиқ жойига келганида шартта тўхтатиб қўя қоладилар.

Бир куни Фотима аям билан гаплашиб ўтирган эдим. У киши менга йўл – йўриқ кўрсатиб туриб дедилар:

- Эрингни муомала бобида бироз қўпол ва кўрсроқ одамлиги кўриниб турибди. Унга юмшоқ муомалада бўлиб, шунга уни ҳам ўргатсанг дердим.

- Улар сизга бирон ножуя гап айтиб юбордиларми? – дедим ҳавотирланиб.

- Йўқ. Лекин, кўринишидан сен унга жуда ёқадиганга ўхшайсан, – дедилар аям озроқ жилмайиб, – Бир - бирини ёқтирган одамлар эса бири иккинчисига ўхшашга ҳаракат қилади.

Мен аямни сўзларини яхшироқ англай олмаётган эдим. Тўғрироғи, буни қандай амал оширишни билмаётган эдим. Эримни чиндан ҳам шартакиликлари ва бор гапни одамни юзига тўғридан тўғри айтиб юбориш одатлари йўқ эмас эди. Бу нарса оддий кундалик муомалада ҳам яққол кўзга ташланиб турарди. У киши Соҳиб ака сингари равон сўзлаб, одамнинг дунёқарашидан келиб чиқиб гапирмас эдилар.

- Гапингиз тўғри, – дедим савол тариқасида мурожат қилиб, – Лекин мен қандай йўл тутай?

- Буни энг аввало эрингни қайнонанга бўлган муомаласини яхшилашдан бошлагин, қизим – дедилар устозим.

Шу кундан эътиборан эримнинг муомала бобидаги ножўяликларини секин - аста тўғрилашни кўнглимга тугиб қўйдим.

Мана энди сизга ўзим тўғримда, яъни ҳиссиётларим, фикр - ўйларим ва кундалик турмиш тарзимни бироз бўлсада муфассалроқ сўзлаб бериш вақти келгандай. Зотан, айнан шу тартиб ҳамда кўникмаларга қарабгина одамнинг қандай яшаётганлигини ва хар бир ишдаги мавжуд бўлган ҳақиқат мезонларига ёндашишига қарабгина инсоннинг ички дунёсини катта аниқлик билан оча олиш мумкин. Шоят ўзингиз учун бирон ибратли жихатларни топсангиз, мен бундан жуда хурсанд бўлган бўлардим.

Ҳаммадан эрта тураман. Ҳали кун ёришмаган бўлади. Ўрнимдан турмай ичимда айтаман: “Ухлаганимда руҳимни ушлаган ва ўйфоганимда уни қўйиб юборишни ирода қилган Оллоҳга ҳамду – санолар бўлсин!”

Тўғри бўлган сўзларнинг таъсири доимо ўзгача бўлади. Шу сўзларни айтгач ўзимни бутунлай ўйфоганимни сезаман, хотиржам тортаман.

Туриб кийинаман ва ташқарига чиқаман.

Одатда ҳамма ёқ жимжит, осуда ва сокин бўлади. Ўзим эса эндигина турганимдан фикрларим тиниқ, шарт - шароитнинг таъсири камлигидан осуда. Юқорига қарайман. Осмоннинг олислиги, мусаффолиги ва сон - саноксиз юлдузларининг шуласини кўриш менга ёқади. Шунча нарсани яратган Зотнинг йўлида юрганимдан завқланиб кетаман, қувонаман. “Оллоҳга шукур!”- дейман.

Баъзи бир хожатларимни битиргач, ювиниш ва таҳорат учун сув тайёрлайман. Ҳаммомимиз бўлмасада уни ўрнини озми - кўпми босувчи арвозимиз бор. Керак бўлса дарров ювиниб оламан, таҳоратни қиламан.

Вақтга қараб уч ракатдан, ўн бир ракатгача нафл намозини ўқийман ва ўтган кунимда бирон ножуя ҳаракат ёки билиб - билмай қилган гуноҳларим учун тавба қиламан, кечирешини сўрайман. Шундан сўнггина, шу кунги қилиб ўтган амалларим ўзининг ниҳоясига етган бўлади.

Энди бомдод намози яқинлашиб колди, демакки янги кун ҳам бошланиш арафасида.

Бу пайтга келиб Яҳё акам турган, баъзан эса турмаган бўладилар. Уларни ўйғотиб, жойишни шупиришга тушиб кетаман, сув сепаман ва аямни таҳорат сувларидан ҳабар оламан.

Қайнонамни ҳам атайин сувни тайёрлаб чақираман:

- Ойи сувни тайёрлаб қўйдим! – дейман.

Чунки баъзи бир ишларни мендан уялганларидан қилаётганларини билиб турардим. Қайнонам аксарият кайфият одамлари сингари кўнгилларига қараб яшардилар, нималардандир умид қилардилар, нимадандир ноумид бўлардилар ва ўзларини бирон нимага жиддий мажбурлашга иродалари етишмас эди. Уларни энг оддий, соддагина амалларни бажаришлари учун ҳам маълум бир вақт ва кўникмалар ҳосил бўлиши керак эди. Бундай одамларнинг кўпчилиги амални боши қолиб оёғидан ушлашарди ва ҳаёт билан боғлашга ҳам уринишмас эди.

Ислоннинг ёрқин амаллари эса улар учун бирмунча тушинарсиз, бекорчи одамнинг

шуғилланиши осонроқ бўлган, бутун кунингизни Худо дейиш билан ўтиб кетадигандай бўлиб кўринар эди. Улар эринишарди ва вақти келса ўқирман, деб ўйлаб баҳона излашарди. Фақат буни оғизда айтилмас эди, ҳолос.

Буларни кўзларига озгина амалларини ҳам шайтоннинг алдовига майилликлари сабаб катта бўлиб кўринар, уни ошкора бўлишини исташар ва орзон гаровли мақтовга берилишга катта ихлослари бор бўларди. Улар амалнинг асл моҳиятини билишмас, назарларида яхши ҳулқли тақводор одамнинг дуоси сабаб жаннатга тушиши ва кечирилиши ҳеч гап эмасдай бўлган омади бир нарсага ўхшарди.

Қайнонам баъзан: “Худоба шукур”, - деб қўярдилар. Аммо бу нарса одатдаги кўникма шаклида эди, ҳолос.

Бу тоифа одамлар фикр юрутиб тафаккур қилишдан кўра, орзу - ҳавасларга берилишни ёқтиришарди ва кўпчилик уларнинг кўнгилчанликларини суеистимол қиларди. Кўпгина ҳаёлпарастларда бўлгани каби қайнонам ҳам қаттиқ ишлашга товлари йўқ эди. Кўнгилчан, бировга ёмонлиги бўлмаган, анчагина ишонувчан, бироз одамови ва тортинчоқроқ инсон эдилар

Мен бир неча кунгача қайнонамга нисбатан қандай йўл тутиш кераклигини ўйлаб юрдим, фикрладим. Ва бир кун келиб ажойиб фикрга келганимни билдим, англадим ва бундан кўнглим ёришиб кетди. Режаларим ипга тортилган дур мисол, аниқ бир кўринишга келган эди.

Ҳар бир инсонни дунёда ушлаб турувчи, ҳаракатларини белгиловчи асосий ўзак фикри – ишончи – ғояси бўлади. Бу ғоя одатда жуда содда, оддий ва хатто баъзи бир воқеалар билан боғланиб кетган бўлади. Сиз уни одамни ҳаракатлари, воқеаларга бўлган муносабати, қандай таъсирланиши ва феъл - атвори қараб билишингизга тўғри келади. Аввало шуни аниқлишим керак эди. Кейин у кишининг ишончларини қазонишим, сирдошларига айланишим ва менга бўлган меҳрлари ва ишончлари сабаб Исломга келтиришим мумкин бўларди.

Очиғини айтсам, бу тадбирим озроқ зўравонликка ўхшаб ҳам кетаётган эди. Аммо бошқа қандай йўл тутиш мумкинлигини билмасдим ва бундан ҳосил бўлган амални натижасини ҳам олдиндан айта олмас эдим. Албатта, ҳар бир нарса ниятга қараб баҳо берилиши менга маълум эди ва ниятим яхшиликдан иборат эди. Дарҳақиқат, қалбларни ўзгартирувчи Зот – ёлғиз Оллоҳнинг Ўзи. Мени ниятим эса қайнонамнинг дунёқарашларида Оллоҳ тушинчасини шакллантириш ва тўғри бўлган йўлга бошлашдан иборат эди.

Шундай қилиб, қайнонам баъзи бир амалларни мени юзимдан ўтолмаганликлари сабаб қилмоқда эдилар.

Ҳали намозга бошлашга вақт бор эди. Анчадан буён боқиб келаётган қўйларимга карашга тутинаман: уларнинг кўзлари менга тушиши билан дарров қимирлашиб ҳаракатга тушиб кетишарди, жовдираб қараб овқатларини тайёрлаб беришимни кутишар, қисқа марашиб очиқиб қолганликларини билдиришар эди. Овқатларини бераман ва қўйларимнинг ҳўралигидан қувонаман. Менга қараб қолишганидан, мен эса уларни урдасидан чиқаётганимдан кўнглим тўлади.

Бу орада бомдод намозини ўқишга вақт келган бўларди. Эрим билан биргалашиб намоз ўқиймиз, қайнонам эса ўз хоналарида ибодат қиладилар.

Орадан озгина вақт ўтиб, ибодатларимиз тугагач, биргалашиб нонушта қилгани ўтирамыз. Эрим оиланинг бошлиғи бўлганликлари билан ҳали тажрибалари етишмас, режали иш тутишни билмас эдилар. У киши момуала бобида ҳам аввалгидай қўпол шартакиликларини ташлаб улгурмаган эдилар.

Биргалашиб чой ичиб ўтирган эдик, Яҳё акам оналарига қараб дабдурустан:

- Ойи кун бўйи бекорчиликдан зерикиб қолмаяпсизми? – деб қолдилар.

Бу нарса, ўзларича ҳол - аҳвол сўрашдек муомала эди.

Қайнонам қизариб кетдилар ва қўлларидаги пиёлани дарстурхон устига қўйдилар. Чунки бу каби саволдан одам ўзини малол келаётганини сезиши ҳеч гап эмас эди.

- Нима қилай ўғлим? – дедилар синиқлик билан.

Мен эса дарҳол, қайнонам ўзларини ноқулай сезмасликлари учун чайни янгилаш баҳона ташқарига чиқдим. Қайтиб келганимда у киши йўқ эдилар.

- Мен ҳеч нимани тушинолмай қолдим? – дедилар эрим, – Ойим мендан аразлаб чиқиб кетдилар. Илгари бу қадар тез ҳафа бўлмасдилар. Мен эса ортиқча бирон нима деганим йўқ, шекилли?!

- Сиз ойимни ҳафа қиладиган кўпол гап айтдингиз, - дедим мен.

- Қандай қилиб?

- Берган саволингизни ўзиёқ одамни қаттиқ ҳафа қилиши мумкин. Чунки ундан одам ўзини текинхўр сезиб, бировни хисобига яшаётганлигига шама сезиш мумкин эди.

- Мен бундай дейишни истамаган эдим.

- Сиз фақат ўзингизни эмас, – дедим мен эримга, – бошқани ҳам ўйлаб гапирсангиз яхши бўларди.

Қарасам Яҳё акам қизариб кетибдилар. Бундан таъсирланиб ўзим ҳам қизариб кетдим. Ҳаяжонланиб кетдим, ошириб юборганимни билдим.

- Кечирасиз, азизим, - дедим ловиллаган юз билан, - Сизга ақл ўргатаман деб, ўзим ҳам ошириб юборибман чоғи.

Эрим сўзларимдан озроқ азият чеккан бўлсаларда, мени дарҳол кечириб юбордилар ва дарров ўзларига келиб менга бошқача қараш қилдилар.

- Сизни доим кечиришга тайёрман, - дедилар хонада ўзимиз қолганимиздан ўзгариб, - Сизга ҳамма нарса ярашиб туради-я.

- Чунки мен ҳамма ишни фақат чин дилдан қиламан, – дедим озроқ нозланиб, – Кетаётиб ойимдан кечирим сўраш эсингиздан чиқмасин. Хўпми?

- Хўп бўлади, азизам, - дедилар ва менга қўл чўзиб белимдан кучмоқчи бўлдилар.

Бироқ мен ўзимни четга олишга ва чап беришга улгургиб қолдим. Қарасам астойдил ҳаракатга тушиб кетмоқчига ўхшайдилар, ҳозир эса буни мавриди ҳам, жойи ҳам эмас эди. Ҳали қанча режалаштириб қўйган ишларим бор эди.

- Ҳамма нарсани ўз вақти бор, - дедим эркали норозилик билан, - Ҳар жойда қалтис ҳаракат қилавериш яхши эмас. Ойим кўрсалар нима бўлади, мени бутунлай уятга қолдирмоқчимисиз?

Эрим қизариб турмоқда эдилар. Чамаси у киши мени андек дошномимга ҳали кўникмаган кўринардилар.

Майлни пала - партиш ва кўнгилга келганда амалга оширишга интилиш менга ёқмас эди. Биз иродасиз, инсондан ўзга махлуқ эмасмиз-ку, қайда хоҳиш пайдо бўлса ўша ерда ҳаракатга тушавергани. Ҳар нарсани маълум бир тартиб ва қоидага солинмас экан уни қадри ҳам унчалик сезилмай қолади. Тартиб ва қоида эса истаган ишингиздаги мофақиятнинг асосий сабабчиси хисобланади.

Орадан ярим соат вақт ўтиб Яҳё акам ишга жўнаб кетдилар. Кетаётиб мен айганимдай қилиб қайнонамдан кечирим сўрагани хоналарига кириб кетганликларини кўрдим.

Уйда қайнона ойим ва мен қолдик. Дарстурхонни йиғиштираётиб, “Ҳойноҳой ойим орадаги гап – сўздан кейин тузикроқ чой ичмаганлар” – деган қарарга келдим. Чой, патнисда егулик кўтариб ойимни хоналарига кириб бордим.

Дахлиз кўпгина уйлар сингари учга – тўрт катталиқда, арвозли, биттадан эшик ва деразаси бор эди. Арзикланган, оқланган, оддий ва содда кўринишда, деярли ҳашамсиз эди.

- Ойи, ойижон! – дедим чақириб, – Чой олиб келдим, ичиб олинг.

Патнисни ўртага қўйиб дарров жой тайёрладим. Ичкаридан қайнонам чиқиб келдилар. У киши очилиб кетган ва кайфиятлари кўтаринки эди. Чамаси узоқ замонлардан бери бирон киши қайнонамга биз каби ахамият ва хурмат кўрсатмаганга ўхшарди. Улар ҳаяжонланаётганлари шундоққина билиниб турарди.

- Мен чой ичдим-ку, қизим!, - дедилар ичларидан хурсанд бўлганликларини яширишга уриниб.

- Майли, - дедим мен бамайлихотир жилмайиб, - биргалашиб қайтадан чой ичамиз.

Ойим ҳам жилмайдилар, менга меҳр ва миннатдор ҳолда боқдилар. Шижоатимдан рухланиб:

- Майли, келинг бўлмаса чой ичамиз, - дедилар.

Биргалашиб ўтирдик. Қайнонамнинг кўнгилларини олиш учун ўғилларини нонушта пайтидаги гаплари ўйламай айтилган ноҳақ сўз эканлиги тўғрисида гап очдим.

- Ойижон ўзингизга маълум бўлса керак, - дедим ётиғи билан, - У киши ўйламай шартта гапириб юбораврадилар. Кейин пушаймон қилиб юрадилар.

Қайнонам юзларига хиёл қизиллик югурди; бироз уялгандай эдилар. Лекин ўзларини кўлга олдилар.

- Ҳа шундай, - дедилар тўғриси айтиб, - Олдинлари бундай гаплар менга унча безовта қилмас, таъсирланмас эдим, энди қарияпманми дейман, бундай гапларни ортиқ кўтаролмай қолдим.

- Ҳар қандай ҳолатда ҳам у киши бунай сўзларни айтишмасликлари лозим, - дедим дадилланиб, - Сиз шу кунгача ўғлингизни авайлаб асраб келдингиз ва бир ўзингиз барча қийинчиликларга чидадингиз. Бу эса озмунча иш эмас эди, шундай эмасми ойи?!

- Ҳа шундай, қизим! – дедилар кўзларига ёш олиб.

- Шундай экан, - дедим катта ишонч билан, - ўғлингиз ҳеч қачон сизни ҳаққингизни адо қила олишларига кўзим етмайди. Лекин у киши шарттакиликларини ва ўйламай гапириб юборишларини биласиз-ку.

Қайнонам ўзларини бутунлай бошқача сезаётганликлари аниқ эди. Чамаси биринчи бор бирон киши тамонидан чеккан захмат ва машаққатларини эътироф этилишига гувоҳ бўлаётан эдилар. Бу кичкина мофақиятдан рухланиб кетдим. Қайнонамга раҳмим ва меҳрим жўш уриб боқдим. У кишини суҳбатларини тинглагим, яқинлик ҳосил қилиб ишончларини қозонгим ва қайнонамни яхшироқ тушиниш истаги пайдо бўлди.

- Ойижон ҳаётингиздан менга бирон нима сўзлаб беринг, - дедим зўр иштиёқ билан жуда яқин одамларда пайдо бўладиган ишонч билан, - Сизни тўғрингизда кўп нарса билгим келяпти.

Сўзларимни таъсири кучли эди: қайнона ойимнинг ранглари учиб, вужудларини майда қалтироқ босганини сездим. Ёнма - ён турган қўлимни ушлаб қаттиқ қисдилар, кўзларидан йирик ёш томчилари юзларига оқиб тушди. Ҳаяжон ила тикилиб боқдилар.

Мен эса уларга қарашга, бундай кучли ҳиссиётлар акс этган кўзлар билан учрашишга ҳаддим сиғмай пастга қараб олдим. Бундай пайтларда менга ишонган одамнинг ҳиссиётлари беҳосдан бузиб юборишдан чўчирдим ва озми - кўпми шу ҳолат вужудга келишига билиб ҳаракат қилганимдан бир зум уялиб ҳам кетардим.

Қайнонам тутилиб, ҳаяжонланиб ва хаттоки бироз ҳавотирланиб бўлса ҳам ҳаётларидаги эса қоларлик воқеаларни хикоя қила бошладилар. Воқеа эримнинг ёшлик пайтларидаги касал бўлиб қолишлари билан боғлиқ эди. Булар ҳаётда кўп учрайдиган одатий ҳолат бўлишига қарамай, қайнонамнинг кейинги ҳаётларини ўғилларига бағишлашга олиб келган эди. Айниқса бир неча ёшлик кичкинтойнинг эндигина касалликдан қутилиб оёққа тургани ва ойисига интилиб: "Ойижон", - деб қўл чўзгани қайнонамга қаттиқ таъсир қилиб юборгани сингари, мени ҳам кўзимга ёш келтирди. Шу

ҳаётини лавҳа сабаб эндигина бахтсиз ҳодиса туфайли эридан ажраган ёшгина аёлни бошқа турмиш қурмаслигига ва ўғилига қаттиқ боғланишига олиб келган эди.

Билмадим кимга қандай, аммо мен учун шу кичкинагина хикоя қайнонамни яхшироқ тушиниш учун асқотгани аниқ эди. Хикояни берилиб тинглашим секин - аста ойимни ўзларини босиб олишларига сабаб бўлди. Энди у киши хикояларини барча тафсилотлари билан тўла – тўқислигича, ички кечинмаларини қўшиб сўзлашга ахамият бераётган эдилар. Орамизда ўзоро ишонч туйғуси пайдо бўлганлигини сезиш қийин эмас эди.

Кейинчалик аниқ бўлди, билдимки, худди мана шу кун қайнонам ва менинг муносабатимиздаги бурилиш нуқтаси бўлди. У киши менга кундан - кунга боғланиб қола бошладилар: кўпроқ ёнимда бўлишга, ўзоро суҳбатга мойилликлари ортиб борарди. Икки инсон орасидаги ишонч кучайиб бора - бора эозлашга, миннатдорликка ва ниҳоят маҳаббатга айланиб кетди. Ҳа, мен ойимни чиндан ҳам ўзгартириб юбора олдим, десам унчалик муболаға қилмаган бўлардим.

Ҳар бир инсон ўзининг ҳиссиётларини эъозланишига ва бошқалар тамонидан тан олиниб қадрланишига катта эҳтиёжи бор. Узоқ йиллардан буён тортинчоқликлари сабаб ҳеч кимга айтилмаган ва биров тамонидан қизиқиш билдирилмаган, аммо қайнонам учун ахамиятли воқеаларни ўзгаларга биринчи марта айтилаётган эди. Инсоннинг ўзидан бирон из қолдиришга, уни тушинишларига ва хотирланишига бўлган интилиши шундан бўлса керак, чунки амалнинг давомийлиги шуларга боғлиқ эди-да.

Бу каби оналик туйғулари чиндан ҳам тушинишга, маъқулланишга ва ҳурмат қилишга лойиқ эди ва мен уни берилиб тингламоқда эдим. Шунини ҳам айтишим керакки, қайнонамнинг секин - аста сўниб бораётган ишонч туйғулари жонланиб, ҳаётларига қайта мазмун бахш эта бошлади ва турмишларидан қандайдир қониқишга ўхшаш ҳиссиёт бошқача маъзун бериб – ўзгартира бошлади.

Бироқ айнан шу нарса менга керак бўлмаган ва ёқтирмаган ҳолат эди. Бунда инсонга боғланиш бор эди-ю, аммо энг кучли ва ишончли таяч бўлган Оллоҳга боғланиш йўқ эди. Лекин илож қанча, шу йўлни ҳам босиб ўтишга тўғри келди, йўқса қайнонамни ўзимга қаратиб олишим жуда мушкул эди. Менга юзаки - зохирий эмас, балки асл - ботиний натижага эришишни истаганимдан шундай қилаётган эдим. Харакат мендан, ижобат эса Оллоҳдан. Келажакни ҳеч ким олдиндан айта олмагани сабаб, жаноби Расулиллоҳнинг (с.а.в.) тутган йўллари каби – яхши ният билан таваккал қилишим керак эди.

Қайнонамни шоширмай, кўпроқ ўз ҳолларига ташлаб, аммо оддий ва тушинарли қилиб айтаётган тушинча ва ҳаёт тарзимни Оллоҳнинг розилиги билан боғлай бошладим. Унинг ҳамма нарсадан ҳабардорлигини, билишини ва инobatга олишини у кишига маълум бўлган ҳақиқат сингари гапира бошладим. Ишларимни унинг розилигига қараб белгилашимни билдиришга интилдим.

Секин - аста намоз ўқишлар, ўзаро суҳбатлар, сирдошлигимиз, қўни - қўшнилари билан муносабатдаги ҳамкорлигимиз ва мени турмиш тарзимнинг таъсирлари ўз кучини кўрсата бошлади. Орадан бир йил ўтиб қайнонам Оллоҳ ҳақидаги тушинчаларни борлигини ва унга қандай боғлинишни билдилар, иккинчи йили эса ибодат қилишга мойилликлари ортди ва ниҳоят учинчи йилга келиб бу тушинчаларнинг асосий маъзун ва мохиятини англай бошладилар. Қайнонамнинг фикрлари, тасавурлари ва тушинчаларида мен учун ноаниқ жихатлар кўплигига қарамай ўзгаришлар яққол кўзга ташлана бошлади.

Албатта, бу маълум маънодаги тақлидий иймон эди. Аммо олдинги ҳолатларига нисбатан бир неча баробар яхшилиги аниқ эди. Одам маълум бир ақлий имкониятлар билан дунёга келади ва ундан кучи етганидан ортиғини талаб қилиш нодонлиқ бўлар эди. Бироқ инсонни билиш бениҳоя мураккаб ва ўта нозик масала эканлигини эсдан чиқармайлик. Шунингдек уни билиб бўлмайдиган масалага чиқариб, тайёр баҳона қилиб

олиш ва ўз ҳолига ташлаш қўйиш ҳам нотўғри, бўлмайди.

Ўша учунчи йилнинг кунларининг бирида, эндигина шамоллашнинг қаттиқ истимасидан халос бўлаётган қайнонам менга тикилиб ва аҳамият билан қараётганликларини сезиб қолдим. Мен ҳозиргина хонага кириб келган ва яхши ётибсизми, деб аҳволларини билмоқчи бўлган эдим. У киши жойларида, ҳамма касал одамлар сингари ётган эдилар.

- Тузикмисиз ойи? – дедим уларга назар солиб – Соғлиғингиз ҳам яхшланяпти чоғи, худога шукур.

Ёнларида келиб ўтирдим. Қайнонам озроқ қийналиб бўлсада ўтириб олдилар ва кутилмаганда кўзларига ёш олдилар, йиғлай бошладилар. Йиғлаганда ҳам ўз қадрдонини узоқ айрилиқдан сўнг топган одам сингари пиққиллаб, оҳиста йиғлаётган эдилар.

Мен йиллар давомида қайнонамни яхшигина билиб олган эдим ва гап нимадалигини сезиб турардим. У кишининг виждонлар тилга кириб сўзлай бошлади.

- Сиз менга ҳаммадан яқин ва қадрдон қизимсиз, - дедилар тўлқинланиб, - Қайси яхшиликларингизни айтай?! Яхши келин эканлигингизними, қизим бўлиб қолганингизними ёки мени тўғри йўлга солиб ҳаётимни ўзгартириб юборганингизними?! Шу бугун ўй - ўйлаб, сиздан жуда кўп нарсада қарздор эканлигимни ҳис қилдим.

У киши қўлимни олиб ўпдилар, йиғладилар ва мени ҳам севинч ёшларимга тўлдирдилар.

- Оллоҳ менга сиз сингари яхши келин юбориб жуда катта илтифот қилибди. Ўзи сиздан рози бўлсин!

Мен жуда севиниб қайнонамнинг юзларидан ўпдим ва ўзим у кишини қучоқлаб олиб астагина:

- Ўзимни ойижоним! – дедим мен меҳр билан силаб, - Оллоҳ сиздан ҳам рози бўлсин.

Ҳа, мен меҳр - муҳаббат билан хар қандай инсон ҳам ўз ҳолича хурматга лойиқ, деб қараганимдан ва Расулиллоҳнинг Оллоҳ буюрганидек кечиримли ва раҳмдил бўлганлари каби бўлишга интиланганимдан натижалар шундай эди.

- Ойижон, агар имкон бўлса олдинги ҳаётингизга қайтган бўлармидингиз, - дедим ўзим билсамда сўрагим келиб.

- Ҳеч қачон!

Бу жавоб мисоли қатъий ҳукм сингари қулоқларим остида янгради. Дарҳақиқат, бир марта кўзи очилган одам қайта кўр бўлишни истармиди?! Абатта, йўқ!

Буюк Оллоҳга ҳамду - санолар бўлсинки, Унинг Ўзигина мана шу тадбиримга осонлик ва ишонч бағишлади. Уни билмаганлар ва танимаганлар нақадор бахтсиз эканликларини билишса эди!

Мени шу даражагача кўтара олган ва кўтараётган Исломи дини нақадар буюк ва муфассал билим Соҳиби тамонидан нозил қилинганлигига буткул иймон келтираман. Бу дунёда ҳамма нарса – ҳиссиётлар, турли майллар, егуликлар, бойлик ва обру - мартаба бир кун келиб одамни жонга тегиш хусусиятига эга. Аммо, биргина Оллоҳга бўлган ишонч ва ислом динигина бундан мустасно. Кимки, динга ҳақиқий иймон билан амал қила бошлабдими, билсинки, у диннинг гўзал ҳақиқатларини қадамма - қадам очиб бораверади, аммо кимки кўр - кўроналик, нописандалик ёки ҳамма шундай қилгани учунгина амал қилган бўлса, билсинки унга диннинг асл ҳақиқатлари ўз эшикларини очмайди ва дин тўғрисида нотўғри фикрга бориб жохиллигича қолиб кетаверади. Айбни энг аввало ўзимиздан излайлик!

Оллоҳ таолога ҳамду - санолар бўлсин. Нимагаки эришган бўлсам, шубҳасиз Унинг ирода қилган тақдири ила эришдим ва ўзим сабабчи бўлган тақдири азал амалга ошди. Дарҳақиқат, Оллоҳ буюк билим ва тенгсиз хикмат соҳибидир. Оллоҳ бирон кимсани

зўрлагувчи бўлмаган, ягона ва якка-ю ёлғиз илоҳдир.

* * *

Мана, эрга текканимга ҳам бир йил бўлибди. Ниҳоят, менга ҳам оналик бўлишдек аёллик бахтига эришадиганга ўхшаб қолдим: оғир оёқ бўлдим ва ҳомилам тўрт ойдан ўтиб қолган эди.

Бу йил ичида чеварчиликни мукамал ўрганиб олдим. Қўйларимни соттирдим ва эртасига эрим билан бозордан бир нечта тикув дастгоҳларини олдик. Ўқишим ва тўғри тадбирим натижаси ўлароқ тез орада хотин - қизларнинг кийимларини тикишни пухта ўзлаштириб олдим. Чиройли бича олишим ва сифатли қилиб тикилган кийимларни кўрган қўшни мижозларим тез орада кўпайиб кетишди, узоқ - яқиндан келадиган бўлишди. Оилам билан маслаҳатлашиб кўча тамонда ҳам эшиги бўлган бир хона қурдик. Бу менинг чевархонам бўлди.

Ишларим юришиб қўлимга озми - кўпми пул тушадиган бўлиб қолди. Буни кўрган қўшнилари дарров қизларини шогиртликка берадиган ва ора - сира ўзлари ҳам чевархонамга кириб турадиган бўлишди.

Кўпчилик замондошларимга ўхшаб: "Намоз ўқиб турсанг ишларинг ҳам юришиб кетади" – дейилгувчи жўнгина фикрга бориб ўтирмадим. Чунки бу нарса ҳолис ибодатдан кўра, кўпроқ таъмагирликни эслатарди. Мен ҳамма нарсани пул ва мансаб билан ўлчовчилар каби эмасман. Бир ишни амалга ошириш учун сабабларини мукамал қилсангиз ва ўша иш тўғрисида билмингиз етарли бўлса, нима учун амалга ошмас экан?! Агар табирингиз жоиз бўлса, бу ҳолат ҳар бир дунёвий ишларни ўзига ҳос қонуниятлари билан яратилганига ишора эмасми.

Аммо бизнинг амалиётларимизни ижобатини белгиловчи яна бир ўта муҳим ва кўзга кўринмас жихати бор бўлиб, буни ҳамма ҳам била олмас эди. Бу билимталаб ва одамдан кўра Оллоҳга таалуқлироқ бўлган жараён эди. Лекин бу мавзу тўғрисида сўзлагим йўқ, ўзингиз фикрлаб оларсиз, деб ўйлайман.

Бундан ташқари ҳаётимда яна бир муҳим воқеа содир бўлаётган эди-ки, бу тўғрисида ўйлаб кўриб, сизларга муфассалроқ сўзлаб бермоқни жоиз деб топдим.

Август ойининг охирлари эди.

Эрталабдан шивирлаб ёға бошлаган ёмғир ёзнинг иссиқ ва қўриқ ҳавосини мўтадил қилиб юборди. Охирги бир неча ой ичида қаттиқ исий бошлаган она замин ёмғир олдидан келган шамолдан бироз совиб, ёмғирсиз кунларда йиғилган чанг - тўзонни кўтарган эди. Аммо осмонни қоплаб олган булут, тез орада ёмғир бўлиб ерга тушди, ҳавони мусаффолади, тиниқлаштирди ва ҳамма ёқни сув сепилгандай чанг тўзонсиз – беғубор қилди. Шамол сустлаша бошлаган бўлсада, ёмғир бирдай – майдалаб жадаллашиб ёғиб турарди. Таварак – атроф эса покиза сувга аралашган она заминнинг хидига тўлди.

Ёмғир менга хуш ёқади. Ҳали тонг отмаган эди. Майда ва шивирлаб бетўхтов ёғиб турган сув саррачалари чироқ нурида товланар, сачраб ерга тушар ва шилдироқ овози билан хуш ёқар эди. Тоза ва поклагувчи ёмғирдан кўнглим таскин топар ва унинг шаффоф томчилари остида унга бўкиб ўтиргим келарди.

Эрта турган бўлсамда, ўтган кунлар каби шупир сидир қилиб тозалай олмадим. Шошилмай нонушта тайёрлаб, ўзимизга ва аямга дарстурхон тузадим. Анча вақтгача ёмғирни кузатиб турдим, тарновдан тушган сувда юз - қўлимни ювиб, оёқларимни сувига тутдим.

Уйдагилар ҳам тура бошлашди. Юз - қўлларини ювиб олишгач ва таҳорат қилишгач намоз ўқидик. Кейин биргалашиб чой ичиб ўтирдик, нонушта қилдик. Эримни ишга боришларига ҳали вақт эрта эди. Диванга чўзилдилар, қайнонам хоналарига кириб

кетдилар, мен эса одатим бўйича шошилмай аямдан ҳабар олгани уларнинг ҳовлилари тамон ўтдим.

Эшик олдига келиб:

- Ая, мен келдим, - дедим.

Хона ичидан:

- Келавер қизим, - дегувчи аямнинг доимги овозлари келди.

Ичкарига кирдим. Аям хонанинг четроғида, хон атрофида деворга суяниб ўтирардилар. Нонуштага қўл текизилмаган, озроқ дарстурхон чети билан ёпиб қўйилган эди. Сезишимча, аям йиғлаб ҳам олган кўринардилар.

- Нима бўлди, онажоним? – дедим ҳавотирланиб, – Йиғлаган кўринасиз! Тинчликми?

Аям таъсирланиб, сўзларимдан кўзларига ёш олдилар.

- Ҳа энди... қари одамни бошига хар хил фикрлар келиб турар экан, - дедилар ноаниқ қилиб.

Аямни яхши билганимдан, бирон муҳим воқеа содир бўлмаса бундай ахволга тушмасликлари менга аён эди.

- Мен сизни биламан-ку – дедим астагина ва жиндай ҳафа бўлиб, – Сиз ундай одамлардан эмассиз. Нима, менга сабабини айтгинсиз келмаяптими?

Бизни орамизда ҳеч қандай сир йўқ эди, ҳисоб. Мен аямга бор гапни айташга ўрганган, аям ҳам мендан бирон нимани яшириб ўтирмас эдилар. Хаттоки, бир - биримизга бирон янгиликни айтиб бермасак, сирлашмасак, кўнглимиз жойига тушмас – тинчимас эдик.

Аямни биринчи бор, менга бирон нимани айтгилари келмаганидан ҳайрон бўлиб туриб қолдим.

У киши мени имлаб ёнларига чақирдилар. Бордим. Сочимни силаб пешонамдан, юзимдан ўпдилар ва ҳаяжонланиб туриб:

- Сендан беркитадиган ҳеч нима йўқ, қизгинам, - дедилар, - Фақат узоқ умрим ўз паёнига етиб, кетар вақтим яқинлашиб қолганга ўхшайди. Шунга ўйланиб қолдим. Амалимдан ҳавотирландим ва ота - онамга етарли яхшилик – савоб қила олмадим, дея афсусланиб турувдим. Амалларим қандай қабул қилинаркин, деган андиша мени чўчитиб, қўрқитмоқда. Оллоҳ менга шунча неъматларни берди, аммо унинг шукронаси тўла – тўккус қила олдимми? Амалларимга мутакаббирлик ва кибр аралашмаганмикан?! Оллоҳ мени гуноҳларимни кечирармикин!

Аямнинг кўзларига ёш келди. Мени эса бундай гаплардан ичимга совуқ тушганга ўхшаб кетди: кўрқиб кетдим, тилим тутилиб қолди, иккиландим. Уларни подадан олдин чанг чиқармаслигини билганимдан, нимадир содир бўлганига янада кўпроқ ишониб қолдим.

- Бирон нима содир бўлдимми? – дедим рангим оқариб ва мўлтираб аямга қарар эканман.

Улар менга боқдилар. Кўзларимда истироф ва қутилмаганда айрилиб қолишдан қўрқувини кўриб раҳмилари келди, ўзларини тутдилар. Яхши кўришимни, қаттиқ боғланиб қолганимни ва ёқинларим ичида энг биринчиси эканликлари уларга маълум эди.

Аям ийиб кетиб менга қучоғларини очдилар ва менга жудаям ёқувчи бағриларига олдилар.

- Ўзимни ача қизим, - дедилар деярли пичирлаб, - Одамлар ичида, мени ҳаммадан кўпроқ тушина оладиган ва энг яхши кўрадигани сен экансан.

Аям икки юзимдан ўпдилар.

- Балки амалларим орасида энг мақбули ва ижобатлиси сен туфайли содир бўлгандир, - дедилар ғамгин тортиб.

- Ундай деманг! - дедим бироз тараддудга тушиб ва кўзларимдаги ёшни артиб, - Албатта, ҳаммамиз ўлим олдида бош эгамиз ва бу тақдири азалдир. Аммо сиз узоқ умрингиз давомида иймонингизни маҳкам тутдингиз, тойилмадингиз. Одамлар ўзгариб, бутунлай бошқача бўлиб кетишганда, кейингилар эса иймондан узоқлашишда олдингиларидан ўзиб кетишганда ҳам сизнинг мустаҳкам ишончингиз зайифлашгани йўқ. Сизни кўз ўнгингизда бир неча авлодлар келиб кетди ва уларнинг ўзгаришларини гувоҳи бўлдингиз. Бу одамлар ёлғонни очикчасига гапира бошлашди, ароқ ичишга ўрганишди, қимор ўйнаш оддий нарсага айланди, зино ва фоҳишабозликни деярли очикчасига қилинадиган бўлинди ва бундай жиркинч нарсалардан ғурурланиш, мақтаниш каби кўникмалар урф бўлди. Хатто аёлларнинг авратлари очилиб, сигарет ва ароқ ичувчилар кўпайганда ҳам иймонингизга заррача путур етгани йўқ. Аксинча, сиз уларнинг адашишларини сабабини, оқибатини яққол англадингиз ва динни – иймонни маҳкам тутдингиз, тарғиб қилдингиз ва ҳамма юрагини олдириб қўйганда ҳам қўрқоқлар қаторидан жой олмадингиз. Тадбир қилиб Оллоҳга таваккал қилдингиз ва фарзандларингизни мустаҳкам иймонли қилиб тарбия қилдингиз. Сиз, мен билган одамлар ичида иймони энг кучли уч кишидан бирисиз ва энг яқинимсиз.

Ҳа, шундай!

Аммо менга қилган яхшиликларингизни, ибрат олса олгудек бўлган бутун бир бошли китоб қилиш мумкин эди. Дунёда Оллоҳ бандаларидан бирини тўғри йўлга солиб юборишдан ҳам савоблироқ амал бормикин?! Агар мени қандай ўйлаётганимни билишни истасангиз айтиб қўя қолай: Оллоҳ сизни ўз ҳолингизга ташлаб қўймаган ва сизга марҳамат кўрсатиб хикматни ҳам ато этган, деган мустаҳкам фикрдаман.

Аямнинг елкаларига бошимни қўйганимча, шунча амали бор инсоннинг истирофга тушишларидан қизишиб, қайғуриб ва раҳмим келганидан бор гапни тўкиб солган эдим.

Улар мени силаганларича индамай қулоқ солиб турдилар, хурсиниб ва астагина дедилар:

- Сўзларинг қандай мантиқга бой, ишончли ва гўзал экан-а. Шубҳасиз, сен дилимнинг меваси бўлдинг ва барча орзу - истакларим, ишонч ва интилишларим сенда намоён бўлди. Сени кўп кишилардан афзал кўриб қолдим ва сен, дарҳақиқат, мен истаган кишига айландинг.

Аммо Оллоҳнинг ҳисоб - китоби нима билан тугашини олдиндан айта олмаймиз – хаддимизга сиғмайди. Шунингдек Эгамнинг раҳматидан ноумид ҳам эмасман.

Ёнма - ён ўтирдик. Эндигина тонг отган бўлсада, аямнинг кўриниши толиққан одамнинг кўриниши каби эди: кўзлари қизариб қолган, кўриниши хорғин ва ҳаяжонланиб турар эдилар. Ёши катта аям учун бундай одатдан ташқари зўриқишлар оғир келиши ва кўринишларига таъсир этиши – билинтириши тайин эди. Улар букчайиброқ қолган эдилар. Аямнинг кўринишидан кўнглим тўлмай, уларга раҳмим келиб кетди.

- Онажоним! – дедим аямнинг қўлларини қўлимга олиб силар эканман, - Сизни безовталантирган бирон воқеа содир бўлдимми?

Аям иккилангандай ёки муҳим нарсани айтишга жазм қилган одамдай менга қарадилар.

- Майли сенга айтиб қўя қолай, - деди аям хорғин хурсиниб, - Аммо сендан бошқаси буни билишини истамас эдим. Чунки мени деб ҳавотир олишларини ва ортиқча аҳамият беришларини хоҳламайман. Ҳозир мен учун энг муҳими, кўнглим бўлинмай Оллоҳга етишиб олиш, холос.

- Албатта, сиз қандай истасангиз, шундай қилиб роя қиламан.

- Кечқурун ухлаб ётиб туш кўрдим. Тушимда дадам бир нуроний жамоат ичра эдилар ва ўзлари ҳам улар каби эдилар. Мен қараб табассум қилдилар ва: "Қизим, сиз

бизга яқинсиз, - дедилар, - Тайёргарлигингизни кўринг!”

Кейин ўйғониб кетдим, ўйқим келмай қолди ва қилган амалларим тўғрисида фикр қилдим, ҳафсирадим. Амалларимнинг қабули бўлиши қандай бўлди экан, дея сархисоб қилиб турувдим сен кириб келдинг.

Ҳайратланарли сўзларни эшитмоқда эдим. Аямнинг сўзларидан кўзларим ёшга тўлди. Аядек бир инсонни йўқотишим мумкинлиги менга жуда оғир эди. Дарров тамоғимга бир нима тиқилиб бўғилганга ўхшаб қолдим, тилим бирон сўзга келмай тутилди ва кўз ёшларим дувиллаб оқа бошлади.

- Мен.. мен... нима қиламан, - дея олдим пичирлаб.

Аям индамай менга қараб турдилар, энди ўзларини босиб олган эдилар. Аввалгидай синовчан ва зийрак нигоҳ ташлаб:

- Зубайра қизим, ўзинг бос! - дедилар талабчан тарзда. - Ҳаётини тажриба орқали келувчи баъзи бир жихатларини хисобга олмаганда, сени билимингни меникидан камлиги қолмади. Ўлим эса барчамизга ёзилган кўргилиқдир. Албатта, биз ўзимиз ёқтирган одамлардан айрилишни истамаймиз – кўрқув, истироф ва кўникмаларимиз ғалаёнга келади. Аммо ўлмайдиган ким бор?! Сени қайғуришларинг, меҳр - муҳаббатинг ва райимга қараб туришларинг менга хуш ёқади, албатта. Майли, ҳозир истаганингча йиғла, аммо эртага асло бундай қилмагин ва Оллоҳнинг тақдирига бўйсин – ўзига таваккал қил. Чунки ундан ўзга ҳақиқий дўстни топа олмагайсан. Бироқ мени эслаб, ҳаққимга дуо қилиб турсанг жуда хурсанд бўлар эдим.

- Эй, буюк яратувчим, - дея нидо қилдилар аям кўллари дуога очиб, - Ўлим талвасасини менга кафофат сифатида бергин ва билиб - билмай қилган гуноҳларимни мағфират қилгин. Менга берган тақдирингдан розиман ва ҳақир бир қулингни солиҳа бандаларинг қаторига қўшгин. Омин, Оллоҳи Акбар.

Ичим вайрон бўлиб кетаёзган бўлсада, бир амаллаб ўзимни боса бошладим. Икковимиз индамай, ўзимиз билан бўлиб, ногаҳон келган нотинч ўй - ҳаёллар оғушига чўмиб бир неча дақиқа туриб қолдик.

Келаётган айрилиқнинг тасавур қила туриб, беихтиёр аямнинг сўзлари тўғрисида фикрлай бошладим. Олдинлари аямнинг оталари ҳақида гапирмаган эдилар. Туш ҳақида эслаб туриб, қачонлардир аямнинг оталари бўлганлигига бир зум хайрон бўлдим. Аммо бунинг хайрон қоларлик жойи йўқ эди. Бу оддийгина аямни оталари билан тасавур қилмаганим учун эди, ҳолос. Бошқа тамондан эса Соҳиб акамни буларнинг барини билсалар яхши бўларди, дея ўйлай бошладим. Чиндан ҳам аямнинг оилаларини кўп жихати, ҳақли равишда Соҳиб аканинг зиммасида эди.

- Аяжоним, - дедим шошилмай, - Назаримда ушбу тушингизни Яратгувчининг сизга бўлган марҳамати сифатида қабул қилмоқ даркор. Қаранг, сизга нариги дунё сафари учун, тайёрланиб олсин, дегандай муҳлат берилмоқда. Аммо мен учун, Соҳиб акамни булардан боҳабар этмоқ мақсадга мофиқ бўлиб кўринмоқда.

Аям фикримни маъқуллаб бошларини қимирлатиб қўйдилар.

- Ҳа, тўғри – дедилар, – Энди менга ҳам шундай йўл тутмоқ маъқул кўринмоқда, – дедилар ва мавзуни ўзгартириб, – Аммо сенда бир хожатим бор эди. Эрингни ишга жўнатгач мен билан учрашсанг, дегандим.

- Ҳўп бўлади, - дедим дарров, - Яҳё акамни жўнатибоқ сиз билан бирга бўламан ва кўнглингиз жойида бўлсинки, бу тўғрисида эримни руҳсатларини ҳам оламан.

Шундай қилсам аямга маъқул келишини билардим ва доимо шундай қиламан ҳам. Бунинг сезган аям менга қараб хомиш жилмайдилар.

Ўйга келсам қайнонам билан эрим ошхонада чой ичиб ўтиришган экан. Рангимни бироз олинганлигини ва кўзларимдан йиғлаганлигимни кўриб ойим сўрадилар:

- Тинчликми қизим?

Мен бироз ўнғайсизланиб қолдим. Аямни сирларини айтгим келмаётган бўлсада, бироқ ёлғон гапиришни ҳам истамаётган эдим.

- Ойи шу саволингизга кейинроқ жавоб берсам бўладими? - деб сўрадим саволга савол билан муражат қилиб.

Қайнонамни юзларига ҳавотирланиш соя солиб ўтди.

- Майли қизим, - дедилар босиқ, - Фотима ҳоламни мазалари қочибдими, дейман?

- Ҳа, бироз шунақага ўхшайди, - дедим ҳафа бўлиб ва эримга муражат қилиб, - Аямни менда хожатлари бор экан. Бугун у кишига қарашиб турсам қарши эмасмисиз? - деб сўрадим.

Яҳё акам дарров рози бўлдилар ва мени маъқуллаб дедилар:

- Ҳа, албатта, сиз уларни ёнларидан бўлганингиз маъқул. Қанча керак бўлса шунча бўлинг. Сиз қарши эмасмисиз, ойи?

Қайнонам бошларини қимирлатиб маъқуллаб қўйдилар.

Дастурхонни йиғиштирдим, қўйларга қарадим ва ичимда "бугун ва эрта келиши керак бўлган мижозларимнинг ишлари қоладиган бўлди" деб қўйдим. Уйдаги кундалик юмушларимни наридан бери, наришонхотир бўлиб қилиб қўйдим. Ҳаёлим парижон, бироз пораканда ва айрилиш мумкинлигидан ҳавотирли кутиш билан банд эди.

Назаримда, шундай билим соҳибаси бўлган аямнинг эртага кўра олмаслигим мумкинлигини тушиниш қийин ва ғалати бўлиб туюлмоқда эди. Доимо одамларга фойдалари тегиб турган, ҳаммага яхшилик қилишни одат қилган меҳрибон, покиза ва инсонпарвар одамнинг дунёдан кетиши керакмикан, дегувчи ҳаёлга келиб қолаётган эдим.

Бироқ шайтоннинг алдовларини бир четга суриб қўйиб фикр юритсангиз, аямнинг барча ҳаракат ва тушинчаларининг маъзмуни – моҳияти ўзга олам билан боғлиқ эди. Улар бир умур шунга тайёрланиб келдилар ва ниҳоят энди бунга эришмоқда ҳам эдилар. Бу эришишлари эса мутлоқо табиий ва мантиқан тўғри эди. Мени ортиқча ҳиссиётларга берилишим бу ўринда ноўрин эди. Лекин ҳаётда шундай ҳиссиётлар борки, уларни ҳис қилиш ва шу билан яшаб уни босиб ўтиш – англаш деярли табиий ва мажбурийдек бир қонуният каби эди.

Аmmo шуни ҳам айтишни истардимки, бугунги кун одамлари ҳеч бир шубҳасиз ўлимни истамай қолишди ва дунёга бўлган муҳаббатлари ортиб, унга ўзликларини унитган ҳолда берилиб кетишмоқда. Эндиликда ўлими аниқ бўлган одамни тавбага чорлаб, унга ҳақиқий ёрдам беришни эмас, балки тутриқсиз ёлғон ва алдов билан бўлса ҳам бечоранинг ҳаётга бўлган умидларини сўндирмаслик йўлини тутмоқдамиз. Аммо бу билан ўз яқинларимизга шайтоний "ёрдам" бераётганимизни ва ўлаётган одамни бўлмағур нарсалар билан ҳаёлини ўғирлаб, жуда ёмон "яхшилик" қилиб келаётганимизни билиб қўйишларингизни истардим. Ахир у бечоранинг дунё билан боғловчи барча иплари узилмоқда, ҳеч бўлмаганда охирги лаҳзада тавба қилиб олишга имкон берайлик ва шунга ундаб турайлик, шояд бир кун келиб бизга ҳам шу каби яхшиликка ундовчилар топилса.

Афсуски, қачонлардир бўлган ва чин мусулмонларга ҳос бўлган ўлимдан қўрқмаслик каби фазилат ва тушинчаларимиз қаёқда қолди экан?! Ёки биз оз - оздан ўзгариб бутунлай бошқа одам бўлиб қолганимизни сезмаяпмизми?!

Шуни билингки, дунё бизнинг ҳавойи истакларимиздан ташқари бўлган, ўта аниқ ҳисоб - китобли, мутлоқо ўзгармас қонунлар асосида ҳаракатланувчи, ягона ҳақиқат асосида тартибланган ва бир маҳални ўзида ҳам оддий, ҳам мураккаб бўлган тизимдир. Ундаги барча нарсалар ўз ҳолича бўлмай, балки аниқ ҳисобли, ўлчовли, сабаб ва моҳиятлари олдиндан белгилаб қўйилгандир. Мисоли инсон ерга имтиҳон қилиниш учун юборилгани ва бу аввалдан белгиланган тақдири азал бўлгани каби. Фақат

нодонларгина Оллоҳ истагани учунгина биз шундаймиз дейдилар ва ерда инсонни ҳалифа қилишни ирода қилган Оллоҳнинг марҳамати билангина инсонларнинг имкониятларини кенгайтириб – имтихон қилиб қўйилганини сезмайдилар, билмайдилар.

Биз айнан мана шу имкониятлар воситасида савоб ёки гуноҳ амалини амалга оширамиз. Инсон ҳар бир ишнинг сабабини амалга оширмас экан, у иш ҳеч қачон амалга ошмайди. У тирик экан, ҳар бир амали воситасида маълум бир натижалар вожиб бўлиб бораверади ва унга етган энг арзимас кичкина азоб ёки роҳат ҳам, – ҳоҳ у бу дунёда ёки ўзгасида бўлсинки, – сўзсиз қилган амалининг маҳсули - натижаси бўлиб қолаверади. Шунингдек қайси замон бўлишидан қатъий назар одамлар орасида ёмонлик хусусиятлари кўпайиб кетса, ўзлари учун раҳмат бўлган яхшиликни – Оллоҳнинг йўлини тарғиб қилмай қўйсалар ёки уларни инобатга олинмаса, зулм ва зўравонлик кўпайиб кетса, бундай замона учун умумий жазо вожиб бўлади. Кўриниши турлича бўлган бундай жазодан барча бирдай зарар кўради.

Аслида инсониятнинг ўз ибтидоси даврида, ўзини ўраб турган мухитдан – табиат тамонидан бирон зарар етмас эди, имкониятлари ҳам ҳозиргига нисбатан каттароқ эди. Аммо инсон ўз ўрнини англай олмади, шошиб қолди, шукур қилмади ва Оллоҳ белгилаган чегараларни бузиб ўта бошлади – ўзига ҳам бошқаларга ҳам зулм қилди. Натижада қуруқликда ва сувда унга балолар вожиб бўла бошлади.

Дарҳақиқат, Оллоҳ Ўзи яратган маҳлуқларига заррача зулм қилгувчи эмас ва У бундай қусурлардан ҳоли бўлган зотдир!

Мана шундай ўй ўйлаб аямнинг амаллари ҳақиқатини билиб оламан, мағзини чақаман. Улар менга шундай талим бериб бу каби фикрлаш йўлини ўргатдилар, тасавуримни тўғриладилар ва инсонпарварлик кўникмалари мавҳум бир яхшилик эмаслигини англатдилар. Уларнинг қўл остиларида иймоннинг асослари тўғрилиқ, улуғворлик, маънан ва ахлоқан гўзал ҳаёт тарзи мажмуи эканлигини билдим. Биз бу нарсалар тўғрисида узундан - узоқ ва жуда кўп суҳбат қурганмиз. Оллоҳ аямдан рози бўлсин ва Ўз раҳматига доҳил қилсин!

Ҳа, иймонга келишимда қанчадан - қанча гўзал ҳақиқатлар менга очилмади дейсиз. Буларни бера олган бир дунё завқу - шавқларини ва ўзимдан қониқиш билан дилим сурурга солишларини тасвирлашга қалам ожиз. Инсон калбини таскин топишидек муҳим бир ҳолатни тасвирлаб беришнинг иложиси бормикин! Қалб эса Оллоҳнинг ишларидан биридир. Дарҳақиқат Ўзи ҳам мукамал, йўли ҳам мукамал. Қодир Оллоҳга ҳамду - санолар бўлсин!

Эримни ишга кузатиб қўйдим ва қайнонамнинг хоналари ёнига келиб:

- Ойи, мен чиқиб кетяпман, - дедим.

Улар хоналаридан туриб:

- Ҳа, яхши қизим, - дедилар ва ортимдан чиқиб, - Мен ҳам уларни кўриб чиксам яхши бўлармиди, дейман, - дедилар сўрагандай бўлиб.

Мен дарров, қайнонамнинг тезда кўргани чиқишлари билан аямнинг сирларини ошкор қилиб қўйганга ўхшаб қолмасмикинман, дея ўйлаб қолдим. Аммо уларни райиларини қайтаргим келмай оғирликни ўзимга олдим ва:

- Ҳа, яхши бўларди, - деб қўя қолдим.

Қайнонам буни сездилар; бироз иккиланиб ва ўйланиб қолдилар.

Аямникига чиқдим. Ўз одатимча хоналари ёнига келиб: "Ая мен келдим", - дея овоз қилдим. Кўп ўтмай ичкаридан туриб: "Қиравер қизим", - дея чорладилар аям.

Ичкарига кирдим.

Аям сандиқдан бир неча тугунларини олиб текшириб қайта жойлаб қўяётган эканлар. Кўрпа ва тушаклар туширилган, сандиқ ёнидаги ғаладонни эшиги ва тортмаси очик, ичида эса бир неча даста пуллар кўриниб турарди. Бу аямнинг "ўлимлик" учун

йиғиб қўйган пуллари эди.

Мени кўриб ёнбошлаб жойлаётган тугунларидан қўлларини олдилар, ўтирдилар ва терлаб кетган юзларини рўмолчалари билан артиб дедилар.

- Келганинг яхши бўлди. Манави кўрпа ва тушакларни йиғишга кучим етмай турувди.

Аям кўзимга эрталабдан ҳам кўра ҳолсизроқ бўлиб кўриндилар ва янада букчайиброқ қолгандай эдилар. Лекин мени кўриб бироз юзлари ёришиб хурсанд бўлганларини сездим.

Дарров ва илдам ҳаракат билан кўрпа ва тушакларни йиғиб қўйдим. Тугунларни аям айтганларидай жойладим. Ичида совун, атир ва сочиғи бўлган салафан ҳалтани айтганларидай ташқарида қолдирдим.

- Мен ғусул қилиб олай дегандим, - деб тушинтирдилар аям.

Кириб келганимда дахлиздага дастурхонга қўл теккизилмаганлигини кўрган эдим. Уни йиғиштириб қўйиш керак эди.

- Эрталабки нонуштани тегмаганингизни кўрдим, - деб сўз қилдим.

Аям ҳомиш тортиб қолдилар. Чамамда сўзларим аямга малол келгандай эди.

- Ҳа шундай, энди нонушта қилмайман, - дедилар тортиниб ва озроқ ҳижолат тортиб - Аммо сен менга сув тайёрлаб берсанг дегандим, ғусл қилмоқ ниятим бор эди. Сени менга қарашиб юборишингни ҳам истардим.

Аям охирги кунларини яшамоқда эдилар. Авваллари бўлганидай ҳозирда ҳам бирон кишини ўзларидан заррача бўлсада норози бўлишини ва бировга ортиқча дахмаза бўлишни истамас эдилар. Шу онда аям Оллоҳдан кўрқиб ҳафсираётган ва раҳматидан умидвор эканликларини хар галгидан яққолроқ ҳис қилаётган эдилар. Бировни норозилиги эса, бу йўлда маълум маънодаги хижоб бўлиши уларга маълум эди. Аммо аямнинг истирофли аҳволларини кўриш менга оғир эди.

- Албатта ёрдам бераман, - дедим хурсиниб, - Нимани истасангиз тортинмай айтаверинг.

Аям муккайиб, деярли тутмайдиган хассаларини тутиб олдилар, ташқарига чиқдилар. Мен уларни қўлларидан ушлаб ёрдам бермоқчи эдим, унамадилар.

- Ўзим бораман, - дедилар, - Сен сув тайёрлаб тургин қизим.

Сувларни бироз илтиб аямнинг дахлизларидаги арвозлари ёнига қўйдим. Улар Соҳиб акам тамонидаги ҳаммомда ювинмас эдилар. Арвоздаги гиламнома йўлчани олиб қўйдим, совун ва сочиқларини тайёрлаб қўйдим.

Эшикдан аям оҳиста ҳансиллаб ва анчагина толиққан ҳолда кириб келдилар. Улар бугунги кунда соат сайин кучсизланиб бораётган эдилар.

Ювиниб олишлари учун кичкина кўрсичага ўтқазиб қўшишга тўғри келди. Ювиниб бўлгач эса ўзлари тайёрлаб қўйган кийимларини кийдилар ва мен сочларини иккита қилиб ўриб қўйдим. Ҳозиргиларига ўхшамайдиган ҳушбўйликларни суртиб қўйдим.

Арвозни йиғиштира бошладим, пардаларни суриб дераза ва эшикларни очиб юбордим, аямни айтганларини қилиб хонани шамоллатиб қўйдим. Ҳамма ёқни йиғиштириб арвозни артиб тозалаб қўйдим, челакларни жойига элтдим ва хонани енгил шупириб тозаладим. Бироз вақт ўтгач, энди одамлар келиши мумкин, дея пардаларни тортиб, дераза ва эшикларни беркитиб қўйдим. Фақат шамол кирсин дея баъзи бир деразаларнинг бир тамон тавақаси очиқ қолди ҳолос. Хона дарров аямнинг мушк - анбарларининг ёқимли ҳидига тўлди.

Бу пайтда аям ўтириб бўлса ҳам икки ракат намоз ўқиб олган эдилар. Сўнгра оятларни овоз чиқармай ўқиб ўтирдилар ва қўлларини дуога очиб Оллоҳга пичирлаб дуо қилдилар. Мен иш билан машғул эдим, уларни эшита олмадим. Улар ўрниларидан турмоқчи бўлган эдилар кучлари етмади, янаям ҳолсизланиб қолганлари маълум бўлди.

Мен дарров бориб уларни суяб олдим ва зайиф овозлари қулоғимга чалинди.

- Жойимга ётқизиб қўй, - дедилар.

Шошилмай доимий ўриндиқларига олиб бориб ётқиздим ва уларга қараб аҳволларидан ҳавотирлана бошладим.

Олдинроқ пардаларни суриб дераза ва эшикларни очиб юборган, аямни айтганларини қилиб хонани шамоллатиб қўйган эдим. Энди одамлар келиши мумкин, дея пардаларни тортиб, дераза ва эшикларни беркитиб қўйдим. Хона дарров аямнинг мушк ва анбарларининг ёқимли ҳидига тўлди.

Эшик ортидан Шаҳлохон опанинг овози килди.

- Ая бу мен, Шаҳлохонман, кираверайми?

Аямга қараган эдим, ҳа кираверсин, дегандай бошларини қимирлатиб қўйдилар.

Шаҳлохон опа аямни аҳволларини кўриб ҳавотирланиб қолдилар. Ҳол - аҳволларини сўраган эдилар, омонатгина бошларини қимирлатиб яхшиман, дегандай ишора қилдилар. Аямни гапиришга ҳам мажоллари қолмаганлигидан, аҳволлари қанчалик жиддийлиги билиниб турарди.

- Зубайраҳон аямга нима бўлди? – дедилар менга қараб, - Эрталаб яхши эдилар-ку!

Мен нима деб жавоб беришни билмадим, фақат аямга қараб кўзимдан ёшларим оқарди ҳолос. Нима ҳам дея олардим, аямни тушларини айтайми ёки бугун оламдан ўтишлари тўғрисидаги башоратними?! Ахир ўзимга ҳам булар сир қилиб айтилган бўлса, қандай айтаман?

Шаҳлохон опа дарҳол Соҳиб акага кўнғироқ қилмоқчи бўлиб ташқарига чиқдилар.

Яна аям ва мен қолдик. Лекин мен ўзимни қўлга олишим керак эди, чунки кўз ёшларим билан аямга ёрдам бера олмас эдим. Секин - аста овозимни чиқариб калима келтириб тура бошладим. Аямни эса кўзлари юмиқ, ранглари оқариб кетган, юзларида бирон бир ҳиссиёт сезилмас ва оҳиста нафас олардилар, холос. Уларга қараб, ҳозир жонлари чиқиб кетса керак, деб ўйлаш мумкин эди.

Мен бирмунча вақт шундай аҳволда калима такрорлаб турдим. Аммо аямнинг кўзларини очилиб менга қараган эдилар, шошиб қолдим.

- Ҳа ая, нима қилай? – дедим дарров.

Улар секингина:

- Мени ўнг тамонимга угириб қўйгин қизим, - дедилар, - Устимни ҳам ёпинглар.

Ўнг тамонга секин аста угириб қўйдим, устиларига чойшобларини ёпиб қўйдим.

Шошиб Соҳиб ака билан Шаҳлохон опа кириб келишди. Соҳиб ака хонага кириб салом бердилар, аямнинг ёнларига ўтириб қўлларини ушладилар. У кишининг рангилари оқариб кетган эди.

- Онажоним тузикмисиз? - дедилар оҳиста қўлларини силаб, - Бу мен Соҳиб ўғлингизман.

Аям Соҳиб аканинг қўлларини ушладилар, кўзларини очдилар ва зайиф овоз билан дедилар:

- Ўғлим, қўл ва оёқларимни силаб қўйгин.

Соҳиб ака аямни қўлларини силаб уқалай бошладилар, хотинлари эса индамай оёқларни силашга тушдилар.

Бироз вақт ўтди. Аямнинг юзларига қизиллик югургандай эди, яхшиланаётганга ўхшаб қолдилар.

Ташқаридан Сайид отанинг одатий тамоқ қиришлар эшитилди. Аям кўзларини очдилар ва бизга қараб:

- Қудамни ичкарига олинглар, - дедилар.

Кутилмаганда овозлари равон ва одатдагидай эди. Ҳаммамиз энгил тортиб қолдик, Шаҳлохон опа: "Худога шукур!" дедилар.

Сайид ота ичкарига салом бериб кирдилар, неваралари бўлмиш Соҳиб аканинг кўрсатган жойга ўтирдилар ва ўғилларига сен ичкарига, аягни олдига киравер, дегандай ишора қилдилар.

Ҳаммамиз саломга алик олдик. Аям жонланиб:

- Ҳуш келибсиз қуда, - дедилар.

- Оллоҳ бугунги кунингизни ҳушвақт қилсин, - дедилар Сайид отам, - Аҳволингиз нечук қуда?

- Умид ва ҳаф - хатар оғушидаман.

- Иншооллоҳ, Оллоҳ сизни амалларингизни зоя қилмагай. Мен шу ерда бўламан, аммо вақт ғанимат, зарур ишларингиз бўлса бажариб олингиз.

Аямни кўзларидан бир томчи ёш оқиб тушди ва бизга қараб:

- Мени ўтқазиб қўйинглар, - дедилар.

Уларни жойларига ўтқизиб, орқа ва ёнларига ёстиқлар қўйдик. Аям хар биримиз кўз югуртириб чиқдилар. Соҳиб ака аямини ўнг ёнларида, кўлларидан ушлаган, Шаҳлоҳон опа иккинчи ёнларида, икковилари пастда, ўриндиқнинг ёнида чўккалаб олишган эди. Улардан ортроқда эса мен, дераза яқинида саросимага тушганимча, аямнинг нима дейишларини кутиб турардим.

- Болаларим, - дедилар аям зайиф товуш билан, - Хар ким учун кетар вақтида ортида қолувчилар ундан рози бўлишларини исташи зарурдир. Мана мени ҳам кетар соатим келиб қолди. Бироз вақт ўтиб эса, менга ўз амалларимдан бошқа ҳеч нима ёрдам бера олмайди. Амалга қараб муомала бўлади. Оллоҳни ва ўлимни унитганларни ҳоли вой бўлишини унитманглар! Амалларингизни Оллоҳнинг китобига қараб сархисоб қилиб туришни асло тарк этмангиз. Нафсингиз сизларга эгалик қилмасин!

Дарҳақиқат, мен учун имтиҳон даври ўз якунига етмоқда. Энди шу билан қачон кўриша олишимиз ноаниқ, балки унинг вақти қиёматдир. Аммо у замонда бизни ҳолатимиз ҳам ва давр ҳам бошқача бўлгай.

Аям бирмунча вақт сукут қилиб турдилар, кейин:

- Соҳибжон ўғлим мендан рози бўлгин, - дедилар.

Соҳиб аканинг кўзларидан ёш чиқиб кетди. Тўлқинланиб ўрниларидан туриб кетай дедилар. Аммо аямни ҳаёлларини бўлиш яхши эмаслигини англаб, ўзларини босдилар.

- Мен сиздан қандай рози бўлмайин, онажоним! - дедилар кўлларини ўпиб, - Сиздан доимо рози бўлиб келганман, ҳозир эса сизни мендан рози бўлишингиз муҳимроққа ўхшайди. Бироқ шундай бўлсада, онажоним мен сиздан розиман, дейман ва сизни ҳам мендан рози бўлишингизни иштайман!

- Розиман ўғлим, - дедилар аям ва зайифлашиб қолган кўллари билан Соҳиб аканинг сочларини бир - икки силаб кўйдилар.

- Шаҳлоҳон қизим, рози бўлинг!

- Розиман аяжон, - дедилар опа кўзларида дувиллаб ёш оқиб, - Сиз ҳам мендан рози бўлинг!

Шаҳлоҳон апага кўз ёшлари ва аранг босиб турилган йиғи халақит бермоқда эди.

- Розиман, - дедилар аям ва менга қараб, - Зубайра қизим, мендан рози бўлгин, - дедилар.

Мени эса ўпкам тўлишиб нафас ололмай қалаётган эдим, гўёки тамоғимга нимадир текилиб қолган эди. Кўзларимдан бетўхтов ёш оқарди.

- Мен сиздан розиман аяжоним, - дедим пиққиллаб.

- Мол - мулким масаласига келадиган бўлсақ, - дедилар аям қисқа - қисқа нафас олиб, - Мени уйимгача бўлган ерлар Соҳибжон ўғлимникидир, бундан буёғини эса ҳақдорлар бўлса уларнинг орасида бўлинглар. Албатта, мени ўғлим ҳам улар орасидадир.

Аямнинг нафас олишлари қийинлашиб қолди.

- Мени ётқизиб қўйинлар, - дедилар.

Жойларига ётқиздик. Аям бирмунча вақт жимгина нафасларини ростлаб ётдилар.

Бироз ўзларига келгач:

- Зубайра қизим, - дедилар астагина.

Мен дарҳол олдиларига бордим.

- Лаббай аяжоним!

- Мен сендан розиман. Оллоҳ иймонингни омонликда сақласин!

Аям қўлларини кўтариб менга узатдилар.

- Қўлимдаги узикни ечиб ол, - дедилар ва мен уни ечиб олгач, - Энди уни тақиб олгин ва аянгни тез - тез эслаб тур, дуо қил! - дедилар

Мен бирон нима дея олмадим.

- Ўлимимдан сўнг уч кун ўтиб, икковимизни боғлаган эшикни уриб ташлагин, - дея давом этдилар, - Чунки хар бир оилани ўзига ҳослик жихатлари ва ўзгалар билиши шарт бўлмаган қоидалари бор. Лекин Соҳибжон ўғлим сизларга бош бўлиб қолаверади.

Шундай дея аям бизларга васият қилдилар.

- Қуда сиз ҳам мендан рози бўлинг, - дедилар аям овозларини бироз кўтариб, - Сизга доим ортиқча дахмаза бўлиб келдик.

- Оллоҳ сиздан рози бўлсин, - дедилар Сайид отам кўзларига ёш олиб, - Мен сиздан розиман, сиз ҳам рози бўлинг. Сиздан кейин кўп ортиқча турмай, мен ҳам ортингиздан боргаймен. Дархақиқат, барчамиз бу дунёни тарк этгувчидирмиз.

Аям икки қўлларини юқори қилиб дедилар:

- Эй, Оллоҳим ўлим тавасасини менга осон қилгайсен.

Сайид ота калима келтира бошладилар, биз кўз ёшларимизни тўхтатиб сукут қилиб ўтирдик, Энди жон таслим қилаётган одамнинг ҳаёлини бўлмаслик муҳим эди.

Аям учун ўлим талвасаси бошланди. Аввалига бир жилмайиб олган аям, тез орада чуқур - чуқур нафас олиб, кўкраклари кўтарарилиб туша бошлади. Кўзлари хиёл очиқ, юзлари терлай бошлаган ва кўллари қаттиқ оғриқ бўлаётганини билдиргандай жонсиз, аммо узликсиз ўз ҳолича қимирламоқда эди.

Аям шу ҳолатда ўн дақиқадан ортиқроқ вақт турдилар ва оҳиста нафас чиқариб жон таслим қилдилар.

Сайид ота калима такрорлашдан тўхтадилар, ўрнларидан турдилар.

- Бошланиши хайрли, охири ҳам хайрли, - дедилар.

Мен довираб қолдим. Одамнинг бу қадар тез жон бериши, дунё билан аълоқалари тезда ва осонлик билан узилишидан, энди қайта кўриш ва сўзлашишнинг имкони йўқлигидан қаттиқ хайратланмоқда эдим.

Сайид отам Соҳиб акани олдиларига чақирдилар.

- Ўғлим, аянгни жағлари ва оёқларини боғлагин, ғассолни чақиринглар, - дедилар, - Мен эса масжидни ва маҳаллани огохлантириб келаман.

Тез орада ўлим билан боғлиқ югур - югурлар бошланиб кетди. Қўшни хотинлар чиқишди, ғассол аёл келди. У тезда аямни ювиб кафанлаб қўйди ва мурдани кафанни ичига тўла беркитишдан олдин уй ичларини охирги марта кўриб олинглар, дея ичкарига чорлади.

Аспр намозидан сўнг ҳовлини тўлдирган одамлар аямга жаноза ўқишди ва намоз тугаша биланоқ катта жамоа кузатувида уларни қишлоқнинг гўристонига кўмиб келинди.

Орадан уч кун ўтди. Эрим Соҳиб аканинг хурматларини роя қилган ҳолда олдиларидан ўтиб қўйдилар, чунки ора эшикни марҳум аям айтганларидай уриб ташлаш керак эди. Соҳиб ака майли, дея розилик билдиргач, эрим ўша куниёқ эшик ўрнига синч қоқиб гувала билан уриб чиқдилар ва тушлиқдан сўнг икки тамонни суваб

қўйдилар.

Шу куни жуда толиқиб ва хорғин ҳолда ухладим. Қарангки, шу куниёқ аямни тушимда кўрдим.

У киши жуда хурсанд, чиройли кийинган ва анвойи хидлар таратаётган эдилар. Мен шошиб қолиб: “аяжоним ахволингиз нечук” – дедим. Аям эса севинчдан ёришиб кетдилар, табассум қилдилар: “Бошланиши хайрли, охири ҳам хайрли” дедилар ва менга ўзгача меҳр билан боқиб: “Оллоҳ мўмин ва мўминаларни ўз ҳолларига ташлаб қўйгувчи эмас.” – дедилар.

Тушимдан кўнглим тўлиб турдим. Аямни жон беришларида ўз ҳолларига ташланмаганликлари, ёрдам кўрсатилганлиги ва ўлим талвасасини осонлаштирилиб, муслима аям учун кафофат сифатида берилган бўлса нежаб. Жуда кўп белгилар, айнан шундай бўлганлигидан далолат бермоқда эди. Сайид отамдай бир одам ҳам бекорга: “Бошланиши хайрли, охири ҳам хайрли” демайдилар-да. Бу билан биз кўрмаётган нарсаларни кўриб, улар ҳақида хабар бераётган эдилар.

Кимки ўлим сингари ўта муруккаб, бениҳоя оғриқли ва кутилмаган алдовларга йўлиқтирувчи якуний имтихондан ўтиб олибдими, билсинки, бундан кейингиси унга яна ҳам осонроқ бўлади. Ва кимки бундан ўта олмай, дахшатли ўлим фаришталари кўринишидан ваҳима тушган, қаттиқ азобланиб жон берган ва шайтонлар алдовига алданиб қолган бўлса, билсинки, кейингиси бундан ҳам ёмонроқ бўлади.

Эй, ўлими олдидан калимани маҳкам тутиб, ўлим фариштасидан қўрқмайман деб ўйлайдиган ҳамжаёл банда, шуни билки, ҳақиқий иймони бор одам диннинг талаблари бўйича яшайди ва ҳар кунини ҳисобли қилиб, ўлим фаришталари ўзига дахшатли кўринишда келмайдиган амалга эга бўлади. Агар бундайлар ичида бўлмасанг, билки, сен ўз ишончингда бўлмаган нарсани ҳеч қачон айта олгувчи эмассан ва ўша ондаёқ борар жойинг жаҳаннам эканлиги билиб оласан. Шуни ҳам ҳеч қачон эсингдан чиқармаки, бу дунёнинг ҳомжаёллари билан у дунёни алдашни мутлақо имкони йўқ ва бўлиши ҳам мумкин эмас.

Ахир, ўзинг ўйлаб кўр! Қандай қилиб сени узликсиз кузатиб тургувчи, ажалинг етмагунча химояловчи, рискларингни етказувчи, амалинга қараб Оллоҳ истаган йўлни бетўхтов амалга оширувчи, куч - қудратли, бўйсинувчи, барча осмонларни кузатувчи - қўриқчиси бўлган ва бошқа миллионлаб жараёнларни бошқариб турувчи, тўғриловчи, чоралар кўрувчи бўлган бехисоб зотларнинг макони бўлмиш “у дунё”, нахотки сен каби ношуд бир нодонга алдангувчи бўлса. Ўлим соатинг келган эмас экан, ҳозирча уларни кўра олгувчи эмассан, аммо ўша соат келганда, улардан қутила олгувчи ҳам эмассан. Уларни бир бор кўришингни ўзиёқ, бошингдаги барча ҳомжаёлларга дахшатли нуқта қўйгай ва ўзингни бўлмағур нарсалар билан алдаб юрганнинг билиб олгайсан.

Албатта, Оллоҳ субхонаки ва таоло Ўзининг йўлида жидду - жахт қилган бандаларининг қалб кўзларини очиб қўйгувчидир. Ва Сайид отам Оллоҳнинг шундай сифатларига эга бандаларидан биридирлар, деб ўйлайман. Шубҳасиз “бошланиши хайрли” бўлганларнинг “охири ҳам хайрлидир”.

Аямдан айрилиш мени анчагина паромиш қилиб қўйди. Орамиздаги яқинлик кучли эди, аям сирдошим, устозим ва ишончли одамим эдилар. Энди эса у киши йўқ ва ичим ўксик.

Аmmo ўзимга сабрни лозим кўрдим, зеро айрилиқ, ибтидо ва интиҳо бу дунёнинг асосий фазилатларидан биридир. Бу уммат пайғамбарининг бошидан ҳам қанчалик айрилиқлар ўтмади дейсиз. Ул зот чиройли сабр ва Оллоҳнинг тақдирига бўйсинмоқ кераклигини ўргатдилар, ноумид бўлмадилар.

Мен ҳам расулиллоҳ (с.а.в.) дан ибрат олиб сабр қилдим, бўйсиндим ва Ўзига таваккал қилиб яшай бошладим. Аямдек, мисоли онажоним каби менга мўтабар бўлган

якимингга эса дуоларимни ва улар номиларидан қилган садақаларни жўнатиб турмоқдаман. Уларни у дунёда турган ҳолда ҳам, амалларининг натижаларидан баҳраманд бўлишларини ва амал дафтарлари ёпилмаслигини истайман.

Улар мени Оллоҳнинг марҳамати билан зулматдан нурга олиб чиқдилар. Назаримда, ёлғиз менга қилган амалларининг ўзигина бир дунё эди.

Аямнинг жойлари жаннатда бўлсин! Улар гўзал ҳаёт кечирдилар ва чин инсоний қадриятлар ҳаётларининг асоси бўлди. Иншооллоҳ, охиратлари ҳам ҳаётлари сингари гўзал бўлгай!

Хотима

Мана, аввалига оддийгина кўнгил кўчасида юриш билан бошланган ҳаётим, адашиш, истироб ва қайғулардан сўнг Оллоҳнинг марҳамати билан Ўзининг ризолик йўлига доҳил бўлди. Бу йўлда иймонни – исломни танидим, Оллоҳнинг сифатларини озми - кўпми англадим – иймон келтирдим, ўзимни тўғриладим ва тўғрилиқ хузур - халовати кундалиқ турмишимга кириб келди.

Энди мен том маънодаги муслима аёлман, деган фикрдаман. Ҳаётимнинг зиддиятли паллалари ортда қолди. Оила қурдим: эрим, уйим - жойим ва қайнонам бор. Улар билан тил топишдим, ўзаро хурматимиз бор ва уйғун бир мутаносиблик ҳаётимиз тарзига айланди. Яна ўзимга мос ва муносиб ишим бор, боқиманда эмасман.

Булардан ташқари аям менга ўргатганлари каби ўзимни доимо кузатиб, амалларимни таҳлил қилиб тураман. Бирон бир яхшилиқ амалимдан қувонаман ва бирон бир номақбулликни сезсам дарҳол тўғрилайман, тузатаман. Турган гапки, мендан бирон кимса зарар кўрмайди, аксинча, одамларга яхшилиқни раво кўришни истаб тураман. Аёллар орасида бўладиган ғийбат, бўлмағур гаплар ва ирим - сиримлардан нарироқ юраман. Кези келган уларни Оллоҳнинг тўғри йўлига дават қилиб ҳам тураман.

Соҳиб ака ва Шахлохон апаларим билан муносабатимиз яхши. Қизлари Гули эса доим ёнимда, мендан сира ажрагиси келмайди. У чеварчиликка қизиқиб қолди. Ора - сира Шахлохон апа ҳам чевархонамга кириб турадилар, баъзан кўйлак ва бошқа нарсаларни тикдириб турадилар.

Аям оламдан ўтканларига уч ой бўлганда Сайид отам ҳам оламдан ўтдилар. Жонларини Хаққа топширган кунлари одамларни хайратга солган ним ёруғлик уйлари ва ховлиларидан келиб ён - арофни ёритаётгандай эди. Осмонда эса ғаройиб нур сочувчи чироқларнинг ҳаракати ва бир парча булутнинг Сайид отамнинг ховлилари устида туришини бутун қишлоқ ахли ҳаяжонга солди.

Ўша куни Сайид отамни ўзга оламга кузатиш учун, бизларга мутлақо нотаниш бўлган инсонлар келишди. Улар соч - соқолли, оддий, бироз қадимий кийимда бўлсалар ҳам ниҳоятда ҳайбатли, нигоҳлари ўткир ва бағоят сирли кишилар эдилар. Улар кутилмаганда орқами - кетин кириб келишди. Кимлари қарача бўлса, бошқалари сариқ рангли, бирларини ранглари оқ ва бошқа бирлари қоп - қора эдилар. Улар Сайид отамни атрофларида чордона қуриб ўтиришди, Оллоҳни зикр қилишди ва жонлари узилгач ховлини тарк этишди. Уларга Соҳиб акамдан бошқа ҳеч ким йўлай олмади.

Улар келмасидан олдин Сайид отам бизларни олдиларидан чиқариб юборган эдилар. У киши:

- Ҳозир Оллоҳнинг дўстлари келишади, - дедилар бизни огоҳ қилиб, - Сизлар Соҳиб акангиз тамонга ўтиб турунглари. Бу ерда Соҳибжон ўғлим қолса бўлгани. Сизлардан бирон кимса, улар кетмагунча зинҳор мен тамонга ўтгувчи бўлмасин.

Бизлар Сайид отамнинг гапларига роя қилиб Соҳиб ака тамонга ўтиб турдик. Улар кетишганда эса Сайид отамнинг жонлари узилиб бўлган эди.

Буни қарангки, бутун ҳаётлари давомида аямнинг ёнларида бўлган Сайид отанинг гўрлари, аямнинг гўрлари билан ёнма - ён, худди ҳаётлик давриларидаги каби кўшни ҳолда жойлашди. Буюк Оллоҳ Ўзининг розилик йўлида юрган икки кишининг – бири мусулмон ва бири муслима бўлган бандаларнинг бу дунёдаги охириги манзилларини ҳам бир жойдан қилишни ирода қилди. Бунинг хикмати эса ёлғиз Ўзигагина аён.

Оллоҳнинг раҳмати уларга ёр бўлиб, охират манзиллари ҳам шундай – ёнма - ён жаннат бўлсин, дея яратгандан сўраб қоламан.

Ҳа, бу инсонлардан ўзларидан кейин Оллоҳни зикрини қилувчи ўринбосарлар қолдиришди. Ҳаётлари сермазмун, ҳаяжонли ва ибратли воқеаларга бой бўлган ҳолда ўтди. Улар кўпроқ бошқаларни деб яшашди ва Яратгувчининг марҳамати билан тўғри йўлни маҳкам ушлашди. Ҳаётлари нафсиларининг истаклари асосида эмас эди ва тутриқсиз “энди ўзим учун яшайман” дегувчи сўзларни ишлатишмас эди. Нима қилсалар ҳам Оллоҳни розилигини кўзлаб қилишарди. Уларнинг амаллари асосида кўр - кўроналик, таъмагирлик ва шухратпарастлик аломатлари йўқ эди.

Аям ўзларидан сўнг мени қолдирган бўлсалар, Сайид отам Соҳиб акани тайёрлаб кетдилар.

Сайид отам ўлимлари олдидан неваралари бўлмиш Соҳиб ака билан қирқ кун чилла ўтирдилар. Хеч кимни яқинларига йўлатишмади, туни кун Оллоҳнинг закрини қилишди ва нимани еб ичганликлари бошқаларга номалумлигича қолди. Аммо чилладан чиққан Соҳиб акани кўрганимда, уларнинг нигоҳларида Сайид отам сингари ҳайбатлилик аломатлар зоҳир эди.

Ўзлари эса:

- Шу кунгача жохил ҳолда эканман, - дегувчи эдилар.

Шунда Сайид отам невараларини тўғрилаб дедилар:

- Йўқ, ундай эмас. Олдинги билганларинг ҳам ҳақиқат эди, ҳозиргиси эса улардан кўра мукамалроқ, латифроқ холос.

Шундай қилиб Сайид отам невараларини тариқат йўлига олиб кирдилар. Зикр, симо ва силсиладан сабоқ бердилар ва ўзларидан сўнг яхши ўринбосар борлигидан мамнун ҳолда ҳаётдан кўз юмдилар.

* * *

Ҳаётимда яна бир эсда қоларлик ва ибрат олгудек воқеа содир бўлди. Бу эса орадан кўпгина йиллар ўтгандан сўнг содир бўлди.

Ўшанда Шаханд бозорига эрим билан бирга ўтган эдик. Улар яқиндагина озроқ эскирган бўлса ҳам кўриниши янгироқ бўлган “масквич” олган эдилар, шунда бозорга тушдик.

Бозордан ип, игна ва баъзи бир матолардан харид қилдим. Керакли нарсаларни олдим, озроқ эрим билан айландим, кейин зерикиб:

- Мен машинада ўтириб тураман, - дедим.

Уларни ҳали харид қиладиган нарсалари бор эди.

Кун иссиқ, хижобим офтобдан сақлаётган бўлса ҳам машинанинг салони тезда қизиқ қолган эди. Доимо одамлар кўзидан панароқни хушлайман ва бироз чанқаб ҳам қолган эдим. Нарироқдан муздаккина газланган сув сотиб олдим ва машинанинг ён ойнақларини пастроқ тушириб салонда ўтирдим.

Ўзим билан ўзим бўлиб олган матойимни ушлаб, тамоша қилиб ва чамалаб ўтирдим. Озроқ сувдан ичдим, ўғилчамга шим тикиб бериш ҳақида ҳаёл қилиб турувдим кимдир кутилмаганда ёнгинамдан сўз қотди.

- Оллоҳ йўлида хайр қилинг! Ояхон худо хайрингизни берсин, садақа қилинг!

Қарасам машина ёнгинасида, оёқлари тиззасидан кесилган, қўлбола кичкина

аравачага ўтириб олган бир гадо турибди. Унинг соч - соқоллари ўсиб кетган, кийимлари яғири чиққан ва мендан узоқроқда турган бўлса ҳам хиёл қўланса хид келаётган эди.

Мен уни бозордан чиқаётганимда кўрган эдим ва менга бошқача қараш қилаётганини сезгандим.

Киссамни кавлаштириб юз сўм пул олдим ва унга узатдим. Пулни олди ва кетмай тураверди. Уни машина ойнаклари ортидан ҳам менга қаттиқ тикилиб турганини кўзим тушди. Ўнғайсизланиб ва бироз хадиксираб қолдим. Пул берсам кетар, деган мақсадда яна юз сўм узатдим.

- Энди кетинг бу ердан, - дедим.

Кутилмаганда у:

- Зубайраҳон, мени танияпсизми? – деди.

Юрагим қинидан чиқиб кетай деди. Дарров унга яхшироқ қарадим, бироқ қаттиқ ҳаяжондан таний олмадим: қачонлардир кўргандай эдим, аммо қачон ва қаерда эканлигини эслай олмадим.

Ўзимни тезда қўлга олиб, ҳаяжонларимни босдим ва унга унчалик аҳамият бермасликка уриниб:

- Йўқ. Мен сизни танимадим, - деб қўйдим.

У эса мен учун кутилмаган бир вазиятда сўз қотди.

- Бу мен Ўткирман, - деди ўзини яхшироқ кўрсатиш учун бўйини тикроқ қилиб.

Юргим ўйнаб кетди, тиззаларимда қалтироқ турди ва унга қаттиқ тикилиб қолдим. Чиндан ҳам, бу Ўткир эди. Вужудимни бир - бирига зид бўлган туйғулар бир лахса эгаллаб олди, ҳайратим ва ғазабим келди.

Бироздан сўнг унга ортиқ қарагим келмай қолди, юзимни бошқа тамонга буриб олдим, рўмолчам билан ёшларимни артдим ва босиқлик билан:

- Худо сени уриб қўйибди-ку! Йўқол, қўзимга кўринма! – деди-му, аммо ортиқча қаттиқ муомала қилгим келмади.

“Ўзи шундай ҳам жазосини олиб юрган экан-ку.” – деб ўйладим.

- Балки шундайдир, балки бундай эмасдир, – деди у кўзлари ёшини ғилтиллаб – Аммо бир нарса мутлоқо аниқ – бу ҳам бўлса, энди мени бошқаларга керак бўлмай қолганимдир.

У мени анчадан буён кузатаётган кўринарди. Бир қарашдаёқ унинг ичида кучли ғалаёнлар кетаётгани кўриниб турарди. Кўнглини кимгадир очгиси келаётган ўхшарди. Бироқ шунча воқеалардан сўнг уни на эшитишга ва на кўришга менда тоқат қолган эди. Юзимни четга буриб олдим.

У буни сизди, бошини пастга эгди ва ҳаёли узоқларга олиб кетгандай туриб қолди. Кейин охистагина ўзини оқламоқчи бўлгандай деди:

- Сиздан кейин ўзимни ўнглолмай қолдим, оёқларимдан айрилдим, тушкунликка тушдим ва ароқдан аламимни оладиган бўлиб қолдим. Ҳамма нарсадан орқами - кетин ва бирма - бир айрилиб қолдим.

У бир нима дейишимни кутаётган одамдай туриб қолди. Индамадим.

- Тақдиримдан нолиб, ҳаммага зарда қилиб олдим, - дея давом этди хурсиниб, - Ҳамма шуни кутиб тургандай, тез орада яқинларим мендан юз угуришди, ўзларини олиб қочиш бўлишди. Энди менга ҳеч кимни керакги йўқдек эди, айна дамда ўзимни ҳам ҳеч кимга керак эмаслигимни сезиб қолдим. Ота - онам оламдан ўтишган, хотиним билан ора очиқ бўлган, синглимни эса бир ногиронга тоқати йўқ эди. Тушкунликка тушдим, ўзимни бирон кишига керак эмаслигимни билдим ва секин - аста ароққа ружу қўйиб шундан овинч изладим. Ҳозир эса сизни кўриб қандай тубанлашиб кетганимни ва олдинги имкониятларим қандай бўлган эканлигимни эслаб қолдим. Эхтимол бу қадар

абгор бўлишим сабаблари, сизга қилган муносабатларим асосида ётганмикан, деб ўйлаб қолдим, иккиландим.

- Мендан нима истайсан? - дедим бетоқат бўлиб.

У бирмунча вақт индамай тикилиб турди, орадаги жарликдан ўта олмаслигини билди ва ўз ҳолига қайтиб:

- Менга минг сўм беринг, – деди хақиқий тиламчига айланиб, – Кейин мен ўзимча ҳеч қандай аҳамияти бўлмаган сўзларни айтаман ва сиздан нари кетаман.

У шаккоклик қилаётган эди. Аммо унинг ўзи, ҳаёти ва кўникмалари ҳали ҳамон айнан шулар асосида эканлиги кўриниб турарди. Мухрланган қалб эгаси бўлишдан Ўзи астасин! Унга сўраган пулини бердим.

Агар у мендан чин дилдан кечирим сўраганда, бошқа кўришмаслик шарти билан уни кечирган бўлардим. Чунки кечримли бўлиш Оллоҳ хуш кўрган амалларнинг биридир.

У кетар экан, ўзи учун ҳеч қандай аҳамияти бўлмаган сўзларни жавради.

- Оллоҳ менга берган бирингизни минг қилсин. Охиратингизни бахайр қилсин.

Ичимда: “Ҳа, шундай қилсил! Аммо сен ундайлар тоифасидан эмассан.” дедим.

Эртасига қишлоқда бозордаги бир гадони ўзини осиб қўйгани ҳақда гап тарқалди. Буни менга Шаханд бозорида совдо қилувчи бир аёл гапириб берди. Гапига қараганда, бозорда тиламчилик қилувчи, ташландиқ бостирма ичида туновчи, бадбўй ва арақхўр гадони ўзини осиб қўйганини ўз кўзи билан кўрибди. Ўша аёл:

- Кўрганмидингиз, уни оёқлари тиззасидан кесилган эди, - дегувчи эди.

Шу бўлиб, Ўткир ўзининг ҳаётига ўзи якун ясади, ноумид бўлди ва борар жойи жаханнам эканлиги барчага маълум бўлди.

Буюк Оллоҳга ҳамду - санолар бўлсин! Дархақиқат, кимга қандай йўл тутишини, бирон кимса била олгувчи эмас.

* * *

Доимо шарқдан чиқувчи қуёш бир кун келиб ғарбдан чиққай ва инсоният ўзи сабабчи бўлган бахтсиз онлари узил - кесил бошланганидан дарак бергай. Ҳозирча эса ғарбдан чиққан маънавий қуёшга топинмоқдамиз. Аммо ўйлаб олишга, тафаккур қилишга ва ўзимизни тўғрилашга ҳали - ҳамон имконимиз бор, албатта.

Бироқ ҳамма бало шундаки, одамлар ғарбнинг ҳаёт тарзини ривожланишнинг ажралмас бир қисми деб билмоқдалар, жамиятнинг мураккаб ривожланиш механизмларини биргина ишлаб чиқариш кучларига асослаб олмоқдалар, унда инсон ва унинг сайи – ҳаракати, интилишлари, маънавий - иштимой муҳитнинг ўз ўрни борлигини ва ниҳоят айнан шулар сабабчи қилган Оллоҳнинг ҳал қилувчи аҳамиятини англай ололмаётирлар. Натижада, жуда оддий бўлиб кўринган кўнгил кўчаси кўпчиликни ўзига жалб қилиб олмоқда.

Ҳа, замонавий қулайликлардан шошиб қолган ва ўзини кўпгина нарсалардан беҳожат билган инсон, ўта жохиллиги сабаб энг хуник амални ўз ихтиёри билан танлаб олмоқда. Буни қарангки, орзон гаровли ҳиссиётларга берилувчилар, ўз қилмишларини ошкора изҳор этиб, буни айнан “замонавийлик” дея жовдираб юришибди. Кўринишидан буларга шошқалоқлик ва бесабрлик вожиб бўлганга ўхшайди. Енгил - ялпи муносабатлар, ошкора қилингувчи туйғулар, севинчдан сакраш ва жазавали қичқириқларнинг бозори чаққон бўлиб қолди. Айниқса концертлардаги умумий ва ғайри шуурий восвосифат ҳаракатларда иблиснома енгилтаклик яққол кўзга ташланиб қолмоқди. Иблис эса Оллоҳга куфр келтирган эди ва шу сабаб абадий бадбахтлар қаторидан жой олди. Мана ниҳоят, олдинлари айтишга уялинган, яширин туйғулар баралла янграй бошлади, бу эса маълум бир аҳлоқий чегаранинг босиб ўтилганидан дарак бериб турарди. Субтсизлик, енгилтаклик ва ошкоралик билан изҳор қилинувчи ҳиссиётлар натижаси,

оҳир - оқибат рухиятимизни бузувчи кўникмалар ҳосил қилмоқди, ўзлигимиздан узоқлаштирмоқда.

Шуни билинги, аксарият инсонларнинг энг аввало кўникмалари ўзгаради ва шундан кейингина дунёқарашлари янги кўникмага мослашиб олади.

Азалда эса Оллоҳ инсоннинг табиатига доимо ҳақиқат излашга бўлган мойилликни жо қилиб қўйган эди. Энг ашаддий жиноятчи ҳам ўз қилмишларини оқлаш учун сабаблар истади ва ўз виждони олдида оқланишга уринади. Бинобарин, барча инсонлар шундай йўл тутишга мойил қилингандирлар. Аммо биз бу мойилликни ҳар хил бўлмағур тўқималар ва чала ҳақиқатлар билан тўлдириб юрибмиз, ваҳоланки Оллоҳнинг яққол, тоза, тўғри ва икки дунё саодатига элтувчи йўли инсоният учун аллақачон нозил бўлган эди.

Афсуски, доимий нафсини сўзида бўлишга кўниккан инсон, оддий кўникмаларни ҳам тарк этишга ўзида куч топа олмаяпти, олмайди ҳам. Ахир у бугунги кун билан яшамокда ва маънавий зайифликни жисмоний зўравонлик ёки шу каби бошқа бир ҳаракатлар билан тўлдирмоқда. Хаттоки бир - бирига биродарлик ҳиссиётларига мойиллиги бўлган ҳолда ҳам, номукамал ахлоқ ва кусурли кўникмалар сабаб унга жавоб топа олмаяпти.

Инсониятнинг ёрқин қахрамонларидан бири бўлган Хазрати Умар (р.а.) айтганидай: Биз қандай яшасак иймонимиз ҳам шундайдир.

Вассалом.

Менга келадиган бўлсак, олдимда Оллоҳнинг яққол йўли ўзининг бениҳоя мукамаллиги билан ястаниб ётибди. Ҳар сафар у тўғрисида фикр юритиб, одамлар учун нақадар фойдали, тўғри ва тозалигидан завқланиб кетаман. Бу динни инсон учун бирон бир зарарли тамонини топа олмайсиз. Бир куним иккинчисига ўхшамайди. Албатта олдинда мени нималар кутаётганини айта олмайман, аммо бир нарса аниқки, тенги йўқ Оллоҳ субҳонаки ва таоло Ўзига иймон келтирганларни ўз ҳолларига ташлаб қўйувчи эмас.

Эй, иймон келтирган мусулмон ва муслима биродарларим, сингилларим! Сизларга Оллоҳнинг саломи бўлсин! Сиз ва мен катта бахтга эришиш йўлига кирганмиз, йўлимиз эса саодатга элтувчидир. Иншооллоҳ, бу дунёдаги гўзал ҳаёт ва чиройли сабримиз сабаб жаннат бизларга вожиб бўлгай. Бу эса энг улуғ бахтнинг ўзидир. Оллоҳ бизнинг гуноҳларимизни мағфират қилсин!

Аммо бирмунча узайиб кетган хикоятимиз Оллоҳнинг каломи билан тугатишни истаيمان. Ажаб эмаски, исломнинг асосларини билиб олгач Оллоҳнинг йўлига кирсангиз, бу нарса сизни ҳам, мени ҳам мақсадимизга мувофиқ бўлган бўлур эди. Зеро инсоннинг асл мақсади ҳам Оллоҳга бўлган иймондан иборатдир. Фақат буни билгувчилар ёки аксинча билмай ғафлатда юргувчилар бор, холос.

Дарҳақиқат, ҳар бир босилган нотўғри қадам бизни Оллоҳдан узоқлашимизга сабаб бўласада, токи қуёш ғарб тамондан чиқиб инсон учун тавба эшиклари беркитилганидан хабар бермагунча, Оллоҳнинг марҳамати билан ортга қайтишимиз учун доимо имкон мавжуд бўлиб қолаверади. Бундан ўз вақтида, қалбимизни Яратгувчи тамонидан муҳрлаб қўйилгунга қадар фойдаланиб қолайлик, тўғри йўлга кирайлик.

Эй инсонлар, Оллоҳ томонга қараб юрингиз, тўғрилиқни ўзингизга қоида қилиб олингиз ва иймонингизни Ўзи яратган нарсалар тўғрисида тафаккур қилиб мустаҳкамланг – юксалтиринг. Шояд Унинг сизга раҳми келиб қалбимизни исломга, демакки саодатга кенг очиб қўйса.

Қудратли ва хикматли Оллоҳга ҳамду - санолар бўлсин! У фақат ҳақиқатни сўзлагувчидир.

“Осмонлар ва ердаги бор нарса Оллоҳга тасбеҳ айтди. У қудрат ва хикмат

соҳибидир. У ҳаёт ва ўлим берур. У барча нарсага қодирдир. Аввал ҳам, охир ҳам, зоҳир ҳам, ботин ҳам Унинг Ўзидир. У барча нарсани билгувчидир. У осмонлар ва ерни олти кунда яратиб, сўнгра Ўз аршига ўрнашган зотдир. У ерга кирадиган нарсаларни ҳам, ундан чиқадиган нарсаларни ҳам, самодан тушадиган нарсаларни ҳам, унга (самога) кўтариладиган нарсаларни ҳам бўлур. Сизлар қаерда бўлсангизлар У сизлар билан биргадир. Оллоҳ қилаётган амалларингизни кўриб тургувчидир. Осмонлар ва ер Унинг мулкидир. Барча ишлар ёлғиз Оллоҳга қайтарилур. У кечани кундузга киритур ва кундузни кечага киритур. У диллардаги сирларни билгувчидир. (Эй инсонлар), Оллоҳга ва Унинг пайғамбари (Мухаммад алайҳис - салом)га иймон келтиринглар...”

Иймон келтиришдек буюк бахт барчамизга насиб қилсин! Сизларга Оллоҳнинг марҳамати ёр бўлсин!

www.ziyouz.com

2008